

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Київський університет інтелектуальної власності та права

Кафедра адміністративного права,
інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін

БЕЗПЕКА В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ ВИМІРІ

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Київ – 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Київський університет інтелектуальної власності та права

**Кафедра адміністративного права, інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін**

БЕЗПЕКА В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ ВИМІРІ

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕ-
НЦІЇ**

3 листопада 2023 року

Київ – 2023

УДК 342.7:001.8
Б39

Друкується за рішенням Вченої ради (№ 4 від 22 грудня 2023 р.) Київського університету інтелектуальної власності та права

Редактори:

Головний редактор – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права **Шишка Роман Богданович**.

Відповідальний редактор – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права **Христинченко Надія Петрівна**.

Укладачі:

Кучерявенко Вікторія Сергіївна – доктор філософії в галузі права, викладач кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права;

Галуцько Валентин Валентинович – викладач кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права, аспірант.

Б39 Безпека в інтелектуальному вимірі: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 3 листопада 2023 р.) / за ред. Р. Б. Шишки, Н. П. Христинченко. Київ: «Видавництво Людімила», 2023. 239 с.
ISBN 978-617-555-188-2

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники, рецензенти, які рекомендували ці матеріали до друку.

ISBN 978-617-555-188-2 УДК 342.7:001.8

© Київський університет інтелектуальної
власності та права, 2023

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

ректора Київського університету інтелектуальної власності та права, доктора юридичних наук, професора, Заслуженого юриста України
В.І. Фелика

Вельмишановні учасники конференції!

Від імені колективу нашого університету щиро вітаю Вас з відкриттям Всеукраїнської науково-практичної конференції «Безпека в інтелектуальному вимірі». Цей науковий захід личить новому статусу університету, якого ми вперто добивалися і який маємо виправдати в науковій та навчальній діяльності. Тож зусилля кафедри в цьому напрямі можна лише вітати та підтримувати – принаймні це вже п'ята така конференція, що проводиться за її ініціативи.

Київський університет інтелектуальної власності та права традиційно підтримує взятий напрям наукового забезпечення безпеки в різних сферах і, передусім, інтелектуальній та щорічно організовує з цієї нагоди відповідні наукові заходи. Цей рік вкотре підтвердив актуальність безпеки для України взагалі та розробки нагальних заходів протидії її проявам в окремих сферах. Напад агресора проявив наші слабкі місця як у концепті та і тактиці її забезпечення, зокрема її ігнорування чи свідоме знищення її обороноздатності. Їх метою є привернення уваги науковців, практиків у сфері інтелектуальної власності, політиків, громадськості, усіх причетних структур до найважливіших проблем охорони прав на її об'єкти та вишколу фахівців у цій сфері відповідно сучасних викликів та потреб.

Може, хтось скаже, що це не на часі, і не стільки актуально. Проте, це не так: від того залежить безпека суспільства, передусім людини та її свобод. Наразі важливо зберегти інтелектуальний потенціал країни, окремих наукових установ, наростити його, просунутися в важливих для оборони країни та національної безпеки напрямках на принципово нових ідеях та інноваціях. Зокрема, зниження рівня підготовки випускників середньої школи при пандемії та війні й дистанційної освіти неминуче тягне зниження теоретичної складової навчання і, відповідно, рівня підготовки науково-педагогічних працівників. Це може вийти на новий виток де вже критичний рівень останніх детермінує рівень випускників.

Також слід забезпечити державну таємницю та конфіденційну інформацію як про самі розробки, так і їх авторів, і про місце їх практичного застосування. Це має стати завданням для адміністрування у цій сфері, зокрема зі сторони УНОІВТІ, якому передані функції та повноваження у цій сфері.

Це зумовлено складністю і масштабністю наявних проблем, в тому числі, в діяльності сучасної вищої школи, появою нових викликів об'єктивного та суб'єктивного походження, які потребують консолідації зусиль наукової спільноти. Проте ми йдемо непохитно обраним шляхом нарощування потенціалу нашого університету, послідовної розробки важливих для держави та суспільства наукових проблем і вирішення практичних завдань і маємо здобутки: розроблено концепт безпеки як тотальної вимоги в сучасному суспільстві, виявлено основні його прояви в окремих галузях та сфера суспільної діяльності, сформовано гідні уваги пропозиції з вдосконалення чинного законодавства.

В практичній площині нами посилено безпеку навчального та виховного процесу в університеті. Зокрема, ми обладнали укриття на випадок оголошення повітряних тривог, вдосконалили систему внутрішньої охорони та запобігання небезпекам.

Програмою конференції передбачено розгляд широкого тематичного спектру питань, за участю науковців і практиків різних фахів в тому числі й дистанційно, обмін досвідом підготовки. Важливо що в ній приймає участь молода поросль науковців, зокрема наші аспіранти та студенти. Вони мають змогу заявити про себе та свої напрацювання, навіть якщо вони не повністю співпадають з проблематикою цього наукового заходу.

Ця конференція є свідченням наших прагнень спільними зусиллями сприяти вирішенню пріоритетних проблем в цій сфері з урахуванням сучасних викликів для них, тенденцій у сучасних цивілізованих країнах та ефективних механізмів протидії загрозам. Ми не боїмось вчитися та запозичувати досвід інших закладів вищої школи, запрошувати яскравих науково-педагогічних працівників для забезпечення навчального процесу та результативності наукової діяльності, а тому числі у безпековій сфері.

Впевнений, нові досягнення, конструктивні дискусії та відвертий діалог з розв'язання актуальних проблем забезпечення безпеки сприятимуть подальшому формуванню її концепту нормативноправовому забезпеченню, удосконаленню наукового потенціалу і навчального процесу та їх ефективності.

Фелик В.І. – ректор Київського університету інтелектуальної власності та права, доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
ORCID ID: 0000-0002-9326-4317

НЕБЕЗПЕКИ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ПРОТИДІЯ ЇМ

Проблеми безпеки в сучасному світі є не тільки наслідком глобалізації, яка іманентно охоплює й запобігання її загрозам і небезпекам а й прорахунками в стратегії та тактиці її реалізації. Стратегії ми неодноразово змінювали від багатовекторності до євроінтеграції при інерції союзних зобов'язань та ментальності.

За своєю сутністю глобалізація, сама по собі, є викликом національній безпеці в цілому та економічній безпеці зокрема, як наслідку інтеграції у світову економічну систему та загрозам її проявам. Це стосується й закладів вищої освіти (ЗВО). Це наразі нагальне за передбаченого скорочення ЗВО державної форми власності, відповідного збільшення частки ЗВО недержавної форми навчання та зростанню контрактного навчання. Йдеться про: конкуренцію, неминучу корпоратизацію майна таких ЗВО, пристосування до умов ринку, наслідків скорочення кількості випускників середньої школи.

В схваленій «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 рік»? , що тут же була заміненна «Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» [1] як реакції посилення глобальних викликів, які виникли перед світовою економікою, впливу глобального ринку праці й освітніх послуг, ризиків і загроз, які повстали перед економікою країни в останні роки, а найбільше – розвитком технологій нового покоління, загостренням демографічних і соціальних проблем тощо передбачено основні тенденції підготовку конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях» [2].

За цих умов вбачається потреба розробки виправданого концепту державної політики, що передбачала б адекватні загрозам вищій школі України системні скоординовані заходи щоб не розтри-
някати державне майно та накопичений науково-педагогічний потенціал. З одного боку, вказується на надмірність останнього, а з

другого – відчувається дефіцит кваліфікованих кадрів, які готові та здатні працювати в сучасних умовах.

Проблема економічної безпеки в науці пов'язується з розробкою теорії безпеки взагалі і урахуванням основних її детермінантів і чинників. Так, наразі серед таких концептів звертають на себе увагу: теорії конфліктів, катастроф, компромісів, ризиків, хаосу. Так чи інакше, вразливість національної економіки від агресії відчувається й на її складових в тому числі й в освіті. Особливо потерпає вища освіта, і не тільки вона: знищена матеріальна база, за війни з РФ переміщені не всі їх локації, передусім експериментальні, тривалий час проводились дистанційні заняття. Знижена підготовка в середній школі, передусім сільській. Так, серед вступників 2023 року близько 110 тисяч чоловіків скористалися вступом до університету, аби уникнути мобілізації. Чимало з них з посереднім рівнем підготовки та бажанням навчатися насправді. Тож вища освіта в Україні має масовий характер, де рівень охоплення нею населення традиційного офіційного віку навчання є високим – 82,7 %, вбачаю негативні наслідки: зростання навантаження на науково-педагогічний склад як і необхідності морального вибору між збереженням кількості студентів та рентабельності їх підготовки, їх рівнем підготовки і ставленням до опанування знань, вмінь, навиків і компетенцій за освітніми компонентами.

Вбачається, що елементи безпеки системи ЗВО доцільно досліджувати у контексті виникнення ризиків їх функціонування, як відображення теорій економічної безпеки та правової мінімізації ризиків. При тому теорії ризиків, конфліктів та катастроф пов'язані між собою. Можна погодитися, що вплив чинників різно спрямованої дії на економічну безпеку ЗВО потребують їх розмежування та точкового запобігання. сприяє виникненню викликів і як наслідок, досягнення стану економічної небезпеки, витоків формування загроз та виникнення ризиків їх економічній безпеці. У результаті виникають конфлікти, коли перетинається гранична межа ризику. Зокрема, йдеться про інвестування в розвиток матеріальної бази, утримання висококваліфікованого науково-педагогічного потенціалу та збільшення фонду заробітної плати, що потребує збільшення вартості навчання. Не слід забувати й про економічні втрати від агресії на розбудову та переобладнання укрить, відновлення пошкоджених споруд та обладнання тощо. Ми тратимо кошти й на допомогу ЗСУ.

У свою чергу, у результаті мінімізації загроз та зниження ризиків економічній безпеці системи ЗВО відбувається підвищення рівня її рівня, за умови досягнення ним певної межі відбувається формуванню загроз, виникнення ризиків, конфліктів та катастроф. Їх баланс незмінно призведе до підвищення престижу вищої освіти і відходу від намагання досягати збільшення ліцензійних квот та наповнення ЗВО.

Розширення самоврядування ЗВО надає можливості для протистояння вказаним загрозам. Відповідно, вироблені ними стратегія та тактика протидії загрозам та розвитку з урахуванням сучасних викликів.

Водночас, відчувається відсутність фундаментальних розробок можливостей використання протидії економічній безпеці для забезпечення економічної безпеки та управління нею в ЗВО. Принагідно зазначу, що теорії економічної безпеки розглядалися на рівні держави, і менше на рівні окремих суб'єктів господарювання. Здебільше теоретичні напрацювання не віднайшли прикладного втілення на рівні економічної безпеки ЗВО. Тож потребує проведення дослідження з'ясування їх теоретичної та практичної верифікації й подальшого розвитку задля протидії економічній небезпеці ЗВО. Управління економічною безпекою ЗВО не прослідковується, незважаючи на її обґрунтованість для використання у процесі забезпечення економічної безпеки підприємств, адже заклади вищої освіти є не лише суб'єктами господарювання, але і важливими елементами соціально-економічної системи.

Список використаних джерел:

1. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 рік: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення 29.10.2023 р.)
2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 29.10.2023 р.)

Бородін І.Л. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільноправових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права, ORCID ID: 0000-0002-1874-3238

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

Серед основоположних критеріїв щодо формування культурних параметрів громадян правове виховання посідає одне із центральних місць. Культура є найбільшим досягненням людства. Рівень досягнутої в суспільстві культури безпосередньо впливає на забезпечення прав і свобод людини і громадянина, на ефективність діяльності органів публічного управління [1, С. 34].

Дослідження правового виховання, як окремого чинника формування правової культури, має важливе значення для системного бачення можливостей за допомогою права сприяти формуванню індивідуальної правової культури.

Правове виховання як формування морально-правової (а також етично-правової) культури, яка включає в себе: володіння певною системою знань і ціннісних орієнтацій естетики, моралі, права в їх єдності; готовність дотримуватись правових норм і громадянських обов'язків; правову пропаганду; виховання в душі поваги до законів і прав; формування активної життєвої позиції; неприпустимість антисуспільних дій та порушень громадського порядку [2, С. 153154]. Однак таке трактування поняття правового виховання не повною мірою відображає всі суттєві риси цього явища.

Більш об'ємніше, правове виховання розуміється правознавцями, але їх погляди на дану проблематику часто не співпадають. Одні автори вважають, що правове виховання є, в першу чергу, діяльністю, комплексом заходів, а не тільки соціально контрольованим процесом правової соціалізації, формування правової свідомості, які є реально існуючими процесами впливу на правове формування особистості. Крім цього, правове виховання – це ще й різного роду неконтрольовані і випадкові фактори, у тому числі об'єктивні фактори реального життя (причому не завжди позитивного характеру). На думку інших, правове виховання це вплив на внутрішній стан особи, на її свідомість, психологію, на процес пізнання і засвоєння правової ідеології [3, С. 13-14, 28]. В остаточному рахунку

правове виховання – це взаємодія особистостей, бажання досягти гармонії інтересів громадянина і суспільства. Процес правового виховання повинен включати пізнання та усвідомлення особою сутності навколишнього світу.

Являючи собою широким комплексом заходів, що здійснюються різними державними і громадськими організаціями, правове виховання спрямоване на формування у громадян такої правової культури, яка охоплювала б усе найдосконаліше у знаннях про державу і право, поєднувала б ці знання з практикою, перетворила б їх на поведінкову настанову членів суспільства. Одночасно, цей комплекс не повинен бути контролем над свідомістю особи, являючи собою педагогічну та соціально-правову допомогу особі у розвитку її творчої індивідуальності, почуття людської гідності, розуміння права і його ролі як засобу забезпечення її законних прав та інтересів.

Правове виховання, безперечно, є багатоплановою діяльністю, яка охоплює такі аспекти: діяльність юристів і юридичних установ, взаємодію численних державних органів, громадських організацій, трудових, навчальних колективів, громадян, правовий вплив яких є процесом донесення до свідомості особи певної суми правових знань, формування у неї правових переконань, настанов щодо цілеспрямованої соціально корисної дії. Це педагогічна робота, яка виражається у переконаннях, формуванні понять та ідей громадянина його поглядів і установок в поведінці, які диктуються потребами суспільного розвитку.

Як відзначається у дослідженнях останніх років, правове виховання – це цілеспрямований, постійний вплив на людину з метою формування правової культури і прагнення до активної правомірної поведінки; це цілеспрямована, послідовна, систематична діяльність держави, її органів, громадських об'єднань і організацій з формування певної системи правових знань, вмінь, навичок, правового мислення, правових почуттів [4, С.516-517].

Враховуючи широкий спектр думок щодо поняття правового виховання, необхідно звести їх до визначення цього виду виховання як цілеспрямованої діяльності державних органів, громадських об'єднань і трудових колективів, а також інших суб'єктів щодо формування у громадян і службових осіб високої правової культури.

Підсумовуючи викладене, правове виховання можна визначити як комплексний і безпосередньо спрямований, безперервний і всеохоплюючий вплив на індивідуальну правосвідомість і на пра-

вову культуру особи для досягнення такого рівня правової культури, який забезпечував би реалізацію суб'єктами своїх прав і свобод та сприяв би суспільному розвитку.

Список використаних джерел:

1. Галуцько В. Людина і держава: монографія воєнного стану. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 228 с.
2. Касьяненко М.Д. Педагогіка співробітництва: вплив на внутрішній стан Навч. посібник. Київ, 1993. 169с
3. Білий П.М. Правова держава і правова культура: взаємозв'язок та результативність. *Право України*. 1997. № 12. С.75-77.
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : Підручник: Підручник. Харків: Консум; Ун-т внутр. справ, 2000. С.511-524.

Галуцько В.В. – доктор юридичних наук, професор, академік Академії АПН, професор кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права

ЧИННИКИ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ МОБІЛІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ТА МОРАЛЬНИХ ЗАСАД УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

В статті за авторством С. Шустер, що опублікована в журналі *Time* наводиться точка зору одного один із близьких помічників Президента України Володимира Зеленського, що у деяких родах військ дефіцит особового складу став ще страшнішим, ніж дефіцит зброї та боєприпасів [1].

На жаль схожий підхід до аналізованої проблеми має й Головнокомандувач Збройними Силами України, Валерій Залужний, який назвав проблеми з мобілізацією в Україні, зокрема згадавши про прогалини в законах, які дозволяють уникати призову на службу [2].

В перші місяці повномасштабного вторгнення не досконалість публічного адміністрування мобілізацією в Україні було нівельована добровольцями, які штурмували територіальні центри

комплектації. Які працювали дуже погано, однак спинити патріотично налаштованих та вмотивованих громадян України, вони не змогли. За перші місяці війни у Збройні сили України інші сили безпеки і оборони було добровільно мобілізовано більше 400 тис. осіб, ще більша кількість громадян України, було мобілізовано за повістками, практично також добровільно.

З часом потік, як перших так й других припинився. Мобілізаційна система, мала час на адаптацію до нових умов. Вона мала б запрацювати на професійній та справедливій основі. Засади якої передбачені в ст. 65 Конституції України, що захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України, а громадяни відбувають військову службу відповідно до закону [3]. Таким Законом є нормативно-правовий акт високого рівня від 21 жовтня 1993 р. № 3543-ХІІ, згідно з яким мобілізаційна підготовка та мобілізація здійснюються на основі таких принципів централізованого керівництва, завчасності, плановості, комплексності і погодженості, персональної відповідальності за виконання заходів щодо мобілізаційної підготовки та мобілізації, додержання прав підприємств, установ і організацій та громадян, гарантованості достатності, наукової обґрунтованості та фінансової забезпеченості [4]. Як бачимо серед них немає принципу справедливості.

На наш погляд, базисною причиною, що мобілізація в Україні в 2023 р. здійснюється з проблемами є саме те, що вона не є справедливою. Розробка, утвердження та правозастосування інструментів публічного мобілізації не базуються на принципі справедливості. Суспільство, в цілому, наші герої військовослужбовці на лінії зіткнення та громадяни України, які підлягають мобілізації не відчують справедливості та турботи, як держави так й частини суспільства.

Для того щоб оцінити ситуацію, звернемось до безпрецедентної по розмірам та успішності мобілізації, яка була здійснена в США в період Другої світової війни. Перше на що треба звернути увагу в США того часу, що мобілізовані були не в першу чергу не на військову службу, а на військове виробництво. Був створений спеціальний федеральний адміністративний орган Рада військового виробництва (War Production Board – WPB).

Зовнішній ворог об'єднав громадян США. Була введена сувора регламентація життя суспільства, кожний десятий громадянин США був мобілізований на військове виробництво, або у військо.

На військовому виробництві вводиться планування, законодавча влада забезпечила належне фінансування, об'єктивно обмежується певні права громадян [5].

Однак, соціальна напруга не виникає, адже усі ці заходи належно обґрунтовуються медіа (хоча прямої окупації територій США не було), парламент, уряд, фінансисти, виробники зброї працюють, як єдиний медійно-державний-фінансовий-виробничий механізм. Були відсутні корупційні та політичні скандали, піднімався культ поваги до військовослужбовців та робітників оборонних підприємств, як в матеріальному так й моральному сенсі. Вся держава, увесь народ працював на Перемогу [6].

Отже в США було здійснено мобілізацію суспільства, мобілізацію економіки, промисловості та мобілізацію до збройних сил. В цій тріаді мобілізація до збройних сил є останньою найменш чисельною складовою, однак зрозуміло, що найбільш небезпечною для громадян видом мобілізації. Без перших двох, без підтримуватися суспільства, вона не могла характеризуватися, як справедлива та ефективна.

Адміністрація 32-го Президента США Рузвельта запровадила жорстку політику економічного контролю, нормування ресурсів та керування робочою силою. Та головне – забезпечення суспільної підтримки участі США у війні. Рада військового виробництва керувала переведенням промисловості «на військові рейки», встановлювала пріоритети в розподілі матеріалів і послуг. Також Рада нормувала такі товари, як паливо, метали, гума, папір, пластмаси тощо.

Крім WPB було створено Фінансову корпорацію реконструкції (Reconstruction Finance Corporation), яка організована надання позик підприємствам, а потім контролювала вісім дочірніх компаній, відповідальних за управління критично важливими природними ресурсами та виробництвом синтетичних матеріалів у період їхнього постійного дефіциту. Іншими словами забезпечувала фінансами на допомагала бізнесу виробляти зброю. В цілому з 1940 по 1945 рік промислові запаси США зросли приблизно на дві третини, причому приблизно дві третини вартості цього розширення фінансувалося урядом через прямі інвестиції або позики [7].

В Україні нічого подібного не має. Українські виробники зброї не тільки не отримують фінансову підтримку від держави, однак системно підпадають під тиск певних державних органів [8].

Для швидкого розширення збройних сил уряд США поставив на військовий облік всіх чоловіків віком від 21 до 36 років, які мали право голосу, зокрема іноземців-резидентів. Процедури обліку були перетворені урядом на буквально «масові заходи». В один день, 16 жовтня 1940 р., відбулася масова реєстрація – було зареєстровано 16 мільйонів осіб. Закон передбачав штраф у розмірі 10 тисяч доларів або 5 років ув'язнення, або і те, й інше для тих, хто не зареєструвався, не з'явився на військову службу за викликом або надавав консультації чи допомогу в ухиленні від призову. Шляхом жеребкування визначалося, хто і в якому порядку буде призваний до війська [7].

Щоб забезпечити справедливість перших мобілізованих обирали за призовним номером, який являв собою закодований номер у барабані, що містив багато чисел, випадково витягнутих президентом разом із військовим міністром. Його транслювали в прямому ефірі по радіо. Перший виклик стосувався не лише цієї особи, а й всіх військовозобов'язаних, які народились в цей день, місяць та рік, яким потім поштою надіслали листа з вимогою з'явитися до місцевої призовної комісії, щоб їх оцінили на придатність на службу. Потім його оцінювали на різні показники – фізичні, розумові, навички тощо – якщо вони мали певні недоліки, їх класифікували як непридатних, інакше їм було наказано з'явитися для призову в армію в певний день, де вони будуть приведені до військової присяги та відправлені на базову підготовку. Відстрочку отримували виключно одружені чоловіки з дітьми, звичайно, якщо вони не одружувалися спеціально, щоб уникнути призову та чоловіки певних професій, якщо їхня робота вважалася важливою для військових зусиль [9].

Отже, соціальна напруга стосовно мобілізації військовозобов'язаних до збройних сил України, інших сил безпеки оборони сталися внаслідок засадничих прорахунків вищого військовополітичного керівництва країни. В першу чергу тому що вона не є справедливою. Практично, українське суспільство та держава не були переведені на військові рейки. Не дивлячись на впровадження на телебаченні «Єдиного телемарафону», його редакційна політика направлена, в цілому, не на мобілізації суспільства для перемоги, а для його заспокоєння. Уряд України практично самоусунувся від підтримки вітчизняних виробників зброї. Ним не створено умов для розробки, випробування та виробництва вітчизняної зброї та амуніції. Мобілізація до війська не характеризуються справедливи-

стю. Поранені військовослужбовці не отримують турботи та належного забезпечення від органів публічної влади. Практично, успіхи Збройних сил України інших сил безпеки оборони на лінії зіткнення обумовлюється патріотизмом та вмотивованістю військовослужбовців першої та другої хвилі добровільної мобілізації, яка була здійснена в перші місяці після початку повномасштабного вторгнення та Західною підтримкою зброю, боєприпасами та фінансами. Однак, військовослужбовці добровольці першої хвилі просто закінчується. Наші герої гинуть, отримують поранення та психічні травми. Їх необхідно замінювати.

Потрібні зміни, потрібно щоб мобілізаційне тріада: мобілізація Суспільства + мобілізація Виробництва + мобілізація до Війська, запрацювали як один злагоджений справедливий для громадян України механізм. На наш погляд, забезпечити це сучасний Уряд України неспроможний. Необхідно створювати коаліційний уряд Військової Єдності.

Список використаних джерел:

1. Nobody Believes in Our Victory Like I Do.'Inside Volodymyr Zelensky's Struggle to Keep Ukraine in the Fight. TIME. 2023. URL: <https://time.com/6329188/ukraine-volodymyr-zelensky-interview/>

2. Лаб'як І. Залужний назвав проблеми мобілізації в Україні та наслідки. ТСН. 2023. URL: <https://tsn.ua/ato/zaluzhniy-nazvav-problemi-mobilizaciyi-v-ukrayini-ta-naslidki-2442133.html>

3. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141

4. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію. Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 44. ст.416.

5. Фрідріх фон Гаек. Шлях до рабства в малюнках. Переклад і упорядкування В. Галунька. Херсон: Грін Д.С. 2017. 32 с.

6. This is the Army. 1943. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=SmUflfqW4zs&t=3171s>

7. Плахута В. Що допомогло США перемогти у II світовій війні. Кілька важливих уроків для Києва. Українська правда. 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/09/6/7366220/>

8. Державні Зрадники! Держаудитслужба блокує виробництво зброї: 2023. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5LHrPGC91LQ>

9. How were U.S. soldiers drafted into the Army during World War II? QUORA.2023.URL:<https://www.quora.com/How-were-U-S-soldiers-drafted-into-the-Army-during-World-War-II>

Драган О.В. – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, професор кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Київського університету інтелектуальної власності та права,
ORCID ID: 0000-0002-5696-6360

Архипов І.Р. – аспірант кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Київського університету інтелектуальної власності та права

ДЕРЖАВНА ЗРАДА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: СУДОВА ПРАКТИКА

Згідно зі ст.1 Конституцією України, Україна – є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [4].

Суверенітет України поширюється на всю її територію. Україна є унітарною державою. Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканною (стаття 2).

Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами (стаття 5). Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу (стаття 17).

Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [3] у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України [4], Закону України "Про правовий режим воєнного стану" [5] в Україні введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24.02.2023.

Наразі продовжує існувати масштабна загроза національній безпеці України. За таких обставин особливого значення набуває кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України, зокрема, відповідальність за державну зраду.

Державна зрада є однією з найбільш серйозних злочинних дій проти державної безпеки та інтересів України, відповідальність за яку передбачена ст. 111 Кримінального кодексу України.

Вчинення державної зради у контексті воєнного стану є особливо небезпечним кримінальним правопорушенням для національної безпеки та територіальної цілісності держави.

03 березня 2022 р. набув чинності Закон № 2108-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» [2], яким у Кримінальному кодексі України (далі – КК) передбачено нову статтю 111-1 «Колабораційна діяльність», а статтю 111 Кримінального кодексу України викладено в такій редакції: "1. Державна зрада, тобто діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України, карається позбавленням волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

2. Ті самі діяння, вчинені в умовах воєнного стану, караються позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна.

3. Звільняється від кримінальної відповідальності громадянин України, якщо він на виконання злочинного завдання іноземної держави, іноземної організації або їх представників ніяких дій не вчинив і добровільно заявив органам державної влади про свій зв'язок з ними та про отримане завдання".

Для порівняння, стаття 111 КК України до прийняття зазначеного Закону України від 03.03.2022 була викладена в такій редакції:

1. Державна зрада, тобто діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України, – карається позбавленням волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

2. Звільняється від кримінальної відповідальності громадянин України, якщо він на виконання злочинного завдання іноземної

держави, іноземної організації або їх представників ніяких дій не вчинив і добровільно заявив органам державної влади про свій зв'язок з ними та про отримане завдання»

Актуальність цієї статті обумовлено тривалістю воєнного стану в Україні.

З моменту внесення змін до ст. 111 КК України в Єдиному державному реєстрі судових рішень знаходиться приблизно 199 вироків відносно осіб, обвинувачених за ч. 2 ст. 111 КК України.

Наприклад, Черкаський апеляційний суд ухвалою від 15.05.2023 залишив без змін вирок Придніпровського районного суду м. Черкаси від 20.02.2023 щодо громадянки України, яку засуджено за ч. 2 ст. 111 КК України, із застосуванням ст. 69 КК України, до основного та додаткового покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції ч.2 ст.111 КК України на 10 років позбавлення волі без конфіскації майна.

Колегія суддів апеляційної інстанції встановила, що дії засудженої, а саме передання представникам РФ інформацію щодо розташування військових частин (військових установ та організацій) в умовах воєнного стану, несе в собі загрозу національній безпеці та обороноздатності України, життю та здоров'ю військовослужбовців, а також цивільним громадянам. А тому призначене покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції ч. 2 ст. 111 КК України на 10 років позбавлення волі без конфіскації майна, на думку колегії суддів апеляційної інстанції, відповідає загальним засадам призначення покарання, його меті, справедливому балансу між загальними інтересами суспільства та вимогами захисту основоположних прав особи.

У своєму рішенні судді апеляційного суду зазначили, що таке покарання відповідає висновку зазначеному у рішенні Конституційного суду України від 02.11.2004 № 15-рп/2004 [6], а саме покарання має перебувати у справедливому співвідношенні із тяжкістю, обставинами скоєного і особою винного. Адекватність покарання ступеню тяжкості кримінального правопорушення впливає з принципу правової держави, із суті конституційних прав та свобод людини і громадянина, зокрема права на свободу, які не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України [7].

Київським апеляційним судом 22.08.2023 у справі №760/6074/22 залишено в силі вирок Солом'янського районного суду міста Києва, яким громадянина України засуджено до 15 років

позбавлення волі з конфіскацією майна за вчинення державної зради в умовах воєнного стану (ч. 2 ст. 111 КК України). Як було встановлено судом мешканець Києва після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну створив Телеграм-канал, у якому поширював текстові повідомлення та статті антиукраїнського характеру. Серед користувачів були представники збройних сил країни-агресора. У березні 2022 року обвинувачений розмістив у Телеграм-каналі інформацію про місце дислокації військової техніки та підрозділів Збройних Сил України на території міста Києва. У подальшому ворогом з «Градів» та «Смерчів» було неодноразово здійснено обстріли цих підрозділів, внаслідок чого дві особи загинули та ще четверо отримали тілесні ушкодження.

У суді обвинувачений, не оспорюючи фактичні обставини подій, вказував, що інкриміновані йому дії, а саме створення телеграм каналу, публікації в засобах масової інформації про обстріли ДП та розташування військових підрозділів ЗСУ, листування з представниками РФ, тощо є проявом свободи слова та ніяким чином не державною зрадою, вчинені лише через його політичні переконання.

При цьому, суд критично оцінив такі твердження обвинуваченого, як такі, що спрямовані на уникнення відповідальності за вчинене чи пом'якшення відповідальності, оскільки вони спростовуються сукупністю належних, достовірних та допустимих доказів провадження, та у своєму взаємозв'язку безсумнівно спростовують позицію обвинуваченого.

Суд звернув увагу, що обмеження в реалізації права на вільне вираження своїх поглядів, яке закріплене в статті 34 Конституції України, також передбачене в статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., ратифікованій Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.

Так, ст. 10 Конвенції встановлює, що кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язані з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для

захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

Можливість обмеження в реалізації права на вільне вираження своїх поглядів узгоджується із практикою Європейського суду з прав людини: «Рішення Європейського суду у справі “Швидка проти України” (заява № 17888/12), та рішення у справі “Михайлова проти України” (заява № 10644/08)» [8].

Таким чином, аналізуючи зібрані у кримінальному провадженні та досліджені під час судового розгляду докази, оцінюючи їх з точки зору належності, допустимості, достовірності, а їх сукупність – з точки зору достатності та взаємозв’язку, суди дійшли висновку про доведення вини обвинуваченого у вчиненні інкримінованого йому кримінального правопорушення за ч.2 ст.111 КК України, а саме – в державній зраді, тобто діянні, умисно вчиненому громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України у формі надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України, вчиненому в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел :

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІ. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 3.03. 2022 року № 2108 – ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12>;

3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України №64/2022 від 24.02.2022.

4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII . URL: https://ips.ligazakon.net/document/t150389?an=1&ed=0000_00_00.

6. Рішення Конституційного суду України від 02.11.2004 № 15рп/2004 у справі №1-33/2004.
https://zakononline.com.ua/documents/show/246850_246915

7. Рішення Черкаського апеляційного суду від 15.05.2023.
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/110982978>.

8. Рішення Київського апеляційного суду від 22.08.2023.
<https://www.gp.gov.ua/ua/posts/15-rokiv-uvyaznennya-za-derzavnu-zradu-prokuratura-vidstoyala-v-apelyaciinomu-sudi-virok-kiyaninu-yakii-zdav-vorogovi-poziciyi-zsu>.

Драган О.В. – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, професор кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Київського університету інтелектуальної власності та права,
ORCID ID: 0000-0002-5696-6360

Долбня О.В. – аспірант кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Київського університету інтелектуальної власності та права

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА САМОВІЛЬНЕ ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ТА САМОВІЛЬНЕ БУДІВНИЦТВО: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

В 2001 році з прийняттям нового Кримінального Кодексу України самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво були декриміналізовані і відповідно до законодавства України розглядались як адміністративні правопорушення.

Проте в подальшому різке збільшення в результаті декриміналізації кількості випадків самовільного зайняття земельних ділянок зумовило пропозиції щодо необхідності доповнення Кримінального Кодексу України нормою, яка б передбачала відповідальність за такі дії.

Упродовж 2003–2005 років було розроблено 5 законопроектів щодо встановлення кримінальної відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво, які неодноразово

разово направлялись на розгляд до Верховної Ради України і усі вони були відхилені.

Закон України № 578-V «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки», яким Кримінальний Кодекс України доповнено ст. 197-1 «Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво» був прийнятий Верховною Радою України 11 січня 2007 року [10]. З цього часу кримінально-правова охорона земель в Україні від самовільного їх зайняття набула нових рис і розпочалося її детальне наукове дослідження.

Відповідно до Указу Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [3] у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України [8], Закону України "Про правовий режим воєнного стану" [9] введено в Україні воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24.02.2023.

Внаслідок збройного конфлікту, починаючи з 2014 року, проблема самовільного будівництва ще більше загострилася через масове переселення осіб. Наразі досить злободенними є питання, пов'язані з легалізацією самовільно зведених нерухомих об'єктів. Попри весь науковий та законодавчий доробок у цій сфері, правове регулювання значної частини питань щодо захисту прав та законних інтересів осіб, які порушує самочинно зведений об'єкт, практично не здійснюється та набуває ознак системного явища. Відповідно потребують законодавчого врегулювання питання, які стосуються підстав виникнення права власності на самочинно збудовані об'єкти нерухомості.

Питання самочинного будівництва було предметом наукового дослідження таких вчених, як А. С. Савченко, В. Ю. Терещенко, Р. О. Мовчан, В. М. Захарчука, О. С. Зубкова, В. А. Курібла, В. В. Сидоренко, І. М. Панченка та інших.

Незважаючи на безперечну науково-теоретичну цінність наукових висновків зазначених дослідників, потреби сучасного законодавства та практики у сфері наслідків самочинного будівництва не повною мірою вирішені та врегульовані, що вимагає пошуку шляхів удосконалення законодавства, у тому числі правової регламентації захисту прав та законних інтересів осіб, порушених внаслідок самочинно зведеного чи реконструйованого об'єкта нерухомості.

Як зазначив професор Є. Л. Стрельцов, складні процеси, які відбуваються сьогодні в Україні, потребують як власного досвіду суспільного розвитку, так і використання результатів, які накопичені у зарубіжних країнах. Стосується це і вирішення багатьох правових проблем, в тому числі й протидії злочинам [2, с. 66].

Так, злочини у сфері будівництва є серйозною проблемою для багатьох зарубіжних країн. Зарубіжний досвід Франції, Іспанії, Швеції, Норвегії, Німеччини, Польщі, Італії, Латвії, Хорватії щодо структури злочинів у сфері будівництва засвідчує, що найпоширенішим видом злочинів у цій сфері, як і в Україні, є злочини проти власності, зокрема різні форми заволодіння майном, підпали, пошкодження майна тощо.

Інколи фіксують також нещасні випадки на будівництві і це є світовою тенденцією загалом. Приміром, згідно з даними поліцейського відділу Альбукерке, розташованого в штаті Нью-Мексико, будівельна промисловість США щорічно зазнає значної матеріальної шкоди від 53 злочинів проти власності на будівництві.

Збитки страхових компаній щорічно сягають 300 млн доларів США, а підрядники та компанії, які здають будівельне обладнання в оренду, зазнають витрат на суму близько 1 млрд доларів США.

На відміну від американської, нормативна база країн Європейського Союзу у сфері будівництва включає Євродирективу 89/106/ЕЕС, що встановлює загальні підходи до технічного регулювання в галузі будівництва на всій території ЄС (основні вимоги до будівель і споруд та принципи оцінки відповідності будівельних виробів).

Вона передбачає, що рівень потрібної безпеки будівельних об'єктів на території тієї чи іншої держави є виключною прерогативою цієї держави. Установлено, що вимоги до забудови територій та об'єктів будівництва приймаються на національному рівні (національні закони, закони суб'єктів федерації, будівельні коди тощо).

Нині в ЄС налічується близько 500 стандартів, які забезпечують відповідність вимогам Директиви. Крім того, у галузі будівництва діє біля 2500 інших стандартів, що так чи інакше пов'язані з виконанням Директиви. Тлумачні та керівні документи до Євродирективи уточнюють її положення і підкреслюють її специфічність порівняно з іншими директивами. В європейських країнах використовуються різні підходи до регламентації відповідальності за досліджувані злочини.

В одних державах кримінально-правові санкції включені в основному в позитивне природоохоронне законодавство (Бельгія, Данія, Франція, Швеція та ін.), в інших – до кримінальних кодексів (Німеччина, Голландія, Португалія, Італія та ін.), причому другий підхід переважає, з огляду на прагнення законодавця таким чином підвищити значення кримінально-правових заборон.

Незважаючи на такі відмінності, в законодавстві низки зарубіжних країн намітилися загальні тенденції. Таким чином, варто зазначити, що ступінь суспільної небезпеки досліджуваних злочинів у країнах ЄС полягає в нехтуванні нормами будівництва дій, що спричиняє як порушення права власності, так і небезпеку для життя і здоров'я, заподіює істотну шкоду власникам та законним володільцям, призводить до нецільового використання земель, дестабілізації суспільних відносин у сфері управління земельними ресурсами і суспільних відносин у сфері будівництва будівель і споруд [4].

Парламентарії деяких країн визнають будівництво або лише кваліфікуючою ознакою незаконного зайняття земельної ділянки (держави югославської групи), або звичайною (поруч з іншими) формою злочинного порушення прав на землю (скандинавські країни).

Зазначені обставини ставлять під сумнів доцільність (а точніше – доводять недоцільність) використання подібного законодавчого конструювання у ст. 197-1 КК [5].

Потрібно вказати і на те, що в нашій державі упродовж двох останніх років Касаційний кримінальний суд Верховного Суду (далі – ККС ВС), застосовуючи ст. 197-1 КК, висловився щодо дискусійних питань кваліфікації самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва. Виходячи з вимог ч. 6 ст. 13 Закону «Про судоустрій і статус суддів» Верховному Суду належить провідна роль у забезпеченні єдності та сталості судової практики у кримінальних провадженнях [7]. Оскільки Верховний Суд наділений правом формування висновків щодо застосування норм права, які враховуються іншими судами при застосуванні таких норми. Наявна судова практика застосування ч. 2 (ч. 4) ст. 197-1 КК України фактично вказує на безпідставність криміналізації відповідних проявів самовільного зайняття землі у зв'язку з тим, що лише в одиничних випадках суб'єктам, визнаним винними у вчиненні самовільного зайняття земельної ділянки і самовільного будівництва, призначається «реальне» покарання.

Зазвичай порушники земельного законодавства звільняються або від відбування призначеного покарання, або від кримінальної відповідальності. Тобто не маючи можливості – згідно з принципом розподілу влади – впливати на процес законотворчості, представники суддівського корпусу вдаються до опосередкованого виправлення законодавчих вад [6].

Список використаних джерел:

1. Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво за кримінальним правом України: монографія / В.М.Захарчук – Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2015. 214 с.

2. Стрельцов Є.Л. Відповідальність за економічні злочини в країнах англо-американської правової сім'ї. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2014. № 11. Том 2. С. 66-69.

3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України №64/2022 від 24.02.2022.

4. Ігор Чернюк. Кримінально-правові засоби протидії злочинам у сфері будівництва: досвід країн ЄС. *Knowledge, Education, Law, Management* 2020 № 4 (32), vol. 2, с.197-202

5. Кримінальний Кодекс України : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2087>

6. Мовчан Р.О. Кваліфікуючі ознаки самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва : проблеми конструювання та шляхи вдосконалення законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7.с. 326-329.

7. Про судоустрій і статус суддів : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-17#Text>

8. Конституція України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

9. Про правовий режим воєнного стану: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-22#Text>

10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки: Закон України від 11 січня 2007 року № 578-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-07#Text>

Самойленко Г. В. – доктор юридичних наук,
доцент, професор кафедри цивільного права
Запорізького національного університету
Гайдук К. Ю. – здобувач PhD

ПРАВО НА БЕЗПЕЧНЕ ДОВКІЛЛЯ В КОНЦЕПТІ ПРИВАТНОГО ПРАВА

Право як феномен та як явище реальної дійсності є дієвим інструментом регулювання суспільних відносин, здатним впливати на поведінку їх учасників. Тривалий час об'єктивне право асоціювалося з правовим регулюванням, основу якого складало право публічне. Закономірно, що навіть особисті права людини сприймалися на основі такого нормативного (позитивного) підходу. Це не узгоджувалося ані з класичним поділом права на публічне та приватне за критерієм «інтересу» чи «користі», ані з теорією природних прав людини. Остання хвиля теорії природних прав людини мала на меті довести належність прав людини людині в силу її приналежності до «роду людського», а не в силу «дозволу» можливої певної поведінки, дозволеної чи дарованої державою шляхом їх нормативного закріплення, що лежить в основі розуміння «правового регулювання». Означена теорія внесла певні вектори, проте, на жаль, не змінила докорінно концепції правового регулювання, розуміння ролі держави і права в регулюванні суспільних відносин, пояснюючи походження прав людини, проте, не змінюючи характеру впливу на її поведінку. Саме тому вихідним та основоположним залишається «публічний інтерес», до якого повсякчас звертається законодавець в питанні регулювання суспільних відносин.

Переосмислення ролі держави та призначення права відбулося в період прийняття Конституції України 1996 року, стаття 3 якої закріпила новітній основоположний підхід, – «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1]. Людина, її приватність, внутрішній космос та приватний інтерес за такого визначення є пріоритетними. Їх утвердження та забезпечення як основний обов'язок держави визначає роль держави та призначення права як інструменту досягнення цієї мети. Нові людиноцентричні чи антропоцентричні підходи поста-

вили людину, її права, свободи та інтереси в центрі правової уваги. Це дозволяє переосмислити категорію «публічного інтересу», відійти від неї до нової категорії «сукупності приватних інтересів» на основі компромісу. Адже врегулювати інколи протилежні інтереси багатьох людей є завданням доволі складним і потребує компромісу, за якого є допустимим обмеження «безмежних» прав людини шляхом встановлення змісту, об'єму та меж суб'єктивного права людини. Видається, про те ж йшлося в теорії Ж.Ж. Руссо, – договірній теорії походження держави, за якою члени суспільства взаємодіють на основі суспільного договору. Це наводить на думку про «обслуговуючий» характер держави та права, – держави, до якої люди (члени суспільства) ставлять певні запити, та права, – як інструменту встановлення правил «гри» у суспільстві та забезпечення їх дієвості.

Запропонований підхід видається закономірним та логічним. Є суб'єкт (людина та спільність людей), повноваження, надані ними державі на задоволення приватного інтересу та сукупності приватних інтересів, які здійснюються шляхом реалізації публічної влади (адже єдиним джерелом влади і носієм суверенітету є народ, – ст. 5 Конституції). Відповідно, нормативно-правове регулювання суспільних відносин є діяльністю, здійснюваною державою та її органами на основі наданих повноважень. На основі означених умовиводів пропонуємо нові підходи в дискусії співвідношення права публічного та права приватного на користь розуміння права приватного, орієнтованого на закріплення суб'єктивних прав особи (людини) та врегулювання відносин між людьми та права публічного, орієнтованого на забезпечення встановленого правом приватним. Останнє не виключає імперативний (обов'язковий) характер приписів права публічного і не заперечує його, а лише визначає питання слугування у якості засобу досягнення мети.

Анансований в темі доповіді правовий аналіз права на безпечне довкілля в концепті приватного права неможливий без комплексного осмислення усієї матерії правової дійсності, яке було наведене вище. Правовий аналіз змісту права на безпечне довкілля дозволяє дійти простого висновку, – він відображає уявлення людей про належне на основі їхніх потреб (утилітарний підхід). Так, закріплення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в ст. 50 Конституції України змістовно обмежується вільним доступом до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також правом на її поширення, яка не може бути

ніким засекречена. Такий підхід став реакцією на події епохи аварії на Чорнобильській АЕС, коли і факт самої аварії, і її наслідків було засекречено керівництвом СРСР. Відтак, закономірним стало прагнення закріпити право на таку інформацію та заборону на її приховування. Проте, вже в ч. 1 ст. 293 ЦК України 2003 р. до змісту означеного права було вкладено право особи на безпечне для життя і здоров'я довкілля, право на достовірну інформацію про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її збирання та поширення [2]. Тобто, не лише право на інформацію про стан довкілля, але й право на безпечне для життя та здоров'я довкілля. Водночас, невизначеним залишається поняття «довкілля», яке асоціюється з «навколишнім природним середовищем» як станом екології. Тлумачення змісту положень ст. 293 ЦК України, в ч. 3-4 якої йдеться і про безпечні для людини продукти споживання (харчові продукти та предмети побуту), і про належні, безпечні і здорові умови праці, проживання, навчання тощо, дозволяє зробити висновок щодо невичерпності змісту «довкілля» означеними категоріями. Вбачається, що за такого підходу під «довкіллям» варто розуміти «середовище існування людини», яке має бути безпековим: як навколишнє природне середовище, так і середовище створене чи трансформоване людиною. Відтак, до сфери «довкілля» варто віднести і сферу «віртуального» середовища існування людини, яка потребує того, щоб бути «безпековою». Наразі ж регулювання відносин у віртуальних середовищах регулюється, здебільшого, політикою компанії, яка пропонує певний програмний продукт, – Facebook, Instagram, Twitter та її ліцензійними умовами на використання продукту і дозволяють вирішувати питання від поширення персональних даних про особу до блокування аккаунтів одноособово головам компаній чи їх правлінням, а інколи конкретним працівникам чи навіть ШІ на основі використаних ключових слів чи зображень. Ще більшою загрозою є поширення пропаганди певної ідеології, що прямо чи опосередковано може або впливати на стан забезпечення прав і свобод людини, так і прямо порушувати чи сприяти їх порушенню.

Об'єктивно, що наразі ані окрема держава, ані людство в цілому не може забезпечити повну безпековість середовища існування людини в контексті викликів космосу, природи, біологічного різноманіття (в т.ч. поширення пандемій, епіфотій, епізоотій, тощо), держав, спільнот та навіть окремих осіб як в реальному світі, так і в

віртуальному середовищі. Тому йдеться лише про управління ризиками, настільки це дозволяє сучасна наука, техніка та ресурси.

Настав час для переосмислення змісту права на безпечне для життя та здоров'я людини довкілля та вирішення питань забезпечення цього права на основі сучасного концепту приватного права та сучасних підходів управління ризиками та визначення критеріїв такого управління з покладанням кореспондуючих обов'язків на державу. Потребує це питання свого вирішення і в глобальному (планетарному) вимірі на основі інструментарію міжнародного права.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Верховна Рада України. 28.06.1996 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text)
2. Цивільний кодекс України. Верховна Рада України. 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Шишка Р.Б. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільноправових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права, ORCID ID: 0000-0002-0532-1909

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ПРІОРИТЕТ

Безпека в сфері інтелектуальної власності є проявом економічної та інформаційної та національної безпеки, поліаспектною та стосується всіх напрямів суспільної практики. Пов'язано це із сучасними викликами та загрозами і двома протилежними за змістом процесами, що притаманні світовій соціально-економічній і політичній системам – глобалізацією і регіоналізацією. Не дарма держава намагається створити та забезпечити дотримання законності у економічній сфері як для суб'єктів господарювання так і для споживачів, організаційно, підтримує її як вагомий чинник державної безпеки, навіть вивела протидію порушенням у цій сфері в окремий різновид правоохоронних органів. Наразі це ускладнено війною з РФ.

Вироблення концепту та дієвого механізму державного управління щодо уникнення загроз та мінімізацію їх впливу, зокрема їх суб'єктивним сприйняттям та забезпеченням ефективного функціонування національної економіки та її зростання. За цих умов захист національних інтересів держави у сфері національної економічної безпеки та оборони актуалізоване.

Теоретичні основи такої безпеки, закономірності її забезпечення у нинішньому турбулентному середовищі, врахування економічних параметрів основи безпечної економіки загострились через агресію і йдеться про загрозу дефолту. Тому намагаються запобігти політики, практики та громадськість.

Проте обійдена безпека у сфері інтелектуальної власності, зокрема, щодо виявлення та попередження загроз та розробки практичних рекомендацій щодо їх класифікації та систематизації, результативності, збереження та відтворення наукового та інтелектуального потенціалу. Це й стосується вищої школи де при зростанні кількості науковців є втеча за кордон кваліфікованих та витребуваних фахівців, страждає їх якість заново підготовлених як і якість абітурієнтів. За намагання уникнути виконання обов'язку з захисту країни таку освіту «набувають» особи з посередніми і низькими знаннями та мотиваціями до набуття знань, вмінь та компетенції.

Очевидно, що це є небезпечним, передусім, для найслабшого – особи та громадянина. Держава також страждає від негараздів окремої людини, але набагато менше ніж людина від держави.

Економічної безпеки проявляється у її тісному зв'язку та постійній взаємодії з такими категоріями як «загроза», «ризик» та «небезпека», що спричиняє невизначеність, як детермінант її існування. Всяка невизначеність потенційно є джерелом загроз для економічної безпеки держави.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. №964-IV [1] визначено, що загрози національній безпеці – наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України. Вони є дестабілізуючим природним фактором і/або суб'єктивним, що пов'язано з недобросовісною конкуренцією та порушенням законів і норм, що може спричинити потенційні або реальні втрати для організації [2]. При тому останніх чимало.

Так, загрозами економічній безпеці Україні, окрім агресії проти неї та руйнування її інфраструктури, визнано: високий рівень

тіньової економіки, зростання інфляції і бюджетного дефіциту, зменшення валового накопичення основного капіталу, зростання безробіття, несприятливий інвестиційний клімат, надто високий рівень державного боргу, неконтрольовані міграційні процеси, політична нестабільність тощо. Удосконалення наявних і розроблення нових механізмів стратегічного управління економічною безпекою України вплине на підвищення конкурентоспроможності і загалом життєздатності національної економіки [3].

До загроз економічній безпеці держави відносять ті соціально-економічні чинники та явища, які або повністю руйнують об'єкт (повне обмеження доступу до ресурсів, дезорганізація грошового обігу, що провокує руйнування економічної системи країни тощо), або завдають йому значного збитку. Такі явища в найближчий період можна віднести до загроз економічній безпеці держави на довгострокову перспективу. Протидія олігархам очевидно призведе до руйнування окремих зв'язку, але в перспективі сприятиме економічному розвитку, зростанню інноваційної активності, більш раціональному використанню ресурсів.

Такі загрози змінюються залежно від стану та рівня розвитку економічної системи. Принаймні, відстеження і визначення основних загроз безпеці значно полегшує її підтримання на належному рівні, а також надає можливість своєчасно розробляти і здійснювати практичні заходи щодо зниження негативного впливу загроз чи їх повної ліквідації. Так наразі склались умови для очищення від деструктивних явищ та розвитку конкуренції.

Відповідно ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» виділено основні реальні та потенційні загрози в Україні: посягання на державний суверенітет України та її територіальну цілісність, територіальні претензії з боку інших держав; спроби втручання у внутрішні справи України з боку інших держав; воєнно-політична нестабільність, регіональні та локальні війни (конфлікти) в різних регіонах світу, насамперед поблизу кордонів України; розвідувально-підбивна діяльність іноземних спеціальних служб; загроза посягань з боку окремих груп та осіб на державний суверенітет, територіальну цілісність, економічний, науково-технічний і оборонний потенціал України, права і свободи громадян; поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності; злочинна діяльність проти миру і безпеки людства, насамперед поширення міжнародного тероризму; загроза використання з терористичною метою ядерних та інших

об'єктів на території України; можливість незаконного ввезення в країну зброї, боєприпасів, вибухових речовин і засобів масового ураження, радіоактивних і наркотичних засобів; спроби створення і функціонування незаконних воєнізованих збройних формувань та намагання використати в інтересах певних сил діяльність військових формувань і правоохоронних органів держави; прояви сепаратизму, намагання автономізації за етнічною ознакою окремих регіонів України.

Також зростає поширення зброї масового ураження і засобів її доставки; недостатня ефективність існуючих структур і механізмів забезпечення міжнародної безпеки та глобальної стабільності; нелегальна міграція; можливість втягування України в регіональні збройні конфлікти чи у протистояння з іншими державами; повільність у здійсненні та недостатнє фінансове забезпечення програм реформування воєнної організації та оборонно-промислового комплексу України; накопичення великої кількості застарілої та не потрібної для ЗС України військової техніки, озброєння, вибухових речовин; незавершеність договірно-правового оформлення і недостатнє облаштування державного кордону України; незадовільний рівень соціального захисту військовослужбовців, громадян, звільнених з військової служби, та членів їхніх сімей; зростання небезпеки для життя і здоров'я цивільного населення, насамперед дітей, внаслідок воєнних дій чи збройних конфліктів.

Є порушення з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування чинних законів України, прав і свобод людини і громадянина, в тому числі при проведенні виборчих кампаній, недостатня ефективність контролю за дотриманням вимог Конституції і виконання законів України; можливість виникнення конфліктів у сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин, радикалізації та проявів екстремізму в діяльності деяких об'єднань національних меншин та релігійних громад; загроза проявів сепаратизму в окремих регіонах України; структурна та функціональна незбалансованість політичної системи суспільства, нездатність окремих її ланок до оперативного реагування на загрози національній безпеці.

Наразі за втрати контролю над територіями відбулося істотне скорочення внутрішнього валового продукту, зниження інвестиційної та інноваційної активності і науково-технічного та технологічного потенціалу, скорочення досліджень на стратегічно важливих напрямках інноваційного розвитку; ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері економіки; нестабільність у правовому регулю-

ванні відносин у сфері економіки, в тому числі фінансової (фіскальної) політики держави; відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам; зростання кредитних ризиків; критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості, агропромисловому комплексі, системах життєзабезпечення; недостатні темпи відтворювальних процесів та подолання структурної деформації в економіці; критична залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків, низькі темпи розширення внутрішнього ринку; нераціональна структура експорту з переважно сировинним характером та низькою питомою вагою продукції з високою часткою доданої вартості; велика боргова залежність держави, критичні обсяги державних зовнішнього і внутрішнього боргів; небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки; неефективність антимонопольної політики та механізмів державного регулювання природних монополій, що ускладнює створення конкурентного середовища в економіці; критичний стан з продовольчим забезпеченням населення; неефективність використання паливно-енергетичних ресурсів, недостатні темпи диверсифікації джерел їх постачання та відсутність активної політики енергозбереження, що створює загрозу енергетичній безпеці держави;

Відчувається невідповідність програм реформування економіки країни і результатів їх здійснення визначеним соціальним пріоритетам; неефективність державної політики щодо підвищення трудових доходів громадян, подолання бідності та збалансування продуктивної зайнятості працездатного населення; криза системи охорони здоров'я і соціального захисту населення і, як наслідок, небезпечне погіршення стану здоров'я населення; поширення наркоманії, алкоголізму, соціальних хвороб; неефективність державної політики щодо підтримки сім'ї та забезпечення, дотримання і захисту прав дитини, і як наслідок, збільшення кількості сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які залишилися без батьківського піклування.

Дається взнаки наростаюче науково-технологічне відставання України від розвинутих країн; неефективність державної інноваційної політики, механізмів стимулювання інноваційної діяльності; низька конкурентоспроможність продукції; нерозвиненість внутрішнього ринку високотехнологічної продукції та відсутність його ефективного захисту від іноземної технічної і технологічної експа-

нсії; зниження внутрішнього попиту на підготовку науковотехнічних кадрів для наукових, конструкторських, технологічних установ та високотехнологічних підприємств, незадовільний рівень оплати науково-технічної праці, падіння її престижу, недосконалість механізмів захисту прав інтелектуальної власності.

Проявила заново себе невідповідність сучасним викликам стану єдиної державної системи цивільного захисту, сил цивільного захисту, їх технічного оснащення; значне антропогенне і техногенне перевантаження території України, зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру; погіршення технічного стану гідротехнічних споруд каскаду водосховищ на річці Дніпро; непідтримання в належному технічному стані ядерних об'єктів на території України; небезпека техногенного, у тому числі ядерного та біологічного, тероризму.

Хронічними є нераціональне, виснажливе використання мінерально-сировинних природних ресурсів як невідновлюваних, так і відновлюваних; нездоланність негативних соціально-екологічних наслідків Чорнобильської катастрофи; погіршення екологічного стану водних басейнів, загострення проблеми транскордонних забруднень та зниження якості води; неконтрольоване ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин, матеріалів і трансгенних рослин, збудників хвороб, небезпечних для людей, тварин, рослин і організмів, екологічно необґрунтоване використання генетично змінених рослин, організмів, речовин та похідних продуктів; неефективність заходів щодо подолання негативних наслідків військової та іншої екологічно небезпечної діяльності.

Попри прийнятті міри є прояви обмеження свободи слова та доступу до публічної інформації; поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії; комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм; розголошення інформації, яка становить державну таємницю, або іншої інформації з обмеженим доступом, спрямованої на задоволення потреб і забезпечення захисту національних інтересів суспільства і держави; намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації.

Тож загрози економічній безпеці розглядаються в рамках національної безпеки, при цьому загрози економічній безпеці держави не систематизовано за окремими складовими економічної безпеки держави, що визначені Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. До того ж у зазначених

вище нормативно-правових актах, а також у Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, визначені загрози лише у деяких сферах економічної безпеки держави, а загрози економічній безпеці держави у решті її складових на законодавчому рівні не декларуються й фактично ігноруються.

Перелік загроз економічній безпеці України, визначений у чинних законодавчих актах з національної безпеки, на наш погляд, має бути переглянутий із визначенням системних та додатково набутих загроз за кожною складовою економічної безпеки. Більше того, вважаю що кожна програма має передбачати форми, засоби та способи забезпечення безпеки при її здійсненні.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003-№ 964-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/-964-15> (дата звернення 15.10.2023).

2. Берляк Г.В. Інвестиційні ризики та невизначеність в умовах глобалізаційних змін: обліково-аналітичний підхід. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації: міжн. зб. наук. праць* (Кам'янець-Подільський, 20 квітня 2014). Кам'янець-Подільський, 2014. С.38-41.

3. Мігус І.П. Методичний підхід до оцінки впливу загроз на економічну безпеку емісійної діяльності акціонерного товариства. *Фінансовий простір: між.наук.-практ. журнал.* №3.2013. URL:<http://fp.cibs.ubs.edu.ua> (дата звернення 10.10.2023).

Глобенко І.О. – доктор філософії в галузі знань «Право», старший викладач кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ СТАНОВЛЕННЯ БЕЗПЕКИ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВИМІРІ

Наразі інформатизація суспільства в усіх сферах публічних відносин, відбувається досить швидкими темпами, тож публічне адміністрування становлення безпеки в інтелектуальному вимірі не є

виключенням з цього правила.

Автоматизація судових процесів через всесвітню мережу інтернет та засоби мобільного зв'язку вже стали буденною справою для нашої держави, як приклад тому, запровадження веб порталу «Дія», відповідно розвиток та впровадження публічного адміністрування безпеки в інтелектуальному вимірі є безумовно обов'язковим процесом.

Деякими з найпоширеніших проблем додатку «Дія» є: зникнення даних із програми, несвоєчасне «підтягування» інформації, довга верифікація та некоректна робота застосунку [1].

Крім того, нещодавно ІТ ресурс, який відповідає за обслуговування та підтримку додатку отримав анонімний лист, у якому розповідалося про «критичну уразливість» у «Дія», а на сторінці анонсу були викладені у відкритий доступ паролі до репозиторіїв (сховища) вихідного коду. Слід зазначити, що фахівці в ІТ сфері активно працюють над посиленням захисту застосунку. Так, команда Міністерства цифрової трансформації на платформі Bugcrowd за підтримки агентства з міжнародного розвитку США (USAID) провела тестування на знаходження можливих помилок у «Дія» з призовим фондом в 1 млн грн. Однак у застосунку не виявили вразливостей, які б суттєво впливали на безпеку. Під час експерименту було знайдено два технічних баги найнижчого рівня, які одразу були виправлені [1].

Зокрема не є секретом, що і в сфері впровадження публічного адміністрування становлення безпеки в інтелектуальному вимірі існують деякі проблеми, це безпосередньо стосується недосконалості правового регулювання та невизначеності електронних баз даних.

Однак, враховуючи вищесказане слід зауважити що незважаючи на вказані недоліки, в цій сфері є такі суттєві переваги: доступність, зручність та ефективність доступу до електронних послуг громадян. Тому на нашу думку, необхідність вдосконалення законодавства та безпекового середовища є першочерговим завданням для органів публічної адміністрації.

При обговоренні проблем безпеки людини, суспільства та держави у контексті цифровізації є термін «інформаційна безпека», однак його виникнення та використання не асоціюється з формуванням абсолютно нового цифрового світу та нової людини, не пов'язане з новим світоглядом. Інформаційна безпека – це стан захищеності особистості, суспільства та держави від внутрішніх та

зовнішніх інформаційних загроз, при якому забезпечуються реалізація конституційних прав і свобод людини та громадянина, гідна якість та рівень життя громадян, суверенітет, територіальна цілісність та стійкий соціально-економічний розвиток, оборона та безпека держави [2].

Загалом, термін «цифрова безпека» вже прокладає собі дорогу у вітчизняній науці у зв'язку з дослідженням раніше невідомих науці цифрових об'єктів. У зарубіжній науковій літературі термін «цифрова безпека» давно використовується для позначення різноманітних аспектів захищеності у цифровому середовищі особистості та державних інститутів. Цифрова безпека є режимом захищеності людини та суспільства, а також держави від загроз, що виникають в умовах нового цифрового технологічного устрою, у тому числі викликаних використанням цифрових технологій у державному управлінні, цифровізацією економіки, освіти, медицини та інших сфер освіти й приватного життя. Цифрові технології – це не лише мережеві технології передачі інформації, а й розвиток штучного інтелекту, цифрової електроніки, біометрії, стільникового зв'язку, телемедицини, смартміст, навігації, робототехніки та багато іншого. Все перераховане робить поняття цифрової безпеки більш об'ємним та універсально-конотативним: термін «інформаційна безпека» звично асоціюється з кібертероризмом, вірусами, екстремізмом [2; 3].

Обмеження та заборони необхідні для забезпечення безпеки особистості, суспільства, держави в умовах загальної цифровізації, що загрожує національному суверенітету, культурній ідентичності національної держави, демократії, так як, держава не повинна перетворюватися на «цифровий концтабір», суспільство – на «цифрову колонію», а людина – на «цифрову особистість». Ці обмеження мають бути закріплені законом, а також стати найбільш значущим та важливим розділом майбутнього розвитку нашої державності [2; 4].

В умовах поширеної цифровізації обмеження та заборони необхідні для забезпечення безпеки особистості, суспільства та країни, що є загрозою національному суверенітету, культурній ідентичності, державності та демократії, оскільки наша держава не повинна стати «цифровим концтабором». Ці обмеження мають бути закріплені законом і стати найважливішою частиною майбутнього розвитку нашої країни [2; 5].

На наш погляд, існують окремі аспекти подальшого розвитку безпеки в державному управлінні на інтелектуальному рівні, саме через доктринально-інформаційне наповнення, механізми сучасного

державного управління та реалізацію окремих принципів цифрової безпеки. В умовах цифровізації публічного управління, економіка та право повинні координувати діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, приватних інституцій, суспільства, суб'єктів цифрового бізнесу та креативного інформаційного середовища, взаємозв'язки та виклики, визначення понять і механізмів.

Слід зауважити, що активна діяльність органів публічної адміністрації у сфері впровадження адміністративних послуг для громадян не припиняється по сьогоднішній день. Так, нещодавно президент України Володимир Зеленський підписав закон, який закріплює на законодавчому рівні визначення е-паспорта і прирівнює його до фізичних аналогів, впроваджено систему електронної реєстрації ФОПів, систему електронного «Шеринга авто» і т.ін.

Отже, враховуючи швидкоплинний розвиток інформаційних технологій публічного адміністрування становлення безпеки в інтелектуальному вимірі органам публічної адміністрації слід і надалі працювати над вдосконаленням чинного законодавства в зазначеній сфері для ефективного та зручного використання громадянами електронних послуг.

Список використаних джерел:

1. Документи, які зникають, дані, що не підтягуються: що робити, якщо «Дія» не діє. 2023. URL: <https://thepage.ua/ua/it/problem-i-u-diya-kiberbezpeka-ta-zahist-danih>
2. Цимбал Б. Механізм публічного управління безпекою особистості: якісно-новий вимір у системі цифрових технологій та інновацій. 2023. URL: https://otherreferats.allbest.ru/law/01399964_0.html
3. Ковальчук К. Інноваційно-інвестиційна політика сталого розвитку регіонів України: від теорії до практики. Донецьк: ІМАпрес. 2021. 214 с.
4. Грабар Н., Хмиров І. Становлення та трансформація механізмів державного управління (на прикладі управління інтелектуально-інноваційними ресурсами економіки в Україні). *Вісник НУЦЗУ. Серія : Державне управління*. 2021. Вип. 1(14). С.58-65. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/13322/1/Hrabar.pdf>
5. Надобко С. Інтелектуальна власність як об'єкт адміністративно-правової охорони. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. № 3(9). С. 141–149. URL: [https://doi.org/10.32689/26179660-2020-3\(9\)-141-149](https://doi.org/10.32689/26179660-2020-3(9)-141-149)

Дубова К.О. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного та господарського права факультету морського права Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ В КОНТЕКСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Сучасний стан розвитку суспільства характеризується повсюдним використанням інформаційно-комунікаційних технологій, які покликані забезпечити легкий і доступний шлях до забезпечення належного рівня адміністративних послуг населенню та комунікування в системі «людина – органи публічної влади». Одним з інструментів, що дозволяє здійснити це є електронне урядування, яке, на думку В. М. Фурашева, є формою організації державного управління, яка забезпечує підвищення ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, яка спрямована на максимально просте і доступне спілкування з ними фізичних та юридичних осіб, неурядових організацій та формування інформаційного суспільства [1, с. 48].

Натомість, цілком аргументованою є думка, яку висловлює З. Я. Павлишин, стосовно того, що впровадження електронної форми управління сприяє не тільки модернізації державного апарату, але й налагодженню співпраці між урядом та суспільством. У цьому контексті, З. Я. Павлишин, наводить основні принципи залучення електронних технологій:

- Оптимізація отримання та обробки інформації між органами влади. Систематизація отриманої інформації і коректне розподілення відповідної документації.

- Надати можливість фізичним та юридичним особам отримувати всі необхідні послуги у найбільш зручному для них форматі не витрачаючи на це зайвого часу.

- Освоєння галузі електронного ринку та надання послуг для збільшення ефективності проведення державних тендерів та закупівель. Надання нових можливостей для експорту і просування товарів власного виробництва.

- Розвиток електронної демократії, яка забезпечить прозорість та відкритість роботи уряду. Це дасть змогу налагодженню спів-

праці уряду та громадян, контроль та слідкування за якістю роботи державного уряду, розширення можливостей як для фізичних, так і для юридичних осіб.

- Удосконалення систем соціального забезпечення, охорони здоров'я та прав громадян, отримання якісної освіти та захисту особистих прав кожного громадянина. Це дасть можливість покращити рівень життя населення.

- Впровадження електронного голосування.

- Покращення систем судочинства, реформуючи їх в електронний формат [2, с. 121].

Водночас, Т. В. Нижній вважає, що державна політика розвитку інформаційного суспільства та електронного урядування повинна базуватись, насамперед, на принципах співробітництва та партнерства, що передбачає контроль дій держави з боку суспільства та бізнесу, виключає застосування командно-адміністративних моделей та директивних механізмів державного управління, нерівноправних взаємовідносин держави з іншими суб'єктами процесу та між собою. Так, міжнародна ініціатива «Партнерство «Відкритий Уряд», до якої у 2011 р. приєдналась Україна, передбачає формування нового типу організації державного сектора – «Відкритий уряд», який відчиняє світові двері, запрошує усіх, а особливо громадян до участі в інноваційних процесах, ділиться ресурсами, що раніше пильно охоронялись від «чужих», користується перевагами масової колективної роботи, працює на засадах прозорості та діє не як ізольована установа чи юрисдикція, а по-новому – як посправжньому інтегрована мережна організація.

Крім вищевказаних принципів співробітництва та партнерства державна політика впровадження електронного урядування повинна обов'язково будуватись на системі таких принципів, як:

- прозорість і відкритість влади;
- конфіденційність та інформаційна безпека;
- єдині технічні стандарти і взаємна сумісність;
- орієнтованість на інтереси і потреби споживачів послуг;
- підконтрольність та підзвітність органів влади громадянам та суспільству [3, с. 114].

Досліджуючи стратегічні напрями розвитку електронного урядування в Україні, Р. Юсіфбейлі звертає увагу на те, що в Україні приділяється особлива увага розвитку електронного урядування та необхідності його впровадження. Зокрема, ця сфера нині регулюється багатьма законами України, постановами та розпорядження-

ми Кабінету Міністрів України. Перші нормативно-правові акти щодо впровадження технологій електронного урядування прийняті урядом України у 2003 році. Це Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» і Закон України «Про електронний цифровий підпис». Їм передувала низка відповідних рішень Президента України у 2001–2002 рр., проте офіційного визначення таких понять, як «е-уряд», «електронне урядування», «електронна демократія», «інформаційне суспільство» тощо, не існувало. Відсутність відповідного категоріального апарату стала однією з проблем, яка довгий час перешкоджала ефективному впровадженню технологій електронного урядування [4, с. 50].

Натомість, О. В. Декалюк, розглядаючи концепцію електронного урядування в практиці зарубіжних країн, звертає увагу на розбіжності в розумінні важливості електронного урядування, які, на думку вченого, виникають тоді, коли використовується схожий за змістом із терміном «електронна демократія» термін «цифрова демократія», що визначається як використання інформаційних та комунікаційних технологій і спілкування за допомогою комп'ютерної техніки задля зміцнення демократії та розширення участі індивідів у демократичних процедурах. Поняттю «цифрова демократія» тотожне поняття «віртуальна демократія», або «теледемократія», «електронна демократія» чи «кібердемократія». Саме тут постає гостре питання про забезпечення безпеки даних, інформації і країни загалом [5, с. 45].

Натомість, варто погодитись з тезою, А. В. Акімова, стосовно того, що головна мета електронної демократії полягає в підтримці самої демократії та посиленні демократичних інститутів і процесів [6, с. 164].

Отже, підсумовуючи викладене вище варто зазначити, що електронне урядування відіграє важливе значення у процесі розвитку публічного управління та формування ефективної системи органів публічної влади. Однак, враховуючи сучасний стан, у якому перебуває наша держава, варто зазначити, що це не дозволяє Україні нині досягти значних успіхів у просуванні темпів розвитку електронного урядування та формування єдиної державної політики у цій царині.

Список використаних джерел:

1. Фурашев В. М. Сутність та визначення поняття «електронне урядування». *Правова інформатика*. 2012. № 3(35). С. 46–49.

2. Павлишин З. Я. Електронне урядування як інструмент модернізації державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 24. С. 119–124.

3. Нижній Т. В. Теоретичні засади електронного урядування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 20. С. 112–116.

4. Юсіфбейлі Р. Стратегічні напрями розвитку електронного урядування в Україні. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2021. № 2 (29). С. 49–55.

5. Декалюк О. В. Концепція електронного урядування в практиці зарубіжних країн. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2020. № 4 (115). С. 43–47.

6. Акімов А. В. Електронна демократія: поняття, механізми реалізації та спроби впровадження в Україні. *Держава та регіони*. Серія: Державне управління. 2017. № 3 (59). С. 163–169.

Дяченко Н.П. – кандидат наук з державного управління, доцент кафедри кібербезпеки, ІТ та економіки Київського університету інтелектуальної власності та права,
ORCID ID: 0000-0002-4306-7665

Єдіханова В.К. – студентка 1-го курсу юридичного факультету Київського університету інтелектуальної власності та права

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ У СФЕРІ РЕКЛАМИ: ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ

В умовах сьогодення реклама стала невід’ємною частиною нашого життя, адже присутня у громадських місцях, у транспорті, у ЗМІ тощо, чим сприяє поширенню інформації стосовно пропонованих товарів чи послуг. Творці/виробники та замовники реклами всіляко намагаються привернути до неї увагу громадян, розраховуючи на їх зацікавленість до пропонованих товарів чи послуг. У зв’язку з воєнним станом в Україні обсяги реклами у 2022 році, в порівнянні з 2021 роком зменшились на 63 %, водночас обсяги цифрової реклами зменшились лише на 38 % [1].

Упродовж 2022 року спостерігалася тенденція зменшення у порівнянні з 2021 роком реклами на телебаченні на 81 %, зовнішньої реклами на 57 %, реклами у пресі на 79 % та у кінотеатрах у зв’язку тим, що вони не працювали з 24 лютого 2022 року (табл. 1.):

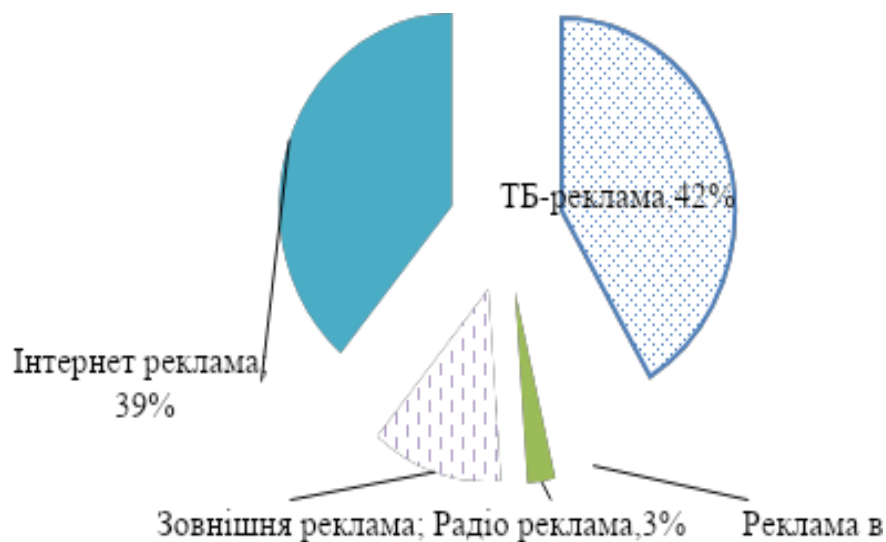

Рис. 1. Структура медіа рекламного ринку України у 2022 році

	Підсумки 2022 р. , <i>млн грн</i>	Підсумки 2021 р. , <i>млн грн</i>	Відсоток змі- ни 2022 р. до 2021 р.
ТБ-реклама, <i>всього</i>	2 604	13 642	81%
Реклама у пресі, <i>всього</i>	342	1 599	-79%
Радіо-реклама, всьо- го	333	855	-61%
Зовнішня реклама, <i>всього</i>	3 159	4 240	-25%
Інтернет реклама, <i>всього</i>	7 190	12 833	-42%
Реклама у кінотеат- рах, <i>всього</i>	2	26	-92%
ВСЬОГО рекламний медіа ринок	12 227	33 053	-63%

Джерело: [1].

Безсумнівно, що замовник реклами зацікавлений щоби рекламне повідомлення було унікальним, оригінальним, а його ідеї, компоненти чи дизайнерське рішення не дублювали реклами інших виробників.

Однак, у ході дослідження ринку рекламних послуг нерідко спостерігаються схожі за змістом, сюжетом чи музичним супроводом реклами. Такі обставини можуть бути випадковим збігом, проте, здебільшого вони засвідчують цілеспрямоване, а відтак, неправомірне запозичення.

Оскільки, оригінальна реклама (чи її складових) є результатом творчої діяльності, тому неправомірне використання призводить до порушення прав творців, які охороняються чинним законодавством України, зокрема законами у сфері інтелектуальної власності.

Цивільний кодекс України, Закон України «Про авторське право та суміжні права», не передбачаючи рекламу у переліку об'єктів авторського/суміжного права, водночас не виключають можливості визнання реклами (чи її фрагментів) об'єктами права інтелектуальної власності, оскільки перелік об'єктів права не є обмеженим.

А відтак, творець реклами, наділяється майновими/немайновими правами інтелектуальної власності.

Особливістю правовідносин майнових/немайнових прав у сфері рекламної діяльності є те, що переважно виробниками реклами є рекламні агенції/компанії, які укладають договори про створення реклами з замовниками.

Відносини ж між творцями реклами та рекламними агенціями впорядковуються, здебільшого на підставі договорів замовлення/трудових договорів, які, безумовно, передбачають умови використання права інтелектуальної власності на об'єкт інтелектуальної власності.

А відтак, зазвичай, за автором залишаються немайнові права, а майнові переходять до рекламної агенції чи замовника реклами, що й обмежує можливості автора щодо реалізації права чи його захисту у разі неправомірного копіювання.

Заборона на неправомірне запозичення фрагментів реклами передбачена чинним законодавством, зокрема, відповідно Закону України «Про рекламу» (стаття 8) заборонено копіювання/імітування тексту, зображення, звукових ефектів тощо.

Запозичення без згоди автора визначається неправомірним Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції» (стаття 2).

Однак, порушення права творця реклами може виникнути ще до її оприлюднення: на етапах створення чи вираження в об'єктовій формі, що нівелює можливості ефективного захисту права інтелектуальної власності.

Формування законодавчих і практичних механізмів попередження неправомірного копіювання реклами чи її фрагментів є необхідною умовою захисту прав та інтересів учасників відносин, що виникають у процесі оприлюднення рекламних продуктів, зокрема захисту права інтелектуальної власності творців, яке виникає з моменту початку створення реклами та повинно забезпечуватись весь період вираження її в об'єктовій формі.

Список використаних джерел:

1. Об'єм рекламно-комунікаційного ринку України 2022. UKR: <https://vrk.org.ua/news-events/2022/ad-volume-2022.html>.
2. Дяченко Н. П., Александров О. В., Дяченко В. С., Коваленко Н. А. Інноваційний розвиток як передумова зростання суспільної довіри. *Інвестиції: практика та досвід*. № 10. 2021. С.103-108.

Ломакіна О.А. – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри адміністративного та конституційного права факультету морського права Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

Бортник Ю.О. – студентка групи 3511з факультету морського права Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНА СФЕРА ЯК ОБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Сьогоднішній стан економіки України уособлює в собі стан економічного розвитку регіонів, який поки що не досяг очікуваного рівня, необхідного для забезпечення економічних потреб суспільства. Сучасні виклики щодо забезпечення економічного зростання і добробуту жителів, що постали перед регіонами України, зу-

мовляють необхідність пошуку інноваційних підходів до вироблення і реалізації інноваційних каталізаторів, задіяння невикористаного потенціалу регіонів. Серед напрямів суспільної діяльності органів публічного управління окрема роль належить інноваціям у сфері управління економікою територій та регіонів, розробленню нових засобів, підходів та інструментів для вирішення складних соціально-економічних проблем, що виникають у процесі їх життєдіяльності.

Надання територіальним громадам повноважень для самостійного вирішення власних проблем мотивує до передбачення необхідних змін під час здійснення функцій управління економікою регіонів. Їх необхідно розглядати в контексті тісної співпраці органів публічного і галузевого управління регіонами. При цьому ці органи управління повинні розглядатися не як супідрядні органи державної і місцевої влади, а як система управління з центрами, що тісно співпрацюють на партнерських засадах, і чітко розподіленими функціями [1, с. 15].

Отож, з огляду на сучасні реалії, які викликані агресивною війною російської федерації проти України важкий тягар забезпечення соціально-економічних процесів покладено на органи місцевого самоврядування. Вочевидь, така ситуація оголює і без того цілий комплекс проблем, які, зокрема, пов'язані зі значним спадом виробництва (особливо у прифронтових регіонах), зниженням рівня та якості життя населення, руйнуванням соціальної інфраструктури, а також моральним і головне фізичним зношенням об'єктів житлово-комунального господарства, що стає перешкодою для надання якісних і своєчасних житлово-комунальних послуг.

Місце і роль органів місцевого самоврядування у сфері житлово-комунальних відносин показують їх повноваження, які визначені ч. 3 ст. 4 Закону України «Про житлово-комунальні послуги» від 9 листопада 2017 року № 2189-VIII, де вказано, що до таких повноважень належать:

- 1) затвердження та виконання місцевих програм у сфері житлово-комунального господарства, участь у розробленні та виконанні відповідних державних і регіональних програм;
- 2) встановлення цін/тарифів на комунальні послуги відповідно до закону;
- 3) затвердження норм споживання комунальних послуг;
- 4) інформування населення відповідно до законодавства про стан виконання місцевих програм у сфері житлово-комунального

господарства, а також про відповідність якості житловокомунальних послуг нормативам, нормам, стандартам та правилам;

5) здійснення моніторингу стану виконання місцевих програм розвитку житлово-комунального господарства;

6) встановлення одиниці виміру обсягу наданих послуг з управління побутовими відходами;

7) прийняття рішення про початок та закінчення опалювального періоду з урахуванням кліматичних умов згідно з будівельними нормами і правилами, правилами технічної експлуатації теплових установок і мереж, державними санітарними нормами і правилами та іншими нормативними документами;

8) передача відомостей до електронного реєстру багатоквартирних будинків;

9) зберігання та забезпечення доступу до технічної та іншої передбаченої законодавством документації на багатоквартирні будинки та їх прибудинкові території, зокрема документів за обов'язковим переліком, визначеним центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері житлово-комунального господарства, документів, на підставі яких багатоквартирний будинок прийнято в експлуатацію, технічних паспортів будинків, планів інженерних мереж, документів, що засвідчують право власності чи користування земельними ділянками, документації щодо проведення робіт з капітального ремонту в багатоквартирних будинках;

10) зберігання примірників рішень (протоколів) загальних зборів співвласників багатоквартирних будинків та розміщення на своїх офіційних веб-сайтах інформації про рішення, прийняті такими зборами» [2].

Вочевидь, з огляду на викладене вище, варто погодитись з В. Теремецьким, що житлово-комунальне господарство (далі – ЖКГ) є однією з найважливіших складових територіальної інфраструктури, яка забезпечує належні умови життя населення держави в аспекті комфортності житла, благоустрою, побутових послуг тощо. Зважаючи на це все більшого значення набувають особливості та напрями розвитку ЖКГ в Україні, а також вплив на цей процес органів державної влади і місцевого самоврядування. Крім того, сьогодні і на державному, і на місцевому рівнях необхідно визначити напрями вирішення проблем, що виникають в цій галузі. Так, аварійність значної кількості об'єктів житлово-комунального гос-

подарства свідчить, що технічний стан основних фондів у галузі перебуває в незадовільному стані [3, с. 60].

Розглядаючи організаційну складову механізму публічного регіонального управління житлово-комунальним господарством, О. Базарна, зауважує, що сутністю модернізації публічного управління на регіональному та місцевому рівнях в управлінні житлово-комунальним господарством є підвищення якості надання послуг і, як результат, сприяння підвищенню рівня життя населення [4, с. 127].

Дослідниця вважає, що воно спрямоване на досягнення визначених завдань з умовою ефективного використання природних, фінансових і трудових ресурсів, соціальної інфраструктури, реалізацію розроблених проектів. Це також особливий вид діяльності з управління соціально-економічними процесами, що характеризується певною єдністю економічного життя і спільністю умов відтворювальної діяльності і інтересів населення.

При цьому вчена висловлює думку, що для забезпечення результативного та ефективного управління на рівні регіону доцільно визначити організаційно-економічний механізм регіонального публічного управління житлово-комунальним господарством [4, с. 127].

Отже, сьогодні цілком зрозумілим є той факт, що для забезпечення належного функціонування житлово-комунального господарства необхідно докласти максимум зусиль, які передусім, будуть спрямовані на відновлення та капітальний ремонт об'єктів ЖКГ. Для цього, вочевидь, існує потреба у залученні додаткових коштів, яких органи місцевого самоврядування нині, на жаль, самотійно залучити не можуть. Найбільш оптимальним та дієвим способом у вирішенні цього питання є залучення інвестицій. Окрім того, варто звернути увагу на можливості державноприватного партнерства, що виступає максимально сприятливою формою утримання і ремонту об'єктів житлово-комунального господарства.

Список використаних джерел:

1. Івашова Л. М., Бондаренко Д. М. Публічне і галузеве управління економічним розвитком регіонів як предмет наукового дослідження. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2021. № 3 (30). С. 14–22.
2. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 9 листопада 2017 року № 2189-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 1. Ст. 1.

3. Теремецький В. Удосконалення адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері житлово-комунального господарства. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 2 (22). С. 59–64.

4. Базарна О. В. Організаційна складова механізму публічного регіонального управління житлово-комунальним господарством. *Економіка та держава*. 2018. № 4. С. 126-130.

Мельник О.О. – кандидат юридичних наук, адвокат, доцент кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗГЛЯДУ СІМЕЙНИХ СПОРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану. Право на шлюб мають особи, які досягли шлюбного віку. Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка.

Шлюб припиняється внаслідок його розірвання за спільною заявою подружжя або одного з них. Шлюб припиняється внаслідок його розірвання за спільною заявою подружжя на підставі рішення суду. Шлюб припиняється внаслідок його розірвання за позовом одного з подружжя на підставі рішення суду відповідно до сімейного кодексу України.

З початком повномасштабного вторгнення в Україні суттєво збільшилася кількість сімейних спорів щодо визначення місця проживання дитини. Вимушена міграція населення, яка є одним з наслідків війни, та пережитий стрес руйнують сім'ї. Виникають ситуації, коли батьки не можуть дійти згоди щодо місця проживання дитини. Випадки, коли один з батьків відбирає дитину, є непоодинокими. У цьому зв'язку Уповноважений Верховної Ради України з прав людини закликає батьків діяти насамперед в інтересах дітей, з урахуванням рівних прав та обов'язків матері та батька щодо дитини та вирішувати питання проживання дитини згідно з нормами чинного законодавства.

Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків

щодо дитини, передбачено сімейним кодексом України. Сімейним кодексом передбачені чіткі процедури визначення місця проживання дитини з одним із батьків. Так, місце проживання дитини залежить від її віку та згоди батьків, якщо мати та батько, які проживають окремо, не дійшли згоди щодо того, з ким із них буде проживати малолітня дитина, спір між ними може вирішуватися органом опіки та піклування або судом. За заявою матері, батька дитини орган опіки та піклування визначає способи участі у вихованні дитини та спілкуванні з нею того з батьків, хто проживає окремо від неї. Рішення про це орган опіки та піклування постановляє на підставі вивчення умов життя батьків, їхнього ставлення до дитини, інших обставин, що мають істотне значення. Рішення органу опіки та піклування є обов'язковим до виконання. Особа, яка ухиляється від виконання рішення органу опіки та піклування, зобов'язана відшкодувати матеріальну та моральну шкоду, завдану тому з батьків, хто проживає окремо від дитини. Під час вирішення спору щодо місця проживання малолітньої дитини беруться до уваги ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення. Якщо питання не вдалося вирішити в такий спосіб, заяву про визначення місця проживання дитини можна подати до суду. В такому разі орган опіки та піклування припиняє розгляд заяви.

Позовна заява з необхідними документами подається одним із батьків до суду першої інстанції за зареєстрованим місцем проживання чи місцем перебування відповідача.

У суді позивачу необхідно буде довести, що він відповідально ставиться до виконання батьківських обов'язків, має задовільний стан здоров'я, матеріальні можливості та забезпечує належні житлові умови. Також буде враховано сталість соціальних зв'язків дитини, її психологічний стан, місце навчання та інші обставини (шкідливі звички батьків, їх графіки роботи тощо). При розгляді судом спорів щодо місця проживання дитини обов'язковою є участь органу опіки та піклування.

Звертаю увагу на судову практику, а саме у постанові КЦС ВС, справа 66/1017/20 від 14 вересня 2022 року «... визначаючи місце проживання дитини з матір'ю, суди не врахували, що за первісним позовом ОСОБА_1 орган опіки та піклування взагалі не склав висновку про доцільність проживання дитини разом з матір'ю, а акт обстеження умов проживання не є за своєю суттю, правовою

природою та змістом висновком органу опіки та піклування про визначення місця проживання дитини з одним із батьків у розумінні статті 19 СК України. Отже, суди першої та апеляційної інстанцій здійснили розгляд справи без отримання відповідного висновку органу опіки та піклування за місцем проживання матері, який мав бути складений задля забезпечення належного розгляду первісного позову ОСОБА_1, що є порушенням імперативного правила статті 19 СК України. Висновок органу опіки та піклування за місцем проживання батька наданий на звернення ОСОБА_2 до ініціювання розгляду відповідного спору в суді, не відповідає правилам частини п'ятої статті 19 СК України щодо подання такого висновку безпосередньо суду на підставі всіх актуальних відомостей та документів, які стосуються судової справи, що також свідчить про те, що розгляд зустрічного позову ОСОБА_2 відбувся з порушенням статті 19 СК України».

Звертаю увагу на постанову КЦС ВС у справі № 950/569/20-ц, провадження № 61-18067 св21 від 03 травня 2022 року При розгляді справ щодо місця проживання дитини суди, насамперед, мають виходити з інтересів самої дитини, враховуючи при цьому сталі соціальні зв'язки, місце навчання, психологічний стан тощо, а також дотримуватися балансу між інтересами дитини, правами батьків на виховання дитини і обов'язком батьків діяти в її інтересах.

Аналізуючи судову практику, можна дійти висновку, що Верховний Суд указує у своїх постановах, що під час винесення рішень суди мають враховувати цілу низку обставин, зокрема: ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків; особиста прихильність дитини до кожного з них; вік дитини, стан її здоров'я; сталі соціальні зв'язки дитини; місце навчання дитини; її психологічний стан; бажання дитини на проживання з одним із батьків; особисті якості батьків; відносини, які існують між кожним із батьків і дитиною (як виконують батьки свої батьківські обов'язки по відношенню до дитини, як враховують її інтереси, чи є взаєморозуміння між кожним із батьків і дитиною); можливість створення дитині умов для виховання та розвитку.

Під час визначення місця проживання дитини суди зобов'язані зважати на психологічний стан дитини, проте лише за умови призначення судово-психологічної експертизи у встановленому законом порядку в разі необхідності з огляду на встановлені обставини справи.

ВС наголошує, що суди не можуть передати дитину для проживання з тим із батьків, хто не має самостійного доходу, зловживає спиртними напоями або наркотичними засобами, своєю аморальною поведінкою може зашкодити розвитку дитини.

Під час розгляду справ щодо місця проживання дитини суди мають дотримуватися балансу між інтересами дитини, правами батьків на виховання дитини й обов'язком батьків діяти в її інтересах. Такі висновки викладено Верховним Судом у постанові від 1 березня 2023 року у справі № 643/16285/20 (провадження № 61-530св23).

Проте у воєнний час цього недостатньо, потрібно враховувати ще фактор безпеки для дитини.

Саме фактор безпеки зіграв у справі № 753/572/20 про визначення місця проживання дитини вагому, але не вирішальну роль. Верховний Суд у постанові від 09.02.2023 р., незважаючи на те, погодився з висновками суду апеляційної інстанції, що позивач не надав достатніх належних і допустимих доказів на підтвердження необхідності визначення місця проживання дитини з батьком з огляду на інтереси самої дитини, які переважають над інтересами й бажаннями її батьків, а також, що в умовах воєнного стану в Україні дитині безпечніше залишатися з матір'ю в Румунії.

Верховний Суд погодився із судом апеляційної інстанції, що зараз не можна стверджувати, з ким із батьків дитині буде краще через невизначений проміжок часу, а тому відхилив доводи батька про те, що після поліпшення ситуації в Україні дитині буде краще з ним.

Підводячи опрацьований матеріалу, варто зазначити, що саме собою введення воєнного стану суди не розглядають як самостійну підставу для визначення місця проживання дитини за кордоном, це питання потрібно вирішувати в комплексі з іншими обставинами справи, проте з огляду на введення воєнного стану в Україні, вирішуючи спори, що стосуються прав та інтересів дитини, першочерговим завданням держави є забезпечення її безпеки і права на життя.

Список використаних джерел:

1. Дякович М.М. Сімейне право України: навчальний посібник / М.М. Дякович. Харків : ЕКУС, 2022. 416 с.
2. Дякович М.М. Припинення шлюбу внаслідок його розірвання за сімейним законодавством України. *Часопис Київського університету права*. 2019. №1. С.125-131

3. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право : навчальний посібник / М.В. Менджул. Ужгород : «РІК-У», 2021. 296 с.
4. Дзера О.В., Боднар Т.В. Сімейне право України: підручник / О.В. Дзера, Т.В. Боднар. Суми : Юрінком Інтер, 2020. 520 с.
5. Науково-практичний коментар. Сімейний кодекс України / за заг. ред. Т. В. Боднар, О. В. Дзери. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 552 с.
6. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 року № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135.
7. Сімейне право України: навчальний посібник / Т. А. Кобзєва, В. С. Шапіро. Суми : Сумський державний університет, 2015. 90 с.
8. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с.
9. Сімейні спори щодо визначення місця проживання дитини: яка процедура вирішення? Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: офіційний веб-сайт. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/simejni-spori-shchodo-viznachennya-miscya-prozhivannya-ditini-yaka-procedura-virishenny
10. Кравчик М.Б. Процеси становлення інституту сім'ї як правової категорії. *Науковий журнал Право і суспільство Дніпровського гуманітарного університету*. 2ч. 2. 2018. С.64-68.
11. Кравчик М.Б. Особливості визнання шлюбу недійсним. *Науковий збірник Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара «Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції»*. Серія: «Юридичні науки». Випуск 4, 2018. С.49-53.
12. Радтке О. Остання практика Верховного Суду у справах щодо визначення місця проживання дітей. *ЮРИСТ&ЗАКОН*: вебсайт. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA016710
13. Розгон О. Проблемні питання визначення місця проживання дитини до та після розірвання шлюбу її батьків. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2016. № 5. С. 204–214.

Мудрицька К.О. – доктор філософії 081
«Право», доцент кафедри адміністративного
права, інтелектуальної власності та цивіль-
ноправових дисциплін Київського універси-
тету інтелектуальної власності та права,
ORCID ID: 0000-0003-3759-8897

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В СУДІ: ПЕРЕВАГИ СУЧАСНОСТІ

В багатьох країнах світу, серед яких і Україна, ведуться роботи зі створення цифрової інфраструктури та різноманітних електронних сервісів, які допомагають вершити правосуддя. Багато вже зроблено. Наприклад в Україні, створено систему «Електронний суд», що дозволяє подавати документи до суду в електронному вигляді, отримувати інформацію про стан розгляду справ та прийняті за ними рішення.

Проте, постає питання чи може машинна логіка, тобто штучний інтелект, забезпечити належний рівень розуміння взаємин сторін?

Так, штучному інтелекту властиво низка ключових особливостей:

- наявність програми чи алгоритму дій;
- наявність здібностей проводити аналіз довкілля;
- наявність автономності у реалізації алгоритму;
- можливість самонавчати;
- здатність мислити та діяти як людина на інтелектуальному рівні.

Як можна побачити, на першому місці тут стоять цифрові технології, фізичне втілення приділяється на другий план (апаратне втілення як таке може бути відсутнім).

В свою чергу роботам властиві такі ключові особливості як:

- фізичний початок (втілення);
- механіка;
- штучність;
- наявність приводу (механізм для наведення чинності);
- програмування об'єкта;
- наявність автономності дій, базове сприйняття навколишнього середовища та взаємодії з нею.

Тобто у другому випадку первинним іде фізичне втілення.

Диспозиція ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод закріплює право розгляду справ незалежним і безстороннім судом [2].

Проте ні в статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, ні в коментарях до неї немає прямої заборони використання штучного інтелекту й не сказано, що правосуддя здійснюється лише суддею-людиною.

Практики Європейського суду з прав людини у світлі порушення статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод через застосування штучного інтелекту при прийнятті рішення ще не було.

Однак, національне право деталізує норму Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод у ст.127 Конституції України, де [3], що правосуддя здійснюють судді та судову владу покладено саме на них.

Аналогічна правова позиція міститься у статті 92 Основного Закону ФРН [4].

При цьому, основи штучного інтелекту та інші форми просунутих алгоритмів вже широко використовуються в багатьох судових системах по всьому світу як у вигляді перших примітивних ботів, так і у вигляді справжньої нейромереж, що навчається.

Тобто, роботи-андроїди більш близькі і зрозумілі для людської психіки модель ніж просто абстрактна нейромережа, що говорить, з коробки, тому пріоритет у роботизованій судовій системі повинен бути саме на роботів-андроїдів.

Так, Європейська етична хартія про застосування штучного інтелекту в судових системах містить 5 принципів:

- принцип дотримання прав людини;
- принцип заборони дискримінації;
- принцип якості та безпеки (тільки сертифіковане програмне забезпечення, перевірка та оцінка якого проводиться технічними спеціалістами та висококваліфікованими юристами)
- принцип прозорості (технології, що використовуються, доступні до загальної інформації у зрозумілій формі)
- принцип контролю користувача (можливість не погодитися з рішенням штучного інтелекту) [5].

У майбутньому ці принципи будуть скориговані. Але, нам потрібно крім технічної реалізації, ще основоположні ідеї найвидатніших учених-правознавців з теорії держави і права, теорії судового права, філософії права, сформувані ту нову справедливую модель функціонування суддівського суспільства, ефективність якої буде покладна в нову нейромережу. Так як, нові закони, що

містять у собі ясність, виразність, справедливість і простоту повинні бути гранично зрозумілі нейромережі, по якій вона виносила б рішення.

Разом з цим, для юристів-програмістів буде вироблено своєрідне "клятва Гіппократа" при розвитку таких систем.

Висновки. Штучний інтелект в роботі суддів можна співвідносити як розум і тіло. Однак, штучний інтелект не може замінити суддів. При цьому, ніщо не забороняє оптимізувати роботу судді та суду шляхом залучення штучного інтелекту. При цьому повноцінний перехід на «цифру» вимагатиме ще чимало часу та зусиль. Це цілий комплекс заходів, починаючи з обладнання залів суду комп'ютерами, створення програмного забезпечення та закінчуючи розробкою та прийняттям відповідних нормативноправових актів.

Список використаних джерел:

1. The Lord Chancellor, the Lord Chief Justice and the Senior President of Tribunals. Transforming Our Justice System. – London, September 2016 – Joint statement – URL: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/553261/joint-vision-statement.pdf.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

3. Конституція України. Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>.

4. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html>

5. European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment. URL: <https://rm.coe.int/ethicalcharter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>

Полтавський О.В. – кандидат юридичних наук, доцент, докторант Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ІНТЕРЕСІВ ДОВІРИТЕЛЯ У ВІДНОСИНАХ КОМЕРЦІЙНОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА ТА ПРЕДСТАВНИЦТВА

В силу фідучіарного характеру відносин представник (посередник) за договором на оформлення посередницьких або представницьких відносин, виконуючи свої обов'язки, зобов'язаний забезпечити комплексний захист інтересів свого довірителя. В свою чергу, довіритель, надаючи своєму представнику (посереднику) певні повноваження, які при здійсненні підприємницької діяльності часто пов'язані з розкриттям комерційної таємниці (без чого представник (посередник) не може належним чином виконати свої обов'язки) повинен мати певні важелі впливу (особливі договірні умови) на особу, яка його представляє.

Ці особливі умови можуть:

- 1) обмежувати повноваження представника (посередника);
- 2) забезпечувати виконання зобов'язань представника (посередника);
- 3) покладати на сторону договору зобов'язання негативного змісту, тобто обов'язок не вчиняти певних дій (умова про ексклюзивність);
- 4) висувати до контрагента спеціальні вимоги щодо його професійного рівня та ділової репутації.

При цьому за невиконання представником (посередником) цих умов, довіритель набуває права на відшкодування збитків, заподіяних неналежним виконанням умов основного договору. Розкриємо зміст зазначених особливих умов.

1. Коло повноважень представника можливо обмежити як самим договором, так і іншими документами, що видаються на підставі цього договору. Так, відповідно до ч. 4 ст. 297 Господарського кодексу України (далі ГК України) [1], у договорі має бути визначено форму підтвердження повноважень (представництва) комерційного агента. Такою формою може бути або видача довіреності, або обсяг повноважень може встановлюватися самим агентським договором. Відповідно до ч. 3 ст. 244 Цивільного кодексу України (далі ЦК України) [2], під довіреністю розуміється письмовий до-

кумент, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами. Таким чином, довіреність є одним із документів, що підтверджує наявність повноважень у представника, та в якому ці повноваження можливо суттєво обмежити.

На підставі визначення договору про надання послуг (до різновидів якого відносяться договори комерційного посередництва та представництва), яке надане у ст. 901 ЦК України, можна зробити висновок, що основним обов'язком виконавця послуг за цією угодою є надання послуги або здійснення певної діяльності довірителю, а також представлення його з усіх питань, пов'язаних із його комерційною або іншою діяльністю, якому кореспондує право довірителя вимагати від представника належного виконання зазначених послуг.

В разі неналежного виконання представником (посередником) послуг, передбачених договором, або виходу за межі свої повноважень, довіритель має право на припинення договору шляхом відмови від нього в односторонньому порядку. В той же час, аналіз існуючих положень щодо врегульованих договірних видів дозволяє стверджувати про право у посередників на відшкодування зроблених ними на виконання договору витрат, коли від договору відмовляється установник посередництва [3, с. 281].

Тобто незалежно від того, яка із сторін стала ініціатором розірвання договору (і незалежно від причини її дій), довіритель у будь-якому випадку зобов'язаний відшкодувати повіреному фактично понесені витрати, а при відшкодувальному характері взаємостосунків – сплатити відповідну частину винагороди пропорційно виконаній ним роботі (наданій послугі). Це положення не застосовується до виконання повіреним доручення після того, як він довідався або міг довідатися про припинення договору доручення. (ч. 1 ст. 1009 ЦК України). Зі свого боку, повірений при розірванні договору зобов'язаний передати довірителю фактично одержані результати своєї діяльності та найголовніше, відшкодувати йому збитки, які були заподіяні унаслідок виходу за межі повноважень, встановлених договором або довіреністю.

У даному випадку збитки зі сторони довірителя можуть бути виражені у вигляді: 1) збитків внаслідок невиконання або неналежного (несвоєчасного) виконання повіреним своїх обов'язків з представництва; 2) упущеної вигоди з тих же самих підстав, що вказані у попередньому пункті; 3) авансових витрат на оплату представницьких послуг; 4) збитків через розголошення конфіденційної ін-

формації довірителя, що була надана повіреному для виконання їм своїх договірних зобов'язань; 5) заподіяння моральної шкоди тощо.

2. Відповідно до ч. 1 ст. 15 ЦК України, кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання, а відповідно до ч. 2. ст. 15 ЦК України, кожна особа має право на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства. Один із способів такого захисту полягає у примусовому застосуванні до правопорушника заходів, що сприятимуть відновленню або компенсації порушеного права потерпілого.

Тобто, досягнення мети, встановленої договорами комерційного посередництва та представництва, можливе також і за допомогою забезпечення належного виконання зобов'язання. Завдяки такому способу, боржник, у разі невиконання своїх зобов'язань, примушується вчинити та дії, які він добровільно не виконав. Таким чином, досягається мета, поставлена при виконанні відповідного зобов'язання. Крім того, через забезпечення шляхом примусу боржника можливо відшкодувати збитки, заподіяні довірителю внаслідок неналежного виконання представником (посередником) своїх обов'язків за договором.

Такі забезпечувальні зобов'язання по відношенню до головного договірного зобов'язання мають додатковий (акцесорний) характер, оскільки їх дія залежить від існування головного зобов'язання. Особливо ефективно діють забезпечення зобов'язань, які в результаті неналежного виконання договору, можуть завдати збитків неналежному боржнику.

3. Умова щодо покладення на сторону договору зобов'язання негативного змісту, тобто обов'язку не вчиняти певних дій щодо укладання будь-яких видів угод, зокрема передбачена для відносин представництва (ст. 238 ЦК України) та для агентського договору (ч. 2 ст. 299 ГК України). При цьому згідно ч. 3 ст. 238 ЦК України представник не може вчиняти правочин від імені особи, яку він представляє, у своїх інтересах або в інтересах іншої особи, представником якої він одночасно є, *за винятком комерційного представництва*.

Взагалі цей обов'язок передбачає заборону на укладання аналогічних посередницьких договорів та на співпрацю на аналогічних умовах з іншими контрагентами, як правило, конкурентами сторони, на користь якої встановлюється такий обов'язок.

4. Спеціальні вимоги до представника (посередника) обумовлюються тим, що будь-які договірні відносини між довірителем та

представником (посередником) передбачають, що довіритель, наділяючи представника (посередника) певним колом повноважень, виходить з його професійного рівня, тобто з його знань, досвіду й ділової репутації, які свідчать про його здатність виконати надані йому повноваження в інтересах довірителя. Кожен представник, який виконує дії, що потребують певної спеціалізації, має специфічний статус, який, як вказує В.В. Рєзнікова, є необхідним для реалізації та застосування його професійних знань та умінь, для забезпечення впровадження відповідної професійної діяльності в життя. У свою чергу, професійна діяльність відображає інтелектуальну сторону, активний суб'єктивний момент, процес виконання суб'єктом певних дій у рамках наданого йому відповідного статусу [4, с. 59].

Предметом договорів комерційного посередництва та представництва є юридичні та фактичні дії. Складний комплекс зібраної інформації, знань і широких ділових зв'язків створюють «ім'я» професійного комерційного представника (посередника). Окрім того, сума винагороди представника (посередника) доволі часто залежить від його «доброго імені», що відображає умовну вартість його досвіду, кваліфікації й репутації.

Професійний рівень представника (посередника) визначається не тільки його освітою, а й широким колом знань і навичок, які представник (посередник) набув під час здійснення своєї професійної (підприємницької) діяльності, а також певну ділову репутацію. Підтвердження наявності цих властивостей професійного представника (посередника) слід визнати гарантією належного виконання своїх обов'язків перед довірителем та надійного правового забезпечення безпеки інтересів довірителя у відносинах комерційного посередництва та представництва.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 462.
2. Цивільний кодекс України. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 461.
3. Васильєва В.А. Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг: монографія. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, 2006. 346 с.
4. Рєзнікова В.В. Посередництво та представництво як суміжні правові категорії. *Вісник господарського судочинства*. 2010. № 6. С. 55–67.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ КРИПТОВАЛЮТ

31 жовтня 2008 року стаття Сатоши Накамото (англ. Satoshi Nakamoto) «Біткойн. Пірінгова електронна готівкова система» (англ. «Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System») була опублікована на криптографічному форумі metzdowd.com, що стало революційним проривом у сфері електронних платежів. Система Bitcoin надавала користувачам можливість безпечно та надійно здійснювати транзакції в мережі Інтернет без посередників, необхідності оплати їх послуг, залишаючись при цьому анонімними. Її розробники своїм ідеологічним символом оголосили позбавлення суспільства від диктатури держави і банків, захист прав людини на особистісну конфіденціальність.

Першою реакцією відомих зарубіжних економістів на криптовалюту було повне їх ігнорування, оскільки на початку свого існування біткойн був відомий обмеженому колу учасників закритого віртуального співтовариства, які використовували його у локальних іграх та інших інтернет-зв'язках. Лише зі зростанням курсу біткойну і поширенням зацікавленості населення в криптовалютах питання щодо їх сутності привернуло увагу наукової спільноти.

Однією з найрозповсюджених позицій з цього приводу стало визнання криптовалют «мильною бульбашкою» і фінансовою пірамідою [1; 2].

Проте минав час, а біткойн не обвалився, вартість його періодично збільшувалася, як і кількість власників та користувачів, а також видів криптовалют, публікації про шалені збагачення на криптовалютах поширювалися, тому все більш гучними та вагомими ставали голоси тих, хто бачив у криптовалютах не мильну бульбашку чи фінансову піраміду, а нове майбутнє фінансової системи.

Думка, що криптовалюти не є фінансовими пірамідами і «мильною бульбашкою» стала з'являтися як у документах державних інституцій різних країн, так і в наукових публікаціях.

Проте постало важливе питання: якщо криптовалюти не фінансова піраміда, то тоді – що це? Чим є криптовалюти у фінансовій системі світу?

З цього приводу в зарубіжній економічній науці виникли запеклі наукові спори. Криптовалюти визначалися новою формою

грошей [3], електронними грошима [4], майном [5], цінними паперами [6], фінансовим інструментом тощо.

На наш погляд, наукові спори щодо сутності криптовалют обумовлені тим, що протягом тривалого часу ринок криптовалют не «зхлопнувся», криптовалюти набирали обертів, вартість біткойну (який виплаває на вартість інших криптовалют) зростає з нуля до тисяч доларів (в 2014 році – до 1000 доларів, в 2017 році – до 18 тис. доларів, в 2018 році – до 16 тис. доларів). Засліплені тим, що криптовалюти, які за всіма економічними прогнозами повинні були б припинити своє існування, продовжують ефективно функціонувати і навіть набувають ще більшого розповсюдження, науковці ігнорують економічні закони і формулюють недостатньо аргументовані підходи до визначення економічної сутності криптовалют, фактично, сприяючи їх популяризації.

Вважаємо, що економічна сутність криптовалют полягає в тому, що це спекулятивний актив з ознаками фінансової піраміди (грошовий сурогат). По-перше, базова вартість криптовалют формується виключно збільшенням кількості учасників та інвесторів, чим і обумовлюється значна їх волатильність. Переважна більшість інвесторів вкладає кошти у криптовалюти, не розуміючись на архітектоніці та економічній сутності криптовалют, а під впливом «синдрому втраченої вигоди», коли вони втратили можливість купити біткойн за невелику суму або навіть намайніти його, а потім вартість цієї криптовалюти зростає до десятків тисяч доларів. Тому люди або купують біткойн по завищеній ціні, або вкладають гроші в інші криптовалюти, сподіваючись, що саме вони повторять успіх біткойну.

По-друге, велика кількість криптовалют (BitConnect, Thodex, OneCoin, Squid тощо) припинила своє існування, «лопнувши», як будь-яка фінансова піраміда, збагативши своїх засновників, а інвестори втратили вкладені гроші. «Стабільна двадцятка» криптовалют, які очолює біткойн, продовжує існувати і навіть демонструє зростання курсу, незважаючи на волатильність, оскільки інтерес до криптовалют підтримується тими, хто має власні інтереси у розвитку цього сектору, насамперед, добувачами (майнерами, розробниками) та «великими гравцями» (що вклали значні кошти у криптовалюти), які зацікавлені у розширенні кола учасників системи. Також зацікавленість в існуванні криптовалют мають представники тіньового сектору, оскільки анонімність транзакцій з ними дозволяє ефективно використовувати криптовалюти в злочинних цілях (для фінансування тероризму, легалізації доходів, отриманих зло-

чинним шляхом, торгівлі наркотиками, зброєю, дитячою порнографією тощо). Користувачі ж не мають доступу до рішень і змін у протоколі, і ті, хто приєднався до системи пізніше за інших, отримують найменший виграш.

По-третє, розробники криптовалюти (якщо вони є) можуть створювати її у будь-якій кількості, генеруючи все нові та нові «монети», що дозволяє їм отримувати надприбутки за рахунок інвесторів, які ризикують втратити свої інвестиції за умови недостатності ліквідності у цих розробників. Так, причинами банкрутства ряду криптобірж (FTX, Mt. Gox, Криптокс, Correx) та ІСО-компаній, які відбулися не через технічні причини, було надлишкове створення власної криптовалюти, не підтвердженої ліквідними активами, і штучним «роздуттям» її вартості, тому у випадку масового виведення такої криптовалюти створювалася криза ліквідності. Чутки про те, що біржі чи компанії не вистачає ліквідності призводять до блискавичного банкрутства (між чутками, що FTX, яка була четвертою криптобіржею в світі в 2021 році і оцінювалася в 15,6 млрд. доларів, та її банкрутством в 2022 році, минуло всього чотири дні). При цьому, виграють ті, хто має інсайдерську інформацію і першими виводять криптовалюту (зазвичай, власники криптобіржі).

По-четверте, на вартість криптовалют може вплинути будь-які фактори – від легалізації чи заборони обороту криптовалют країною до постів у Твіттері відомих осіб. Як приклад, можна привести дії І. Маска, який одним своїм твітом спочатку суттєво вплинув на збільшення вартості Dogecoin, потім заявив, що Doge будуть прийматися до оплати компаніями Tesla, Starlink, Starship, SolarRoof, а також на заправках електромобілів та випустив мерч и електроквадрацикл, які продаються виключно за Doge, в результаті чого капіталізація цієї компанії досягла 70,5 млрд. доларів, а його син заробив на цьому до 10 млн. доларів. Значний вплив різноманітних факторів (навіть несуттєвих) на волатильність притаманний саме спекулятивним активам.

По-п'яте, з огляду на ризики, що виникають перед суспільством у зв'язку з появою криптовалют, що були виокремлені нами раніше (ймовірність впливу на фінансову стабільність фінансової системи та монетарну стабільність країн, втрати інвестицій в криптовалюту, використання криптовалют в злочинних цілях, недобросовісної поведінки суб'єктів, що надають послуги у сфері обороту таких активів тощо), зазначимо, що такі ризики можуть бути притаманні лише спекулятивним активам.

Підсумовуючи зазначене, констатуємо, що економічна сутність криптовалют – спекулятивний актив з ознаками фінансової піраміди. Наукові спори щодо сутності криптовалют обумовлені тим, що протягом тривалого часу ринок криптовалют не «зхлопнувся», а криптовалюти продовжують ефективно функціонувати і навіть набувають ще більшого розповсюдження, тому науковці ігнорують економічні закони і формують недостатньо аргументовані підходи до визначення економічної сутності криптовалют, фактично, сприяючи їх популяризації.

Список використаних джерел:

1. Quiggin, John. The Bitcoin Bubble and a Bad Hypothesis. Janes Country Intelligence. April 16, 2013 . <https://nationalinterest.org/commentary/the-bitcoin-bubble-bad-hypothesis-8353>.

2. Shiller, Robert In Search of a Stable Electronic Currency. New York Times. (1 March 2014). https://www.nytimes.com/2014/03/02/business/in-search-of-a-stable-electronic-currency.html?_r=0

3. Dong He, Karl Habermeier, Ross Leckow, Vikram Haksar, Yasmin Almeida, Mikari Kashima, Nadim Kyriakos-Saad, Hiroko Oura, Tahsin Saadi Sedik, Natalia Stetsenko, and Concepcion Verdugo-Yepes. Virtual Currencies and Beyond: Initial Considerations / IMF Staff Discussion Note. – SDN/16/03. – January 2016. – 42 pp; Bech M., Garratt R. Central bank cryptocurrencies. BIS Quarterly Review, September 2017. URL : https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1709f.pdf

4. Tapscott D., Tapscott A. Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin is Changing Money, Business, and the World. https://itig-iraq.iq/wp-content/uploads/2019/05/Blockchain_Revolution.pdf; Vigna P., Casey M. The Age of Cryptocurrency: How Bitcoin and the Blockchain are Challenging the Global Economic Order. <https://www.independent.org/publications/tir/article.asp?id=1077>; Куриліна О., Дублян О. Особливості правового регулювання віртуальних активів в Україні. URL : http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/16516/1/%D0%A0%D0%B5%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%97%20..%20%D0%A72_p168-170.pdf

5. BOC's Wilkins Says Cryptocurrencies Aren't Currencies. Bloomberg Markets. 15 November, 2017. URL : <https://www.bloomberg.com/news/videos/2017-11-15/boc-s-wilkins-cryptocurrencies-aren-t-currencies-video>

Ткалич М.О. – кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри цивільного права За-
порізького національного університету

СПОРТ, ЯК СКЛАДОВИЙ ЕЛЕМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

В умовах повномасштабної агресії російської федерації проти України проблема забезпечення національної безпеки набуває особливої актуальності. Незважаючи на порушення всіх «законів» війни і справжній геноцид, який вчиняють росіяни проти українського народу, наша країна дає гідну відсіч агресору. Втім, видається, що загроза від країни-терориста буде існувати для нашої держави і нашого народу ще досить довго. Відповідно, постає питання, яким саме чином необхідно реформувати вітчизняне законодавство, а також змінити підходи до упорядкування більшості сфер суспільного життя, таким чином, щоб агресія проти України стала неможливою. Видається, що для досягнення зазначеної мети необхідно всі суспільні процеси підпорядкувати єдиній меті – розбудова сильної професійної армії і військова підготовка всього дорослого населення країни для забезпечення можливої відсічі нападу ззовні в стислі строки. Звичайно, якісна військова підготовка можлива лише за умови наявності належної фізичної форми кожного громадянина. Відповідно, фізична культура і спорт мають відігравати у процесі військової підготовки громадян чи не ключову роль. Сьогодні, в умовах війни з країною-терористом, наші герої-військові, які беруть участь в бойових діях, серед найважливіших порад для громадян, які будуть призвані до лав збройних сил України, вказують на належну фізичну підготовку. Саме фізична підготовка часто стає ключовим аспектом для виживання бійця в умовах війни. Таким чином, на сучасному етапі існування України спорт і фізична культура набувають ознак складового елементу національної безпеки. У свою чергу, масовий спорт або «спорт для всіх» є складовою частиною, підсистемою галузі фізичної культури і спорту.

На погляд І. Гасюка, засоби галузі фізичної культури і спорту доцільно використовувати для вирішення наступних завдань щодо забезпечення соціальної та гуманітарної безпеки, а саме: забезпечення охорони здоров'я населення, вжиття превентивних заходів щодо поширення наркоманії, алкоголізму, соціальних хвороб, реабілітаційних заходів, сприяння зміцненню здоров'я з

метою подолання демографічної кризи, вжиття заходів щодо нівелювання негативних впливів та попередження моральної та духовної деградації суспільства, підвищення ефективності роботи щодо попередження зростання дитячої та підліткової бездоглядності тощо. Слід відзначити, що застосування засобів фізичної культури і спорту для підтримки належного рівня здоров'я населення, впровадження в практику комплексу превентивних заходів є найбільш доцільним у по, рівнянні із засобами системи охорони здоров'я, які переважно спрямовані не на профілактику і попередження виникнення хворобливих станів, а на ліквідацію розладів у стані здоров'я, які вийшли з латентної фази і проявили себе у певних нозологічних ознаках. Для реалізації комплексу завдань щодо забезпечення соціальної та гуманітарної безпеки найбільш доцільно здійснювати роботу серед населення у тих підсистемах галузі, які за своєю функціональною, змістовою, предметно-об'єктною сутністю, специфікою механізмів управління, методичного інструментарію спроможні їх вирішувати.

Таким чином, фізична культура і спорт відіграють вкрай важливу роль у забезпеченні національної безпеки України як у зв'язку із підвищення загальної обороноздатності країни, так і у зв'язку із задоволенням соціальних інтересів громадян України, забезпеченням економічної, гуманітарної безпеки країни тощо.

Необхідною умовою належного розвитку країни після закінчення російсько-української війни є повне реформування більшості сфер суспільно-економічного життя України, із врахуванням позитивного іноземного досвіду. Враховуючи важливість для національної безпеки і успішності країни загалом, одним із напрямків такого реформування, має стати сфера фізичної культури і спорту. Зокрема, йдеться про залучення широких верств населення до програм фізичної підготовки і спорту.

Список використаних джерел:

1. Гасюк І.Л. Фізична культура і спорт в системі забезпечення національної безпеки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 22. С. 116-121

Тополя Р.В. – кандидат юридичних наук, Головний судовий експерт Черкаського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС,
ORCID ID: 0009-0000-6964-2974

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Одним з провідних інструментів правового забезпечення вирішення правових спорів є різноманітні експертизи. Вони знайшли своє широке застосування у правосудді та вагоме при вирішенні публічних спорів в адміністративному порядку. Тим самим, експертна діяльність може бути розглянута не тільки, як засіб досягнення об'єктивності та справедливості в праві, однак як цінність сама по собі, що знаходиться в динамічному процесі розвитку.

Забезпечити поступальний прогресивний розвиток будь якої сфери суспільного регулювання найбільш доцільно шляхом планування. Коли таке планування здійснюється глобальна та у довготривалій перспективі часто воно затверджується формі концепцій. Не є виключенням з цього правила й проблематика адміністративно-правового забезпечення експертної діяльності. Отже, аналізована стаття буде присвячена розкриттю юридичної природи концепцій адміністративно-правового забезпечення експертної діяльності.

Згідно з тлумачним словником української мови «концепція» – це система доказів певного положення, система поглядів на те чи інше явище. Ідейний задум твору [1]. Британська енциклопедія доводить, що у аналітичній школі «концепція» – це предмет філософії, який, пов'язаний з основними рисами предмету про який йдеться. Тим самим, поняття концепція, на думку західних вчених характеризується логічними, а не розумовими сутностями. Типовим прикладом такого концепту є «Концепція розуму» (1949р.) Г. Райла, Оксфордського аналітика, яка полягає в тому, що мета полягає не в дослідженні фактів емпіричним шляхом (тобто за допомогою методів), а як сам розум в дослідженні його «логічного» профілю. Подібним чином дослідження логічних особливостей дискурсу про задоволення, обов'язок чи пам'ять пов'язане з поняттями задоволення обов'язку [2].

Експертна діяльність є специфічною формою людської діяльності, яка пов'язана з розв'язанням суспільного спору (у більшості випадків – юридичного спору), є спеціальною пізнавальною науково-дослідницькою діяльністю, щоб особи, які мають певні спеціальні знання, проводили її в різних сферах суспільного життя за допомогою певних способів і науково обґрунтованої та утвердженої методики, має на меті всебічний, повний, об'єктивний, комплексний аналіз об'єктів, процесів або явищ з отриманням нової якості інформації та формуванням відповідних висновків.

Фундаментальною закономірністю експертизи будь-якого роду є її здатність отримання достовірного нового знання на базі вже відомого при обмеженому, як правило, об'ємі початкової інформації про подію, що відображена, її (експертизи) унікальності, неповторності, незамінності. Вказана фундаментальна закономірність сприяє появі ряду окремих різнопланових закономірностей. Наприклад, визначає єдність загального підходу до вирішення експертних завдань, породжуючи окрему закономірність загально-методичного плану. На її базі здійснюється розробка методів дослідження специфічних об'єктів, як закономірностей об'єктного конструювання методик. Використання на практиці спочатку "неруйнівних" методів дослідження, а потім вже тих, що здатні призвести до зміни властивостей і ознак об'єкт. Інша фундаментальна закономірність, що вивчається теорією судової експертології це використання сучасних досягнень науки і техніки при створенні спеціалізованих (предметних) наукових засад тих або інших родів експертиз. Ця закономірність проявляється багатоплановою, як: інтеграція наукових даних для створення базисного знання експертизи певного роду і його постійне поповнення; розширення можливостей дослідження об'єктів цієї експертизи на основі нових або модифікації наявних методики та поява нових об'єктів дослідження [3].

Аналізуючи все вищевикладене, можна сформулювати певні узагальнення щодо деяких особливостей концепції адміністративно-правового забезпечення експертної діяльності, а саме:

– це система логічних поглядів, ідейний задум авторитетних фахівців у галузі адміністративного права та криміналістики, затверджена компетентним публічним органом щодо сутнісного удосконалення публічного адміністрування експертної діяльності, з метою задоволення потреб правосуддя та адміністративних органів

висновками, що будуть предметом судового або адміністративного розгляду;

– виявлено, що єдина в аналізованій нами сфері формально був прийнятий єдиний адміністративний акт який рішенням методичної ради ГО «Всеукраїнської незалежної науково-дослідної експертної спілки», затвердив «Концепцію розвитку судової експертизи в Україні», в якій була спроба виробити напрями розв’язання проблем уніфікації процесуального законодавства з питань призначення та проведення судової експертизи, запровадження рівності обов’язків і прав експертів усіх форм власності; в певні мірі це було реалізовано в Законі України від 3 листопада 2022 р. № 2716-IX, згідно з науково-методичне та організаційно-управлінське забезпечення та контроль за діяльністю судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, покладається на Міністерство юстиції України;

– піднята проблематика концептів місця і ролі експерта в системі судових процесів, як: «наукового судді», «помічника суду», «свідка», та самостійного учасника судового процесу.

Отже, деякі особливості концепції адміністративно-правового забезпечення експертної діяльності полягають у вагомих, цілеспрямованих у часі та за заходами засадах комплексного і довготривалого розвитку публічного адміністрування стосовно людської діяльності, які пов’язані з розв’язанням суспільного спору особами, які мають спеціальні знання за допомогою певної методики з отриманням нової якості інформації та формуванням відповідних висновків, які стають предметами вирішення судового та адміністративного спору.

Список використаних джерел:

1. Концепція. Словник української мови: в 11 томах. Том 4. 1973. С. 275. <http://sum.in.ua/s/koncepcija>
2. Concept philosophy. BRITANNICA 2023. <https://www.britannica.com/topic/concept>
3. Юнацький О. В. Експертологія. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. 2006. <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/1130/3.1.pdf>

Ярославський Я.Ю. – викладач кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права, аспірант

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕЄСТРАЦІЇ РЕЧОВИХ ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО

Нерухомість завжди відігравала фундаментальну роль в економіці будь-якої країни. Земля не тільки є важливим ресурсом сама по собі, але також виконує важливу функцію як гарантія забезпечення виконання зобов'язання, тим самим зменшуючи трансакційні витрати в контексті кредитування та роблячи його можливим у великих масштабах і без необхідності вдаватися до подальших особистих гарантій. Це незаперечне твердження спонукало головні міжнародні організації допомоги та співробітництва до просування проектів землеустрою та офіційного оформлення актів і прав власності, як у країнах, що розвиваються.

Паралельно з цим в розвинутих країнах системи передачі прав на нерухоме майно з їх складним багажем правових інститутів та структурованої організаційної форми наразі є предметом суперечок і реформ у деяких країнах. Існує, з одного боку, посилення точки зору, що деякі суб'єкти владних повноважень, які традиційно займаються процесами управління та передачі прав на нерухоме майно, застаріли в результаті трансформацій на ринках та розвитку технологій. З іншого боку, схоже, що відбувається певне забуття щодо організаційних основ правових інститутів, які були створені з великими зусиллями протягом другої половини ХІХ ст. [1]

В даний час в Європі (і в усьому світі) представлені дві домінуючі правові традиції: традиція цивільного права, поширена в континентальній Європі, і традиція загального права англосаксонського типу.

У цих макрогрупах можна виявити досить багато відмінностей, які дещо ускладнюють порівняльний аналіз. У даному аналізі буде зроблена спроба розрізнити в рамках двох різних правових традицій, які зіграли свою роль у розвитку європейського права. Різні рішення, прийняті окремими правовими системами для здійснення конкретного захисту прав власності, встановлення детальних процедур для закріплення, зміни та передачі права на нерухоме майно.

Перша правова сім'я включає ті системи, в яких передача речових прав відбувається у дві фази: угода, що має наслідком створення зобов'язання, і сама *traditio*, тобто акт передачі, який слідує за нею. Перший етап відбувається між приватними особами за допомогою нотаріусу, і має функцію регулювання відносин між продавцем і покупцем у зв'язку з реалізацією передачі прав. Другий етап вимагає, окрім згоди сторін, *imprimatur* влади держави, яка закріплює шляхом включення до реєстру переходу права на нерухоме майно від одного суб'єкта до іншого з публічною фіксацією події.

До даної першої правової сім'ї можна віднести правові системи Німеччини, Австрії, Швейцарії, Хорватії, Словенії. Також у так званих нових італійських провінціях Трентіно-Альто-Адідже, для яких *Regio Decreto* 28 березня 1929 р., n. 499 зберіг колишню австрійську систему, і все ще діє система «*tavolare*» (тип земельної книги).

Друга правова сім'я, яка об'єднує країни наполеонівської традиції, і парадигма якої представлена Цивільним кодексом Франції. Разом із Францією до неї входить Італія (за винятком територій австрійського походження, на яких діє система реєстрації землі), Бельгія та Люксембург. Далі ми побачимо, як ці «базові» системи, однак, породили різноманітні системи реєстрації власності, форми реєстрів, які можна вважати гібридними, які не відображають досконало та послідовно матеріально-правову систему, яка їх підтримує. Щодо передачі майна та інших речових прав, «чисті» системи наполеонівського походження базуються на матеріально-правовому принципі дії згоди, вираженої в правочині. Іншими словами, для передачі прав власності не потрібно більше, ніж проста згода сторін, законно виражена в письмовій формі. Цей принцип закріплено в чинній статті 1376 Цивільного кодексу Італії 1942 року, який відтворює з деякими уточненнями ст. 1125 Цивільного кодексу 1865 року, який, у свою чергу, був натхненний «Кодексом Наполеона».

[2]

У Нідерландах, Італії, Бельгії, Люксембургу та Іспанії які історично є спадкоємцями наполеонівського права, купівля нерухомості вимагає більше кроків, щоб бути завершеною. У цих країнах римське право вплинуло на спосіб купівлі майна під похідним титулом. В римському праві існувала різниця між «*titulus acquiredi*» і «*modus acquiredi*» елементами передачі права власності, і обидва були необхідні для її завершення.

З метою порівняльного аналізу між різними системами реєстрації нерухомого майна в Європі багато звітів на цю тему демонструють різницю між п'ятьма основними «правовими сім'ями»:

1. Загальне право;
2. Цивільне право країн Кодексу Наполеона;
3. Цивільне право Німеччини (або Центральної Європи);
4. Цивільне право колишніх соціалістичних країн;
5. Право в скандинавських країнах.

Це дозволяє ідентифікувати систему реєстрації нерухомості в рамках конкретної правової сім'ї на основі деяких типових характеристик, які не можна знайти в іншій сім'ї. Численні відмінні фактори між п'ятьма родинами, перерахованими вище, але є п'ять, які найлегше полегшують порівняння:

1. Організація Реєстру;
2. Зміст реєстрації;
3. Суттєві наслідки реєстрації;
4. Захист (або незахист) добросовісності;
5. Наслідки для третіх осіб.

Усі європейські держави доручають питання реєстрації права власності та інших речових прав на нерухоме майно національному органу. Згідно з термінологією, яка зараз встановлена на європейському рівні, термін «земельні реєстри» використовується для позначення різних відповідальних державних установ. Також слід зазначити, що в деяких національних правових системах існують різні типи реєстрів: В Італії, як відомо, на «не викуплених» територіях, що належали Австрії до Першої світової війни, та у Франції в департаментах Верхній Рейн, Нижній Рейн і Мозель велися системи земельної книги (*Livre Foncier* і *Grundbuch*).), тоді як на значній частині національної території система «Іпотечний реєстр» залишатиметься чинною. У Греції, на деяких островах Додеканесу, під час італійського панування була запроваджена система *Landbuch* австрійсько-німецького походження, яка діє на цих територіях досі. Нарешті, в Ірландії та Шотландії старі системи Реєстру актів і Реєстру співіснують із новою системою реєстрації прав як так званий «земельний реєстр». Нарешті, в Англії в одному й тому самому реєстрі існує два способи запису: стара система реєстрації правочинів і нова система реєстрації прав. [3]

Відносини між реєстром і кадастром («обстеження земель» за європейською термінологією) Загалом, два різні органи мають компетенцію у сфері власності: кадастр і земельний реєстр. Навіть

якщо існує лише одне агентство, яке виконує обидві функції, вони все одно чітко розрізняються відповідно до закону.

Зокрема:

- окремий кадастровий орган існує в більшості країн Кодексу Наполеона та Германська правова сім'я (Австрія, Бельгія, Данія, Франція, Німеччина, Люксембург, Польща, Словенія та Іспанія). Греція почала створювати окремий реєстр, оскільки до цього часу не існує національної кадастрової системи;

- у другій групі земельні реєстри та реєстри нерухомого майна виконують окремі функції, але є частиною одного агентства, що називається Агентством доходів в Італії або Інформаційною системою нерухомості у Швеції та Фінляндії, де єдина база даних об'єднує два різні агентства;

- у Нідерландах функції кадастру та реєстру права власності відрізняються: однак той самий державний службовець відповідає за обидві функції;

- у деяких країнах кадастр також служить для цілей оподаткування, зокрема в країнах Кодексу Наполеона, таких як Іспанія та Італія. [4]

Слід нагадати, що кадастр і реєстрація прав власності представляють, на європейському рівні, дві різні функції, які вимагають різних шляхів навчання та освіти, відповідно технічної та юридично-правової; тому було б доцільно призначити відповідальність двох різних реєстрів для різних типів навичок: один для технічних питань, а інший для юридичних питань.

У будь-якому випадку для реєстрації нерухомості необхідна функціонуюча кадастрова система та ефективний і постійний обмін даними з нею. Країни, які не користуються функціонуючою кадастровою системою, фактично є винятком у Європі.

У більшості європейських правових систем реєстри власності закріплені в судовій системі як органи добровільної юрисдикції. Зокрема, цей тип організацій присутній у реєстрі «центральноєвропейського» типу, до якого входять Німеччина, Австрія, Хорватія, Греція, Словенія, Швейцарія; однак є також приклади в системах наполеонівського походження, таких як Польща, Португалія та Іспанія, а також у деяких «скандинавських» системах (Данія). Крім того, існують правові системи, в яких управління реєстром покладається на підлеглий адміністративний орган, втілений у структурі міністерства. Зокрема, така організаційна структура існує в країнах

із французьким типом «Іпотечного реєстру» (Франція, Бельгія та Люксембург), підпорядкованих Міністерству фінансів.

У проміжну групу між двома, які були описані раніше, системи, в яких реєстром керує незалежний адміністративний орган, можуть бути об'єднані, як в Ірландії, Англії, Шотландії, Голландії та, з 2000 року, в Італії.

У більшості європейських систем структура опису нерухомості складається з трьох частин:

1. Опис майна, зазвичай ідентифікується унікальним номером
2. Інформація про право власності на майно
3. Права інших осіб на майно, обтяження та іпотека.

Виходячи з нашого аналізу, можна зробити такі загальні висновки. У кожній країні реєстратори землі є експертами у своїй галузі, тому буде доречно враховувати їх практичний досвід, зауваження та побажання на ранній стадії процесу адміністративно-правового регулювання процедур реєстрації об'єктів нерухомості. Позитивною практикою також є проведення консультацій із зацікавленими сторонами, включаючи землевласників, кредиторів, нотаріусів і реєстраторів, перш ніж завершити роботу над пропозиціями вдосконалення існуючої чи нової системи реєстрації.

Будь-яка запропонована реорганізація або реструктуризація повинна враховувати той факт, що для забезпечення правової визначеності та підтримки довіри ринку, адміністратори земельних реєстрів повинні виконувати свої функції незалежно. Також не повинно бути жодного політичного чи комерційного впливу чи конфлікту інтересів. Будь-яка пропозиція щодо переходу від системи актів до системи прав власності чи кадастру повинна забезпечувати безперервність існуючих прав власності землевласників.

Список використаних джерел:

1. Cervelli S., Trascrizione ed ipoteca, Giuffrè (2015)
2. Gabrielli G., Trattato di diritto civile diretto da Rodolfo Sacco, La Pubblicità Immobiliare, vol. 4, Utet giuridica(2012)
3. Zaccaria A., Troiano S., Gli effetti della trascrizione, Giapichelli (2008)
4. Gazzoni F., La trascrizione immobiliare. Artt. 2643-2645 bis, Giuffrè (1998)

Бойко В.П. – докторант Науково-дослідного інституту публічного права

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

У системі правової держави невід’ємне та провідне місце належить правосуддю, яке є одним із найкращих винаходів гуманістичного суспільства, адже саме в ній державна влада реалізується найбільш справедливо. Це пов’язано, в першу чергу, з тим, що правосуддя в демократіях державах здійснює у переважній більшості правовий захист громадян, а не суб’єктів владних повноважень.

Іншими словами, здійснюючи захист прав, свобод і законних інтересів приватних осіб, в тому числі від порушень з боку суб’єктів публічної адміністрації, система правосуддя правової держави забезпечує загалом не приватні, а суспільні потреби, відновлюючи порушені права, свободи та законні інтереси фізичних осіб та права, права та законні інтереси юридичних осіб.

Справедливе правосуддя піднімає на новий якісний щабель довіру до державної влади, підвищує ефективність її діяльності на користь суспільства та є найбільш дієвою гарантією недопущення порушень прав, свобод і законних інтересів приватних фізичних і юридичних осіб у майбутньому. Отже, у глобальному вимірі ефективне та справедливе правосуддя бажане явище тільки для громадян, але й для виконавчої та судової гілки влади.

На основі комплексного аналізу теоретико-методологічних і нормативно-правових основ, практичної реалізації судами та спеціальною публічною адміністрацією судової гілки влади своїх повноважень стосовно надання громадянам України, суддям, учасникам судового процесу всього належного для здійснення якісного правосуддя, виробити правову доктрину адміністративно-правових засад правосуддя в Україні, сформулювати пропозиції щодо ефективного відновлення прав свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб та справедливого вирішення правових спорів засобами судової гілки влади.

Справедлива судова влада є необхідною засадою забезпечення прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, публічного інтересу держави та суспільна в цілому. В умовах проведення судової реформи, органи судової влади перебувають у площині змін, які спрямовані в напрямку Євроатлантичної інтеграції.

Ці зміни у невід'ємній матерії опосередковуються через науковий інститут належного забезпечення. Вагоме місце в якому займає адміністративно-правове забезпечення правосуддя, що здійснюється на основі реалізації норм адміністративного права.

Згідно із тлумачним словником української мови засада – це основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується щонебудь. Вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки. Спосіб, метод здійснення чого-небудь [1]. З урахуванням предмету нашого аналізу слід узагальнити, що засади – це загальні природничі та позитивістські правила, основи на яких має здійснюватися забезпечення правосуддя в правовій державі Україна та способи їх здійснення.

Конституція України чітко визначала, що правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Юрисдикція судів поширюється на будьякий юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. У передбачених законом випадках суди розглядають також інші справи. Законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок врегулювання спору. Народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних. Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду (ст. 124). Правосуддя здійснюють судді. У визначених законом випадках правосуддя здійснюється за участю присяжних. (ст. 127) [2].

Виходячи з таких досконалих норм Конституції України слід підкреслити, що категорії «правосуддя» – Україна, як держава та суди є нерозривно пов'язаними науковими явищами. Наприклад, Європейська комісія піднімаючи проблему реформ в сфері правосуддя звертається з України, безпосередньо як до держави. Ставить перед Україною вимоги, вирішення яких вимагає від неї у сфері правосуддя. Зокрема – це вирішення викликів щодо ефективного і справедливого кваліфікаційного оцінювання суддів (не для галочки), утвердження ефективних дисциплінарних проваджень, недопущення призначення недоброчесних суддів, позбавлення будь якої залежності суддів від політичних еліт [3].

З погляду теорії права, держава – це територіальна організація влади, яка об'єднує населення на засадах громадянства, здійснюється за посередництвом апарату управління шляхом ухвалення і реалізації законів та інших правових актів задля забезпечення фун-

кціонування та сталого розвитку суспільства, захисту прав людини і громадянина [4].

Повторно звертаючись до положень Конституції України слід підкреслити що держава Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава (ст.1) [2] та за цією парадигмою існувати вона, на наш погляд, не може. Словник іншомовних слів визначає, що парадигма (приклад, взірець) – це модель постановки проблем, прийнята як зразок для вирішення дослідницьких завдань. Це спосіб наукового мислення, який проявляється в певній закінченості і відносній узгодженості поглядів на явища і речі [5]. Для нашого аналізу головною категорією з останніх зазначених конституційних положень є те що Україна є саме правова держава.

Сутнісними передумовами правової держави є демократичний устрій держави, легітимність державної влади і правовий характер закону [6].

Отже невід'ємним елементом правової держави є забезпечення справедливого правосуддя. Що є комплексним інститутом політології, правознавства, державного управління та інших галузей науки. В правознавстві провідне місце належить адміністративно-правовому забезпеченню. Яке є провідною категорією у вітчизняній юриспруденції.

Отже, до особливостей гарантій адміністративно-правового забезпечення засад правосуддя слід віднести:

- 1) їхнім призначенням є забезпечення засад та виконавчої функції в судовій системі;
- 2) вони врегульовані діючим законодавством.

Усе вищенаведене дає можливість сформулювати наступні особливості щодо поняття та змісту адміністративно-правових засад забезпечення правосуддя в Україні:

це загальні природничі та позитивістські правила, основи на яких здійснюватися правосуддя в правовій державі Україна та гарантії способи їх забезпечення.

Отже, адміністративно-правові засади правосуддя в Україні – це природничі та позитивістські основи на яких забезпечується справедливе правосуддя в правовій державі Україна та гарантії їх здійснення реалізовані в публічному інструментарії та адміністративних процедурах, які здійснюються спеціальною публічною адміністрацією судової влади.

Список використаних джерел:

1. Засада. Словник української мови: в 11 томах. Том 3. 1972. С. 300. 2021. URL:<http://sum.in.ua/s/zasada>
2. Конституція України. Від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Тимошенко А. Які реформи в сфері правосуддя має пройти Україна на шляху до ЄС. 2022. URL:https://jurliga.ligazakon.net/analitics/212893_yak-reformi-v-sferpravosuddya-ma-proyti-ukrana-na-shlyakhu-do-s
4. Петришин О. Держава. Велика Українська юридична енциклопедія. У 20 томах. Том 3. Загальна теорія права. Харків «Право». 2017. С. 89.
- 5.Парадигма.2021.URL:<https://www.jnsn.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%EF%E0%F0%E0%E4%E8%E3%EC%E0>
6. Заєць А. Правова держава. Держава. Велика Українська юридична енциклопедія. У 20 томах. Том 3. Загальна теорія права. Харків «Право». 2017. С. 467.

Андрейчук А.В. – аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАДРОВОЇ ТА ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Однією з умов вступу України до Європейського Союзу є надання сучасної та ефективної Вищої освіти, яка буде направлена на те, щоб забезпечити громадян та іноземців, які навчаються в нашій державі фаховою вищою освітою.

Будь-яка система управління залежить від людського фактору та кадрового потенціалу, який забезпечує її життєдіяльність. Тому, кадрове забезпечення має досить важливе значення у сфері Вищої освіти в цілому.

Головним елементом підбору та керування персоналом є кадри, тому для того щоб налаштувати ефективну працю в окремому Вищому закладі освіти, передусім, необхідно правильно налагодити-

ти кадрову роботу, оскільки виконання поставлених перед працівниками принципів, цілей та завдань залежить саме від кожного окремого працівника, який в кінцевому результаті складає злагоджений механізм, який прямо впливає на якість надання освіти в цьому закладі.

Дослідження теми: «Поняття та зміст адміністративноправового забезпечення кадрової та виховної роботи у закладах вищої освіти в Україні» є безумовно актуальним питанням. Кадрова система управління – є основним важелем за допомогою якого Вищі навчальні заклади можуть підбирати фаховий персонал для навчання майбутніх висококваліфікованих спеціалістів, а також налагодити якісне та високоефективне надання освітніх послуг в нашій державі.

Для того щоб розкрити суть теми нашого дослідження, нам необхідно з'ясувати основні терміни нашої проблематики.

Відповідно до цього, кадрова робота – це діяльність суб'єктів державної кадрової політики, органів управління та кадрових служб підприємств, установ, організацій, спрямована на забезпечення реалізації принципів, цілей і завдань, які визначаються кадровою політикою. Основними функціями єдиної системи кадрової роботи є перш за все аналіз, планування та прогноз кадрів. Головним завданням цієї функції є формування об'єктів і структур управління, розрахунок потреби в кадрах необхідних професій, спеціальностей і кваліфікації, тобто необхідно визначити кількісну та якісну потребу в кадрах на поточний період і перспективу [1; 2].

Методи управління кадрами підрозділяються на три основні групи: економічні, організаційно-розпорядчі та соціальнопсихологічні. Організаційно-розпорядчі методи передбачають застосування різних способів впливу на працівників і ґрунтуються на використанні встановлених організаційних зв'язків, правових положень і норм (наприклад, на правилах внутрішнього трудового розпорядку, положеннях про порядок проведення атестації або вивільнення працівників, інструкціях про порядок ведення обліку і зберігання трудових книжок робітників і службовців тощо) [3; 4].

Таким чином, організаційно-розпорядчий метод управління кадрами в закладах вищої освіти в Україні є основним, оскільки кадрова робота – одна з ключових компетенцій публічного адміністрування, що виявляється у процесі пошуку кандидатів та добору працівників, у відносинах між працівниками в колективі, професійному розвитку, в процесі оцінювання ефективності роботи.

Аналізуючи деякі аспекти поняття та змісту адміністративно-правового забезпечення кадрової та виховної роботи у закладах вищої освіти в Україні ми дійшли наступних висновків: – адміністративно-правове забезпечення кадрової та виховної роботи у закладах вищої освіти – це здійснюваний державою та кадровими суб'єктами Вищих навчальних закладів за допомогою правових адміністративних норм, приписів, засобів та заборон процесу упорядкування суспільних відносин у сфері надання послуг зі здобуття вищої освіти; – до змісту адміністративно-правового забезпечення кадрової та виховної роботи у закладах вищої освіти слід віднести: 1) об'єкт адміністративно-правового забезпечення (суспільні відносини в сфері кадрової та виховної діяльності); 2) суб'єкт адміністративно-правового забезпечення кадрової та виховної роботи у закладах вищої освіти (кадровий працівник Вищого навчального закладу); 3) норми права (норми адміністративного права); 4) адміністративно-правові відносини та їх зміст; 5) гарантії, заходи, засоби, форми та методи адміністративно-правового забезпечення кадрової та виховної роботи у закладах вищої освіти.

Отже, поняття та зміст адміністративно-правового забезпечення кадрової та виховної роботи у закладах вищої освіти в Україні – це здійснення та врегулювання уповноваженими кадровими суб'єктами за допомогою норм адміністративного права через спеціальний механізм конкурсного відбору, кадрово-виховної роботи науково-педагогічних працівників у Вищому навчальному закладі, покликаної на забезпечення навчального процесу студентів, аспірантів та докторантів у закладах здобуття вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Організація кадрової роботи. Методична книга. Тернопіль 2013. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/retrieve/17879/>
2. Шевченко А. Закордонний досвід адміністрування кадрової роботи в судах. Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Тернопіль, 20-21 квітня 2018 р.). Тернопіль, Економічна думка. 2018. С. 109-111.
3. Гребеньок І., Бондар І. Кадрова політика підприємства в сучасних умовах та методологічні засади її формування. Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ. Економіка. Управління трудовими ресурсами. 2022. URL: http://www.rusnauka.com/16_NPRT_2009/Economics/47577.doc.htm

4. Управління персоналом у наукових організаціях на прикладі ВУЗу або інших наукових закладів. Знання. 2022. URL: <http://referat-ok.com.ua/work/upravlinnja-personalom-u-naukovih-org/>

5. Виховна робота. Приватний заклад загальної середньої освіти I-III ступенів «Лінгвістична гімназія». Виховна робота. 2022. URL: http://lgymnasium.kiev.ua/ua/vihovna_robota.html

Білякова А.В. – аспірантка Київського університету інтелектуальної власності та права, ORCID ID: 0009-0007-4660-0684

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ ПРИРОДИ ТЕЛЕБАЧЕННЯ, ЯК ОБ'ЄКТУ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ

На даному етапі розвитку людства телебачення є основним чинником формування пріоритетів суспільства, і його вплив на більшість людей є незаперечним. Телебачення суттєво змінило спосіб отримання інформації, розваг та освіти. Воно також є потужним інструментом передачі культурних цінностей та формування громадської думки. У порівнянні з традиційними медіа, такими як друковані, телебачення швидше доходить до людей, тому його вплив є негайним.

Згідно зі академічним словником, телебачення – це передавання зображень на відстань за допомогою засобів електро або радіозв'язку. Радіомовлення з передаванням зображень із телевізійного центру [1].

Норми адміністративного права України, які врегульовують адміністративно-правові відносини у сфері телебачення знаходяться в стадії свого подальшого розвитку. Зокрема це пов'язане з необхідністю ведення гібридної інформаційної війни з російської пропагандою, виконанням наших зобов'язань перед Європейською спільнотою[2]. Адже, держава-України взяла на себе такі зобов'язання, як держава кандидат ЄС.

Згідно з Закон України № 2849-IX «Про медіа» телебачення – це сфера онлайн-медіа стосовно розповсюдження аудіовізуальних програм [3].

Закон України від 21 грудня 1993 р. № 3759-XII «Про телебачення і радіомовлення» визначав, що телебачення – це виробництво аудіовізуальних програм та передач або комплектування (паке-

тування) придбаних аудіовізуальних програм та передач і їх поширення незалежно від технічних засобів розповсюдження, які приймаються необмеженою кількістю осіб [4].

Так, складові частини адміністративно-правових відносин є юридична основа, юридичні факти, суб'єкти і об'єкти. Юридична основа – це адміністративно-правові норми – як матеріальні так і процесуальні, на підставі яких виникають відносини. Юридичні факти – це певні дії та події, які слугують фактичною підставою для виникнення, зміни та припинення адміністративно-правових відносин. Суб'єкти – це конкретні учасники адміністративно-правових відносин – юридичні та фізичні особи, наділені правами та обов'язками у сфері управлінської діяльності. Передумовою вступу названих суб'єктів у конкретні адміністративно-правові відносини є наявність у них правоздатності та дієздатності. Об'єкт – це те, щодо чого виникають, розвиваються і припиняються адміністративно-правові відносини [5].

Звертаючись до змісту публічного адміністрування як форми реалізації публічної влади, слід зазначити, що це управлінська діяльність органів публічної адміністрації, яка є зовнішнім проявом виконання завдань (функцій) виконавчої влади, що здійснюється з метою задоволення публічного інтересу, і негативно відрізняється від законодавчої, судової та політичної діяльності. Основними видами публічного адміністрування є забезпечення обороноздатності та організації захисту Вітчизни, надання адміністративних та соціальних послуг публічною адміністрацією у випадках, коли публічна адміністрація повинна задовольняти права, свободи та інтереси громадян, здійснення управлінської діяльності в процесі виконання законів на всій території України, а також здійснення адміністративної діяльності, коли публічна адміністрація відповідно до наданих їй повноважень видає підзаконні нормативно-правові акти з метою розвитку та роз'яснення законів [6].

Отже, об'єктом публічного адміністрування, як різновиду об'єкту адміністративно-правових відносин є об'єкти матеріального світу (в нашому випадку телебачення), з приводу яких суб'єкти у сфері медіа вступають з суб'єктами публічної адміністрації в адміністративно-правові відносини, у формі публічного адміністрування. Щодо отримання ліцензії, проходження (у випадку, якщо це прямо передбачено законодавством) реєстрації, отримання дозволу на тимчасове мовлення, подачі відомостей до Національній раді про структуру власності та розміщення актуальних відомостей про свою структуру власності на своєму веб-сайті, дотримуватися умов

ліцензії або умов дозволу на тимчасове мовлення, дотримання інших вимог та заборон, які прямо передбачені законом [3].

Наукове розуміння правової природи телебачення як об'єкта публічного адміністрування в Україні як сфери онлайн-медіа, що дозволяє оперативно та якісно поширювати аудіовізуальний контент, позитивно впливає на пріоритети громадян, формуючи їхню патріотичну позицію, демократичні цінності, принципи плюралістичної політичної культури та належну правову поведінку громадян, але без елементів державної (суспільної) цензури.

Об'єктом правовідносин у сфері телебачення є телебачення як складний об'єкт матеріального світу, що є об'єктивно необхідним, і доведено, що з ним пов'язані правові норми та заходи предмета адміністративного права. Об'єкт публічно-управлінського аналізу телебачення ґрунтується на принципах і конкретизується інструментами адміністративної діяльності органів публічної адміністрації, пов'язаної з телебаченням як основним засобом масової інформації, що формує поведінку громадян.

Список використаних джерел:

1. Телебачення. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970—1980). URL: <http://sum.in.ua/s/telebachennja>.

2. Commission Recommendation (EU) 2021/1534 of 16 September 2021 on ensuring the protection, safety and empowerment of journalists and other media professionals in the European Union. Official Journal of the European Union. EUR-Lex, 20/09/2021. URL: https://www.stradalex.eu/en/se_src_publ_leg_eur_jo/toc/leg_eur_jo_3_20210920_331/doc/ojeu_2021.331.01.0008.01.

3. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2849-20>.

4. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 № 3759-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3759-12> (Втратив чинність).

5. Адміністративно-правові норми та відносини. Адміністративне право України. Курс лекцій. Національна академія внутрішніх справ. 2022. [tps://arm.naiu.kiev.ua/books/adm_pravo_zch/nm/lec2.html](https://arm.naiu.kiev.ua/books/adm_pravo_zch/nm/lec2.html)

6. Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану: колективна монографія / за заг. ред. В. Фелика, В. Курила. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 704 с.

КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Система конституційно-правових гарантій прав і свобод людини побудована на специфічних внутрішньо-системних зв'язках між елементами, які її складають. Ці зв'язки виражаються в наступному: використання одних конституційно-правових гарантій передбачають реалізацію інших. вимоги трудового договору.

Доцільно у відповідній долі умовності поділити всі конституційно-правові гарантії на дві групи:

Перша – це нормативно-правові гарантії конституційних прав і свобод людини і громадянина, які об'єднують в собі сукупність правових норм, за допомогою яких забезпечується реалізація, порядок охорони і захисту прав і свобод людини і громадянина, тобто це і є об'єктивне право. До них відносяться гарантії, які закріплені в Конституції України та інших законах, а також нормах міжнародного права, які є джерелами конституційного права.

Друга – це організаційно-правові гарантії конституційних прав і свобод людини і громадянина як утворюють механізм держави. Органи місцевого самоврядування, посадові особи, а також політичні партії і громадянські організації, засоби масової інформації, міжнародні правозахисні організації та їх діяльність у сфері правотворчості і правозастосування, спрямована на створення сприятливих умов для реального користування громадянами своїми правами і свободами.

Мета організаційних гарантій – підвищення ефективності використання внутрішньодержавних і міжнародних гарантій прав особистості. В зміст організаційних гарантій включаються визначення, прийняття і вирішення відповідними органами завдань економічної, соціальної та правової політики, державний і суспільний контроль, обробка інформації, організаційні процедури застосування засобів та зв'язку і т.д. [1. С.282].

Щодо нормативно-правових гарантій конституційних прав і свобод людини і громадянина, то наш погляд, їх можна поділити на загальні і інституційні.

Загальні гарантії – це система економічних, політичних, соціальних, духовних, ідеологічних, організаційних та інших відношень, чинників, що декларуються Основним Законом і створюють мак-

симум можливих на даному етапі розвитку суспільства і держави умов і передумов для реалізації прав і свобод громадянина, без яких вимоги особистості до суспільства носили б чисто формальний характер. Вони поділяються на норми-принципи та обов'язки.

Норми-принципи – це незаперечні вимоги загального характеру, керівні засади (ідеї), що прямо закріплені в Конституції України та іншими законами, які зумовлюються об'єктивними закономірностями існування і розвитку особистості в суспільстві і визначають зміст та спрямованість державного правового регулювання з метою забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Обов'язки – це визначені законом та об'єктивно обумовлена поведінка держави, її органів, юридичних і фізичних осіб, спрямована на виконання і дотримання норм права з метою забезпечення гарантій прав і свобод людини і громадянина.

Однією з суттєвих гарантій прав і свобод людини і громадянина є обов'язки держави і державних органів, які за допомогою політики і права зобов'язані забезпечити науково обґрунтовані стабільні умови громадянам для реалізації прав і свобод. Обов'язки держави поділяються на прямі, які прямо вказані в Конституції України, і опосередковані, які впливають з необхідності забезпечити права і свободи людини, що гарантуються державою для її громадян.

Обов'язки особи поділяються на обов'язки людини, котрі повинна виконувати кожна людина, яка мешкає в державі, і обов'язки громадянина, які виконують лише громадяни держави. В залежності від сфери застосування вони поділяються на: економічні, політичні, соціальні, фізичні, особистісні, культурні, екологічні.

Інституційні гарантії – це система правових засобів і способів, які сприяють реалізації, охороні і захисту прав і свобод людини і громадянина, а також усуненню порушень специфічними правовими засобами. Вони поділяються на :

а) гарантії економічних прав і вони є визначальними в системі гарантій, тому що вони передбачають наявність відповідного середовища і матеріальної основи, які б забезпечили реалізацію прав, свобод і обов'язків, наприклад, наявність різноманітних форм власності, економічна політика держави, яка сприяє підтримки різних верств населення держави.

б) гарантії політичних прав під якими розуміються відповідним чином орієнтована політика держави, її спрямованість на формування умов для забезпечення належного рівня життя людини;

стабільність політичних структур, належний рівень політичної культури в суспільстві. Політичні рішення не можуть бути реалізовані належним чином, якщо вони не відображені в нормативноправових актах [2. С. 187]. Гарантіями політичних прав і свобод людини і громадянина, в першу чергу, є всебічний розвиток і удосконалення політичної системи суспільства, всієї загальної системи демократії з основною ідеєю самоврядування народу.

Всі наведені гарантії необхідно розглядати в цілісності як систему процесуальних гарантій. За суттю вони представляють собою сукупність умов і засобів, які дозволяють людині захищати свої права і свободи. Гарантованість процедури забезпечення прав і свобод людини є показником наданих прав.

Список використаних джерел:

1. Конституційне право України. Навчальний посібник / Кравченко В.В.К.: Атіка, 2000. 320 с.

2. Кукуруз О.В. Ефективність діяльності парламенту: теоретико-методологічні аспекти / Держава і права : Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 92.288 с.

Глушко М.А. – аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права, ORCID ID: 0009-0008-5121-4742

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ТА БЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЇ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Постановка проблеми. В сучасному глобалізованому світі інформація є одним з найцінніших ресурсів для всіх верств населення. Зростаючий попит на відкритість та доступність інформації – це характерна риса демократичного суспільства. Проте з більшою відкритістю та прозорістю зростають потенційні загрози, пов'язані із діями кіберзлочинців, які можуть мати наміри щодо спричинення шкоди конфіденційній інформації.

В цьому й виникає проблема гарантування балансу між вимогами до відкритості та доступності інформації даних в органах місцевого самоврядування. Забезпечення доступу кожного до інформації та забезпечення інформаційної безпеки України є основними напрямками державної інформаційної політики та є прописані в ст. 3 Закону України «Про інформацію» [1].

Відповідно до ст. 5 Конституції України – носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування [2]. Громадяни мають право бути інформованими про діяльність органів влади та мати безпосередню можливість щодо участі у прийнятті рішень.

Забезпечення відкритості та прозорості інформації – це не просто право громадян, що підтримується на законодавчому рівні, але й необхідна складова умова демократичного світу. Доступ населення до інформації безпосередньо впливає на покращення ефективності та довіри в роботі органів місцевого самоврядування [3]. Відкритість та прозорість породжує більший рівень довіри до влади. Показник збільшення кредиту довіри до влади в свою чергу – посилює зацікавленість населення до самого процесу роботи органів та значно зменшує соціальну напругу. Підвищення соціальної активності громадян стимулює відповідальну роботу представників органів місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення максимального доступу до інформації в органах місцевого самоврядування повинно поєднувати дотримання вимог Закону України «Про доступ до публічної інформації», а саме щодо захисту інтересів національної безпеки України [4]. Це завдання, яке може бути вирішене за допомогою створення системних та інноваційних комплексів в роботі щодо інформаційного забезпечення та безпеки інформації органів місцевого самоврядування.

Системні комплекси та підходи щодо інформаційного забезпечення, які необхідно реалізовувати: 1) створення та своєчасне оновлення централізованої електронної платформи, що забезпечуватиме структурований та цілісний доступ до ключової інформації роботи органів місцевого самоврядування; 2) спрощення та автоматизація системи взаємодії з громадянами, вдосконалення системи управління опрацювання запитань та відповідей населення, опитування населення з метою зменшення часу очікування для громадян та підвищення ефективності роботи органу місцевого самоврядування; 3) проведення запланованих публічних зустрічей та консультацій з громадами за допомогою онлайн-інструментів є способом, що забезпечить відкритість та прозорість взаємодії з громадянами.

Для реалізації інноваційних комплексів та підходів стосовно інформаційного забезпечення потрібно: 1) залучення інформацій-

но-технічних спеціалістів з приводу створення та розроблення додатків, чат-ботів та інших мобільних ресурсів на основі штучного інтелекту, які дозволять напряду спілкуватися з органами місцевого самоврядування, ставити запитання та отримувати відповіді, отримувати відгуки щодо рішень та заслуховувати пропозиції щодо поліпшення в зручній та інтерактивній формі; 2) створення дієвих електронних ресурсів для освіти та підвищення рівня свідомості населення щодо активізації їх участі в процесах роботи місцевого самоврядування; 3) проведення онлайн-трансляцій вже є достатньо широким явищем серед сесій деяких місцевих рад, проте ця ініціатива щодо відкритості та прозорості має стати обов'язковою для всієї системи органів місцевого самоврядування, про це вже наголошено в проекті Закону про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», а саме доповнивши статтю 46 – засідання ради транслуються у мережі Інтернет в режимі реального часу. Дані, що транслуються, вважаються інформацією, що підлягає обов'язковому оприлюдненню в розумінні Закону України "Про доступ до публічної інформації", зокрема, на веб-сайті відповідної ради, підлягають запису та безстроковому зберіганню даних запису прямої трансляції такого засідання [5].

Для вдосконалення забезпечення безпеки інформації органів місцевого самоврядування необхідно: 1) розробити та впровадити механізми захисту конфіденційної інформації включаючи виявлення фішингу, застосування складних та двохетапних перевірок входів в систему, застосування криптографічного захисту інформації, шифрування даних; 2) створити інструкцію щодо запобігання від внутрішніх та зовнішніх загроз посягання на інформацію, застосування самостійного та автоматичного виявлення інцидентів, які реагують на підозрілу активність чи потенційну можливість загрози хакерської атаки; 3) проводити аудити безпеки та застосування самоперевірок справності системи для визначення потенційних вразливостей та слабкостей системи.

Ці підходи та комплекси можуть взаємодіяти та доповнювати один одного, створюючи систему, яка забезпечить ефективний та інноваційний доступ до інформації в органах місцевого самоврядування з урахуванням безпеки.

Пропозиції. Реалізовувати напреди сучасного демократичного світу щодо забезпечення прозорості та відкритості інформації та максимального залучення населення до процесу місцевого самоврядування. Створення механізмів ефективної взаємодії місцевого

самоврядування з громадянами. Застосування всією системою органів місцевого самоврядування онлайн-трансляцій та публічних консультацій. Максимальна цифровізація ведення діяльності органів місцевого самоврядування. Залучення інноваційних технологій та оновлення застарілих способів ведення інформаційного забезпечення населення. Забезпечити безпеку конфіденційної інформації від всіх видів загроз за допомогою сучасних систем захисту.

Висновки. Розвиток та суспільний добробут громадян напряду залежить від зацікавленості населення до процесів місцевого самоврядування. Відкритість та прозорість органів місцевого самоврядування зробить суспільство інформаційно обізнаним та безпечним. Застосування системних, інноваційних та безпекових підходів, зміни на законодавчому рівні, підвищення рівня свідомості громадян є запорукою успіху на шляху до забезпечення доступу та безпеки інформації органів місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. №2657-ХІІ, чинний, поточна редакція від 27.03.2023 року / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 21.11.2023).

Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція від 01.01.2020 року / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 21.11.2023).

2. Гунько, К. О., Тимофєєв, В. П., ЩОДО, П., & ОСНОВНІ, Н. П. І. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу, 108.: матеріали наук.практ. конф., 25-26 жовтня 2018 року, Полтава. URL: <http://pli.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/10/Zbirnyk-2018-ел.pdf> (дата звернення: 22.11.2023).

3. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011р. № 2939-VI, чинний, поточна редакція від 08.10.2023 року / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 22.11.2023).

4. Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" щодо забезпечення прозорості місцевого самоврядування: №6401 від 07.12.2021р. / Проект вноситься народними депутатами України Лозинський Р.М., Безгін В.Ю. та іншими. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73380 (дата звернення: 22.11.2023).

Глушков В.О. – аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

ВИНИКНЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ПОНЯТТЯ ДОБРОСОВІСНОСТІ В ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Добросовісність є досить розповсюдженим, але в той же час мало вивченим поняттям юридичної науки. Напевно найбільш часто поняття «добросовісність» застосовується саме в цивільних правовідносинах.

Так, законодавство України в сфері реалізації та захисту цивільних прав та виконання цивільних обов'язків має власні основні принципи, одним з яких є саме добросовісність.

Проте, заради справедливості варто зауважити, що принцип «добросовісність» не був «винайдений» українською правовою наукою, а був імплементований в національне законодавство з положень римського права.

Так, ще в III столітті до н.е. в римському приватному праві існував принцип добросовісності (*bona fides*), який протиставлявся злому умислу (*dolus malus*).

Олійний О.С. розкриваючи значення категорії добросовісності в римському праві влучно вказав, що право, в уявленні римських юристів, повинно було забезпечувати духовний розвиток індивіда, а широке використання *bona fides* (доброї совісті) у своїй поведінці цьому сприяло [1].

Поняття «добросовісність», а саме його латинський варіант «*bona fides*», застосовувалося в багатьох інститутах римського права (договори купівлі-продажу, найму (оренди), міни, поруки та ін.) та лягла в основу майже усіх правовідносин між громадянами, а також особами, що є громадянами держави.

Керуючись при розгляді справ принципом *bona fides*, судді розглядали спори за «доброю совістю» (*ex fide bona*), при цьому ними бралися до уваги не лише закріплені правові норми, але й загальноприйняті в суспільстві моральні та етичні норми.

Наприклад, при розгляді спорів про невиконання стороною договірних зобов'язань судді оцінювали сторони добросовісно, оскільки, укладаючи договір, сторони зобов'язуються діяти та виконувати згідно з умовами такого договору. принцип чистої совісті.

В свою чергу, термін «*fides*» в римському праві розумілося як власна чесність та довіра до чесності інших осіб, а також мораль-

ний обов'язок кожної із сторін належним чином виконувати свої зобов'язання.

Так, римський юрист Доміцій Ульпіан вважав, що добросовісність являє собою природню справедливість (*natural equity*). А Марк Туллій Цицерон вказував, що добросовісністю є справедливість у питаннях довіри.

Також, Марк Туллій Цицерон вважав, що добросовісність є основою правосуддя [2].

Взагалі, у римських юристів, беззаперечною умовою існування людського суспільства було наявність довірчих (фідуціарних) відносин між людьми.

Римляни визначали довіру як впевненість у чийсь чесності, чи добросовісності. Також, вони вважали, що добросовісність являє собою найвищу цінність, її наявність дозволяє існувати та розвиватися цивілізації, а без добросовісності остання припинила б своє існування.

Як наслідок імплементація вказаних принципів римських юристів, чітко прослідковується в діючій редакції пункту 6 статті 3 Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України) де визначено, що до переліку загальних засад цивільного законодавства входять: справедливість, добросовісність та розумність [3].

В свою чергу частиною 5 статті 12 ЦК України визначено, що якщо законом встановлені правові наслідки недобросовісного або нерозумного здійснення особою свого права, вважається, що поведінка особи є добросовісною та розумною, якщо інше не встановлено судом.

При цьому, з метою захисту прав та інтересів добросовісного набувача, законодавцем було передбачено, що майно, відчужене особою яка не мала на це права, може бути витребуване у добросовісного набувача лише з підстав передбачених статтею 388 ЦК України (ст. 330 ЦК України). Тоді як, статтею 388 ЦК України законодавець визначив виключні підстави для витребування такого майна у добросовісного набувача. Перелік таких підстав є вичерпний та не підлягає розширенню.

Варто зауважити, що з кожним днем національними судами все більше уваги приділяється добросовісності та все частіше, під час розгляду як цивільних так і господарських спорів, суди встановлюють наявність добросовісності поведінки учасника цивільних правовідносин, або навпаки, обставини, які свідчать про недобросовісність поведінки такого учасника.

В рішенні Конституційного Суду України від 01.12.2004 №18рп/2004 останній прийшов до висновку, що добросовісність являється однією із загальноправових засад [4].

В свою чергу колегією суддів Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду було визначено та викладено в постанові від 08.05.2018 у справі №910/1873/17, що *«принцип добросовісності»* – це загальноправовий принцип, який передбачає необхідність сумлінної та чесної поведінки суб'єктів при виконанні своїх юридичних обов'язків і здійсненні своїх суб'єктивних прав.

У суб'єктивному значенні добросовісність розглядається як усвідомлення суб'єктом власної сумлінності та чесності при здійсненні ним прав і виконанні обов'язків.

Добросовісність при реалізації прав і повноважень включає в себе неприпустимість зловживання правом, яка, виходячи із конституційних положень, означає, що здійснення прав та свобод людини не повинно порушувати права та свободи інших осіб.» [5].

Важливе значення добросовісності приділяється не лише національним законодавством але й Європейським судом з прав людини (надалі – ЄСПЛ).

Переглядаючи справи, в яких має місце втручання у право власності особи, ЄСПЛ перевіряє, чи не було порушено національними судами ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованого Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР [4], при такому втручанні.

У практиці ЄСПЛ (наприклад, рішення ЄСПЛ у справах «Спорронг і Лئونрот проти Швеції» від 23.09.1982, «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства» від 21.02.1986, «Щокін проти України» від 14.10.2010, «Серков проти України» від 07.07.2011, «Колишній король Греції та інші проти Греції» від 23.11.2000, «Булвес» АД проти Болгарії» від 22.01.2009, «Трегубенко проти України» від 02.11.2004, «East/West Alliance Limited» проти України» від 23.01.2014) напрацьовано три критерії, які слід оцінювати, аналізуючи сумісність втручання в право особи на мирне володіння майном з гарантіями статті 1 Першого протоколу, а саме: чи можна вважати втручання законним; чи переслідує воно «суспільний», «публічний» інтерес; чи такий захід (втручання в право на мирне володіння майном) є пропорційним визначеним цілям. [6]

При цьому, як неодноразово вказував Верховний Суд в своїх постановках, для розкриття критерію «пропорційності» вагоме зна-

чення має визначення судами добросовісності/ недобросовісності набувача майна.

Застосування конструкції, за якої добросовісний набувач втрачає майно і сам змушений шукати способи компенсації своїх втрат, є неприйнятною [7].

Таким чином, аналіз судової практики демонструє, що позитивним моментом в виникненні та становленні поняття добросовісності в цивільних правовідносинах на пряму залежить від застосування практики вищих судів, яка на сьогоднішній день стає більш об'ємніша.

Список використаних джерел:

1. Олійний О.С. Особливості реалізації принципів добросовісності, розумності та справедливості в римському приватному праві. с. 225. Збірник наукових статей. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/8520/1/1177-Article%20Text-2440-1-10-20191101.pdf>.

2. Tetley W. Good Faith in Contract, Particularly in the Contracts of Arbitration and Chartering // JMLC. — 2004. — ¹ 35. — P. 561–616.

3. Цивільний кодекс України. Закон України від 16.01.2003, № 435-IV. ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

4. Рішення Конституційного Суду України від 01.12.2004 №18рп/2004. ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04#Text>.

5. Постанова Верховного Суду від 08.05.2018 у справі №910/1873/17, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74221169>.

6. Постанова Верховного Суду від 18.02.2021 у справі №14/5026/1020/2011, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96040650>.

7. Постанова Верховного Суду від 18.03.2020 у справі № 199/7375/16-ц.

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ДОГОВОРИ, ЇХ ЗНАЧЕННЯ В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Специфіка міжнародних економічних договорів не завжди враховується у наукових дослідженнях. Наприклад, І. І. Дахно визначає міжнародний економічний договір як добровільну угоду між двома або більшою кількістю суб'єктів міжнародного права, відповідно до якої встановлюються, змінюються чи припиняються їх взаємні права та обов'язки. Однак це визначення не містить предмета регулювання саме міжнародних економічних договорів. Більш привабливим виглядає визначення В. Ф. Опришко, який визначає міжнародні економічні договори як добровільно укладені між державами рівноправні угоди економічного характеру, у яких закріплюються норми та принципи, що регулюють міжнародні економічні відносини. Удосконалюючи це визначення, варто зауважити, що стороною міжнародного економічного договору можуть виступати не лише держави, а й наднаціональні утворення. Наприклад, сторонами Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом (далі – ЄС) виступають не лише Україна, 28 держав-членів ЄС, а й сам ЄС як окремий суб'єкт та Європейське співтовариство з атомної енергії. Підлягає уточненню й позиція В. Ф. Опришко в частині того, що міжнародні економічні договори є рівноправними угодами, адже історія міжнародного права дозволяє стверджувати про наявність так званих нерівноправних договорів (у тому числі економічного характеру), до яких, наприклад, відносять так звані договори Ансей, що були підписані 1858 р. між японським сьогунатом Токугава та п'ятьма західними державами (США, Голландією, Росією, Великобританією та Францією), які мали значні торговельні переваги для західних країн та обмеження для Японії.

Окреме вживання термінів «договір» і «контракт» зафіксовано в міжнародній діловій практиці. В англomовних країнах і між іноземними контрагентами, що обирають англійську як мову зовнішньоекономічних зв'язків, застосовують термін «contract». Відповідно до англо-українського словника, цей термін перекладається як «контракт», «договір». Термін «contract» зустрічається в Конвенції Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 року (United Nations Convention on

Contracts for the International Sale of Goods) та інших міжнародних актах, що регулюють міжнародні приватні відносини, як правило, у сфері здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Натомість згідно з Віденською конвенцією про право міжнародних договорів 1969 року в значенні поняття «договір» вживають слово «treaty» (Vienna Convention on the Law of Treaties).

Вітчизняні науковці досліджували дефініції «зовнішньоекономічний договір» і «контракт». Так, В. Кисіль використав поняття

«зовнішньоекономічний контракт» у широкому розумінні як угоду, що укладається приватними особами з різних держав. Утім, дослідник вважає «зовнішньоторговельний договір (угоду)» домовленістю між суб'єктами господарської діяльності за умови, коли хоча б один із них є іноземним громадянином або іноземною юридичною особою, предметом якої є купівля-продаж товарів, підряд або комісія. А. Ключник використовує форму «зовнішньоторговельний контракт», не виокремлюючи юридичну різницю між договором і контрактом. Він зазначає, що «контракт» застосовують переважно в зовнішній сфері. В. Саксонов розглядає правові особливості зовнішньоекономічного договору і контракту як терміни-синоніми. В. Мілаш для аналізу зовнішньоекономічної діяльності в своїй роботі вживає поняття «зовнішньоекономічний договір». В економічній енциклопедії визначено, що зовнішньоекономічний контракт – це

«докладно розроблений суб'єктами зовнішньої торгівлі економічний і правовий документ, що регламентує організаційно технічні, економічні та адміністративно-управлінські відносини під час здійснення купівлі-продажу товарів і послуг на зовнішньому ринку», а також, що кваліфікуючою ознакою поняття зовнішньоекономічного підрядного контракту так само є документ, складений суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. У національному законодавстві для застосування термінів «зовнішньоекономічний договір» і «контракт» зустрічаються різні підходи.

Указом Президента України №64/2022 від 24 лютого 2022 року на всій території України введено воєнний стан. Цей Указ набрав чинності одночасно з набранням чинності Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні».

Суттєве ускладнення, а іноді і повна неможливість особистих зустрічей для підписання контрактів, як і деякі труднощі у роботі пошти та кур'єрських сервісів, не мають стати перешкодою для їх

укладення. Для більшості підприємств електронний документообіг став незамінною частиною роботи, особливо за останні роки пандемії. Безліч сервісів дають таку можливість просто та безпечно. Крім того, міжнародні звичаї комерції значно лояльніші до форм укладення контрактів, в тому числі і міжнародних. Досягти згоди щодо всіх істотних умов угоди можна буквально на серветці. Стаття 2.1. Принципів міжнародних комерційних договорів (принципів УНІДРУА (UNIDROIT) регламентує, що договір може бути укладено шляхом акцепту оферти чи в результаті поведінки сторін, яка в достатній мірі свідчить про згоду. До речі, найпопулярніша в Україні письмова форма договору за тими ж Принципами визначається як будь-який вид повідомлення, який зберігає запис інформації, яка міститься в ньому, та може бути відтворена у візуальному вигляді. А тому фактично навіть обмін електронними повідомленнями, в яких сторони узгодять істотні умови контракту є достатніми для його укладення. Проте все ж таки викладати зміст договорів, виконання яких дещо відкладено в часі, в класичній формі єдиного документу. Це дозволить уникнути складнощів з контролюючими органами в Україні, діяльність та взаємодія з якими може бути ускладнена в умовах особливого періоду. А підписання контрактів за допомогою електронного цифрового підпису суттєво знизить вірогідність подальших спорів щодо факту їх укладення.

Укладання зовнішньоекономічного договору (контракту) – це найважливіший елемент зовнішньоекономічної операції, це залежить від того, що саме контракт регламентує умови зовнішньоекономічної операції, її права і обов’язки сторін, а також їх відповідальність в разі невиконання договірних умов. Положення про укладення, істотних умов і форми договору визначені статтями 638 – 647 Цивільного кодексу України. Зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається суб’єктом зовнішньоекономічної діяльності або його представником у простій письмовій або в електронній формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом. У разі експорту послуг (крім транспортних) зовнішньоекономічний договір (контракт) може укладатися шляхом прийняття публічної пропозиції про угоду (оферти) або шляхом обміну електронними повідомленнями, або в інший спосіб, зокрема шляхом виставлення рахунка (інвойсу), у тому числі в електронному вигляді, за надані послуги. (ч.2 ст.6 Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність").

Ч.3 ст. 31 Закону України “Про міжнародне приватне право” встановлює, що зовнішньоекономічний договір, якщо хоча б однією

стороною є громадянин України або юридична особа України, укладається у формі, передбаченій законом, незалежно від місця його укладення, якщо інше не встановлено міжнародним договором України.

Звертаю увагу також на судову практику, а саме на ухвалу Господарського суду Одеської області від "14" травня 2020 р. м. Одеса Справа № 916/1285/20, 12.05.2020р. де товариство з обмеженою відповідальністю "НЕВЕЛЬ" звернулось до Господарського суду Одеської області із заявою про вжиття запобіжних заходів до SPIKE TRADE AG (СПАЙК ТРЕЙД АГ); TRANS TRADE RK SA (ТРАНС ТРЕЙД

РК СА); товариство з обмеженою відповідальністю "ТРАНССЕРВІС 2008", в якій заявник просить суд: накласти арешт на майно – "кукурудза 3-го класу, не ГМО, походження з України, 2019 року врожаю, насипом, у кількості 489,200 метричних тон", яке належить та передано SPIKE TRADE AG (СПАЙК ТРЕЙД АГ) та знаходиться на складах ТОВ "ТРАНССЕРВІС 2008" та/або на території ДП "МТП "Чорноморськ" та /або на судні, яке знаходиться в акваторії морського порту Чорноморськ; заборонити компанії SPIKE TRADE AG (місцезнаходження: Haldenstrasse 5, 6340 Baar, Switzerland), дії щодо розпорядженням майном – "кукурудза 3-го класу, не ГМО, походження з України, 2019 року врожаю, насипом, у кількості 489,200 метричних тон"; заборонити TRANS TRADE RK SA (місцезнаходження: rue Francois-Versonnex 11, 1207 Geneve, Switzerland), ТОВ

"ТРАНССЕРВІС 2008" (код ЄДРПОУ 35818770, місцезнаходження: 67840, Одеська обл., Овідіопольський р-н, с. Молодіжне, вул. Залізнична, буд. 3) та будь-яким іншим особам, у володінні яких знаходиться майно, вчиняти дії щодо навантаження, розвантаження, перевантаження, переміщення (транспортування) та/або переоформлення на інших покладавачів майна, та/або вчиняти інші дії щодо товару; заборонити Одеській митниці Держмитслужби (її структурним підрозділам), ТОВ "Тервіон Сервіс" (код ЄДРПОУ 42471563, місцезнаходження: 68001, Одеська область, м. Чорноморськ, вул. Шевченка, буд. 7А) або іншому митному брокеру, проводити митне оформлення товару – "кукурудза 3-го класу, не ГМО, походження з України, 2019 року врожаю, насипом, у кількості 489,200 метричних тон" на підставі контракту №P200310-FC-1, укладеного 10.03.2020 між ТОВ "НЕВЕЛЬ" та SPIKE TRADE AG.

В обґрунтування заяви, ТОВ "НЕВЕЛЬ" посилається на те, що має вимогу до іноземної компанії Spike Trade AG, яка виникла на підставі контракту №P200310-FC-1 від 10.03.2020р., укладеного

між ТОВ "НЕВЕЛЬ" (Продавець) та Spike Trade AG (Покупець), та додаткової угоди №1 від 06.04.2020р. до зазначеного контракту.

Згідно п.1, 2 ч.1 ст.1, ч.1 ст.2 Закону України "Про міжнародне приватне право" для цілей цього Закону терміни вживаються в такому значенні: приватноправові відносини – відносини, які ґрунтуються на засадах юридичної рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності, суб'єктами яких є фізичні та юридичні особи; іноземний елемент – ознака, яка характеризує приватноправові відносини, що регулюються цим Законом, та виявляється в одній або кількох з таких форм: хоча б один учасник правовідносин є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою; об'єкт правовідносин знаходиться на території іноземної держави; юридичний факт, який створює, змінює або припиняє правовідносини, мав чи має місце на території іноземної держави. Цей Закон застосовується до таких питань, що виникають у сфері приватноправових відносин з іноземним елементом: визначення застосовуваного права; процесуальна правоздатність і дієздатність іноземців, осіб без громадянства та іноземних юридичних осіб; підсудність судам України справ з іноземним елементом; виконання судових доручень; визнання та виконання в Україні рішень іноземних судів. Відповідно до ч.1 ст.75 Закону України "Про міжнародне приватне право" підсудність судам України справ з іноземним елементом визначається на момент відкриття провадження у справі, незважаючи на те, що в ході провадження у справі підстави для такої підсудності відпали або змінилися, крім випадків, передбачених у статті 76 цього Закону.

Як визначено у ч.1 ст.76 Закону України "Про міжнародне приватне право", суди можуть приймати до свого провадження і розглядати будь-які справи з іноземним елементом у таких випадках: якщо сторони передбачили своєю угодою підсудність справи з іноземним елементом судам України, крім випадків, передбачених у статті 77 цього Закону; якщо на території України відповідач у справі має місце проживання або місцезнаходження, або рухоме чи нерухоме майно, на яке можна накласти стягнення, або знаходиться філія або представництво іноземної юридичної особи – відповідача; у справах про відшкодування шкоди, якщо її було завдано на території України; якщо у справі про сплату аліментів або про встановлення батьківства позивач має місце проживання в Україні; якщо у справі про відшкодування шкоди позивач – фізична особа має місце проживання в Україні або юридична особа – відповідач – місцезнаходження в Україні; якщо у справі про

спадщину спадкодавець у момент смерті був громадянином України або мав в Україні останнє місце проживання; дія або подія, що стала підставою для подання позову, мала місце на території України; якщо у справі про визнання безвісно відсутнім або оголошення померлим особа мала останнє відоме місце проживання на території України; якщо справа окремого провадження стосується особистого статусу або дієздатності громадянина України; якщо справа проти громадянина України, який за кордоном діє як дипломатичний агент або з інших підстав має імунітет від місцевої юрисдикції, відповідно до міжнародного договору не може бути порушена за кордоном; якщо у справі про банкрутство боржник має місце основних інтересів або основної підприємницької діяльності на території України; в інших випадках, визначених законом України та міжнародним договором України.

Як зазначає у заяві про вжиття заходів забезпечення позову заявник, за контрактом №P200310-FC-1 від 10.03.2020р. Spike Trade AG набув у власність від ТОВ «НЕВЕЛЬ» товар – зерно кукурудзи 3-го класу, не ГМО, 2019 року врожаю, насипом, у кількості 2 000,000 метричних тонн за контрактами №P200310-FC-1 від 10.03.2020р., який на даний час перебуває в ДП "Морський торговельний порт "Чорноморськ" (місце виконання контракту).

З огляду на те, що вказаний товар на даний час перебуває на території України, дана заява про вжиття заходів забезпечення позову підсудна Господарському суду Одеської області.

Приймаючи до уваги вищевикладене, суд зазначає, що заявником не надано жодного належного та допустимого доказу на підтвердження свого припущення, що невжиття заходів забезпечення позову істотно ускладнить або взагалі унеможливить виконання рішення суду, ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав, інтересів ТОВ "НЕВЕЛЬ", за захистом яких заявник має намір звернутися до суду. За таких обставин, господарський суд вважає заяву ТОВ "НЕВЕЛЬ" про вжиття заходів забезпечення позову необґрунтованою, у зв'язку з чим така заява не підлягає задоволенню.

Опрацьовуючи дану тематику, варто дати визначення зовнішньоекономічного контракту – це «докладно розроблений суб'єктами зовнішньої торгівлі економічний та правовий документ, що регламентує організаційно технічні, економічні та адміністративно-управлінські відносини під час здійснення купівлі-продажу товарів і послуг на зовнішньому ринку. Стосовно процедури укладення та підписання, то на сьогодні дещо ускладнена ця процедура, що пов'язано із запровадженим воєнним станом на території України,

тому варто працювати над удосконаленням даного питання, розробкою новітніх методик.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11.04.1980 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_003 1
2. Міжнародне приватне право: Навч. посіб. / за редакцією В.М. Гайворонського, В. П. Жушмана. К.: Юрінком Інтер, 2015. 366 с.
3. Фединяк Г. С. Міжнародне приватне право (у запитаннях та відповідях): навч. посіб. К.: Атіка, 2000. 336 с.
4. Конвенція ООН про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів 1974 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_002
5. Інкотермс 2010 Правила ІСС для використання торговельних термінів в національній та міжнародній торгівлі URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/988_007
6. Гребельник О.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: Підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2015. 696 с.
7. Грущинська Н. М. Зовнішньоторговельні операції: навчальний посібник. К.: КСУ, 2006. 382 с.
8. Кисіль В. І. Міжнародне приватне право: питання кодифікації. К.: Україна, 2015. 480 с.
9. Господарський кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р. № 436-IV) URL: <http://www.rada.gov.ua/>
10. Кодекс торговельного мореплавства України: прийнятий 23.05.1995 № 176/95-ВР URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
11. Цивільний кодекс Української РСР, прийнятий 18 липня 1963 р. (втратив чинність) URL: <http://www.liga.net>
12. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
13. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24 лютого 1994 р. № 4002-XII URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
14. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. №2709-IV URL: <http://www.rada.gov.ua/>.
15. Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів): Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції від 06.09.2001 р. № 201 URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

Долуда І.І. – аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ІНСТРУМЕНТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ ТОВАРІВ ВІЙСЬКОВОГО ТА ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Правове регулювання направляється на врегулювання суспільних відносин з метою отримання соціального корисного результату. Воно здійснюється на основі певних високих засад – принципів права. Проте, досягти запрограмованих позитивних результатів публічного адміністрування суб'єктами владних повноважень неможливо без застосування певних правових засобів. В юридичній літературі з адміністративного права такі способи правового впливу суб'єктів публічної адміністрації на об'єкти адміністративноправових відносин отримали назву інструменти публічного адміністрування.

Одним із головних викликів що забезпечується за допомогою норм права є національна безпека. Адже без забезпечення територіальної цілісності та недоторканості, відбиття збройної агресії, а в випадку тимчасової окупації звільнення територій, недопущення використання громадян України в якості заручників, забезпечення прав свобод громадян вирішується саме в межах цього інституту. Вагомою складовою національної безпеки України є правове регулювання забезпечення експорту та імпорту товарів військово призначення та подвійного призначення.

В умовах повномасштабного вторгнення російськотерористичних військ в Україну що розпочалося 24 лютого 2022р. проблеми правового регулювання експорту та імпорту товарів військового призначення та подвійного піднялась більш рельєфно. Особливо актуальним став виклик інструментарного забезпечення національної безпеки при здійсненні імпорту зброї та товарів військового призначення для потреб Збройних сил та інших сил оборони України.

В теорії адміністративного права визначають, що правові аспекти інструментів публічного адміністрування характеризуються такими ознаками: є зовнішнім виразом форми адміністративної діяльності адміністративного органу; віддзеркалюють правову динаміку (адміністративну діяльність) публічного адміністрування; за-

лежать від змісту компетенцій адміністративного органу; їх вибір зумовлюється специфікою поставленої мети щодо певного об'єкта публічного впливу, що встановлює найкращий ефективний варіант діяльності. Вони є комплексом адміністративно-правових заходів, які безпосередньо використовують адміністративні органи з метою забезпечення (охорони) прав, свобод і законних інтересів приватних осіб та публічного інтересу держави й суспільства загалом, зокрема звільнення тимчасово окупованих територій від російських терористів. В цілому вчені адміністративісти приходять до висновку що, інструмент публічного адміністрування – це зовнішній вираз однорідних за своїм характером і правовою природою груп публічних дій адміністративних органів, реалізованих у межах відповідності визначеної законом компетенції з метою досягнення бажаного публічного інтересу [1].

Видання нормативно-правових актів є первинним та єдиним правотворчим інструментом публічного адміністрування. На думку О. Ярої, юридична природа видання нормативно-правових актів, як інструментів публічного адміністрування це розпорядча правотворча адміністративна діяльність суб'єктів публічної адміністрації з метою уточнення деталізації законів України до моменту їх правозастосування. Це здійснюється шляхом утвердження вторинних норм права, як загальнообов'язкових правил поведінки для не персоніфікованих осіб, які приймають участь в адміністративно правових відносинах [2]. Прикладом такого акту в аналізованій нами сфері є затвердження Кабінетом Міністрів України своєю Постановою від від 20 листопада 2003р. № 1807 «Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення». Який, на основі Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання», з його виконання шляхом уточнення та деталізації виписав процедуру здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення. Деталізовано, що передача товарів може здійснюватися суб'єктом здійснення міжнародних передач товарів або іноземним суб'єктом господарської діяльності за наявності у нього [3].

Отже, правові аспекти інструментів публічного адміністрування, які застосовуються при правовому регулюванні експорту та імпорту товарів військово та подвійного призначення в Україні це зовнішній вираз однорідних за своїм характером і природою адміністративних дій спеціальних суб'єктів публічної адміністрації (в

першу чергу Державної служби експортного контролю України) реалізованих у межах Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» та іншими законодавчими актами, з метою забезпечення національної безпеки України, сприятливого імпортного режиму для вітчизняних виробників зброї, Збройних сил, інших сил безпеки і оборони зброєю та іншими товарами військового призначення для оборони Вітчизни.

Список використаних джерел:

1. Галуцько В., Стеценко С., Берлач А., Буханевич О., Ситников О. та ін. Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану: колективна монографія / за заг. ред. В. Фелика, В. Курила. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 704 с.

2. Яра О. Видання нормативно-правових актів, як інструмент публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. Юридична наука № 10 (112). 2020. <https://journalnam.com.ua/index.php/journal/article/view/525>

3. Порядок здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 20 листопада 2003 р. № 1807. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-2003-%D0%BF#Text>

Єгоров В.О. – аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПІД ЧАС РЕЄСТРАЦІА АКТІВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ УКРАЇНЦІВ ЗА КОРДОНОМ

Війна спровокувала небачений потік біженців з України в інші країни. За даними офісу омбудсмена України, з країни з 24 лютого виїхало 14,5 млн осіб, з яких 11,7 млн до країн Європейського Союзу, а станом на 21 червня 2023 рік 8 мільйонів 177 тисяч українців проживають за кордоном, саме таку цифру озвучило Міністерство закордонних справ України. В Європі зокрема перебуває 5 мільйонів 977 тисяч українців, а поза межами Європи перебуває 362

тисячі осіб. Щоб громадяни України, які були вимушені залишити домівки через повномасштабне вторгнення РФ в Україну, або через інші причини мали можливість зареєструвати акти цивільного стану за кордоном держава спростила доступ до таких послуг, шляхом реєстрації актів цивільного стану у закордонних дипломатичних установах.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 24.01.2023 року № 66 «Про забезпечення здійснення закордонними дипломатичними установами України повноважень у сфері державної реєстрації актів цивільного стану в умовах воєнного стану» громадяни України, які перебувають за кордоном, можуть зареєструвати акти цивільного стану у закордонних дипломатичних установах.

Отже, відповідно до вищезазначеної Постанови закордонні дипломатичні установи мають наступні повноваження у сфері державної реєстрації актів цивільного стану:

1) проводять державну реєстрацію актів цивільного стану, вносять зміни до актових записів цивільного стану, поновлюють та анулюють їх, повторно видають свідоцтва про державну реєстрацію актів цивільного стану та видають витяги з Державного реєстру актів цивільного стану громадян (далі – надання послуг у сфері державної реєстрації актів цивільного стану) з використанням зазначеного Реєстру як органи державної реєстрації актів цивільного стану, що здійснюють його ведення;

2) здійснюють надання послуг у сфері державної реєстрації актів цивільного стану громадянам України незалежно від місця їх проживання (перебування);

3) застосовують законодавство, яким у своїй діяльності керуються органи державної реєстрації актів цивільного стану, що здійснюють ведення Державного реєстру актів цивільного стану громадян;

4) передають на зберігання актові записи цивільного стану на паперових носіях до Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ) у порядку, визначеному законодавством.

Міністерством закордонних справ України визначено дипломатичні установи, які першими будуть надавати послуги, щодо державної реєстрації актів цивільного стану: посольства України в Грузії, Республіці Казахстан, Республіці Польща, Турецькій Республіці, Федеративній Республіці Німеччина; генеральні консульства

України в Кракові, Любліні, Вроцлаві Республіки Польща, Дюссельдорфі, Гамбурзі, Франкфурті-на-Майні, Мюнхені Федеративної Республіки Німеччина, Стамбулі Турецької Республіки; консульства України в Гданську Республіки Польща, Анталії Турецької Республіки.

Якщо особа бажає провести державну реєстрацію актів цивільного стану у закордонних дипломатичних установах, вона повинна сплатити консульський збір. Зокрема у Наказі від 23.04.2018 року № 182 “Про затвердження Положення про консульський збір України та Інструкції про порядок справляння сум консульського збору за вчинення консульських дій, обліку сум консульських надходжень та проведення звірок фактичних консульських надходжень в закордонних дипломатичних установах України” за державну реєстрацію шлюбу громадяни України, які перебувають за кордоном мають сплатити консульський збір у сумі 100 доларів США.

В умовах воєнного стану в Україні життя триває, люди продовжують одружуватись та розлучатись. При цьому, держава у своїй діяльності має на меті забезпечити право осіб на шлюб та на розірвання шлюбу навіть в умовах війни. В той же час в Україні з’явилася низка змін до законодавства.

Так стосовно розірвання шлюбу на сьогодні є можливість розірвати шлюб в судовому та позасудовому порядку, коли один або ж обоє з подружжя перебувають за межами України, на непідконтрольних територіях, у випадку, коли є неповнолітні діти тощо, незважаючи на повномасштабну війну, Україна гарантує право на шлюб та розірвання шлюбу кожному громадянину та іноземцю. При цьому, інститут реєстрації шлюбу постійно вдосконалюється, враховуючи складні об’єктивні умови, адже це безпосередньо впливає на стан забезпечення верховенства права та гарантій прав людини в Україні. У свою чергу у випадку перебування наречених за кордоном на законних підставах, пара може зареєструвати шлюб у посольстві або консульстві шляхом подання заяви до дипломатичного представництва чи консульської установи України в країні свого перебування (Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 №2398-VI).

Також, особливості розірвання шлюбу проявляються у судовій практиці. Внутрішнє переміщення осіб зумовило необхідність імплементації, з’явилися труднощі із документами та масштабним виїздом за кордон великої кількості українців та проблеми щодо за-

стосування законодавства інших країн, проблематика перебування на непідконтрольних територіях сприяло новій практиці правозастосування розірвання шлюбу та визначення місця проживання дитини та відібрання дитини №946/6707/19 та справа про розірвання шлюбу та визначення місця проживання дитини з матір'ю №274/111/19 (Постанова ВС по справі №946/6707/19 від 13.07.2022, Постанова ВС по справі №274/111/19 від 14.09.2022).

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26.08.2015 р. № 669 «Про реалізацію пілотного проекту у сфері державної реєстрації актів цивільного стану» були внесені зміни, зокрема розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.09.2021 р. № 1043-р, передбачено можливість реєстрації актів цивільного стану через Єдиний державний веб-порталу електронних послуг (Портал «Дія»). У заяві про державну реєстрацію шлюбу через Портал «Дія» можна обрати час та місце реєстрації шлюбу, зокрема у відділах ДРАЦС України. За інформацією міністра трансформації України Михайла Федорова станом на 18 серпня 2023 року, понад 10 000 пар подали заяви про шлюб онлайн.

Постановою Кабінету Міністрів від 07.03.2022 р. № 213 «Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану» передбачено, що державна реєстрація шлюбу, якщо один з подружжя є військовослужбовцем Збройних Сил, Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки, Державної прикордонної служби, Управління державної охорони, Національної гвардії, іншого створеного відповідно до законів України військового формування, поліцейським, особою рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Державної кримінально-виконавчої служби, особою начальницького складу Національного антикорупційного бюро, Бюро економічної безпеки або працівником закладу охорони здоров'я, може проводитися відділами державної реєстрації актів цивільного стану без особистої присутності такого нареченого (нареченої).

Заява подається безпосередньому командирі (керівнику), яким засвідчується справжність підпису на відповідній заяві та забезпечується її передача (надсилання) до відділу державної реєстрації актів цивільного стану, до якого подано особисто нареченим (нареченою) заяву про державну реєстрацію шлюбу.

Підсумовуючи вищесказане, якщо один з подружжя перебуває за кордоном, а інший відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України №213 є особою, яка належить до списку тих осіб, яким до-

зволено реєструвати шлюб без особистої участі нареченого (нареченої), то вони не можуть скористатися такою послугою що в свою чергу порушує їхнє право на шлюб.

Таким чином, державна реєстрація актів цивільного стану осіб, які перебувають за кордоном потребує змін та удосконалення, аби громадяни могли повноцінно реалізувати своє право.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 №2947-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 №1618-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

4. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 №1207-VII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>

5. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 №2398-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>

6. Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text>

7. Про затвердження Положення про консульський збір України та Інструкції про порядок справляння сум консульського збору за вчинення консульських дій, обліку сум консульських надходжень та проведення звірок фактичних консульських надходжень в закордонних дипломатичних установах України: наказ Міністерство закордонних справ України від 23.04.2018 № 182. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0610-18#Text>

8. Про забезпечення здійснення закордонними дипломатичними установами України повноважень у сфері державної реєстрації актів цивільного стану в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2023 року № 66 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2023-%D0%BF#Text>

9. Про деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 р. № 213

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213-2022-%D0%BF#Text>

10. Болгар О. В. До адміністративно-правового регулювання державної реєстрації актів цивільного стану. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2021. Вип. 6. С. 55-61. http://apnl.dnu.in.ua/6_2021/9.pdf

11. Кузь Т.В. Правове забезпечення реєстрації актів цивільного стану в умовах воєнного стану. 2022: російсько-українська війна: право, безпека, світ. <http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/891866> № 11/2022

12. “Омбудсмен розповів, скільки українців виїхало за кордон із 24 лютого”. Слово і Діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/12/01/novyna/polityka/ombudsmen-rozpoviv-skilky-ukrayincziv-vyuxalo-kordon-24-lyutoho> (дата звернення 31.10.2023)

Ищук В.С. – аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДОГОВОРУ КОНТРАКТАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Наразі, у надзвичайно складний для нашої держави час ми маємо змогу реально відчутти важливість розвитку агропромислового комплексу для забезпечення багатьох складових національної безпеки. У цьому контексті вагоме місце відводиться продовольчій безпеці, в рамках якої особливий акцент фокусується на забезпеченні українського населення продуктами харчування у достатній кількості та якості, а також здійснення експортних операцій сільськогосподарської продукції. У будь-якому випадку така діяльність справляє позитивний вплив на підвищення економічних показників держави та реалізації положень державної аграрної політики.

Натомість, варто підкреслити, що нині сам аграрний сектор опинився у складних умовах і реалізація сільськогосподарської продукції не рідко стає проблемою для її виробників. Особливим інструментом, спрямованим на забезпечення реалізації сільськогосподарської продукції у певні строки та у належній кількості, асортименті й якості виступає договір контрактації, який регулюється нормами цивільного та господарського права.

Слід звернути увагу, що сьогодні питання правових аспектів договору контрактації сільськогосподарської продукції у забезпеченні продовольчої безпеки України набуло неабиякої гостроти. Через триваючу військову агресію російської федерації, яка розпочалась у 2014 році і 24 лютого 2022 року переросла у повномасштабну війну, значна частина родючих українських земель стали окупованими територіями, а окремі звільнені землі нині залишаються непридатними для вирощування сільськогосподарської продукції в силу замінувань, а знешкодити наявні в них небезпечні вибухові предмети нині не видається можливим.

У частині 1 ст. 713 Цивільного кодексу України закріплено положення про те, що «за договором контрактації сільськогосподарської продукції виробник сільськогосподарської продукції зобов'язується виробити визначену договором сільськогосподарську продукцію і передати її у власність заготівельникові (контрактанту) або визначеному ним одержувачеві, а заготівельник зобов'язується прийняти цю продукцію та оплатити її за встановленими цінами відповідно до умов договору [1].

Ще одне визначення договору контрактації сільськогосподарської продукції закріплено ч. 2 ст. 272 Господарського кодексу України, де вказано, що «за договором контрактації виробник сільськогосподарської продукції (далі – виробник) зобов'язується передати заготівельному (закупівельному) або переробному підприємству чи організації (далі – контрактанту) вироблену ним продукцію у строки, кількості, асортименті, що передбачені договором, а контрактант зобов'язується сприяти виробникові у виробництві зазначеної продукції, прийняти і оплатити її» [2].

Безумовно, цей договір не єдиний, який здатен забезпечити обіг такої продукції, оскільки аналогічну мету мають і такі договори, як договір поставки, міни, комісії, однак, Актуальні правові проблеми інноваційного розвитку агросфери саме договору контрактації властиві ті ознаки, які відображають особливості специфіки договірних відносин в агросфері. Зокрема, у ролі виробника, як правило, виступають господарюючі суб'єкти, а саме сільськогосподарські підприємства, виробничі кооперативи, фермерські господарства тощо, які здійснюють підприємницьку діяльність з вирощування та виробництва такої продукції, що дозволило В. Ю. Уркевичу небезпідставно стверджувати, що цей договір використовується винятково у сільському господарстві і стосується лише аграрної продукції [3, с. 309]. Однак, виробниками можуть

бути і громадяни щодо сільгосппродукції, вирощеної чи виробленої ними на присадибних або дачних ділянках.

Розкриваючи теоретичний підхід щодо формування стратегії забезпечення продовольчої безпеки України, С. Курінний, зосереджує свою увагу на тому, що «сталий розвиток економіки будьякої країни значною мірою залежать від продовольчої безпеки, яка передбачає вільний доступ всіх верств та груп населення до харчових продуктів, а також формування оптимальних передумов для розвитку аграрного сектору та ефективного ланцюга поставки і реалізації продуктів харчування». Науковець констатує те, що «на превеликий жаль, зараз Україна зіткнулася із глобальними викликами, які загрожують продовольчій безпеці». З-поміж чинників, які спричиняють такий стан, дослідник виокремлює «військові дії, спад об'ємів виробництва, залежність від імпоротної продукції, зменшення реального доходу населення, хаотичне ціноутворення із недостатнім рівнем державного регулювання, логістичні перешкоди та відсутність збалансованої стратегії розвитку галузі» [4, с. 81-82].

Натомість, цілком очевидно, що «аграрний сектор економіки відіграє особливу і незамінну роль у сфері забезпечення продовольчої, економічної, екологічної та енергетичної безпеки не лише у соціально-економічному житті України, а й має безпосередній вплив на унікальний геостратегічний статус нашої країни на міжнародному продовольчому ринку» [5, с. 284].

Отже підсумовуючи викладене вище можемо констатувати, що правові аспекти договору контрактації сільськогосподарської продукції у забезпеченні продовольчої безпеки України є вагомим інструментом та механізмом забезпечення продовольчої безпеки держави, адже дозволяє вирішувати питання якісного та кількісного планування розвитку агропромислового комплексу. Договір контрактації, як один з різновидів договору купівлі-продажу, все ж має свої специфічні особливості, що дає підстави трактувати його як самостійний вид договорів.

Натомість, нині на порядку денному розвитку держави стоїть планомірний і незмінний рух до європейського цивілізованого співтовариства, а це, у свою чергу, зумовлює необхідність адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу. Цей процес стосується і аграрної сфери, зокрема тих питань, що пов'язані з реалізацією продукції вирощеної сільськогосподарськими підприємствами. Водночас, важливо зауважити, що і

в умовах воєнного стану, і у післявоєнний період укладання договорів контрактації на сільськогосподарську продукцію дозволить формувати належні запаси продовольчих ресурсів з метою повноцінного забезпечення пріоритетних напрямів переробної аграрної продукції, що матиме позитивний вплив на забезпечення продовольчої безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
3. Уркевич В. Ю. Договір контрактації сільськогосподарської продукції: проблеми вдосконалення правового регулювання. *Договір як універсальна правова конструкція*: монографія за ред. А.П. Гетьмана, В.І. Борисової. Харків: Право, 2012. Розд.7, Гл. 1 С. 308-324.
4. Курінний С. С. Теоретичний підхід щодо формування стратегії забезпечення продовольчої безпеки України. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. Вип. 6 (06). С. 81–85.
5. Пащенко О. М. Проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 283–291.

Круглик Б.В. – аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ АГРОСЕКТОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Питання формування та реалізації аграрної політики держави охоплює надзвичайно багато аспектів, що зумовлено місцем аграрного сектору в Україні, його значенням та роллю. Сьогодні, у час повномасштабної війни, яку веде проти України країна-агресор – російська федерація, стало ще більш зрозумілим, що аграрний сектор є ключовим елементом економіки нашої держави. І це не тільки стабільність і забезпечення продуктами харчування населення власної держави, а й продовольча безпека для багатьох країн

світу. Отож, аграрна політика України в умовах, що нині складаються в державі, має бути надзвичайно гнучкою, держава повинна своєчасно та адекватно реагувати на всі виклики, які пов'язані з аграрним сектором, а особливо прораховувати можливі ризики, що спричиняються терористичними діями ворога.

Основними завданнями державного регулювання аграрної сфери економіки в першу чергу є забезпечення економічного зростання галузі, яке визначає прогрес національної економіки держави, і передбачає збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення продуктивності праці в галузі, а також формування раціональної структури попиту й асортименту продукції; забезпечення сталості розвитку аграрного виробництва завдяки стабільності ринкових цін, запобіганню та стримуванню гіперінфляції, підтримки на певному рівні зайнятості сільського населення, забезпечення збалансованості доходів і витрат у аграрному бюджеті і зовнішній торгівлі, попередження появи великого бюджетного дефіциту, зовнішнього боргу або негативного сальдо в зовнішній торгівлі сільськогосподарською продукцією; забезпечення економічної справедливості у розвитку сільського господарства [1].

І. П. Динник, який проаналізував стан сучасної аграрної політики, яка, на його думку, є основним сегментом загальної економічної політики, визнає наявність специфічної парадигми між рівнем соціально-економічного розвитку держави та реаліями сучасного економічного стану України, що ускладнює реалізацію основних напрямів аграрної політики та ще раз доводить необхідність удосконалення її складових елементів. Науковець вважає, що у цих умовах, при здійсненні аграрної політики держави необхідно виділити такі основні напрями:

- заходи щодо стабілізації агропромислового виробництва з його подальшим розвитком;
- формування механізмів забезпечення продовольчої безпеки країни на необхідному рівні;
- створення умов підтримки ринків сільськогосподарської продукції та продовольства;
- послідовне покращення продовольчого забезпечення населення;
- комплекс заходів щодо підтримки балансу між сільським господарством та іншими галузями економіки;
- забезпечення захисту вітчизняних сільгоспвиробників [2, с. 55].

Важливим аспектом розвитку аграрного сектору, має стати ефективно його регулювання з боку держави, яке має враховувати національні здобутки у цьому сегменті економіки та враховувати позитивний зарубіжний досвід провідних аграрних держав. Адже, як слушно зауважує В. Л. Вакуленко, необхідність регулювання аграрного сектору з боку держави в усіх країнах базується на його економічних характеристиках. Перш за все аграрний сектор є сферою економіки з низьким числом монополій. З ним співпрацюють зазвичай монополісти як торгові агенти, постачальники засобів виробництва, агросервісного обслуговування та переробки продукції сільського господарства. Також у сільській місцевості слабо розвинена робоча та ринкова інфраструктура, що створює нерівні умови для аграрних підприємств порівняно з виробниками інших секторів. До того ж земля є місцем суспільного співжиття, виконуючи важливу функцію в суспільстві. Варто вдатись до залучення додаткових фінансових ресурсів для захисту довкілля та ландшафтів. Крім того, аграрний сектор зазнає впливу з боку природних умов та погоди, тому варто мати додаткові фінансові ресурси для формування резервних і страхових фондів. Нарешті, аграрний сектор не здатен динамічним чином відповідати змінам у попиті на товари сільського господарства, не шкодячи структурі виробництва [3, с. 35].

Підсумовуючи викладене вище можемо констатувати, що питання формування та реалізації аграрної політики нині постало для України досить гостро. З огляду на те, що наша держава є однією з тих держав світу, де аграрний сектор займає суттєве місце в загальній системі економіки України, вочевидь доводити потребу у формуванні належної аграрної політики видається недоцільним. Навпаки, сьогодні, в умовах воєнного стану, коли ворог цілеспрямовано нищить сільськогосподарську техніку, вирощений урожай, палить сільськогосподарські угіддя, руйнує інфраструктуру портів, підприємств, де зберігається сільськогосподарська продукція, виникають питання щодо можливості експорту зерна, загрози втрати ринків збуту – це лише додатковий аргумент на користь плідотворної праці, зокрема у правовому полі, для наукового пошуку в контексті формування ефективної державної політики в аграрному секторі.

Список використаних джерел:

1. Романець О.А. Сутність та зміст державного регулювання аграрної сфери економіки. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2011. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2011_5_13

2. Динник І. П. Аграрна політики держави: наукові підходи та особливості реалізації в сучасних умовах. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. № 3. С. 53–57.

3. Вакуленко В. Л. Особливості впливу державної політики на розвиток аграрного сектору економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Вип. 21. Ч. 1. С. 35–37.

Кудін А.А. – аспірантка Київського університету інтелектуальної власності та права

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КЛАСИЧНОГО АНГЛОСАКСОНСЬКОГО ПРАВА, ЯК ОСНОВИ АНГЛОСАКСОНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї

Згідно з британською енциклопедією Англосаксонське право (Anglo-Saxon law) це звід правових принципів, що панували в Англії з VI століття до нормандського завоювання (1066р). На нього безпосередньо вплинуло раннє скандинавське право в результаті вторгнень вікінгів VIII-XIX століть та опосередковано (насамперед через церкву) — римське право. Класичне Англосаксонське право складалося з трьох компонентів: 1) закони, що були оприлюднені королем; 2) звичаї, такі як ті, що регулювали родині стосунки; та 3) приватні укладення. Основний акцент був зроблений на кримінальному праві, хоча певні матеріали стосувалися проблем публічного адміністрування, громадського порядку та церковних питань [1].

Здійснюючи огляд джерел класичного Англосаксонського права до нормандського завоювання (1066р), вчені Оксфордського університету підкреслюють, що з від тієї доби зберіглося більше пам'яток права, ніж з іншої ранньосередньовічного періоду. Наприклад, видання раннього англійського законодавства, «Закони Англосаксонів» (в оригіналі нім. Gesetze der Angelsachsen) Лібермана (анг. Liebermann), що було видано в період з 1903–1916 рр. містить приблизно сімдесят пам'яток права. До них ще можна додати збережені більше тисячі хартій, листів і заповітів. Крім того зберіглися численні квазізаконодавчі тексти, юридичні формуляри та ритуали, а також проповіді, отримані з правових джерел. Важли-

вість Англосаксонських правових джерел того часу полягають також в тому, що законодавство Етельберта (близько 604 р.) є найстарішим змістовним текстом, який зберігся в староанглійській мові. Історики англійського Відродження зазначають, що Високе Видання (лат. Editio Princeps) англосаксонського права, «Attenborough» Вільяма Ламбарда (1568р), була однією з перших публікацій, що стали результатом відродження давньоанглійської науки в столітті, і що примірник, який зараз зберігається у Бібліотеці Шекспіра навіть містить те, що може бути підписом самого Шекспіра. Американісти відзначають вплив давньоанглійського законодавства на думку Томаса Джефферсона. Дослідники літератури вбачають його сліди в працях Генрі Адамса. На думку вчених Оксфордського університету вивчення англосаксонського права дає цінне уявлення про ранні англійські концепції королівської влади та політичної ідентичності. Він розкриває як можливості, так і межі регулюючої влади короля, і таким чином надає вирішальний доказ процесу, за допомогою якого розрізнені королівства поступово злилися, щоб стати єдиною англійською державою. У більш широкому сенсі юридичні тексти до завоювання проливають світло на різні способи встановлення, виконання та, у багатьох випадках, культурних норм. І, мабуть, найголовніше, вони дають неперевершене уявлення про досвід різноманітних жителів англосаксонської Англії, як тих, хто дотримується закону, так і тих, хто підпорядковується йому [2].

Здійснивши аналіз класичного англосаксонського права неможливо не побачити певні асоціації з Руською правдою, яка була утверджена Ярославом Мудрим в 1016р. Основним джерелом «Руської правди» були норми звичаєвого права. Зокрема «Правда Ярослава» відбиває суспільні відносини ранньофеодального періоду, зберігає, хоча і в дуже обмеженому вигляді, інститут кривавої помсти. Предметом правового захисту в ній є переважно життя, тілесна недоторканність і честь дружинної знаті, а захист феодального землеволодіння ще не дістав належного оформлення. У «Правді Ярославичів» уже досить ясно відбито феодальну сутність регульованих нею суспільних відносин. Майже всі її норми спрямовано на захист княжого феодального маєтку, земельної власності князя тощо. «Руська правда» складається з норм різних галузей права, насамперед цивільного, кримінального й процесуального. При цьому кримінальне й цивільне правопорушення принципово не розрізнялося: і те, й інше розг-

лядалося як кривда, шкода. Покарання передбачало грошові виплати: «віру» – на користь князя і «головщину» – на користь потерпілого або його родичів. Тілесних покарань «Руська правда» не знала, за винятком кари для холопів за побиття вільної людини. Смертної кари цим актом також не передбачалося. Розміри грошових виплат, як і в більшості інших феодальних кодексів, залежали від соціальної належності потерпілих. Найбільші покарання призначалися за шкоду, спричинену представникам панівної верхівки. Норми цивільного права стосувалися права власності, спадкування, договорів купівлі-продажу, позики тощо. Судовий процес за «Руською правдою» переважно мав змагальний характері тих, хто підпорядковується йому [3].

Таким чином, найбільш слухними для сьогодення витяги з ранніх законів Англосаксонського права, що: правляча влада має турбуватися про стабільність держави, щоб справедливий закон і справедливі суди були встановлені в народі; нікому не може бути відновлено у справедливості суді; кожна людина має бути гідною народного права, як бідна, так і багата; усі є рівними у захисті законом; кожен хто стає свідком, має дати клятву, що він ніколи, ані за гроші, ані за любов, ані зі страху, не заперечить нічого з того, свідком чого був, і не заявить нічого іншого за винятком того, що він бачив чи чув; кожен позов має кінець та термін; якщо трапилося, що хтось постраждав від наказів чи слова, то правляча влада має це виправитися це якнайшвидше.

Список використаних джерел:

1. Anglo-Saxon law summaryт. Encyclopaedia Britannica. 2020. URL: <https://www.britannica.com/summary/Anglo-Saxon-law>
2. Anglo-Saxon Law. Oxford Bibliographies. 2021. URL: <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780195396584/obo-9780195396584-0269.xml>
3. «Правда Руська» Ярослава Мудрого: початок вітчизняного законодавства : навч. посіб. / уклад.: Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв ; вступ. сл. В. Я. Тація. 2-ге вид., змін. та допов. Харків : Право, 2017. 392 с.

РОЛЬ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Проблеми підвищення якості підготовки громадян до участі у відсічі повномасштабній збройній агресії російської федерації потребують нині вироблення нових підходів до правового забезпечення проходження військової служби. Проблеми у сфері мобілізаційної підготовки та мобілізації, нагальна потреба військових частин у комплектуванні військовослужбовцями з високим рівнем розвитку професійно значущих якостей і з високою мотиваційною готовністю до захисту Батьківщини можуть бути розв'язані лише за умови ревізії правового забезпечення військового законодавства, у тому числі тих правових актів, які регламентують підготовку до військової служби. Цінним і недостатньо використовуваним резервом у цій сфері уявляється система цивільно-військового співробітництва, яка дозволяє поєднувати зусилля цивільного і військового сектору для вирішення нагальних проблем Сил оборони.

Участь недержавних суб'єктів у системі підготовки до військової служби охоплюється межами цивільно-військового співробітництва, під яким розуміється системна, планомірна діяльність Збройних Сил України та інших складових сил оборони: командувачів (командирів), начальників, органів військового управління, штабів всіх рівнів, військових частин (підрозділів) та/або військовослужбовців для взаємодії з об'єктами цивільного середовища з метою створення сприятливих умов для виконання визначених їм завдань з використанням військових та невійськових сил та засобів. Цивільно-військова взаємодія є головною функцією цивільновійськового співробітництва та полягає у спільній, цілеспрямованій, організованій та безперервній діяльності командувачів (командирів), начальників, їх заступників, органів військового управління, штабів, структур ЦВС, спрямованій на встановлення та підтримання зв'язків з об'єктами цивільного середовища на рівні, який забезпечує успішне виконання військами (силами) визначених завдань [1].

Сфера підготовки до військової служби в умовах правового режиму воєнного стану потребує особливих форм консолідації громадянського суспільства зі Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями. При цьому основним завданням цивільно-військового співробітництва в сфері підготовки до військової служби є використання можливостей цивільного середовища (громадянського суспільства, підприємств, установ та організацій всіх форм власності) для забезпечення Сил оборони необхідною кількістю військово навчених громадян, здатних на високому рівні виконувати військовий обов'язок.

Специфіка підготовки до військової служби обумовлює можливість розглядати її в педагогічному, психологічному, соціологічному, військовому, економічному та адміністративноправовому аспектах. В адміністративно-правовому аспекті поняття підготовки до військової служби як предмет цивільновійськового співробітництва слід, на нашу думку, розуміти як сукупність правових засобів та інструментів, об'єднаних спільною метою правового регулювання – створення умов для комплектування військових формувань України високомотивованими військовослужбовцями з розвиненими професійно важливими якостями. Вказана мета досягається завдяки спільній роботі інститутів громадянського суспільства, органів публічної влади, суб'єктів господарювання, закладів освіти та військових формувань. Найбільш важливими ділянками їх взаємодії є національнопатріотичне виховання, домобілізаційна підготовка та підготовка за окремими військово-обліковими спеціальностями, які потребують спеціальних знань і не можуть бути забезпечені у достатніх обсягах системою військової освіти.

Список використаних джерел:

1. Доктрина «Цивільно-військове співробітництво»: затверджена Головнокомандувачем Збройних Сил України 1 липня 2020 року. URL: <https://sprotyvg7.com.ua/> (дата звернення 11.12.2023).

Олійник Д. – аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВИХ САНКЦІЙ У СФЕРІ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

В умовах сьогодення соціальні пріоритети держави мають доволі вагоме значення і стають чинником, який пов'язаний із забезпеченням соціальної безпеки шляхом попередження потенційних загроз у сфері соціального забезпечення населення. Значні фінансові ресурси, які спрямовуються на обороноздатність держави протистояти російській військовій агресії не дозволяють створити такий фінансовий механізм, який був би здатний реалізувати усі аспекти ефективної соціальної політики, забезпечити загальнолюдський розвиток українського суспільства. Водночас, необхідно підкреслити той факт, що «система соціального забезпечення та соціальної підтримки є важливою складовою реалізації державної соціальної політики. Передусім це стосується політики щодо малозабезпечених та непрацездатних і забезпечує соціальну стабільність у суспільстві.

Складовими соціального забезпечення є пенсійне забезпечення, забезпечення грошовою допомогою, соціальне обслуговування. Пільги і компенсації є головними для трьох компонентів. Соціальне забезпечення тісно взаємодіє та переплітається із самозабезпеченням громадян на випадок настання складних життєвих обставин. До соціального забезпечення належать усі матеріальні блага, які людина отримує безоплатно чи на пільгових умовах від суспільства у разі втрати джерел до існування або несення додаткових витрат» [1, с. 5].

Однією з форм фінансово-правової відповідальності є фінансова санкція. Н.І. Хімічева визначає фінансову санкцію як міру юридичної відповідальності за порушення норми фінансового права [2, с. 65]. Як зазначає Л.К.Воронова фінансові санкції поділяють на два види: правопоновлювальні та штрафні. Правопоновлювальні – такі санкції, що спрямовані на усунення матеріальної шкоди, нанесеної державі або муніципальному органу, до них відноситься пеня. До правопоновлюваних санкцій також належить примусове стягнення не внесених у строк обов'язкових платежів. Штраф в фінансових відносинах, як зазначає Л.К. Воронова, на відміну від адміністративного штрафу не може бути замінений іншими стягненнями [3, с.67-68].

Варто звернути увагу на чинники, які впливають на особливості фінансово-правових санкцій. У цьому контексті, Т. С. Демченко, вважає, що такими особливостями є те, що:

«1) вони в одних випадках можуть застосовуватися на вимогу керівника державного органу, а в інших – в обов’язковому порядку;

2) в більшості випадків застосування фінансово-правової санкції потребує процесуального оформлення;

3) фінансово-правові санкції застосовуються через певний проміжок часу після попередження про усунення недоліків і, як правило, на розсуд правозастосовного органу;

4) реалізація фінансово-правових норм має продовжувальний характер і її припинення залежить, як правило, від активних позитивних дій правопорушника, від його виконавської дисципліни і своєчасності ліквідації недоліків, що існують;

5) для фінансової діяльності держави характерні специфічні методи, до яких можна віднести встановлення обов’язкових платежів, податків, встановлення і стягнення мита, зборів та інше;

6) фінансово-правовим санкціям характерні різноманітні і специфічні види примусу. Санкції, що застосовуються у фінансовому праві, як правило, не знаходять свого застосування (крім штрафу і пені) у будь-якій іншій галузі права. До специфічних видів можна віднести, наприклад, припинення фінансування, відмовлення в прийнятті до фінансування, обмеження кредитування;

7) фінансово-правові санкції залежно від способів, яким вони слугують правовій охороні, поділяються на правовідновлювальні і каральні» [4, с. 270-271].

Аналізуючи Закон України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р. № 1058-IV можемо зауважити, що законодавець застосовує два базових види фінансових санкцій, якими є пеня та штраф. Так, зокрема, ч. 10 ст. 106 цього Закону передбачає, що «виконавчі органи Пенсійного фонду застосовують до банків такі фінансові санкції:

1) за несвоєчасне перерахування або несвоєчасне зарахування на банківські рахунки органів Пенсійного фонду та Накопичувального фонду сум страхових внесків, фінансових санкцій, зазначених у частині дев’ятій цієї статті, сум інвестиційного доходу, одержаного від інвестування коштів Накопичувального фонду, за несвоєчасне перерахування за платіжними документами виконавчих органів Пенсійного фонду та несвоєчасне зарахування на банківські рахунки сум коштів Пенсійного фонду та Накопичувального фонду, які використовуються

на цілі, передбачені цим Законом, нараховується пеня з розрахунку 0,1 відсотка зазначених сум, розрахована за кожний день прострочення їх перерахування (зарахування) та накладається штраф у розмірі 10 відсотків своєчасно не зарахованих (неперерахованих) сум;

2) за порушення вимог, передбачених частиною дванадцятою статті 20 цього Закону, накладається штраф у розмірі суми страхових внесків, яка підлягає сплаті страхувальником» [5].

Отже, з огляду на викладене вище можемо констатувати, що сфера загальнообов'язкового державного пенсійного страхування відіграє надзвичайно важливу роль у системі соціального забезпечення населення. З огляду на це, суспільні відносини у цій сфері вимагають не лише чіткого законодавчого регулювання, але й безперечного дотримання цих норм. У сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування за порушення норм чинного законодавства, яке її регулює, законодавець передбачив змогу застосування фінансової, адміністративної, кримінальної та інших видів відповідальності. Натомість, вагоме місце у цьому процесі відведено фінансовій відповідальності, «серцевиною» якої є фінансові санкції. У досліджуваній царині, перевагу мають такі фінансові санкції як пеня та штраф. Безумовно, що реалізація фінансової санкції у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування має місце лише у випадках вчинення правопорушення і здійснюється спеціально уповноваженими на це органами.

Список використаних джерел:

1. Утвенко В. В. Система соціального забезпечення та соціальної підтримки: навч. посіб. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 248 с. Бібліогр.: с. 239–247.

2. Сікорська І.А. Правова відповідальність за порушення бюджетного законодавства: Дис. канд. юрид. Наук. Ірпінь, 2004.

3. Воронова Л.К. Фінансове право України: Підручник. К.: Прецедент; Моя книга, 2006. 448 с.

4. Цит за: Демченко Т. С. Санкція фінансово-правової норми. *Проблеми захисту прав та свобод людини і громадянина: тези Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів* (м. Чернігів, 22–23 травня 2014 р.). Чернігів: Десна Поліграф, 2014. С. 269–273.

5. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 49–51. Ст. 376.

Очкольда М.Г. – аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЯКИХ ВИДІВ ДОГОВОРІВ В ІТ-БІЗНЕСІ

На даний час, ІТ – бізнес, є одним з найбільш динамічних, і тому є дуже важливо, щоб всі відносини між його учасниками були належним чином врегульованими. Основними учасниками ІТбізнесу є споживачі, особи, які створюють продукт інтелектуальної власності та безпосередньо акціонери (партнери) юридичної особи, яка надає такі послуги споживачам.

В своїй доповіді, ми зацентруємо увагу саме на проблемах, з якими зіткаються партнери при укладенні та виконанні договорів при створенні та управлінні компанією, яка здійснює свою діяльність в сфері ІТ – бізнесу. Мова йде про корпоративний та/або акціонерний договори. Ми проаналізуємо деякі проблеми, з якими можуть зіткнутися сторони корпоративного договору в Україні, покажемо досвіт, який існує у системі англо-американського права та запропонуємо, що треба зробити, щоб вирішити існуючу проблему.

Як вже було сказано раніше, питання чіткого врегулювання між партнерами компанії є дуже важливим, так як від нього залежить чи будуть партнери компанії відчувати себе в безпеці і в якій юрисдикції вони будуть створювати свої компанію.

В Україні, до недавня, питання корпоративного договору не було належним чином врегульовано на законодавчому рівні, що породжувало багато проблем і як результат, бізнес партнери були вимушені врегульовувати свої відносини в інших юрисдикціях, як правила в системі англо-американського права, створюючи в них відповідні юридичні особи.

Аналіз законодавства України показав, що згадування про можливість укладення договору між акціонерами було ще в Законі України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. № 514-VI.

Так, в ч.1. ст. 26-1 сказано, що *договір між акціонерами товариства – це договір, предметом якого є реалізація акціонерами – власниками простих та привілейованих акцій прав на акції та/або прав за акціями, передбачених законодавством, статутом та іншими внутрішніми документами товариства. [1]*

Але ж із-за того, що згаданий вище закон не давав можливості акціонерам врегулювати свої відносини у спосіб, який би вони ба-

жали, у зв'язку з тим, що в ньому були передбачені обмеження щодо можливості врегулювання тих чи інших питань, то відповідно і укладення таких договорів не знайшло широкого застосування.

Починаючи з 2018 року, наша держава зробила важливі кроки щодо удосконалення врегулювання взаємовідносин між партнерами в рамках корпоративного договору, серед яких було прийняття Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06 лютого 2018 року № 2275-VIII.

Згідно ч. 1 та ч.3 ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» *договір, за яким учасники товариства зобов'язуються реалізовувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації (далі – корпоративний договір), вчиняється в письмовій формі. Корпоративний договір може бути оплатним або безоплатним. Додатковими сторонами корпоративного договору також можуть бути саме товариство та треті особи. Корпоративний договір, який не відповідає цим вимогам, є нікчемним. Корпоративний договір може передбачати умови або порядок визначення умов, на яких учасник має право або зобов'язаний купити або продати частку у статутному капіталі (її частину), а також визначати випадки, коли таке право або обов'язок виникає.* [2]

Виходячи з практики, укладаючи корпоративний договір, сторони намагаються врегулювати різні питання щодо ведення бізнесу та управління компанії, а саме: порядок виплати дивідендів, заборону продажу частки протягом певного періоду часу або обов'язок чи право продажу своєї частки при настанні певних обставин, механізм вирішення спірних питань, особливо це стосується вирішення так званих тупикових ситуацій, а також питання щодо заборони конкуренції, компенсації збитків, конфіденційності, тощо.

В той же час, практика в Україні щодо врегулювання спорів, які виникають в рамках корпоративного договору показала, що незважаючи на певні зрушення в цій сфері, все ж такі законодавство в цій сфері потребує удосконалення. Недосконалість законодавства та відсутність належної судової практики призводить до того, що партнери вимушені створювати компанії в інших юрисдикціях, що негативно позначається на економіці України.

Однією із проблем з яким зіткаються сторони корпоративного договору, є недостатнє врегулювання питання вирішення тупикової ситуації, а саме, коли учасники товариства не можуть прийняти рішення на зборах, так як ні один із них немає необхідної кількості

голосів. Якщо така ситуація буде продовжуватися певний період часу, то це може призвести до того, що бізнес взагалі буде зруйнованим і як результат, сторони втратять зроблені раніше інвестиції. Особливо ризик виникнення тупикової ситуації існує в компаніях де частки партнерів розподілені порівно 50/50.

Наглядним прикладом того, з якими проблемами можуть зіткнутися учасники товариства з обмеженої відповідальністю, в якому частки розподілені 50/50, може свідчити Постанова КГС ВС від 21.12.2021 у справі № 902/1256/20 в якій зазначено, що *прийняття рішення загальних зборів учасників товариства з розподілом їх часток 50/50 в такий спосіб, коли згідно зі ст. 98 ЦКУ один учасник не має права голосу, свідчить про намір іншого учасника, в цьому випадку відповідача-1, прийняти рішення, яке за інших обставин (відповідно до Закону – більшістю голосів, згідно зі статутом – 60 % голосів) не могло б бути прийнятим, що, в свою чергу, порушує корпоративні права іншого учасника товариства (позивача).* [3]

В той же час, в системі англо-американського права існують різні механізми вирішення тупикової ситуації (Deadlock), а саме.

«Техаська перестрілка» (Texas shoot-out): цей механізм може використовуватися двома способами (залежно від кількості учасників компанії).

Два учасники – викупити в Учасника 2 всі належні йому частки (акції) за визначеною ціною. У свою чергу, Учасник 2 протягом певного строку має право акцептувати таку пропозицію або відмовитися від неї, зробивши Учаснику 1 зустрічну пропозицію, у якій ціна буде вищою за попередню (визначену корпоративним договором суму). Цей процес може включати в себе декілька «раундів», доки одна зі сторін не прийме пропозицію іншої. [4]

«Голландський аукціон» (Dutch Auction) або «Мексиканська перестрілка» (Mexican shoot-out): цей механізм схожий з «Техаською перестрілкою» і полягає у тому, що учасники компанії – сторони корпоративного конфлікту – надсилають повідомлення третій особі, у яких вказують мінімальну ціну, за яку вони готові продати свою частку (акції). Той учасник, чия запропонована ціна продажу є найвищою (переможець), зобов'язаний придбати частки (акції) того (тих), чия запропонована ціна нижча. [4]

Як ми можемо побачити, що одним із принципів вирішення тупикової ситуації є припинення партнерства, а саме, викуп одним із учасників частки іншого учасника і як результат, один учасник отримує гроші, а інший, продовжує вести бізнес. Слід зазначити,

що вказані вище механізми вирішення тупикової ситуації в системі англо-американського права є далеко не єдиними, окрім іншого існує ще певна низка таких методів, які показали свою ефективність.

Задля справедливості, слід зазначити, що законодавець спробував врегулювати це питання в ч. 3 ст. 29 Закону України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 року № 2465-ІХ де сказано, що *Корпоративний договір може передбачати умови або порядок визначення умов, на яких акціонер має право або зобов'язаний купити або продати акції товариства, а також визначати випадки, коли таке право або обов'язок виникає. У разі якщо корпоративний договір передбачає обов'язок купити або продати акції товариства, але будь-яка із сторін ухиляється від обов'язку укласти договір купівлі-продажу акцій, інша сторона має право звернутися до суду з позовом про визнання договору купівлі-продажу акцій укладеним на умовах, передбачених таким корпоративним договором, та про відшкодування збитків, заподіяних ухиленням від укладення такого договору купівлі-продажу акцій.* [5]

Але ж, не зважаючи на вищезгадане, нажаль, ефективне використання вказаних вище механізмів між учасниками ТОВ в Україні, виглядає проблематичним, а деколи, і неможливим. Так, в Законі України

«Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» чітко не врегульовано питання, що робити, коли з певних причин один із учасників відмовляється продавати свою частку або відмовляється купувати частку іншого учасника. Крім того, досвід показує, що нажаль, чинне законодавство також не дозволяє ефективно та в розумний строк, вирішити це питання в суді без суттєвої шкоди для бізнесу.

Виходячи з вищенаведеного, для вирішення проблеми щодо виходу із тупикової ситуації необхідно чітко врегулювати це питання на законодавчому рівні, шляхом внесення необхідних змін не тільки в спеціальні закони но і до ЦКУ та відпрацювати рекомендації, щодо розгляду таких спорів в судовому порядку.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. № 514-VI <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17?find=1&text>
2. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06 лютого 2018 року № 2275-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>
3. Постанова КГС ВС від 21.12.2021 у справі № 902/1256/20 <http://reyestr.court.gov.ua/Review/102220051>

4. Юридична Газета «Deadlock. Репетиція «корпоративного розлучення» задля збереження бізнесу» Оpubліковано в №24-25 (522523) <https://yur-gazeta.com/publications/practice/korporativne-pravo-ma/deadlock-repeticiya-korporativnogo-rozluchennya-zadlya-zberezhennya-biznesu.html>

5. Закон України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 року № 2465-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1985>

Петруняк Є.В. – аспірант Науково-дослідного інституту публічного права

КОРУПЦІЯ ЯК НЕГАТИВНИЙ ЧИННИК, ЩО СТРИМУЄ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК І ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЕРЖАВИ

Сьогодні, в час нелегких випробувань для нашої держави, коли її нещадно нищить зовнішній ворог, внутрішній ворог – корупція, додає сил країні-агресору, і «точить» Україну зсередини, завдаючи їй шкоди у багатьох сферах, зокрема економічній.

В аналітичній довідці Офісу з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України (ОФЕА) «Вплив корупції на економічне зростання», підготовленій В. Мазярчуком та І. Федько за сприяння Transparency International Ukraine, автори називають корупцію однією з найбільших перешкод на шляху економічного зростання та розвитку. На думку дослідників, економічні наслідки цього явища полягають у щорічних втратах мільярдів, що могли бути спрямовані на розвиток освіти, медицини та загалом соціального забезпечення населення. Вона руйнує ринки та перешкоджає якісним соціально-економічним змінам [1, с. 5].

Дослідники питання впливу корупції на економіку України, М. Е. Бланк та Т. І. Батракова, вважають що «розвиток діяльності мафіозних структур та тіньової економіки, неефективне використання бюджетних коштів, поглиблення соціально-політичних конфліктів та зниження конкурентоспроможності національного продукту, падіння економічної системи, – до всього цього призвела багаторічна ситуація, що сприяла розвитку корупційних дій в Україні» [2, с. 25].

Корупція є найважливішою складовою тіньового ринку, а

суб'єкти корупційних діянь – одними з основних споживачів послуг з відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, одночасно вони є неодмінним атрибутом більшості схем, спрямованих на відмивання доходів незаконного походження. При цьому без радикального зниження рівня корупції всі пропоновані експертами заходи щодо детінізації національної економіки, протидії організованій злочинності та відмиванню коштів будуть неефективними.

Автори навчального посібника «Запобігання та протидія корупції», підготовленого за редакцією професора А. М. Михненка, підкреслюють, що найпоширеніші форми корупційних діянь в Україні мають міцне інституційне коріння, оскільки з початку 1990-х років відбулося всебічне і глибоке «зростання» центрів прийняття управлінських рішень в державі з суб'єктами олігархічного бізнесу. Відсутність державної ідеології і зрозумілої економічної політики з чітко окресленими «правилами гри» створило оптимальне середовище для розвитку у вищих ешелонах влади різноманітних неформальних зв'язків з бізнесом. У середовищі, в якому олігархи поглинають державу (основні центри прийняття рішень у державі), корупція стала одним з найважливіших економічних чинників, неврахування якого нівелює найефективніші (в умовах не корупційного ринкового механізму господарювання) бізнес-моделі, бізнесплани та інвестиційні проекти [3, с. 315].

Натомість, В. І. Сапич та Н. М. Сапич, розглядаючи економічні наслідки корупції в Україні та чинники їх подолання, наголошують саме на тому, що рушійною силою економічного розвитку є інвестиційна активність. На їх думку, найбільш прогресивні структурні зміни в економіці забезпечують іноземні інвестиції [4, с. 52]. Натомість, основною проблемою сучасного інвестиційного клімату в Україні є те, що існуючій структурі державного апарату притаманний громіздкий процес прийняття рішень, бюрократія і нечітке розмежування компетенції між урядовими відомствами. Сильно заважають поліпшенню інвестиційного клімату недостатній рівень правових гарантій, непрозоре законодавство, стан якого сьогодні потребує негайного вдосконалення [5, с. 360].

Водночас, науковці наголошують, що зростання корупції навіть сильніше скорочує прямі іноземні інвестиції, ніж зіставне підвищення податків. Розглядаючи корупцію як своєрідний додатковий «податок» на бізнес, іноземні інвестори вважають, що кожне збільшення ставки цього «податку» на один відсоток скорочує

вплив прямих інвестицій в країну на 5%. Послаблення рівня корупції країни на один бал відповідає зростанню обсягу прямих іноземних інвестицій на 23,1% [6, с. 186].

Отож, варто підкреслити, що запобігання корупції є досить складним і тривалим процесом. Першочерговим чинником цієї діяльності повинен стати імпульс, який має надійти з самої верхівки влади та бути спрямованим на вироблення зрозумілої, чіткої, логічної і дієвої антикорупційної політики. Вказана політика, зокрема, має містити такі найважливіші блоки, які охоплюватимуть заходи спрямовані на:

1) профілактику корупції, що дозволить запобігати потенційним її проявам; 2) посилення боротьби з існуючими проявами корупції та особами, що їх вчиняють; 3) усунення негативних наслідків, які настали внаслідок вчинення корупційного правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Вплив корупції на економічне зростання: Аналітична довідка Офісу з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України (ОФЕА) / Авт. кол.: Віктор Мазярчук та Іванна Федько за сприяння Transparency International Ukraine. 2016. 24 с.

2. Бланк М. Е., Батракова Т. І. Вплив корупції на економіку України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 7. Ч. 1. С. 25–28.

3. Запобігання та протидія корупції. Навч. посібник. За ред. проф. А.М. Михненка; 4-те видання, перероб. й доп. Київ: ДННУ «Академія фінансового управління», 2013. 672 с.

4. Економічні наслідки корупції в Україні та чинники їх подолання. *Протидія корупції: правове регулювання і практичний досвід*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 3 груд. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Харків: ХНУВС, 2021. С. 52–54.

5. Вергелюк Ю. Ю., Рахманова Г. С. Інвестиційний клімат України: проблеми та шляхи покращення. *Фінансове регулювання зрушень у економіці України*: збірник тез доповідей учасників Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Мукачєво, 21–22 березня 2017 р.). Мукачєво: Мукачівський державний університет, 2017. С. 359–362.

6. Висоцька І. Б., Нагірна О. В., Силкін О. С. Економічні наслідки корупції в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 42. С. 182–187.

Рудик В.Я. – аспірант юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПОВНОВАЖЕННЯ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ, ЯК СКЛАДОВА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ

Публічне адміністрування пронизує всю публічну матерію суспільства. Провідне місце воно займає у сфері адміністративно-правового забезпечення освіти, зокрема вищої. Адже українське суспільство не може фундаментальні питання формування майбутньої еліти держави залишати виключно у сфері приватних інтересів. Саме тому на відміну від більшості інших вагомих сфер публічного адміністрування, заклади вищої освіти проходять не тільки ліцензування спеціальностей, але й акредитацію освітніх програм.

Однією з найбільш вагомих категорій здійснює цього є повноваження суб'єктів публічної адміністрації освітньої діяльності. Які у найбільш концентрованому та системному виді можуть характеризуватися повноваженнями закладу вищої освіти. На сучасному етапі розвитку нашої держави, вища освіта в цілому, та категорія повноважень закладів вищої освіти, зокрема, проходить період свого подальшого удосконалення на засадах цінностей і інструментів стандартів Європейського союзу. Саме вирішення певних теоретичних та практичних викликів у цій сфері буде присвячена аналізована стаття.

Згідно з тлумачним словником української мови «повноваження» – це право, надане кому-небудь для здійснення чогось [1]. Права, надані особі або підприємству органами влади. З погляду теорії права адміністративні повноваження – це взаємопов'язані (об'єднані) адміністративні обов'язки та права суб'єкта публічної адміністрації (адміністративного органу), надані йому законним чином і необхідні для досягнення поставлених перед ним завдань. Адміністративні повноваження класифікують за низкою критеріїв. Так, залежно від завдання, на виконання якого будуть спрямовані повноваження, їх можна розділити на контрольні, координаційні, сервісні, юрисдикційні, регулятивні, інформаційні тощо. Залежно від місця органу публічного адміністрування, якому належать повноваження, у державній адміністрації їх можна розділити на повноваження вищого органу виконавчої влади, повноваження центральних органів виконавчої влади, повноваження місцевих органів

виконавчої влади, повноваження інших державних органів, повноваження органів місцевого самоврядування. За критерієм належності повноваження можна розділити на власні (надані безпосередньо суб'єктом публічного адміністрування) та делеговані (отримані від іншого суб'єкта публічного адміністрування) [2].

Слова «повноваження» є шанованим в Конституції України, воно в ній зустрічається сто чотирнадцять раз. Для нашого аналізу найбільш слушними є його наступні контексти, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. Правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [6].

Згідно із теоретичними, доктринальними та законодавчими положеннями можна сформулювати певні узагальнення щодо складових юридичної природи правових аспектів повноваження закладу вищої освіти в Україні, як складової його адміністративноправового статусу:

- категорія «повноваження» є конституційною для публічного органу, без його теоретично опису та законодавчого закріплення суб'єкти публічної адміністрації не можуть здійснювати свої функції, цьому контексті вона нерозривно пов'язана з принципом законності, у відповідності до якого мають діяти всі суб'єкти публічної адміністрації;

- в адміністративному праві, повноваження складаються з адміністративних обов'язків та наданих щодо їх виконання адміністративних прав суб'єктів публічної адміністрації;

- профільний та спеціальний освітні закони використовують категорію повноваження, як провідну, десятки їх норм випасні завдяки їй;

- в діючому законодавстві повноваження закладу вищої освіти розкриті не безпосередньо, а через повноваженням певних публічних структур – Міністерства освіти і науки України, Національного агентства якості вищої освіти) та повноваження посадових осіб – засновника, ректора, декана, завідувача кафедри та науковопедагогічних працівників;

— ключовими повноваженнями щодо адміністративноправового забезпечення вищої освіти наділяють засновник та керівник закладу вищої освіти та науково-педагогічні працівники.

Таким чином, правові аспекти повноважень закладу вищої освіти в Україні, як складова адміністративно-правового статусу — це система адміністративних обов'язків та наданих законодавством з метою їх виконання адміністративних прав з метою виконання ліцензійних (акредитаційних) вимог з метою виховання та якісного навчання здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Повноваження. Словник української мови: в 11 томах. Том 6. 1975. С. 684. URL: <http://sum.in.ua/s/povnovazhennja>
2. Щокін Р. Публічне адміністрування у галузі освіти України Київ, автореф. дис. докр. юрид. наук. Київ, 2019. 36 с.
3. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141

Соколов О. — аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Широкомасштабне вторгнення в Україну, країни-агресора і терориста — російської федерації, створило велику загрозу для економіки нашої держави, яка і до того перебувала у доволі кризовій ситуації. По суті, така ситуація «оголила» найбільш слабкі місця економічного сектору та створила реальну загрозу національній безпеці загалом.

Натомість, Конституція України закріпила положення про те, що «захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [1]. З огляду на це, варто зауважити, що нині конституційна категорія «економічна безпека» стала пріоритетною, адже від стану економіки напряду залежить обороноздатність нашої держави, а отже її існування. Все це зумовлює потребу розгляду питання економічної

безпеки і з позиції розширеного наукового дослідження, і з площини її практичного забезпечення

Загалом термін «безпека» упродовж останнього десятиліття для нашої держави є не просто пустим звуком, а набув особливого змісту. Анексія Криму, військові дії на сході України, а тепер і широкомасштабне вторгнення, яке супроводжується не тільки військовими діями, але й постійними терористичними актами проти мирного цивільного населення з боку російської федерації, зумовили потребу підійти до питання безпеки досить серйозно. Зрозуміло, що безпека має багатоаспектне та багатогранне значення, яке для держави передусім, зводиться до національної безпеки.

Конституція України, як Основний Закон держави, у багатьох своїх нормах оперує терміном «національна безпека». Варто погодитись з Ю. О. Загуменною, яка вказує на те, що «цілий ряд положень Конституції України можна віднести до основ національної безпеки. Перш за все це статті 3, 16, 17, 18 Основного Закону, які є одними із визначальних засад конституційного ладу. Крім того, категорія «національна безпека» згадується у дев'яти статтях Конституції: у статтях 32, 34, 36, 39, 44 передбачено обмеження прав громадян в інтересах забезпечення національної безпеки; в п. 17 ч. 1 ст. 92 вказується, що основи національної безпеки визначаються виключно законами України; відповідно до п. 1, 17 ч. 1 ст. 106 та п. 7 ч. 1 ст. 116 передбачено повноваження Президента та Кабінету Міністрів у сфері національної безпеки, а ст. 107 передбачає діяльність Ради національної безпеки та оборони України, яка є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України. Конституційний вплив на суспільні відносини в сфері національної безпеки України забезпечується також дією нормативно-правових актів, які впливають із Основного Закону й деталізують його положення з цього питання» [2, с. 82-83].

Натомість, п. 17 ст. 92 містить положення про те, що основи національної безпеки визначаються виключно законами України [1]. Відтак, 21 червня 2018 року був прийнятий Закон України «Про національну безпеку України», у якому національна безпека України отримала трактування як «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [3].

Ще одним нормативним актом, який визначив пріоритети національних інтересів України та забезпечення національної безпеки

є Стратегія національної безпеки України, яку введено в дію Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2000. В цьому документі вказано, що такими пріоритетами є:

- відстоювання незалежності і державного суверенітету;
- відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України;
- суспільний розвиток, насамперед розвиток людського капіталу;
- захист прав, свобод і законних інтересів громадян України;
- європейська і євроатлантична інтеграція [4].

Також, важливим аспектом економічної безпеки України Стратегія визначає інтеграцію до європейського економічного простору та північноатлантичного альянсу. Тому варто звернути увагу на Угоду про асоціацію між Україною і ЄС. Положення Угоди визначають стратегічні орієнтири проведення системних політичних і соціально-економічних реформ в Україні, широкомасштабної адаптації законодавства України до норм і правил Європейського Союзу. Пріоритетом є формування ключових передумов, необхідних для набуття Україною членства в Європейському Союзі як гарантії демократичного розвитку, економічного добробуту та зміцнення безпеки [5].

Отже, підсумовуючи викладене вище, варто зауважити, що національна безпека та економічна безпека в умовах сьогодення вимагають надзвичайних зусиль для їх надійного і стабільного забезпечення. Економічна безпека нині відіграє надзвичайно важливу роль і займає одне з ключових місць у забезпеченні національної безпеки, адже від її стійкості багато у чому залежить усі інші складові національної безпеки, особливо в контексті мінімізації та усунення потенційних загроз та їх впливу на останню.

Особливий акцент, в аспекті стану економіки держави та забезпечення економічної безпеки, має бути спрямований на покращення інвестиційного клімату, реформування податкової системи, удосконалення законодавства щодо запобігання правопорушенням у всіх галузях економіки, а також умов щодо його практичної реалізації з урахуванням позитивного міжнародного досвіду.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Загуменна Ю. О. Конституційні засади національної безпеки України. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми. Харків, 2019. С. 82–

83. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2019/pdf/38.pdf

3. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>

5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014 Верховна Рада України. URL: https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011

Татьянченко О.А. – аспірантка Київського університету інтелектуальної власності та права

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОДАТКОВОГО ПРАВА ТА ЇХ ВПЛИВ НА СУЧАСНИЙ БІЗНЕС

Питання реформування податкової системи стає все актуальнішим в умовах воєнного стану і неминучим. Податкова система є основою економічного розвитку країни. Рівень соціального розвитку, показники зростання ВВП, кількість працюючих підприємств та інвестиційні вкладення в країні – це повне відображення стану податкової системи країни. Воєнний стан вимагає негайних змін до податкового законодавства адаптованих до умов які склалися. З початку війни були прийняті перші екстренні зміни до податкового законодавства, але вплив воєнного стану на економіку є надзвичайно динамічним, що потребує гнучкого податкового законодавства, яке передбачає швидку трансформацію податкової системи до будь яких умов, тобто універсальну та стабільну систему законів, яка здатна реагувати на будь які зміни в країні.

Але постала дуже велика проблема між балансуванням розвитку економіки та забезпеченням оборонної системи країни. Бизнес значно скоротив господарську діяльність, має проблеми з оборотним капіталом, закривається та уходить в тінь. Держава спробувала стимулювати ділову активність, у тому числі через податки. Але низька ефективність податкової політики держави за умов війни це проблема сьогодення.

Воєнний стан являє собою пусковий механізм для запровадження податкових реформ в Україні. У серпні минулого року було представлено проєкт програми «10-10-10», яка передбачає зниження до 10% ключових ставок податків – ПДВ (зараз – 20%), на доходи фізосіб (18%) та на прибуток підприємств (18%). Також реформа передбачає скасування ЄСВ та податкових пільг та встановлення військового збору на рівні 3% (замість 1,5%) [7].

Проблема підвищення ефективності податкової системи України – це найголовніша проблема нашої країни, особливо під час воєнного стану. Висока динамічність податкового законодавства, нерівні умови ведення бізнесу через корупційні схеми, які з одного боку дозволяють обійти законодавство та мінімізувати, або взагалі уйти від сплати податків (наприклад для зниження податків на експорт можна скористатись послугами «спеціальних» фірм), а з другого боку навантажує податками «чистий» бізнес який вимушений згодом уходити в тінь, тому що так простіше працювати. Як наслідок вищевикладеного Україна є найбіднішою країною Європи з ВВП на душу населення і одночасно найбільш економічно невільна.

На початку 2022 року влада скасувала ПДВ та мита на всі імпортні товари, скасувала акцизи та знизила ПДВ для пального, дозволила ФОП I та II груп не платити єдиний податок, а всім малим підприємцям – не платити ЄСВ, а також дозволили навіть великим підприємствам сплачувати єдиний податок у вигляді 2% від обороту. Спрощена система оподаткування зі сплатою 2% від обороту замінила податок на прибуток (18%) та ПДВ (20%). Згодом, з 1 липня, пільги на імпорт скасували, повернувши ПДВ та мито. Частково скасували й податкові пільги для пального: акцизи повернули (хоча їх розмір знизили), але знижену ставку ПДВ залишили [7].

Безпричинне блокування податкових накладних на постійній основі, необґрунтовані інформаційні запити та вимога документів понурило бізнес в податкову прірву. Необґрунтований та спонтанний підхід податківців до розгляду скарг бізнесу спричинив необ-

хідність звернення до суду великої кількості компаній. Тобто, замість «фінансової подушки» та підтримки бізнесу в військовий час він піддався тотальному знищенню.

Тому, необхідна податкова реформа, яка передбачає зниження податкового навантаження. Такою реформою може стати реформа «10-10-10» [6]:

- 10% – податок з роздрібних продажів (замість 20% ПДВ);
- зниження до 10% – ПДФО;
- 10% – податок на виведений капітал (замість 18% податку на прибуток);
- а ПДВ, ЄСВ, податок на прибуток, військовий збір та інші дрібні податки – ліквідовуються.

Головні інструменти податкової реформи:

1. Заміна податку на прибуток податком на виведений капітал (ПнВК);

2. Заміна податку на додану вартість (ПДВ) на податок з роздрібного продажу (ПРП).

3. Ліквідація ЄСВ, військового збору та інших дрібних податків (туристичний збір, збір за паркування тощо).

4. Включення в податок на доходи фізосіб (ПДФО) соціальних зобов'язань, як компенсатора ліквідованих податків з поступовим зниженням ставки протягом 10 років.

5. Модифікація спрощеної системи оподаткування з 4-х груп до 2-х:

- 1 група – це мікробізнес, який як податок сплачує фіксовану суму патенту.
- 2 група – це решта бізнесу (до фіксованого рівня обороту), яка сплачує лише податок із продажу.

6. Синхронізація ставок митних зборів у товарних групах – одна ставка для всієї товарної групи.

7. Спрощення правил акцизу для легальних виробників та продавців, мінімізація контролю і застосування непрямих методів контролю [6].

Підводячи висновки проведеного аналізу проблеми податкового законодавства, зазначимо, що податкова система потребує невідкладного реформування. Реформа «10-10-10» реалістична та дозволить в найкоротший термін перезапустити нашу економіку і зробити її конкурентоспроможною. Бізнес отримає податкове розвантаження та зможе допомогти державі вистояти у війні. Але не можна забувати і про податкові перевірки, концепцію яких треба

змінити з каральних на консультативно-фахову допомогу, яка в свою чергу запустить механізм «здорового» бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Томнюк Т.Л. Податкова система: навчальний посібник. Чернівці: ЧТЕІ ДТЕУ, 2022. 324 с.
2. Оподаткування підприємств. Частина 1. Основні засади оподаткування в Україні: навчальний посібник / Распопова Ю.О., Єршоміна О.Л. Дніпро: НМетАУ, 2018. 44 с.
3. Верланов С. Актуальні проблеми податкової системи України. URL: <https://dc.org.ua/news/tax-system>.
4. Дорожня карта реформ 2023 – податкова та бюджетна реформа. URL: <https://dc.org.ua/news/tax-system>.
5. Як побудувати податкову стратегію виходу з бізнесу в 2023 році: актуальні питання та проблеми. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/podatкова-praktika/yak-pobuduvati-podatkovu-strategiyu-vihodu-z-biznesu-v-2023-roci--aktualni-pitannya-ta-problemi.html>.
6. Радикальне зменшення податків, як відповідь на російську агресію. URL: <https://glavcom.ua/columns/vadymdenysenko/radikalne-zmenshennya-podatkov-yak-vidpovid-na-rosiysku-agresiyu-818316.html>.
7. Податкова політика влади у 2022 році не виправдала надій бізнесу. URL: <https://gmek.center/ua/posts/podatкова-polityka-vlady-u2022-rotsi-ne-vypravdala-nadij-biznesu/>

Татьянченко С.А. – аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ОБ'ЄКТИ НЕРУХОМОСТІ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Незалежно від епохи, інститут права власності завжди займав одне з центральних місць у цивільному праві. Від нього залежать основні принципи і норми інших галузей цивільного законодавства, таких як договірне, спадкове, зобов'язальне право і багато інших. І саме ця важлива роль права власності пояснює постійний ін-

терес представників юридичної науки до вивчення та захисту цього права.

Так, відповідно до Конституції України та загальновизнаних принципів і норм міжнародного права визнання, дотримання і захист права власності є обов'язком держави.

Право власності, в тому числі й приватної, не є абсолютним. Його здійснення має певні конституційно-правові межі, встановлені, зокрема, приписами частини третьої статті 13, частини сьомої статті 41 Основного Закону України, в яких зазначається, що власність зобов'язує і не повинна використовуватися на шкоду людині і суспільству, правам, свободам та гідності громадян [1].

Сучасна судова практика в Україні в справах, пов'язаних з захистом права власності на нерухоме майно, визнає два ключові принципи, які стосуються особливостей володіння таким майном:

- володіння нерухомим майном не обов'язково пов'язане з його фізичним утриманням, як це може бути у випадку рухомого майна;
- державна реєстрація права власності на нерухоме майно у встановленому законом порядку є підтвердженням володіння цим майном.

Зазначені принципи відображені в постанові Великої Палати Верховного Суду від 4 липня 2018 року у справі № 653/1096/16-ц [2], в якій суд визнав, що факт державної реєстрації права власності на нерухоме майно є підтвердженням факту володіння цим майном, і це стало основою для розвитку концепції "книжного володіння".

Зміст вказаної концепції полягає в тому, що особа, на яку зареєстроване право власності, вважається такою, яка володіє нерухомим майном, і фізичне володіння або контроль над майном вже не мають самостійного значення [3, с.128].

Ця концепція має важливі наслідки для захисту прав власності та вирішення питань про позовну давність, так-як спрощує процес захисту права власності, особливо в ситуаціях, коли власник був позбавлений фізичного володіння майном.

Державна реєстрація не вважається способом отримання права власності, а лише є засобом підтвердження фактів отримання речових прав на нерухоме майно. Цю точку зору підтвердив Верховний Суд в постанові від 24 січня 2020 року у справі № 910/10987/18 [4]. Відповідно до правових позицій, викладених у Постановах Верховного Суду від 07.10.2020 у справі № 912/1581/19 та від

10.04.2018 у справі № 915/672/17 у випадку, коли особа набуває право власності на об'єкт нерухомого майна, такий як житловий будинок (крім багатоквартирного), інша будівля або споруда, які розташовані на земельній ділянці (за винятком державних або комунальних земель), право на цю земельну ділянку автоматично переходить від попереднього власника цього об'єкта до нового власника без зміни її призначення.

Якщо мова йде про оренду, то не потрібно отримувати згоду від відчужувача (попереднього власника), орендодавця (власника) земельної ділянки або вносити зміни до договору оренди землі, емфітевзису або суперфіцію з вказівкою нового орендаря (користувача) земельної ділянки.

Документи, які підтверджують право на об'єкт нерухомого майна, становлять підставу для державної реєстрації переходу права власності або права користування земельною ділянкою, на якій знаходиться такий об'єкт.

Однією з важливих умов договору, який передбачає набуття права на об'єкт нерухомого майна, є наявність кадастрового номера земельної ділянки, право на яку передається разом із правом власності на такий об'єкт.

Укладення договору, який передбачає набуття права власності (частки у праві спільної власності) на об'єкт нерухомого майна, пов'язаного з переходом права на частину земельної ділянки, може відбутися після виділення цієї частини в окрему земельну ділянку та присвоєння їй кадастрового номера.

Якщо об'єкт нерухомого майна розташований на земельній ділянці державної або комунальної власності, яка не використовується, новий власник об'єкта має обов'язок протягом 30 днів з дня державної реєстрації права власності на такий об'єкт звернутися до відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування із проханням про передачу йому власності або права користування земельною ділянкою.

Предметом угоди, яка передбачає перехід права власності на об'єкт нерухомого майна, розташованого на земельній ділянці (за винятком державних або комунальних земель), що належить відчужувачу (попередньому власнику) такого об'єкта, також повинна бути визначена відповідна земельна ділянка (або частка у праві спільної власності на неї).

Важливою умовою угоди, яка передбачає такий перехід права власності, є обов'язок одночасного переходу права власності на та-

ку земельну ділянку (частку у праві спільної власності на неї) від відчужувача до нового власника об'єкта (частки у праві спільної власності на неї).

Отже, законодавство не передбачає можливості звернутися до суду з вимогою щодо визнання права власності на об'єкт незавершеного будівництва, який не було прийнято до експлуатації відповідно до встановленого законом порядку. У такому випадку об'єкт незавершеного будівництва ще не має статусу нерухомого майна згідно з цивільним правом. Ця позиція є сталим практичним підходом Верховного Суду.

Таким чином, захист права власності на об'єкти нерухомості вимагає уважності та вжиття різних заходів для забезпечення юридичної та фізичної безпеки майна.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>.
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.07.2018, справа № 653/1096/16-ц (провадження № 14-181 цс 18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75296538>.
3. Спасибо-Фатеева І.В. Значення державної реєстрації для набуття права власності на нерухомість. Право України. 2020. № 11. С. 127–141.
4. Постанова Верховного Суду від 24.01.2020 р. у справі № 910/10987/18. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/87559633>.

Халізов Д.В. – аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Аграрний сектор нашої країни значно постраждав внаслідок військових дій РФ.

Щорічно Україна виробляє близько 100 мільйонів тонн зернових, що робить її одним з найбільших світових експортерів. Внаслідок військових дій посівна кампанія 2022 та 2023 року стала дуже складною з початку незалежності України. Окупація територій

та військові дії призвели до зменшення посівних площ, виникнення дефіциту робочої сили, обладнання, пального, коштів, руйнування логістичних маршрутів – все це спричинило небачені до цього виклики для аграріїв.

А ще військові дії на території України призвели до падіння внутрішніх цін реалізації аграрної продукції нижче рівня собівартості навесні. Після підписання зернової угоди ситуація покращилась, проте і далі спостерігаються складнощі з логістикою та зберігається загроза блокування "зернового коридору".

Здобуття Україною незалежності й перехід до ринкової економіки внесли чимало суттєвих політичних, економічних і соціальних змін. Проте, на жаль, аграрна політика й інтенсивно-виснажливі підходи до ведення сільськогосподарського виробництва залишилися майже на тому ж рівні. У той же час, перед людством постають і вимагають невідкладного вирішення такі глобальні проблеми, як продовольча й екологічна. Україна має значний потенціал в аспекті їх вирішення. При цьому, як вбачається, саме сталий інноваційний розвиток сільськогосподарського виробництва здатен створити передумови для формування агроекологічного іміджу нашої держави та підвищення конкурентоспроможності національного аграрного сектору як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках. Проблематика сталого інноваційного розвитку агросфери особливо актуалізується у зв'язку з процесами євроінтеграції. Відповідно до ст. 404 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 року, співробітництво між сторонами в галузі сільського господарства та розвитку сільських територій охоплює, зокрема, такі сфери, як: заохочення сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва, з урахуванням необхідності захисту навколишнього природного середовища і тварин, поширення застосування методів органічного виробництва й використання біотехнологій, покращання конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі, заохочення політики якості сільськогосподарської продукції, а також сприяння інноваціям шляхом проведення досліджень і просування системи дорадництва тощо. Стаття 4 Закону України від 08 вересня 2011 р. «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» до стратегічних пріоритетних напрямів на 2011-2021 роки відносить: технологічне оновлення та розвиток АПК; широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища; ро-

звиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки тощо. Вказані напрями інноваційної діяльності спрямовані на забезпечення економічної та продовольчої безпеки, створення конкурентоспроможної екологічно чистої продукції, збільшення експортного потенціалу держави з ефективним використанням вітчизняних та світових досягнень НТП.

Правовий аспект визначення та поділу аграрних інновацій має безпосередню прив'язку до застосування норм Закону України «Про інноваційну діяльність». Аналізуючи законодавчий підхід до категорії інновації, можна стверджувати, що інновації агробізнесу – це результат реалізації об'єкта інтелектуальної власності (винаходів, корисних моделей, нових сортів рослин) у сфері агробізнесу, що призначений на отримання економічного, соціального, екологічного ефекту. Їх класифікація співвідноситься із об'єктами інноваційної діяльності, визначеними статтею 4 Закону України «Про інноваційну діяльність», зокрема окремим об'єктом інновації є новий сорт рослин.

Головною особливістю аграрних правовідносин є те, що вони становлять органічний комплекс земельних, майнових, трудових і організаційно-управлінських відносин.

Погоджуюся з авторитетною думкою Я. З Гаєцької-Колотило та Н. В. Ільків, що суб'єкти аграрних правовідносин – це громадяни, насамперед підприємці, та юридичні особи, наділені загальною, а також спеціальною правоздатністю (правосуб'єктністю), що виявляється зокрема, у статусі виробника сільськогосподарської продукції, яка має комплексний характер і передбачає можливість їхньої участі в земельних, майнових, трудових, організаційноуправлінських відносинах, які виникають у сфері сільського господарства.

Аграрні правовідносини виникають, існують та складаються між певними суб'єктами стосовно майнових чи немайнових благ, які становлять об'єкт цих правовідносин. Безсуб'єктних, як і безоб'єктних правовідносин не буває.

Також особливістю аграрних правовідносин є те, що вони в одній і тій же галузі можуть мати як горизонтальний, так і вертикальний характер.

Суб'єктами аграрних правовідносин є фізичні й юридичні особи, які здійснюють виробництво, переробку та реалізацію сільськогосподарської продукції, а також підприємницькі структури, які сприяють аграрним суб'єктам у їхньому виробничо-технічному за-

безпеченні, тобто вказані структури є одночасно суб'єктами аграрного господарювання.

Зокрема, до аграрних суб'єктів господарювання відносяться: сільськогосподарські підприємства всіх видів і їх об'єднання, господарські товариства, сільськогосподарські кооперативи, державні підприємства, фермерські господарства та їх об'єднання, приватні та орендні підприємства, підприємства переробки сільськогосподарської продукції, інші суб'єкти господарювання, засновані на приватній власності, а також фізичні особи – підприємці, просто фізичні особи, які на правах членства чи засновництва вступають, як правило, у внутрішні правовідносини як між собою, так і з юридичними особами.

Склад суб'єктів аграрного господарювання, так само як і їхня роль у сільськогосподарському виробництві, не лишилися незмінними. Вони змінюються внаслідок зміни самих регульованих аграрним правом суспільних відносин.

Дійсно, земельна й аграрна реформи докорінно змінили не тільки статус сільськогосподарських підприємств та організацій, які раніше функціонували, але й сприяли виникненню нових суб'єктів аграрного господарювання – фермерських господарств, сільськогосподарських кооперативів, сільськогосподарських товариств, приватних та орендних підприємств, громадяни, які займаються підприємництвом та які ведуть особисті селянські господарства та ін.

Перехід України до ринкової економіки та здійснення аграрної реформи сприяло розвитку підприємництва, зокрема в агропромисловому комплексі.

Внаслідок військових дій на території України посівна кампанія 2022 року стала найскладнішою з початку незалежності України.

Окупація територій та військові дії призвели до зменшення посівних площ на 3,5 млн гектарів, виникнення дефіциту робочої сили, обладнання, пального, коштів, руйнування логістичних маршрутів – все це спричинило небачені до цього виклики для аграріїв.

Зважаючи на те, що Україна є одним зі світових лідерів у експорті зернових та олійних культур, вторгнення РФ спричинило значний вплив на сільське господарство та продовольчу безпеку в усьому світі. У минулому сезоні Україна експортувала майже 6 мільйонів тонн олії, що становить понад 47% світових продажів продукту. Початок війни спричинив шок на світовому ринку олійних: суттєво зросли ціни та знизились обсяги поставок. У березні FAO

повідомила, що в лютому глобальний індекс цін на продовольство досяг історичного максимуму після стабільного зростання протягом останніх років року. Експерти ООН також підраховали, що кількість людей, які страждають від недостатнього рівня продовольчої безпеки в усьому світі, може досягти 15-річного максимуму через наслідки війни та COVID-19.

Країни Євразії з перших днів вторгнення відчули нестачу олії.

Так, Нідерланди та Бельгія заявили про дефіцит соняшникової олії, адже 2/3 продукту закуповувалися саме в Україні. У Туреччині ціни на соняшкову олію зросли на 30%, що призвело до масового скуповування. Значно постраждав ринок Індії – за останні 4 довірні місяці 85% олії було завезено саме з України.

Військова агресія РФ унеможливила функціонування морських портів України, через які здійснювалося близько 90% експорту сільгосппродукції. За даними Мінагрополітики, сьогодні залізничним транспортом перевозять до 20 тис. тонн зерна на день, раніше ж через морські порти проходило близько 150 тис. тонн.

Підводячи підсумки опрацьованого матеріалу варто зазначити, що війна, як би цинічно це не звучало, показала важливість України як для глобальних аграрних ринків, так і для економіки Європейського Союзу військова агресія внесла значний негативний вплив на аграрну сферу.

Фермери шукають консультаційних порад від експертів в таких питаннях, як фінанси та інвестиції, постачання та збут, пошук партнерів та побудова відносин з владою, також вирішення питання логістики експорту сільськогосподарської продукції та ціни на продукцію, що окуповуватиме всі витрати, які несуть фермери. Список використаних джерел:

1. Демчишак Н.Б., Дубик О.І. Фінансове регулювання інноваційного розвитку аграрного сектору України в умовах інтеграційних процесів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 23. С. 43-48.

2. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua>.

3. КМУ Урядовий портал. План відновлення України: освіта та наука, як фундамент розвитку людського потенціалу. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/plan-vidnovlennia-ukrainy-osvita-ta-nauka-iak-fundamentrozvytku-liudskoho-potentsialu>.

4. Думанська І.Ю. Фінансове забезпечення інноваційних процесів в АПК України: теорія, методологія та практика: монографія. Київ: ДВНЗ “Університет банківської справи”, 2018. 298 с.

5. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>

6. Агропортал. URL: <https://agroportal.ua/ua/publishing/infografika/pervye-agrarnye-itogi-goda-v-infografike/>

Христинченко Є.О. – аспірант науково-дослідного інституту публічного права

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ДОБРОЧЕСНОСТІ У СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Упродовж тривалого періоду часу в Україні не перестає бути актуальним питання протидії корупції як надзвичайно негативного соціального явища, яке за своїми масштабами охопило практично усі сфери життєдіяльності суспільства. Доводиться констатувати наявність корупційно-тіньових відносин, які завдають значних матеріальних збитків і громадянам, і державі, і суспільству.

У цьому випадку варто навести думки І. Висоцької, О. Нагірної та О. Силкіна, які також вважають, що однією з найнебезпечніших загроз існування української держави міжнародні та вітчизняні фахівці визнають корупцію, яка пронизує всю владну вертикаль. Корупція як суспільне явище є однією з найнебезпечніших загроз правам людини, демократії, правопорядку, чесності та соціальній справедливості. Корупція підриває віру людини у справедливість, гідність, право. Проте корупція має не тільки негативні соціальні наслідки. Вона також перешкоджає економічному розвитку, має негативні фінансові наслідки для громадян, компаній та держави загалом [1, с. 182].

Натомість, І. Хомишин, зауважує, що корупційна проблематика багатогранна. Процес протидії корупції є складним та потребує постійного оновлення відповідно до зміни форм цього негативного явища та зміною суспільного сприйняття корупції. Існуючі способи боротьби з корупцією є недостатніми, або недієвими для її подолання. Водночас антикорупційна реформа залишається на порядку денному розвитку України і набуває нового вектору. Будучи потужним фактором деморалізації суспільства, корупція нищить базові цінності, що зумовлює потребу у формуванні системи вимог, необхідних до поведінки службовців публічної адміністрації, які б по-

єднували вимоги моралі з вимогами професійної діяльності [2, с. 62].

Із методологічних позицій виділяють три основні підходи до визначення поняття корупції. Згідно з першим, корупція є відхиленням від норм права, службової етики та загальних моральних принципів. Такий підхід дає можливість трактувати корупцію у широкому та вузькому планах. У широкому значенні корупція розглядається як пряме використання посадовою особою прав, пов'язаних з його посадою, з метою особистого збагачення. У вузькому розумінні корупція характеризується прийняттям протиправного рішення посадовою особою, що дає можливість одержання певних благ іншою стороною, а посадова особа при цьому отримує незаконну винагороду. Посадові особи, що перебувають на державній службі, за своїм посадовим станом є розпорядниками ресурсів, що безпосередньо їм не належать (бюджетні кошти, державні замовлення та пільги, об'єкти державної власності, соціальні, освітні, медичні послуги, що надаються за рахунок держави, тощо).

На основі другого підходу корупція характеризується як суспільне явище, що визначає міру неефективності наявних державних соціально-економічних інститутів та правової системи. За такого підходу корупція є, так би мовити, «силою тертя», котру мають перебороти як суспільство загалом, так і його господарюючі агенти та інститути для реалізації завдань, що стоять перед ними. Такий підхід відображає стан корумпованості суспільної системи в цілому.

Згідно з третім підходом, корупція є набором універсальних стратегій поведінки тих або інших соціальних груп, котрі мають на меті отримання переваг на послуги держави відповідного рівня та якості для організації і ведення бізнесу.

Загалом, громадяни України вважають, що головними причинами розквіту корупції в нашій країні є те, що посадові особи розглядають свої посади як інструмент для одержання особистої вигоди, а контроль над діями таких осіб із боку правоохоронних органів є неадекватним [3, с. 26].

Варто зауважити, що упродовж останніх років, у контексті запобігання корупції, ми доволі часто стикаємось з таким терміном як «добročесність», який власне став показником, за яким можна визначити рівень несприйняття корупційної складової в суспільстві. Звертаючись до тлумачення терміна «добročесний», у Великому тлумачному словнику сучасної української мови знаходимо таке

його пояснення – це той, «який живе чесно, дотримується всіх правил моралі. // Який є проявом чесності, моральності» [4, с. 308]. У свою чергу, доброчесність – це «висока моральна чистота, чесність» [4, с. 308].

Згадувана нами І. Хомишин, вважає, що доброчесність є одним з інструментів запобігання корупції [2, с. 63]. Цікавої думки щодо доброчесності дотримується, А. Приходько. Вчений вважає, що прозорість, підзвітність, доброчесність – це три «кити» антикорупційного політики. Це основні принципи, дотримання яких зводить нанівець більшість корупційних проявів як у публічному, так і в приватному секторах [5, с. 334].

Посилаючись на Роз'яснення Мін'юсту України від 26.08.2011 «Участь громадськості у заходах щодо запобігання корупції як запорука успішної антикорупційної політики, А. Приходько, зазначає, що «з корупцією можна боротися, використовуючи різні заходи: суто репресивні, які полягають у виявленні, розслідуванні та розкритті корупційних правопорушень і притягненні винних осіб до відповідальності, або превентивні, серед яких покращення прозорості, підзвітності й доброчесності державних структур, правовий захист громадян і підвищення правової обізнаності, підвищення етичних стандартів у діяльності публічних службовців, просвітницька робота з населенням та окремими цільовими групами, виховання молоді в дусі неприйняття корупції» [5, с. 197]. Однак, як зауважує автор (і з цим варто погодитись), лише за умови поєднання зазначеного є реальний шанс запобігти й протидіяти корупційним проявам на території України [5, с. 197].

У контексті діяльності держави та її органів щодо протидії корупції варто звернути увагу на тези висловлені Головою Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) О. Новіковим під час 10-ої сесії Конференції держав–учасниць Конвенції ООН проти корупції. В межах окремого заходу Конференції, організованого української делегацією «Ukraine Integrity Ecosystem: War and Post-War Recovery», він зазначив, що «Україна продемонструвала стійкість, давши гідну відсіч агресору, при цьому, продовжуючи позитивні зміни та реформи. Виступаючи за глобальні цінності свободи, демократії та доброчесності, ми створили інноваційну цифрову інфраструктуру, яка знищує можливості для появи корупції. Реєстр декларацій, Реєстр звітності політпартій, Портал викривачів корупції, Глобальний реєстр бе-

нефіціарних власників, система електронних закупівель Prozorro та ще десятки інших цифрових продуктів зараз працюють в Україні, забезпечуючи прозорість та підзвітність державних процесів. Це саме те, що може гарантувати, в тому числі, і доброчесність під час відбудови нашої держави» [6].

Список використаних джерел:

1. Висоцька І. Б., Нагірна О. В., Силкін О. С. Економічні наслідки корупції в Україні. Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 42. С. 182-187.
2. Хомишин І. Доброчесність як складова діяльності публічних посадових осіб у контексті боротьби з корупцією. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2021. № 4 (32). С. 62-67.
3. Бланк М. Е., Батракова Т. І. Вплив корупції на економіку України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 7. Ч. 1. С. 25-28.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
5. Приходько А. А. Адміністративно-правове забезпечення запобігання та протидії корупції в Україні за умов євроінтеграції: дис.. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук за спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Наук.-дослідний ін-т публіч. права; Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ України. Дніпро. 2020. 485 с.
6. Україна представила ООН результати боротьби з корупцією та цифрові інструменти доброчесності. Інтернет ресурс. URL: <https://finap.com.ua/ukrayina-predstavyla-oon-rezultaty-borotby-zkoruptsiyeyu-ta-tsyfrovi-instrumenty-dobrochesnosti/>

**ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ
ПОВНОВАЖЕННЯМИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ
ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ПРИВАТНОГО ПРАВА
НЕЗАЛЕЖНО ВІД ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ
ФОРМИ**

Розв'язання проблем забезпечення верховенства права, законності, безпеки держави та її громадян від суспільно небезпечних посягань, розроблення правових засобів впливу на злочинність і запобігання їй є одним з основних завдань кримінального законодавства України та практики його застосування. Саме досконалість кримінального закону безпосередньо позначається на ефективності кримінально-правової охорони суспільних відносин, застосуванні кримінально-правових норм із дотриманням принципу законності [1, с. 19]. Забезпечення прав громадян є важливим пріоритетом для будь-якого суспільства. Однак, у сучасному світі, службові особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми можуть зловживати своїми повноваженнями і це може мати серйозні наслідки для громадян та суспільства в цілому.

Отже, кримінально-правова охорона службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг набуває особливої актуальності. Проблеми відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг були предметом дослідження таких вітчизняних науковців, як: Г. М. Анісімов, П. П. Андрушко, П. С. Берзін, Р. М. Гора, О. М. Грудзур, В. О. Гацелюк, О. О. Дудоров, З. А. Загинець, Заболотенко, К. П. Задоя, Г. М. Зеленов, В. М. Киричко, М. І. Мельник, А. А. Музика, В. О. Навроцький, М. І. Панов, А. В. Савченко, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк.

Будь-які дефініції передбачають процес узагальнення, універсалізації, тобто виокремлення зі всієї сукупності суспільно небезпечних діянь таких характерних ознак, які притаманні всім кримінальним правопорушенням. А тому в кримінально-правовій науці тривають дискусії щодо його відмінних ознак. Аналогічно виника-

ють дискусійні питання щодо розгляду одних і тих же питань вітчизняними і зарубіжними вченими. Зокрема останні, в аспекті досліджень питань протидії службовим зловживанням у сфері публічних послуг, також внесли свій вагомий внесок, аналізуючи його специфічні деталі та кримінологічні прояви через інтернаціональну призму. Цікаві аспекти щодо предмета дослідження висвітленні у працях професора Сьюзан Роуз-Акерман з Йельського університету, визнана експертка у галузі корупції, Аліна Мунджу-Піппіді, відома своїми дослідженнями в цій області, Роберт Клітгаард з Клермонтського університету в Каліфорнії, який є автором численних робіт протидії корупції, Майкл Джонстон з Колледжу Колгейт, провідний науковець в області корупції, і Пол М. Хейвуд з університету Ноттінгем, активний дослідник проблем корупції. Звужуючи коло до науковців, які досліджують ці питання через призму європейських країн, тоді беремо до уваги працю Бо Ротштейна з Університету Гетеборга, який досліджує рівень корупції, Донателла Делла Порта з Європейського університету в Інституті Флоренції, яка аналізує політичну корупцію та Нілс Кьобіс з Амстердамського університету, який спеціалізується на експериментальних дослідженнях корупції та зловживань. Дослідження цих науковців допомагають краще зрозуміти, як зловживання повноваженнями та корупційні дії можуть впливати на діяльність службових осіб юридичних осіб приватного права незалежно від їх організаційно-правової форми.

Разом з цим, наукові праці вказаних авторів стосувалися дослідженню суспільно небезпечних порушень службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (ст. 364–370 Кримінального кодексу (далі – КК) України). Окрім того, основні дослідження, присвячені питанням кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг не враховують сучасних соціально-економічних і правових реалій. У той же час сучасна правозастосовна практика вимагає вирішення низки питань, пов'язаних з реалізацією кримінальної відповідальності за дані кримінальні правопорушення. Окремих наукових досліджень щодо кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми не проводилось.

Необхідно звернути увагу, що у ст. 364¹ КК України проведено диференціацію відповідальності залежно від тяжкості наслідків, що настали в результаті вчинення суспільно небезпечних діянь, передбачених цією кримінально-правовою нормою. Так, у ч. 1 ст. 364¹ КК України передбачені суспільно небезпечні наслідки у виді заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб. Тобто, заподіяння істотної шкоди є обов'язковою ознакою кримінального правопорушення, передбаченого ст. 364¹ КК України. Разом з тим, відповідно до ч. 2 ст. 11 КК України, не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі. Іншими словами, не тягнуть кримінальної відповідальності готування до цього кримінального правопорушення і замах на нього [2, с. 418].

Крім того у п. 3 і 4 примітки до статті 364 КК України, у яких визначаються розміри завданої шкоди для деяких кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності не враховано, що збитками відповідно до ст. 22 Цивільного кодексу України визнаються не лише реальні збитки, а й упущена вигода.

Викладене підтверджує актуальність обраної теми та зумовлює потребу поглибленого теоретичного аналізу кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Дослідження дозволить виробити науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення норм закону про кримінальну відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми та практики її застосування.

Список використаних джерел:

1. Бабаніна В. В. Кримінальне законодавство України: механізм створення та реалізації : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. 600 с.
2. Хавронюк М. І. Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України. Київ : Істина, 2004. 504 с.

Янчук А.А. – аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права, ORCID ID: 0009-0000-1424-3503

ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Постановка проблеми. Домашнє насильство є триваючою та важливою проблемою суспільства кожної країни. Коло осіб, що страждають від насильства доволі широке. До них входять особи, які перебувають в офіційному шлюбі, колишнє подружжя, діти, опікуни, вітчими, пасинки, прийомні батьки, особи, які мають спільну дитину, рідні брати та сестри, патронатні вихователі, інші родичі та інші особи, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, за умови спільного проживання,

07.12.2017 року в Україні прийнято Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який набув чинності 07.01.2018 року [1]. Метою прийнятого закону є подолання неузгодженостей в законодавстві, протидія кожному із чотирьох видів домашнього насильства.

В межах підготовки до ратифікації Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) було прийнято Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству», яким доповнено

Цивільний процесуальний кодекс України щодо розгляду судом справ про застосування обмежувального припису щодо кривдників.

20.06.2022 року Україною було ратифіковано Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) підписану країнами учасницями 11.05.2011 року [2].

Прийняття на національному рівні законодавства направленого на протидію домашньому насильству, ратифікація міжнародного договору призвели до зменшення насильства. Проте практика застосування, аналіз судової практики показує, що існують проблеми в доказах та доказуванні домашнього насильства, та також в непоодиноких випадках існує зловживання судовими рішеннями, в яких встановлено факт домашнього насильства одним учасником справи по відношенню до іншого або їхньої дитини.

Згідно із судовою статистикою за 2022 рік судді першої інстанції розглянули 65 815 протоколів по правопорушенню передбаче-

ного статтею 173-2 КУпАП, з них 10014 справ були закриті через відсутність складу правопорушення. З цих справ до апеляційної інстанції надійшло 218 скарг та 126 з них закінчилися закриттям провадження через відсутність складу правопорушення.

За 2022 рік суди першої інстанції розглянули заяви по суті у справах про видачу і продовження обмежувального припису, з них про продовження обмежувального припису, в кількості 699, та з них задоволено 494. Було подано 128 апеляційних скарг з яких 80 рішень залишено без змін, 40 рішень першої інстанцій скасовано, 8 рішень було змінено.

Виклад основного матеріалу. Використання термінового або обмежувального припису, постанови у справі про адміністративне правопорушення про притягнення до відповідальності за вчинення правопорушення передбаченого ст. 173-2 КУпАП, доволі часто дозволяє отримати суттєву перевагу в сімейному спорі. Таким прикладом можливо вважати рішення Дарницького районного суду міста Києва у справі 753/17391/18 від 18.07.2022 року, де суд вирішуючи питання визначення місця проживання дитини з одним із батьків зазначив: *«До того ж, ОСОБА_1 визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 173-2 КУпАП (чинення домашнього насильства), а також стосовно нього було видано терміновий заборонний припис, що також негативно характеризує батька та його поведінку в сім'ї»* [3].

Надаючи правову допомогу у справах де перед судом стоїть вимога встановити факт домашнього насильства мною в непоодиноких випадках зустрічалася імітація домашнього насильства процесуальними опонентами заради підготовки доказів та обставин для майбутніх сімейних спорів (визначення місця проживання дитини, визначення порядку участі у вихованні дитини, відібрання дитини без позбавлення батьківських прав, позбавлення батьківських прав, поділ майна подружжя). В інших випадках доказування домашнього насильства переслідувало легітимну мету – припинення насильства стосовно до суб'єкта, який є потерпілим від кривдника, але не було встановлено через хибне доказування та неналежні докази.

На законодавчому рівні є чотири види домашнього насильства: економічне, фізичне, психологічне, сексуальне. Кожний з них доводиться по різному та складовою їх є наступне:

1. суб'єктами можуть бути як члени однієї сім'ї відповідно до визначеного поняття члена сім'ї у Законі України «Про запобі-

гання та протидію домашньому насильству», та інші родичі та особи, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, за умови спільного проживання

2. суб'єктивна сторона правопорушення характеризується наявністю вини у формі умислу;

3. об'єктом можуть виступати здоров'я і нормальний психологічний стан особи. Додатковим факультативним об'єктом можливо назвати волю, честь і гідність особи, її психічна недоторканість, здоров'я.

4. об'єктивна сторона правопорушення, полягає в умисному вчиненні будь-яких з зазначених в диспозиції дій, та передбачає існування обов'язкової ознаки – можливість настання чи настання фізичної або психологічної шкоди, яка була чи могла бути завдана потерпілому.

Доказування домашнього насильства залежатиме від обставин, виду вчиненого насильства та доказів наданих особами уповноваженими на збирання та подачу цих доказів до суду, поліції.

За три роки представництв інтересів кривдників, потерпілих, заявників, заінтересованих осіб мною виділено три розповсюджені помилки, що перешкоджали встановленню факту вчинення домашнього насильства: 1) потерпілий не завжди розумів складову домашнього насильства та поспішно викликав поліцію; 2) поліція не завжди коректно готувала матеріали справ, що передавалися нею до суду; 3) потерпілий по справі не використовував свої процесуальні права в повній мірі, що призводило до відмови у видачі заборонного припису або закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення передбачене ст. 173-2 КУпАП.

Прикладом згаданих помилок є постанова Київського апеляційного суду у справі № 367/2045/23, в якій суд скасовуючи постанову районного суду зазначив: *«Разом із тим, судом першої інстанції під час розгляду справи залишено поза увагою, що у протоколі про адміністративне правопорушення серії ВАБ № 974706 всупереч вимогам ст. 256 КУпАП не зазначено повністю об'єктивну сторону правопорушення, оскільки відсутні дані про те, які саме діяння, які саме дії психологічного характеру по відношенню до ОСОБА_1 були вчинені ОСОБА_2, а також яка шкода могла бути чи була завдана потерпілій, і доказів завдання чи можливості завдання такої шкоди потерпілій ОСОБА_1 матеріали справи не містять.*

Обставини, викладені в протоколі про адміністративне правопорушення, нічим, крім пояснень ОСОБА_1, не підтверджують-

ся, а її заява не містять даних про суспільно небезпечні наслідки, що є елементом об'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення» [4].

Доказування вчинення домашнього насильства повинно відбуватися у відповідності до процесуальних кодексів за яким розглядається судова справа, в якій перед потерпілою від насильства буде стояти вимога довести наявність факту вчинення одного з видів насильства. Різниця в доказуваннях обставин визначених процесуальними кодексами суттєво.

Використовувати перелік доказів слід максимально можливий та який буде відповідати обставинам справи. До таких доказів слід віднести письмові та електронні докази, висновки експертів, покази свідків. Досліджуючи тему «Домашнє насильство: відповідальність та протидія» мною було визначено наступний перелік доказів: 1) електронне листування потерпілої з кривдником; 2) відео; 3) заява про вчинення домашнього насильства; 4) рапорт поліції у якому буде викладено те, що поліція чула та бачила приїхавши; 5) відео з нагрудної камери поліцейського; 6) звернення до психолога; 7) звернення до сімейного лікаря для отримання переліку ліків направлених на зменшення стресу; 8) звернення у різні центри, що допомагають жертвам домашнього насильства; 9) пояснення свідків та їх допит у суді; 10) терміновий заборонний припис; 11) рішення суду про видачу обмежувального припису; 12) терміновий заборонний припис; 13) рапорт служби 102; 14) протокол про адміністративне правопорушення по одній із частин статті 173-2 КУпАП; 15) висновки експерта; 16) вирок суду про притягнення до відповідальності по статті 126-1 КК України; 17) постанова про притягнення до адміністративної відповідальності по одній із частин статті 173-2 КУпАП [5]. Даний перелік доказів не є вичерпним.

Доказуванню вчинення домашнього насильства перешкоджають пасивні дії особи потерпілого серед яких ігнорування викликів до суду, останній частіше за все помилково вважає достатність доказів зібраних працівниками поліції, сам відмовляється збирати докази, ігнорує необхідність звернення до психологів, центрів, що слугують захистом для жертв домашнього насильства.

Помилки працівників поліції в справах про домашнє насильство є більш суттєвими та полягає в тому, що вони не завжди зазначають вірний вид домашнього насильства, не розуміють сутті правопорушення, до матеріалів справи при передачі їх до суду не надають записів з нагрудних камер.

Пропозиції. На наш погляд, для належного доказування потрібно внести зміни до законодавства в частині обов'язкової відеофіксації опрацювання виклику поліцією. Ввести окрему відповідальність працівникам поліції за кожне закрите адміністративне правопорушення у справах по статті 173-2 КУпАП. Наслідком цього буде зменшення адміністративних матеріалів але їх якість буде належною.

Доцільним буде внести зміни в частині обов'язкової участі потерпілого, направлення його (потерпілого) до уповноваженого експерта для отримання висновку про наявність або відсутність шкоди.

На законодавчому рівні доцільним буде збільшити строки протягом яких уповноважені особи можуть складати адміністративні матеріали. Наразі строки визначені КУпАП не дозволяють поліції належним чином зібрати докази перед складенням протоколу.

Висновки. Докази та доказування домашнього насильства є вкрай важливим при розгляді сімейних спорів, від цих доказів залежить розгляд спору в цілому. Тому нехтування справами про домашнє насильство не варто, ігнорування доведення вини або ігнорування її спростування інколи може бути суттєвим для одного із учасників сімейних правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» прийнятий 07.12.2017 року. 07.01.2018 року набуття чинності. ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). Дата вчинення 11.05.2011 року. Ратифікована Україною 20.06.2022 року. Офіційний переклад. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text.

3. Рішення Дарницького районного суду міста Києва у справі № 753/17391/18 від 18.07.2022 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105751497>.

4. Постанова Київського апеляційного суду у справі № 367/2045/23 від 29.05.2023 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111201019>.

5. Янчук А.А. Сайт практикуючого адвоката Янчука А.А.: solutio.com.ua. Домашнє насильство: відповідальність та протидія. Перша згадка статті в пошуку Google 13.07.2022 року. URL: <https://solutio.com.ua/uk/yurydychni-posluhy/advokat-z-kryminalnyh-sprav/domashnye-nasylstvo-vidpovidalnist-ta-protydiya>.

Ярославський С.Ю. – аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ У МЕДИЧНІЙ СФЕРІ

Питання цивільно-правового захисту інформаційних прав у медичній сфері характеризуються підвищеною актуальністю. Осторонь не залишаються і регуляція інформаційних прав у медичній сфері.

Можна розглянути інформаційні права людини, у більшості випадків мова йде про фундаментальні, основні можливості людини, які необхідні їй для нормального існування, розвитку та задоволення потреб на інформацію. Такі потреби у суспільстві є невідчужуваними та рівними для всіх, вони є пріоритетними, універсальними, такою гарантуються державою, відповідають міжнародним стандартам та охороняються публічною владою. Слід зазначити, що інформаційні права людини становлять цілісний важливий феномен, який можна пізнати крізь призму їхніх системних властивостей, що проявляється у наявності прав і свобод інформаційного характеру у різних сферах життєдіяльності суспільства.

Важливою складовою інформаційної політики держави є інформаційна безпека. За умови швидкого розвитку глобального інформаційного суспільства, широкого використання сучасних різноманітних засобів зберігання інформації у тому числі і у електронному вигляді у всіх сферах життя особливого значення набувають проблеми інформаційної безпеки в галузі медицини.

Якщо в якийсь спосіб персональні дані пацієнта стали відомі стороннім особам, законодавство встановлює відповідальність. Адміністративну коли до персональних даних пацієнта був отриманий незаконний доступ чи було порушене право пацієнта на захист його персональної інформації. Кримінальну відповідальність якщо було порушене право на недоторканність приватного життя пацієнта (певні особи незаконно збирали, зберігали, знищували чи поширювали конфіденційну інформацію, незаконно вносили до неї зміни) [1,2,4]

Розглянемо структуру електронної системи охорони здоров'я. Електронна система охорони здоров'я — двокомпонентна система, в якій користувач через МІС взаємодіє з центральною базою даних.

ЕСОЗ складається з: Центральної бази даних (ЦБД) – інформаційно-телекомунікаційна система, яка містить передбачені законодавством реєстри, програмні модулі, інформаційну систему НСЗУ, в частині, необхідній для реалізації державних фінансових гарантій та ін.

Також, забезпечує можливість створення, перегляду, обміну інформацією та документами між реєстрами, державними електронними інформаційними ресурсами, електронними медичними інформаційними системами.

МІС (електронна медична інформаційна система) – інформаційно-телекомунікаційна система, яка дає змогу автоматизувати роботу суб'єктів господарювання у сфері охорони здоров'я, створювати, переглядати, обмінюватися інформацією в електронній формі, зокрема з центральною базою даних (у разі підключення). [8]

Таким чином, за допомогою даних систем держава стандартизує підхід до забезпечення захисту низки багатьох прав та обов'язків громадян, як пацієнтів так і працівників закладів охорони здоров'я.

Важливим є розуміння, що медична інформації яка включає у себе: факт звернення за медичною допомогою, діагноз, свідчення про стан здоров'я людини, історію хвороби, мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, в тому числі про наявність ризику для життя і здоров'я, відомості, одержані при медичному обстеженні, в тому числі про інтимну та сімейну сторону життя.

Також на думку низки авторів дані поділяють на такі як, ті що стосуються здоров'я відповідно до GDPR (Загальний регламент про захист даних), а це будь-які дані, які стосуються фізичного чи психічного здоров'я людини, що включає також будь-яку інформацію, пов'язану з типом допомоги, яку отримав пацієнт.[9]

Можна охарактеризувати генетичні дані як дані, які можуть виявити деталі фізіології або здоров'я пацієнта, а також будь-які результати досліджень із забором біологічного матеріалу.

Слід також розкрити поняття біометричних даних як будь-яких даних, що пов'язані з певними фізичними або поведінковими характеристиками людини, які можна використати для ідентифікації особистості. Наприклад це зображення обличчя, відбитки пальців, риси ходи тощо.

Розглянемо категорії доступу до персональних даних пацієнтів у медичних інформаційних системах.

У системі є декілька видів користувачів. Це насамперед медичні та аптечні працівники: лікарі, середній медичний персонал, фармацевти. А також адміністративний персонал: керівники закладів охорони здоров'я, уповноважені особи, працівники підрозділів, які займаються персоналом чи бухгалтерським обліком. Для того щоб отримати можливість працювати в системі, користувача необхідно зареєструвати. Такі повноваження є лише в керівника закладу або в працівників, які займаються кадровими питаннями. [3]

Медичні працівники мають право на доступ до персональних даних пацієнта в межах своїх медичних обов'язків. Обсяг доступу до персональних даних пацієнта обмежується виконанням професійних обов'язків. Тобто медичні працівники мають доступ лише до тих даних і в тому обсязі, який необхідний для їхньої роботи. Лікарі мають право подавати запити та отримувати доступ до даних про пацієнта, що містяться в центральній базі даних, для встановлення діагнозу, забезпечення лікування або надання медичних послуг.

У медичних працівників обов'язків щодо персональних даних пацієнта набагато більше, ніж прав. Вони зобов'язані не розголошувати дані, не переглядати їх, якщо це не пов'язано з виконанням професійних обов'язків, надавати на прохання пацієнта виписку з електронної системи, проходити навчання щодо роботи з персональними даними.

Передавати персональні дані пацієнта третім особам лікарі можуть лише у випадках, передбачених законом, і якщо це не нашкодить пацієнту або лікуванню. Наприклад, лікар може надавати інформацію про стан здоров'я неповнолітнього пацієнта його батькам або опікунам. Про стан здоров'я людини має право знати наречений чи наречена.

Порядок розголошення лікарської таємниці регламентується нормативно правовими документами що зазначають: "Медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторону життя громадянина, не мають права розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків.»[7]

Також не менш важливо те, що «При використанні інформації, що становить лікарську таємницю, в навчальному процесі, науково-дослідній роботі, в тому числі у випадках її публікації у спеціальній літературі, повинна бути забезпечена анонімність пацієнта.»

Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. [статті 285 (ч. 2, 4), 286]. «Батьки (усиновлювачі), опікун, піклувальник мають право на інформацію про стан здоров'я дитини або підопічного» (ч.2 ст.285). «У разі смерті пацієнта члени його сім'ї або інші уповноважені ними фізичні особи мають право бути присутніми при дослідженні причин його смерті, ознайомлюватись з висновками щодо причин смерті» (ч. 4 ст. 285). [5]

Важливо розуміти, що доступ лікарю до власних даних надає сам пацієнт. Сімейний лікар має доступ до медичних даних пацієнта, оскільки пацієнт обрав саме цього лікаря і подав йому декларацію. Лікарю-спеціалісту для отримання доступу до даних про пацієнта через систему необхідно надіслати відповідний запит. Пацієнту прийде повідомлення з кодом підтвердження на телефон. Якщо пацієнт погодиться надати доступ, то називає цей код лікарю – і той отримує доступ.[6]

Таким чином можемо зробити висновок, що в Україні медичні заклади можуть обирати будь-яку медичну інформаційну систему з-поміж тих, які пройшли перевірку і підключилися до центрального компонента системи «eHealth». Станом на сьогодні рекомендований МОЗ України перелік медичних інформаційних систем включає 35 та продовжує зростати. Також імплементується доступ до інформаційних систем для пацієнтів через мобільні пристрої та додатки, що надає додаткові джерела витоку персональних даних. Не менш важливим фактором залишається організація роботи медичних закладів, та закладів, що є складовими ланки передачі інформації між електронними медичними системами, для забезпечення фізичного захисту та захисту електронного документообігу. Тому питання цивільно-правового захисту інформаційних прав у медичній сфері є актуальним.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. База законодавства “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 року № 435-IV. База законодавства “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 року № 2801-XII. База законодавства “Зако-

нодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>

4. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 року № 2297-VI. База законодавства “Законодавство України” URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>

5. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 року № 2657-XII. База законодавства “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/print>

6. Етичний кодекс лікаря України. Всеукр.з’їзд лікарських орган.; Кодекс від 27.09.2009 року. База законодавства “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001748-09#Text>

7. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 року № 2939-VI. База законодавства “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

8. Електронна система охорони здоров’я в Україні: веб-сайт. URL: <https://ehealth.gov.ua/>

9. General Data Protection Regulation, GDPR; Regulation (EU) 2016/67

МахмуроваДишлюк О. П. кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
Науково-дослідний інститут публічного права

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ’ЄКТІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ, ЯКІ ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

В умовах відбиття Українським народом повномасштабного російського терористичного вторгнення (російсько-українська війна) постає гостра необхідність дослідження адміністративно-правового статусу суб’єктів публічної адміністрації. Ці суб’єкти виконують надзвичайно важливу роль у забезпеченні прав і свобод людини в екстремальних умовах війни. Вони несуть відповідальність за виконання критично важливих публічно-управлінських і сервісних функцій, що мають на меті гуманітарну підтримку, відновлення правопорядку та безпосередню допомогу постражда-

лим.

Умови російсько-української війни створюють унікальні виклики для системи публічного адміністрування, змушуючи її оперативно адаптуватися до екстремальних обставин. Сутність адміністративно-правового статусу полягає у визначенні нормативних обов'язків, прав та відповідальності суб'єктів публічної адміністрації. Цей статус включає як загальні (універсальні) обов'язки, так і спеціальні функції, пов'язані з підтриманням життєво необхідних умов для населення. Особливу увагу заслуговує робота органів виконавчої влади в межах надзвичайних адміністративно-правових режимів.

Публічна адміністрація відіграє ключову роль у захисті прав громадян, попередженні гуманітарних катастроф і відновленні порушених прав. Суб'єкти публічної адміністрації забезпечують життєво необхідні ресурси: воду, харчування, медикаменти, а також координацію дій із забезпечення правопорядку. У надзвичайних умовах адміністрація зобов'язана діяти швидко й ефективно, спираючись на законодавчо визначені обов'язки та права.

Діяльність суб'єктів публічної адміністрації регулюється законодавством України, зокрема Законом України «Про правовий режим воєнного стану», а також підзаконними нормативно-правовими актами, які деталізують повноваження, обов'язки та відповідальність органів влади у воєнний час (перш за все військових адміністрацій). Це сприяє підвищенню ефективності публічного адміністрування щодо захисту прав громадян.

Отже, адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації в умовах російсько-української війни є важливою науковою категорією для формування засобів захисту прав і свобод людини. Цей статус базується на нормативно визначених правах і обов'язках, що забезпечують належний рівень публічного адміністрування у надзвичайних умовах. Подальший розвиток цього статусу має враховувати сучасні виклики війни, інтегруючи світові стандарти права та сприяючи гуманітарному захисту постраждалих.

Список використаних джерел:

1. Галуцько В. Вітчизняна війна українського народу 2014–2015 рр. Науковий вісник публічного та приватного права. 2015. Вип. 2. С. 3–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvppp_2015_2_3.
2. Статус. Словник української мови: в 11 томах. Том 9. 1978. С. 671.
3. Армаш Н. Адміністративно-правовий статус керівників органів

виконавчої влади: автореф. дис... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 18 с.

4. Алексійчук М. Адміністративно-правовий статус міського, районного органу: автореф. дис... канд. юрид. наук Київ, 2009. 20 с.

5. Про правовий режим воєнного стану. Відомості Верховної Ради України. 2015, № 28, ст. 250. Прийнятий 12 травня 2015 року, № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.

6. Галуцько В.В., Курило В.І., Короєд С.О. та ін. Адміністративне право України. Херсон, 2015. 316 с.

7. Махмурова-Дишлюк О. Адміністративно правовий статус суб'єктів публічної адміністрації, які забезпечують права і свобод людини і громадянина в умовах збройних конфліктів в Україні. Науковий вісник публічного та приватного права. 2019. Вип. 4. С. 25–32.

Галуцько О. В. аспірант Науково-дослідного інституту публічного права

МІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ У СЛОВАЧЧИНІ

Міграційні процеси є невід'ємною частиною глобалізованого світу, і їхній вплив на соціально-економічне, культурне та політичне життя країн стає дедалі важливішим у світлі змін, що відбуваються на міжнародній арені. Міграція не тільки відповідає на економічні і соціальні потреби окремих осіб, але й визначає стратегії національної політики, міжнародного співробітництва та забезпечення прав людини. У зв'язку з цим порівняння міграційних процесів різних держав дає змогу не тільки зрозуміти специфіку окремих національних контекстів, а й виявити спільні тенденції, що формуються на рівні Європейського Союзу, як одного з найбільших політичних і економічних об'єднань.

Особливу увагу в цьому контексті заслуговує Словаччина — країна, яка, попри свою відносно малу територію та населення, має багатий досвід інтеграції мігрантів, як із сусідніх країн, так і з більш віддалених регіонів світу. Словаччина, будучи частиною Центральної Європи, має свої специфічні характеристики щодо міграційних процесів, що зумовлені як її географічним розташуванням, так і політичними, економічними та соціальними факторами. Важливу роль у розвитку міграційної ситуації відіграє як внутрішня політика держави, так і її міжнародні зобов'язання в рамках Європейського Союзу, а також в контексті глобальних мі-

граційних тенденцій.

Міграційні процеси Словаччини стали важливим елементом її соціально-економічної політики, зокрема через участь у європейських ініціативах та системах, таких як Спільна міграційна політика ЄС, а також у зв'язку з виконанням міжнародних зобов'язань щодо прийому біженців та інших категорій мігрантів. Однією з основних задач, що постають перед словацькими органами влади, є забезпечення ефективної інтеграції мігрантів у суспільство, що дозволяє підтримувати соціальну стабільність і економічний розвиток країни, одночасно враховуючи культурні особливості та потреби місцевих громад.

Однак, поряд із позитивними аспектами, міграція також викликає певні виклики, пов'язані з демографічними змінами, соціальними напруженнями та питаннями національної безпеки. Тому порівняльний аналіз міграційних процесів Словаччини з іншими європейськими країнами дозволяє краще зрозуміти, як різні національні політики справляються з цими викликами, а також які підходи є найбільш ефективними для досягнення балансу між національними інтересами та вимогами міжнародної спільноти.

Словаччина, будучи частиною Європейського Союзу з 2004 року, має ряд характерних особливостей у сфері міграції, які зумовлені як її історичним розвитком, так і сучасними політичними та економічними умовами. Розташована в серці Центральної Європи, ця країна протягом останніх трьох десятиліть пережила значні соціально-економічні зміни, пов'язані з трансформацією політичної системи після розпаду Чехословаччини в 1993 році. Розподіл Чехословаччини став важливою віхою, яка змусила Словаччину створювати нову державну політику в різних сферах, включаючи міграцію. З моменту отримання незалежності Словаччина зіткнулася з необхідністю адаптації до змін, що відбувалися в Європі, і гармонізації своєї політики з вимогами Європейського Союзу, в який вона приєдналася в 2004 році.

Однією з найбільш помітних характеристик міграційних процесів в Словаччині є те, що міграція в основному є економічною, а не політичною. Більшість мігрантів, які прибувають до Словаччини, прагнуть поліпшити свої умови життя та знайти можливості для працевлаштування. Зазначено, що велика частина мігрантів — це громадяни сусідніх країн, таких як Україна, Польща, Румунія та Угорщина. Це пояснюється тим, що країни Центральної та Східної Європи мають схожі історичні та культурні зв'язки, що полегшує процес адаптації для мігрантів, оскільки культурні відмінно-

сті між Словаччиною та її сусідами є менш значущими порівняно з іншими регіонами світу. Міграційні потоки з цих країн зумовлені пошуком кращих економічних умов і високим рівнем безробіття в ряді посткомуністичних країн.

На 2022 рік до Словаччини приїхало 278 595 осіб, які отримали офіційні документи для легального перебування на території країни [3]. Це число включає мігрантів різного походження, серед яких більшість складають громадяни сусідніх держав Центрально-Східної Європи, а також осіб, які були змушені покинути свої країни через конфлікти, економічні труднощі або інші фактори. Однак, серед загального потоку мігрантів найбільш помітним є вплив людей з України. Словаччина, як одна з країн, що межує з Україною, стала важливим напрямом для українців, особливо після початку російської агресії в 2014 році, а з початку 2022 року — ще більше.

Враховуючи масштаби міграції з України, Словаччина стала важливим пунктом призначення для біженців, які шукали безпечного притулку від війни та збройного конфлікту. Проте значне зростання кількості мігрантів зумовило необхідність адаптації національної міграційної політики та інфраструктури країни для надання належної підтримки біженцям, що включає доступ до житла, медичних послуг, освіти та інших соціальних гарантій. Тимчасовий притулок є важливою частиною міграційної політики країни, оскільки він дає можливість швидко допомогти особам, які потребують захисту, при цьому даючи їм певні права та гарантії на період їхнього перебування в Словаччині. Така політика також демонструє готовність Словаччини до співпраці з іншими державами ЄС у вирішенні проблеми біженців і підтримки принципів солідарності в рамках Європейської міграційної політики. Тимчасовий притулок, наданий Словаччиною особам, що потребують захисту, забезпечує широкий спектр послуг та прав, спрямованих на полегшення адаптації та інтеграції біженців на новому місці. Перш за все, особи, які отримали статус тимчасового притулку, мають доступ до медичного обслуговування, що включає як загальні медичні послуги, так і спеціалізовану допомогу, необхідну для вирішення конкретних проблем здоров'я, особливо тих, що виникли внаслідок травм чи стресу під час біженства. Вони також можуть отримати підтримку в питаннях харчування та гігієни, що є критично важливими для забезпечення їхніх основних потреб у період адаптації. Важливою складовою наданого статусу є доступ до освіти, як для дітей, так і для дорослих. Оскільки Словаччина надає тимчасовий притулок особам, які втікають від конфліктів,

вона забезпечує можливість навчання в школах та університетах, що дозволяє мігрантам і біженцям продовжувати освіту навіть в умовах екстреної ситуації. Важливо зазначити, що тимчасовий притулок дає можливість отримати житло. Держава створила спеціальні центри великої місткості, де люди можуть отримати тимчасове розміщення. Важливо зазначити, що, враховуючи обмежену кількість місць у таких центрах, для отримання місця потрібно заздалегідь подати заявку. Якщо місць у великих центрах немає, компетентні органи забезпечують розміщення у тимчасовому або аварійному житлі. Також існує програма підтримки приватних осіб, які готові надати тимчасове житло безкоштовно для біженців. Детальні інструкції та необхідні форми для подачі заявки можна знайти на офіційному вебсайті Міністерства внутрішніх справ Словаччини. Окрім цього, уряд Словаччини та міжнародні організації надають фінансову допомогу людям, які отримали тимчасовий притулок. Це включає базову підтримку для покриття необхідних витрат на життя, таких як харчування та засоби гігієни, а також компенсацію частини витрат на оренду житла або інші потреби. Інформацію про фінансову допомогу та способи її отримання можна знайти на вебсайті Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) [2].

Таким чином, Словаччина активно підтримує осіб, які шукають тимчасового притулку, надаючи не лише фізичні та матеріальні ресурси для їхнього виживання, але й можливості для соціальної інтеграції, навчання, працевлаштування та розвитку.

Проте, поряд із позитивними аспектами економічної міграції, виникають певні соціальні виклики. Однією з найбільших проблем для мігрантів є мовний бар'єр, оскільки для багатьох іммігрантів словацька мова є новою і складною для освоєння. Окрім того, культурні відмінності можуть стати на заваді нормальній інтеграції в суспільство, особливо в тих випадках, коли іммігранти стикаються з дискримінацією або упередженим ставленням з боку місцевого населення. Оскільки Словаччина має помітні культурні відмінності від деяких своїх сусідів, інтеграція мігрантів потребує значних зусиль як з боку держави, так і з боку самих мігрантів. Словаччина частково вирішила ці проблеми шляхом надання безкоштовних курсів словацької мови для Українців, так наприклад в Братиславі, Нітрі та в Кошицях організували безкоштовні мовні курси для всіх бажаючих Українців [1].

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що Словаччина, як частина Європейського Союзу, стала важливим

напрямом для міграційних потоків, зокрема для осіб, які шукають тимчасовий притулок. Історичні, політичні та економічні фактори сприяли тому, що Словаччина здебільшого приймає економічних мігрантів, зокрема з посткомуністичних країн, таких як Україна, Польща, Румунія та Угорщина. Міграційні потоки з цих держав зумовлені високим рівнем безробіття, економічними труднощами та політичними змінами в їхніх країнах, що змушує громадян шукати кращі умови життя за кордоном.

Особливо важливим є приплив мігрантів з України, що значно зріс після початку конфлікту в 2014 році, а також у 2022 році, коли почалася повномасштабна агресія Росії. Для багатьох українців Словаччина стала не лише транзитною країною, але й важливим пунктом призначення для тимчасового притулку, що підтверджується великою кількістю осіб, які звернулися за статусом «*dočasné útočisko*». Цей статус є важливою частиною міграційної політики Європейського Союзу, яка надає тимчасовий захист біженцям та особам, що потрапили в екстремальні ситуації через війну або інші надзвичайні події.

Важливо зазначити, що Словаччина забезпечує своїм мігрантам широкий спектр послуг, зокрема доступ до медичного обслуговування, освіти, житла та соціальних гарантій. Тимчасовий притулок дає змогу людям, які шукають безпечного притулку, адаптуватися до нових умов життя, забезпечує підтримку в процесі інтеграції в словацьке суспільство та надає право на тимчасову соціальну допомогу, що допомагає мігрантам пристосуватися до нових економічних та соціальних умов. Проте, незважаючи на надану допомогу, інтеграція мігрантів у словацьке суспільство залишається викликом через мовний бар'єр, культурні відмінності та соціальні упередження. Мовні курси та інші ініціативи з адаптації допомагають мігрантам подолати ці труднощі, але процес інтеграції потребує часу та зусиль як з боку держави, так і з боку самих мігрантів.

Загалом, міграційна політика Словаччини демонструє високий рівень солідарності в рамках Європейського Союзу, а також готовність країни брати на себе відповідальність за прийом біженців і мігрантів, що потребують тимчасового притулку. Словаччина надає тимчасовий притулок не лише для осіб, які змушені покинути свої країни через конфлікти, а й для тих, хто шукає кращі економічні умови для життя. Однак, для забезпечення більш ефективної інтеграції та підтримки мігрантів необхідно продовжувати вдосконалювати національну міграційну політику, сприяти розвитку

мовних курсів та створювати можливості для працевлаштування, освіти та соціальної інтеграції. Виклики, з якими стикаються мігранти, зокрема мовні бар'єри та соціальні стереотипи, потребують комплексного підходу, що включає як державні програми, так і підтримку на рівні громадських організацій та місцевих спільнот.

Таким чином, хоча Словаччина вже зробила значні кроки в напрямку адаптації міграційної політики та підтримки біженців, цей процес є безперервним і потребує постійної уваги та гнучкості. Оскільки міграційні потоки, зокрема з України, продовжують зростати, важливо, щоб Словаччина підтримувала політику, яка гарантує соціальну підтримку, економічну стабільність та безпеку для всіх, хто шукає захисту на її території.

Список використаних джерел:

1. Bezplatné jazykové kurzy. Pre ľudí z Ukrajiny. 2023. URL: <https://mareena.sk/pre-ludi-z-ukrajiny>.
2. Čo je to dočasné útočisko?. UNHCR. 2023. URL: <https://help.unhcr.org/slovakia/sk/information-for-people-coming-from-ukraine/temporary-protection/>.
3. Migrácia na Slovensku. IOM SLOVENSKO. 2022. URL: <https://iom.sk/sk/migracia/migracia-na-slovensku.html>.

Галай В.В. – студентка 2-го курсу факультету інформаційних технологій та соціально-гуманітарних наук Київського університету інтелектуальної власності та права

ДЕЯКІ ЧИННИКИ СВОБОДИ МЕДІА: НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО МЕДІА»

Умовах сьогодення в Україні здійснюється заходи щодо відбиття повномасштабного російського терористичного вторгнення. Для забезпечення цього в державі введено воєнний стан. Наслідком якого, зокрема, є певне об'єктивне обмеження свободи слова. Одночасно треба зазначити, що цей же час формується профільне законодавство у сфері медіа, яке буде забезпечувати свободу слова на десятиліття для нашого суспільства.

Отже, критичний аналіз викликів закону України «Про медіа», мають важливе значення для української медіа спільноти та безпосередньо журналістів на багато років вперед.

Згідно статті 34 «Конституції України» кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір [1].

Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів, про це стаття 19 «Загальної декларації прав людини» [2].

Згідно зі статтею 4 Закону України «Про медіа» 13 грудня 2022 р. № 2849-IX діяльність у сфері медіа ґрунтується на принципах свободи вираження поглядів і переконань, свободи поширення, обміну та отримання інформації, свободи діяльності суб'єктів у сфері медіа, у тому числі вільного визначення змісту інформації, свободи господарської діяльності у сфері медіа, гарантованості права на інформацію, відкритості та доступності інформації, дос-

товірності і повноти інформації, правомірності одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, захищеності особи від втручання в її особисте та сімейне життя [3].

При цьому міжнародна спільнота здійснює певну критику норм Закону України «Про медіа». Так у свій редакційній статті журналісти з «Радіо Свободи» вважають, що певні положення Закону від 13 грудня 2022 р. № 2849-IX серйозно загрожує свободі преси в Україні, посилюючи державний контроль над інформацією в той час, коли громадяни потребують її найбільше. Зокрема координаторка програм CPJ в Європі та Центральній Азії Гульноза Саїд в коментарі «Голосу Америки» Гульноза Саїд закликає українську владу не намагатись контролювати вільний потік інформації та не обмежувати свободу медіа [4].

Разом з тим, розробники Закону 13 грудня 2022 р. № 2849-IX вважають, що його норми створюють єдину, впорядковану та взаємоузгоджену системи правових норм, спрямованих на регулювання праввідносин у сфері медіа, виконання Україною зобов'язань перед європейськими партнерами та імплементація норм європейського законодавства у національне законодавство України шляхом забезпечення реалізації права на свободу вираження поглядів, права на отримання різнобічної, достовірної та оперативної інформації, на забезпечення плюралізму думок і вільного поширення інформації, на захист національних інтересів України та прав користувачів медіа-сервісів, регулювання діяльності в сфері медіа відповідно до принципів прозорості, справедливості та неупередженості, стимулювання конкурентного середовища, рівноправності і незалежності медіа [5].

Отже, наведені вище норми права та різноманіття думок дає підстави зробити висновок, що Закон України «Про медіа» 13 грудня 2022 р. № 2849-IX був покликаний врегулювати відносини, пов'язані з розповсюдженням масової інформації, та визначав правові основи діяльності в Україні суб'єктів у сфері медіа, а також основи державного управління, регулювання і нагляду у цій сфері. Головне завдання Закону 13 грудня 2022 р. № 2849-IX надати правові інструменти державі, самим медіа та журналістам, щоб спокійно працювати в умовах значної зміни інформаційного середовища, не обмежуючи свободу слова, бо це неможливо в умовах відкритого суспільства і домінування інтернету.

Список використаних джерел:

1. Конституція України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. 2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80?find=1&text=%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F+34#w2_1
2. Загальна декларація прав людини 10 грудня 1948 р. № 995_015. Верховна Рада України. 2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
3. Про медіа. Закон України 13 грудня 2022 р. № 2849-IX. Верховна Рада України. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
4. Незалежність Нацради і блокування сайтів: експерти оцінили загрози свободі слова у законі «Про медіа». Радіо Свобода. 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zakon-pro-media-plyusy-minusy-zahrozy-eksperty/32219915.html>
5. Пояснювальна Записка до проекту Закону України «Про медіа» Верховна Рада України. 2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/173639>

Григоренко С.В. – студентка 3-го курсу юридичного факультету Київського університету інтелектуальної власності та права

ПРИНЦИПИ ГУМАННОСТІ І МОРАЛІ ПРИ РЕЄСТРАЦІЇ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК

При реєстрації торговельних марок слід звертати увагу на такі принципи, як гуманність та мораль, які уособлюють в собі публічний порядок. Адже в Україні не надається правова охорона знакам, які суперечать вищенаведеним критеріям.

Взагалі поняття гуманності і моралі є взаємопов'язаними, бо якщо виключити з системи принципів одне, зміст іншого буде втрачатися. Хоча чинне законодавство не встановлює перелік таких принципів та їх офіційне тлумачення. Але такий колегіальний орган, як Апеляційна палата Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (далі – Мінекономіки), часто спирається в своїх рішеннях на ознаку моральності торговельних марок.

Так, для початку можна розглянути тлумачення слова гуманність, яке в свою чергу є похідним від слова гуманний. Гуманний – людяний у своїх діях і ставленні до інших людей [1]. Тобто той, що керується, діє та усвідомлює свої внутрішні переконання, які б не суперечили загальноприйнятим стандартам та нормам на благо інших людей.

Поряд з тим, на думку Ю.П. Крисюка, поняття моралі визначається, як система історично визначених поглядів, норм, принципів, оцінок, переконань, які знаходять вираження у вчинках та діях людей, регулюють їх ставлення один до одного, до суспільства, певного класу, держави і підтримуються особистими переконаннями, традиціями, вихованням, силою громадської думки [2].

Отже, гуманність і мораль хоч і різняться за своїм змістом, але за значенням перше підпорядковується другому та служить певним його виявом. Також тісна взаємопов'язаність двох вище зазначених принципів виражається в публічному порядку. Так публічний порядок – це публічно-правові відносини, які визначають основи суспільного ладу держави.

Щоб дослідити принципи на яких відбувається задоволення реєстрації знаків, про які вже вище зазначалось, доречно було б звернутися до рішень Апеляційної палати Мінекономіки, як про відмову, так і про задоволення в реєстрації торговельних марок, та розглянути в яких випадках є доречне посилення на гуманність та моральність.

Так першим до розгляду необхідно взяти рішення Апеляційної палати за заявкою № m201806790. Апелянт – Левицький Ярослав Георгійович заперечував проти рішення Мінекономіки про відмову в реєстрації знаку “CONTRABANDA” та зазначає, що експерт керуючись особистим розумінням, не спираючись на законодавство виконав тлумачення слова лише з власних переконань і прийшов до висновку, що заявлене позначення суперечить публічному порядку і принципам моралі. Апелянт зазначає, що Закон України «Про захист суспільної моралі» встановлює вичерпний список того, що не дозволяється у використанні при створенні торговельної марки. На його погляд назва “CONTRABANDA” не стосується жодного пункту з переліку забороненої продукції та не може бути опосередкованою пропагандою такого негативного явища як контрабанда. До того ж апелянт посиляється на досвід Бюро інтелектуальної власності Європейського Союзу, який не вбачає опосеред-

кованої пропаганди в назві «Contrebande» (з французької мови – контрабанда).

Колегія Апеляційної палати вивчивши і проаналізувавши аргументацію сторін, звернулася до тлумачення таких понять як «мораль» та «публічний порядок», щоб визначити чи суперечить знак “CONTRABANDA” загальноприйнятим нормам. Словесний елемент “CONTRABANDA” є транслітерацією латинськими літерами українського слова “контрабанда”.

Відповідно до статті 201 Кримінального кодексу України контрабанда – це переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації [3]. Також колегія зверталась до тлумачення слова «контрабанда» в різних відкритих джерелах і в цілому пошук надає тільки негативну характеристику цього слова .

Тож колегія прийшла до висновку, що контрабанда, як злочин, є суспільно-небезпечним діянням і суперечить моралі, людській гідності, гуманності та публічному порядку в цілому. Такий знак хоч на пряму і не закликає до протиправних дій, але може на підсвідомому рівні виправдовувати контрабандистські дії і робити їх мало-значущими в очах великого кола споживачів.

Очевидно можна зробити висновок, що колегія Апеляційної палати прийняла рішення відмовити у реєстрації торговельної марки “CONTRABANDA” за заявкою № m201806790 на тій підставі, що заявлене комбіноване позначення для всього переліку товарів 29, 30, 32, 33 та послуг 35, 43 класів МКТП, як таке, що суперечить публічному порядку та принципам моралі [4].

Другим доречно було б розглянути рішення за заявкою № m201415286. На підставі висновку закладу експертизи було прийнято рішення про відмову в реєстрації знаку «Пьешь, как дышишь». За висновком експерта товари, марковані заявленим позначенням, можуть породжувати хибне уявлення про те, що вживання алкоголю так само необхідно для життєдіяльності організму, як і необхідність дихати та може сприйматися як таке, що пропагує вживання алкогольних напоїв.

Апелянт – компанія БАЯДЕРА МЕНЕДЖМЕНТ ЛІМІТЕД (СУ) не погодилась з обґрунтуванням підстав про відмову в реєст-

рації знаку для товарів і послуг «Пьешь, как дышишь». Основним ствердженням апелянта було те, що вислів «Пьешь, как дышишь» розрахований на відповідну вікову категорію населення (+18), а сам лозунг являється метафорою і задум даного тексту полягав у легкості та чистоті напою, а не закликав до заміни такого важливого процесу, як дихання, вживанням алкоголю.

Дослідивши аргументацію сторін колегія Апеляційної палати дійшла до висновку, що заявлене позначення «Пьешь, как дышишь» (українською мовою «П'єш як дихаєш») є простою дієслівною метафорою, в основі якої закладено порівняння дії «п'єш» з дією «дихаєш» з ознакою якості напоїв, які п'єш, та повітря, яким дихаєш: напій такий же легкий як (немов) повітря, яким дихаєш. При цьому воно не містить вигуку, команди чи заклику до будьякої дії, зокрема до дії «пий!». Також споживач цієї категорії товару може адекватно аналізувати слоган та не піддаватись оманливому впливу реклами [5].

Тож в даному рішенні колегія не вбачала порушень публічного порядку, а також відсутності моральності та гуманності цього вислову, тому рішення було прийняте на користь реєстрації торговельного знаку.

Ці дві ситуації яскраво вказують на взаємну залежність між такими поняттями, як «гуманність», «мораль» та «публічний порядок», їх тонку грань розмежування та використання.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови: в 11 т. :1971. Т. 2. 193 с.
2. Крисюк Ю.П. Мораль і право: проблеми співвідношення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. Ужгород, 2012. Вип. 19. Т. 1. С. 67–70.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
4. Рішення Апеляційної палати за заявкою № m201806790. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ukrpatent.org/atachs/contrabanda-res-2020.pdf>
5. Рішення Апеляційної палати за заявкою № m201415286. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ukrpatent.org/atachs/pyesh-kak-dyshish-cyr-res-2016.pdf>

Каркузашвілі Д.Г. – студентка 2-го курсу факультету інформаційних технологій та соціально-гуманітарних наук Київського університету інтелектуальної власності та права

ДОТРИМАННЯ ЗАСАД ПРО СВОБОДУ МЕДІА В УКРАЇНІ СЛОВАМИ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Завдяки прогресу, ухваленню нових законів і нормативних актів, таких, як Конституція України [1], Закони України "Про інформацію [2]" і "Про медіа [3]" та ін, свобода слова в Україні справді існує. Це підтверджують і журналістські розслідування, що проводяться та результати яких публікуються вже не перший рік. Яскравими прикладами є серія публікацій про справу Катерини Гандзюк від "Суспільного" [4] чи публікації "Української правди" про резиденцію Януковича "Межигір'я" [5].

І хоча під час війни неможливо обійтись без цензури у висвітленні питань щодо ходу бойових дій, проте наші журналісти продовжують відвідувати гарячі точки та звітувати прямісінько з них.

Через деякі прогалини в законодавстві, часом недовіру з боку громадськості та можливі конфлікти в професійній спільноті, журналістика в Україні та свобода слова часом зазнають певних проблем. Та як же їх вирішити?

Говорячи про свободу слова в нашій країні неможливо не згадати таких видатних українських класиків як Івана Франка, Юрія Андруховича чи Григорія Сковороду. Не забудемося також про Павла Загребельного і Олену Телігу. У їхніх творах, деякі з яких були написані століття тому, знаходяться слова, що й досі залишаються актуальними в наш час, у тому числі щодо свободи слова та вираження.

«Лиш боротись – значить жити!» – Іван Франко [6]. Ця цитата показує, що громадянське суспільство може досягти своїх цілей лише шляхом боротьби. Громадяни повинні бути готові захищати свої права і свободи, навіть якщо це означає боротьбу з владою.

«Як ліки не завжди приємні, так і істина буває сувора» – писав Григорій Сковорода [7]. Цей вислів підкреслює важливість ролі правди в суспільстві, особливо у часи війни, коли вона може бути обмеженою або забороненою та, не зважаючи на це, важливо інформувати людей про те, що відбувається. «Кожен народ може бути сильним, войовничим та вільним» – писав Іван Франко [8], а Олена Теліга говорила: «Держави стоять не на династії, а на внут-

рішній єдності і силі народу» [9]. Ці цитати, на мою думку, можна розуміти не лише з точки зору сили згуртованості народу. Пропонуємо розглянути їх як уособлення ідеї заклику до журналістів об'єднатися для досягнення спільних цілей, таких як захист свободи слова та їхніх життів у разі небезпеки.

«Свобода – це повітря. Найнеобхідніша передумова існування...» – за словами Юрія Андруховича [11]. Ця теза перегукується з важливістю захисту свободи слова та незалежних медіа.

«Хто починає з втрати незалежності суджень, кінчає втратою душевних сил» – за словами Павла Загребельного [11]. Цей вислів прекрасно ілюструє важливість створення широкого та різнобічного медіа простору, задля того, щоб кожен міг формувати свою думку на основі багатьох джерел інформації.

Усі ці цитати лише вершина айсберга вічної української класики. Наші письменники ще багато років тому писали про боротьбу за свободу слова і за свободу загалом. То чому б не прислухатися до їх порад зараз?

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про інформацію. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. ст.650. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
3. Про медіа. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20>
4. Новини за темою — Катерина Гандзюк. Суспільне. 2023. URL: <https://suspilne.media/tag/ganzduk/>
5. Українська правда. Межигір'я. URL: <https://www.pravda.com.ua/tags/mezhigirja/>
6. Голос України. Франко І. "Лиш боротись – значить жить!" URL: <http://www.golos.com.ua/article/363770>
7. Афоризми Григорія Сковороди. Сковорода Г. "Як ліки не завжди приємні, так і істина буває сувора" URL: <https://osvita.ua/school/literature/s/63970/>

8. Франко І. Мойсей: поема / Іван Франко; [авт. вступ. ст. Д. Павличко : ред., комент. та прим. М. Шалати ; іл. Є. Безніска]. Київ: Пульсари, 2010. 142 с.

9. Перспектива. Вислови відомих українців. Теліга О. «Держави стоять не на династії, а на внутрішній єдності і силі народу» URL: https://www.perspektyva.in.ua/ukrayinska-natsiya-i-derzhava/vyslovy-vidomyh-ukrayintsiv/#google_vignette

10. Збірник цитат і висловів №4417. Андрухович Ю. "Свобода – це повітря. Найнеобхідніша передумова існування..." URL: <https://rozdil.lviv.ua/apophisms/aph.php?id=4417>

11. Перспектива. Вислови відомих українців. Загребельний П. «Хто починає з втрати незалежності суджень, кінчає втратою душевних сил» URL: https://www.perspektyva.in.ua/ukrayinska-natsiya-i-derzhava/vyslovy-vidomyh-ukrayintsiv/#google_vignette

Коротка П.В. – студентка 2-го курсу факультету інформаційних технологій та соціально-гуманітарних наук Київського університету інтелектуальної власності та права

РЕГУЛЯТОРНІ ВИКЛИКИ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО МЕДІА»

Регуляторні виклики – це проблеми або обмеження, які виникають через введення нових правил або нормативів. У контексті Закону України "Про медіа", регуляторні виклики можуть включати в себе адаптацію медійних організацій до нових нормативів, забезпечення дотримання цих нормативів, а також можливі конфлікти із захистом свободи слова та іншими правами.

Закон України "Про медіа" (далі – Закон № 2849-IX) був прийнятий 13 грудня 2022 року та набрав чинності 31 березня 2023 року. Цей Закон спрямований на забезпечення реалізації права на свободу вираження поглядів, права на отримання різнобічної, достовірної та оперативної інформації, на забезпечення плюралізму думок і вільного поширення інформації, на захист національних інтересів України та прав користувачів медіа-сервісів, регулювання діяльності у сфері медіа відповідно до принципів прозорості, справедливості та неупередженості, стимулювання конкурентного середовища, рівноправності і незалежності медіа та визначає пра-

вовий статус, порядок формування, діяльності та повноваження Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення [1].

На думку адвоката М. Тютюнникова Закон № 2849-IX є значним кроком уперед у реформі медіа в Україні, оскільки він запроваджує низку нових норм та принципів, які спрямовані на забезпечення свободи слова, гарантування прав медіа та захисту аудиторії від шкідливої інформації [2].

Однак, наразі, існує низка регуляторних викликів, які можуть ускладнити ефективне впровадження Закону № 2849-IX. Недостатнє фінансування Національна ради з питань телебачення і радіомовлення (далі – Нацрада). Вона є головним регуляторним органом у сфері медіа в Україні. Закон 2849-IX надає Нацраді значні повноваження, зокрема, щодо реєстрації медіа, видачі ліцензій, проведення перевірок, застосування санкцій тощо. Однак, на думку О. Ткаченко Державне фінансування телебачення в Україні – це все копійки, порівняно з тим, що роблять росіяни для фінансування своєї пропаганди. Нацрада має недостатнє фінансування для виконання своїх обов’язків. Це може спричинити затримки у прийнятті рішень, недостатнього рівня експертизи та інших проблем [3].

При цьому фахівці у сфері медіа піднімають питання недосконалості механізму захисту прав суб’єктів медіа в нормах Закону № 2849-IX. Зокрема, щодо доступу до інформації, захисту від перешкоджання журналістській діяльності тощо. Ці механізми є недостатньо досконалими. Це може призвести до порушень прав незалежних суб’єктів медіа, зокрема, з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування [2].

Недосконалість механізму захисту аудиторії від шкідливої інформації. Закон передбачає низку заходів щодо захисту аудиторії від шкідливої інформації, зокрема, щодо заборони пропаганди війни, насильства, ненависті тощо. Це може призвести до поширення шкідливої інформації, зокрема, в інтернеті. Закон передбачає низку змін у сфері медіа, зокрема, щодо переходу на ліцензування онлайн-медіа, впровадження механізму суспільного мовлення тощо. Медійна галузь не завжди готова до цих змін. Це може призвести до проблем з їх імплементацією.

Зі сторони Уряду України існує інша точка зору на аналізоване нами проблематику, так заступник Міністра культури та інформаційної політики України Т. Шевченко, який пояснив Голосу Америки, чому, на його думку, посилення ролі та повноважень ме-

дійного регулятора – важливе. «Український регулятор більшість років свого існування був абсолютно беззубим. Це видно на прикладі проросійських телеканалів, з якими нічого не можна було зробити. Повноваження регулятора були дуже обмежені. Посилення повноважень регулятора є необхідним кроком для забезпечення і гарантування незалежності», – заявляє посадовець [4].

Отже, регуляторними викликами Закону України "Про медіа" є необхідність дотримання балансу між свободою слова та захисту національних інтересів України, особливо в умовах російсько-української війни. В повному обсязі закон України «Про медіа» не дає відповіді на ці питання. І на наш погляд дати не може. Відповідно процесі їх застосування до нього мають постійно на протязі певного строку вноситься зміни і доповнення. Щоб з одного боку не допустити зниження рівня свободи слова в Україні та незалежності медіа, з другої сторони не допустити порушення прав журналістів та монополії влади чи різних структур у медіа просторі України.

Список використаних джерел:

1. Про медіа: Закону України № 2849-IX. Верховна рада України. URL: 2023. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
2. Таранова Є. Нові правила роботи медіаринку: як закон "Про медіа" вплине на діяльність ЗМІ в Україні. 2022. URL: <https://delo.ua/politics/novi-pravila-roboti-mediarynku-yak-zakon-promedia-vpline-na-diyalnist-zmi-v-ukrayini408405/#:~:text=Що%20передбачається%20законом%2C%20розповідає%20Delo,на%20підпис%20президента%20Володимира%20Зеленського>
3. Телебачення в Україні під час війни: необхідна єдність чи «марафон пропаганди»? Радіо Свободи. 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/amp/ukrayina-media-telebachennya-marafon-yedyni-novyny/32518335.html>
4. Коваленко О. Загроза свободі слова, чи крок на шляху до євроінтеграції – експерти про новий закон про медіа. HOLOSAMERYKY. 2023. URL: <https://www.holosameryky.com/amp/novy-zakon-pro-media-v-ukrayini/6914155.html>

Мендограло А.В. – студентка 4-го курсу юридичного факультету Київського університету інтелектуальної власності та права

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах сьогодення питання захисту персональних даних є досить актуальним. Розвиток інформаційних технологій позитивно впливає на суспільство, але не варто забувати про ризик заподіяння шкоди особистим правам громадян в період воєнного стану. Майже кожного дня людина використовує свої персональні дані в різних сферах життя: активне ведення соціальних мереж, спілкування на теренах інтернету набуло неабиякої популярності серед суспільства. Тому слід пам'ятати, що війна може бути не лише на полі бою, а й в інформаційному просторі. В зв'язку з цим небезпека незаконного використання персональних даних зростає щодня.

Із запровадженням в Україні правового режиму воєнного стану життя українців зазнало великих змін, які торкнулися в тому числі і персональних даних. Найбільш актуальним способом комунікації наразі є листування в соціальних мережах. Саме так люди, на відстані, можуть мати зв'язок та надавати підтримку один одному в цей важкий час.

Слід врахувати, що особливого захисту своїх персональних даних через призму публічного адміністрування потребують ті, хто своїми зусиллями наближає нас до перемоги. Адже в їхньому інформаційному просторі знаходиться вкрай важлива інформація, яка неабияк цікавить ворога.

Останнім часом, в медіа почали з'являтися повідомлення про певні випадки незаконного збирання персональних даних, не лише з метою шахрайства, а й для стеження за певними категоріями громадян (військовими, волонтерами, службовцями, тощо). Тому, необхідність адміністративно-правового захисту прав суб'єктів персональних даних в умовах дії правового режиму воєнного стану вкрай висока [1, ст. 22]. Ігнорування може призвести до неоправданих наслідків та завдати шкоди особистому не тільки окремим фізичним особам, а і суспільству загалом.

Найбільшою кількістю персональних даних володіє держава, яка повинна дотримуватися суворих правил щодо збереження, об-

робки інформації, поводження з нею. Глобальною проблемою, яка не оминула навіть найбільш розвинені країни світу, залишається відсутність дієвих універсальних заходів з протидії кібератакам на державні бази даних. Слід наголосити, що кібератаки є небезпечним інструментом ведення війни, який доводить свою ефективність і потребує залучення невеликої кількості ресурсів. У відповідь на вказаний виклик Україна активно залучає до оборони національної безпеки ІТ-фахівців, що слід визнати позитивним кроком на шляху до забезпечення захисту персональних даних в умовах воєнного стану. [2, с.53]

Як зазначає О.П. Радкевич, кіберзлочини набувають все більшої важливості й розповсюдженості, оскільки значна кількість людей активно взаємодіє в онлайн-середовищі [3, с.215]. Саме тому питання адміністративно-правового захисту персональних даних потребує великої уваги, адже з кожним днем зростає все більша суспільна небезпечність.

Слід наголосити, що створення дієвої системи захисту персональних даних належить до міжнародних зобов'язань України, в тому числі пов'язаних із європейською інтеграцією нашої держави. Зокрема, саме від виконання цього зобов'язання значною мірою залежать євроінтеграційні прагнення України. Тобто, постійне впровадження європейських стандартів та процес наближення до повного членства в ЄС вимагають оновлення українського регулювання захисту персональних даних до європейських стандартів [4, с. 206].

Підсумовуючи все вищесказане, можна зробити висновки, що адміністративно-правовий захист персональних даних має свою правову основу, але потребує подальшого вдосконалення. Навіть у найскладніші часи права і свободи людини та громадянина, мають бути дотримані. Багато важливої та конфіденційної інформації передається саме через соціальні мережі, тому необхідність захисту персональних даних вкрай висока. Важливо забезпечити баланс між безпекою держави та охороною приватного життя громадян. Люди повинні розуміти всі ризики стосовно безпеки особистих даних в онлайн-середовищі. Держава ж в свою чергу, має дотримуватися прозорості в своїх діях та забезпечити захист персональних даних громадськості у будь-яких ситуаціях.

Отже, ми вважаємо, що під адміністративно-правовими засобами захисту персональних даних слід розуміти систему заходів попередження (запобіжні заходи), припинення протиправних дій,

що порушують права громадян на володіння та розпорядження та застосування державними органами заходів адміністративної відповідальності у відповідності до чинного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Костюк А.С. Бізнес у воєнний час: як змінилося законодавство. *Актуальні проблеми трудових відносин під час воєнного стану : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті*, м. Миколаїв, 27 квітня 2022 року. Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 21-24.

2. Попович Т.П. Право особи на захист персональних даних в Інтернеті: теоретико-правові аспекти. *Аналітично-порівняльне правознавство*. №2. 2021. Львів. С. 51-54.

3. Радкевич О.П. Конфіденційність персональної інформації в соціальних мережах. *Вісник Вищої ради юстиції*. Київ. 2012. С. 215-224

4. Михайлик А.С. Сучасний стан та проблеми захисту персональних даних працівників в Україні в умовах цифрової трансформації. *Соціальне право*. № 4. 2021. С. 200–2007.

Мулявчик Ю.С. – студентка 2-го курсу магістратури юридичного факультету Київського університету інтелектуальної власності та права

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У сучасному демократичному суспільстві інформаційна сфера відіграє важливу роль у суспільному устрої та його прогресивному розвитку.

Інформаційна сфера є важливим аспектом суспільно-державних зв'язків, проте вона не є автономною. Для сталого розвитку суспільства і держави важливо забезпечити правовий простір для функціонування інформаційної сфери. Інформаційна сфера складається з різних елементів, зокрема інформації, і формується та розвивається за своїми власними принципами. Це дозволяє вважати її самостійною відносно цілей правового регулювання.

Так, конституційні засади є невід'ємною складовою становлення суверенної України. Вони визначають базові принципи та цінності, на яких ґрунтується українське суспільство. Конституція України гарантує права та свободи кожного громадянина, встановлює принцип розділу влади, а також засади економічної, соціальної та культурної політики держави. Відповідно до конституційних засад здійснюється розвиток законодавства, яке стимулює реформи та модернізацію України.

Дослідження конституційних засад щодо регулювання інформаційної сфери є необхідним кроком для розвитку цієї сфери та створення інформаційного законодавства, яке має за мету налагодити суспільні інформаційні відносини, котрі виникають під час інформаційної взаємодії. Це також спрямовано на забезпечення прав і інтересів людини, суспільства та держави, пов'язаних з інформацією та іншими її аспектами.

Належне забезпечення захищеності інтересів людини, суспільства та держави в інформаційній сфері є важливою задачею, яка потребує додаткового аналізу теоретичних положень та конституційних засад забезпечення інформаційної безпеки України. Цей аналіз допоможе визначити основні риси і особливості інформаційної безпеки, а також обґрунтувати напрямки розвитку конституційного регулювання в цій сфері.

Інформаційне суспільство – це суспільство, у якому діяльність людей ґрунтується на використанні послуг, що надають за допомогою інформаційних технологій і технологій зв'язку. Державі належить провідна роль у становленні інформаційного суспільства, координації діяльності різних його суб'єктів. Вона сприяє інтеграції людей у нову інформаційно-технологічну спільноту, розвитку галузей інформаційної індустрії, забезпеченню прогресу демократії, дотриманню прав людини та громадянина в цих умовах [2].

У широкому значенні, інформаційне суспільство – складова громадянського суспільства, що функціонує в межах єдиного інформаційно-комунікаційного простору, у якому домінують нові технологічні засади, що передбачають масове використання перспективних інформаційних технологій, засобів комп'ютерної техніки, телекомунікацій; створено якісно новий розвинений ринок знань та інформації як визначальних чинників виробництва; розроблено систему державних гарантій, передусім правових і безпекових, реалізації інформаційних прав і свобод людини, зокрема прав на безпечне вільне отримання, поширення та використання інформації [4, с.

6].

Можна виділити цілий ряд принципів, які мають конституційну основу, але не закріплені прямо в Конституції України. Ці принципи відображають основні цінності держави і визначають напрямки її діяльності. А саме принципи демократії, правової держави, верховенства права, рівності та недотримання дискримінації, захисту прав і свобод громадян, соціальної справедливості та інше. Вони складають основу для розроблення законів та прийняття важливих рішень в державі, забезпечуючи гармонію та стабільність у суспільстві.

Конституційні принципи втілюють основні цінності та зміст Конституції. Вони дозволяють адаптувати конкретні норми до умов суспільства, котрі постійно змінюються. Конкретні норми відображають «букву» конституційного права, а принципи – його дух [3, с. 56].

У поєднанні вони створюють конституційну модель, яка повинна відображати суспільні відносини і забезпечувати їх правове регулювання в певному форматі.

Конституція України містить ряд положень, що безпосередньо спрямовані на регулювання інформаційної сфери суспільних відносин в Україні. Так, розділ II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» Конституції України містить низку положень, які прямо стосуються інформаційної сфери. Особливе значення має ст. 3 Конституції України, відповідно до якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Стаття 34 Конституції України визначає право на свободу думки і слова, а також право на інформацію. Статтею 32 Конституції України не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, гарантовано право на офіційну інформацію про себе. Цією ж нормою утверджено поняття державної таємниці та іншої захищеної законом таємниці.

Також, ст. 39 Основного Закону гарантує право на вільний доступ до інформації, у тому числі до державної інформації [1].

Ці положення відображають соціальну цінність інформації для людини, її право на отримання та поширення інформації.

Інформаційну безпеку як одну з найважливіших функцій держави встановила стаття 17 Конституції України, а стаття 50 – право вільного доступу до екологічної інформації. Стаття 57 Конституції України гарантує доступ до правової інформації [1].

Конституційні засади правового регулювання інформаційної сфери мають на меті забезпечення інформаційної безпеки, гарантування права на інформацію, включаючи право на свободу думки і слова, а також забезпечення права доступу до інформації. Ці засади встановлюють систему логічних зв'язків між собою та утворюють предметний блок конституційних принципів, спрямованих на регулювання інформаційної сфери.

Отже, конституційні забезпечення безпеки інформаційної сфери є невід'ємною частиною Конституції України. Вони визначають основні принципи та правові норми, спрямовані на захист та розвиток інформаційного простору. Ці положення також виступають правовою основою для формування національного законодавства щодо інформаційної безпеки та покликані гарантувати відповідність України міжнародним стандартам та вимогам світового інформаційного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Інформаційне суспільство. URL : <http://jure.in.ua/tema-2-informatsijne-suspilstvo>.
3. Камінська Н. В. Проблеми імплементації міжнародноправових стандартів у сфері кібербезпеки. *Розвиток науки і практики міжнародного права* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 25-річчю УАМП. Київ, 2018. С. 55-58.
4. Кір'ян В. О. Правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2013. 20 с.

Садовська Д.О. – студентка 2-го курсу факультету інформаційних технологій та соціально-гуманітарних наук Київського університету інтелектуальної власності та права

СВОБОДА МЕДІА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан в Україні запроваджений після вторгнення російської армії 24 лютого 2022 року. Закон дозволяє військовому командуванню та військовим адміністраціям (там, де вони створені) «регулювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Не вся інформація може бути вільна запитана та використана. Адже є й інформація з обмеженим доступом – таємна, конфіденційна, службова. В час дії воєнного стану особливо важливо дотримуватись “букви закону” і не публікувати тих даних, які можуть прямо чи опосередковано зашкодити безпеці держави та її громадян. Але законодавство про доступ до публічної інформації, яке і визначає ці види інформації з обмеженим доступом, не змінювалось з моменту початку повномасштабного вторгнення, тому якщо ви працювали з інформацією – підходи, обмеження та покарання залишились тими ж, що й раніше [1].

Інформація з обмеженим доступом поділяється на конфіденційну, таємну та службову (відповідно до ст. 6 ЗУ “Про доступ до публічної інформації”). Конфіденційною є інформація про фізичну особу (освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров’я, дата і місце народження, майновий стан та інші персональні дані) і порушити її – це означає порушити ще й ст. 182 ККУ “Порушення недоторканності приватного життя”. Як наслідок – можливий штраф або й виправні роботи, арешт чи позбавлення волі [2].

Ч.6 Ст. 11-1 КК України (колабораційна діяльність) – здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України (покарання до 12 років) [3].

Щодо статті 36 Закону України інформацію, що містить пропаганду російського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, а також символіку воєнного вторгнення російського тоталітарного режиму, крім випадків, передбачених Законом України "Про заборону пропаган-

ди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну" [4].

Отже, пошук балансу між стандартами свободи слова та обороною країни – величезна, та не єдина актуальна проблема журналістів в Україні. Професійна спільнота опинилась у глибокій скруті з початку війни – падіння економіки лише поглибило кризу фінансування як незалежних, так і олігархічних медіа, розповідає Сергій Томіленко, голова Національної спілки журналістів України. Національна спілка журналістів України отримує десятки повідомлень про скорочення штату, затримки гонорарів та зарплат. Редакціям, в першу чергу регіональних медіа, бракує ресурсів для евакуації співробітників чи забезпечення репортерів предметами захисту для роботи в бойових умовах.

Потрапляння ж під російську окупацію практично означає кінець вільної журналістики. Про це свідчать дані Інституту масової інформації та Національної спілки журналістів України. з окупованих територій, де російська адміністрація свавільно викрадає журналістів та редакторів, закриває вільні медіа та вимикає сигнали українських телеканалів, замінюючи їх на російські державні пропагандистські медіа. [5].

Список використаних джерел:

1. ЗМІ і війна: особливості поширення інформації та фото під час воєнного стану. Світлана Чернецька. 2023.

URL:<https://www.ppl.org.ua/zmi-i-vijna-osoblivosti-poshirennya-informaci%D1%97-ta-foto-pid-chas-voyennogo-stanu.html>

2. Котерлін І. Б. Інформаційна безпека в умовах воєнного стану в аспекті забезпечення інформаційних прав та свобод. 2022.

URL:<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11651/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1>

Кримінальний Кодекс України 5 квітня 2001 р. 2341-III. Верховна Рада України. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

4. Про медіа. Закон України 13 грудня 2022 р. № 2849-IX. Верховна Рада України. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>

5. Як і чому українська влада обмежує свободу ЗМІ на війні. Ігор Бурдига. 2022. URL:<https://www.dw.com/uk/yak-i-chomu-ukrainska-vlada-obmezhuie-svobodu-zmi-na-viini/a-61438886>

Салівон В.О. – студент 3-го курсу юридичного факультету Київського університету інтелектуальної власності та права

ДЕЯКІ ЧИННИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Варто зазначити, що з 5 години 30 хвилин 24 лютого 2022 р. через повномасштабну агресію російської федерації щодо України був уведений режим воєнного стану [1]. Режим воєнного стану за своєю суттю це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

Також при розгляді даного питання варто наголосити на тому, що чинники в адміністративному праві це умова, рушійна сила, причина будь-якого процесу, що визначає його характер або одну з основних рис, тобто «те, що чинить, іншими словами це той фактор, котрий може породжувати адміністративно-правові наслідки, визначати права та встановлювати обов'язки.

В цьому аспекті виділити такий вагомий чинник, що безпосередньо впливає на реалізації прав і свобод громадян, як блокпост. Оскільки він на час своєї дії встановлює обмеження та правила для громадян, що впливають на здійснення ними основоположних прав та свобод.

Блокпост у цьому аспекті розглядається, як умова що здатна впливати на право пересування громадян створюючи додаткові вимоги у момент його здійснення та породжуючи при цьому нові права.

Блокпост у розумінні адміністративного права – дорожній укріплений контрольно-пропускний пункт (КПП) із озброєною охороною, здатний самостійно тримати кругову оборону. Блокпост встановлюється на в'їзді, виході на територію/з території, де введено воєнний стан та запроваджено комендантську годину. Там облаштовуються місця для перевірки осіб, транспортних засобів, багажу та вантажів, позиції вогневих засобів та бойової техніки, мі-

сця для відпочинку та забезпечення життєдіяльності особового складу, який виконує завдання на блокпосту [3]. Він призначений для охорони важливих доріг і роздоріжжь, які ведуть до міст та населених пунктів, транспортних станцій. На блокпостах здійснюється контроль за рухом транспорту й людей, їхня перевірка та огляд з метою своєчасного виявлення ворога, його знешкодження чи затримки його просування; запобігання отриманню ворогом поповнення та припасів; недопущення здійснення ворогом диверсій та підривної діяльності в тилу [4].

Блокпост може мати поліцейське, військове, а також цивільне застосування (наприклад, для контролю за доступом осіб на територію приватної власності).

Блокпости обладнуються біля доріг з метою перевірки транспортних засобів і блокування проїзду в разі потреби. Вони бувають постійними або тимчасовими [5].

Тимчасовий блокпост виставляється пішим або моторизованим патрулем на короткий проміжок часу. Розташування блокпоста визначається обставинами, складеними в ході оперативної обстановки. Воно вибирається так, щоб пост неможливо було об'їхати, наприклад, біля залізничного переїзду, поблизу ділянки дороги з високими схилами, глибокими кюветами і в інших місцях, де машини з підозрюваними не зможуть розвернутися і поїхати в бік. Особовий склад тимчасового блокпоста складає щонайменше 3 особи [5]. Постійний блокпост розміщується на дорогах або на основних шляхах, зазвичай на перетині доріг або на в'їзді в контрольований район. Такі блокпости обслуговуються цілодобово, а їхній особовий склад живе в них постійно.

Блокпости обладнуються з метою перевірки транспортних засобів, що проходять крізь них, а також блокування дороги з метою припинення її подальшого використання. Це вказує нам на те що завданнями блокпостів визнаються перевірка громадян та транспортних засобів що пересуваються по території України в період військового стану.

Слід також зазначити, що у науці адміністративного права існують також інші точки зору, щодо понять блокпосту, його функцій, завдань та методів розміщення, а також форм організації. Так у доцент О. Мельник доводить, що блокпост – це посилений контрольно-пропускний пункт, який за рішенням військового командування тимчасово встановлюється на вході на територію/з території, де введено воєнний стан і встановлено особливий режим, на якому облаштовуються місця для перевірки осіб, транспортних засобів, багажу та

вантажів, позиції вогневих засобів та бойової техніки, місця для відпочинку та забезпечення життєдіяльності особового складу, який виконує завдання на такому пункті, до складу якого можуть входити службові особи військових формувань та правоохоронних органів, які відповідно до закону залучені до здійснення заходів правового режиму воєнного стану. На період воєнного стану в Україні на дорогах встановлюються блокпости з метою виявлення диверсантів і ворожих груп, що намагаються прорватися в тил тощо [6, с. 342].

Висновок: Отже після розгляду вище згаданих тем можемо зробити висновок, що Блокпост у розумінні адміністративного права – це дорожній укріплений контрольно-пропускний пункт із озброєною охороною, здатний самостійно тримати кругову оборону. Блокпост встановлюється на в'їзді виході на територію або з території, де введено воєнний стан та запроваджено комендантську годину. Там облаштовуються місця для перевірки осіб, транспортних засобів, багажу та вантажів, позиції вогневих засобів та бойової техніки, місця для відпочинку та забезпечення життєдіяльності особового складу, який виконує завдання на блокпосту

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. Офіційне інтернет-представництво Президента України Володимира Зеленського. 2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
2. Про правовий режим воєнного стану. Закон України. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. ст.250. 2023. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Про запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану від 08.07.2020. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text>
4. Банах П., В. Булачек, (2016). Тактичне керівництво та організація несення служби працівниками органів внутрішніх справ України в зоні проведення антитерористичної операції: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС. С. 16–45.
5. Підготовка солдата до різних видів бою. Несення служби на блокпосту (КПП): Інструкція Національного університету цивільного захисту України. 2022. URL: https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/kafedry/kafedra-viiskovoi-pidhotovky/distant-content/pervinna/Zanytie_1_9.pdf с. 1–14.

6. Мельник О. Блокпост як адміністративно-запобіжний захід. Галуцько В., Стеценко С., Берлач А., Буханевич О., Ситников О. та ін. Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану: колективна монографія / за заг. ред. В. Фелика, В. Курила. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. С. 342.

Щава Є.В. – студентка 2-го курсу юридичного факультету Київського університету інтелектуальної власності та права

ЗАВДАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ОРГАНІВ ЩОДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Сьогодні ми спостерігаємо за творенням нової історії. Україна є кандидатом до вступу в Європейський союз. Але для цього необхідно пройти не тільки формальну процедуру підписання договору, а й здійснити ряд покладених на державу-кандидатку обов'язки. Саме тому обрана тема для дослідження є актуальною. Метою даного дослідження є відслідкувати та проаналізувати ті завдання, що були виконанні та ті, що ще доведеться закріпити на законодавчому рівні. Безпосереднім предметом роботи виступають завдання адміністративних органів стосовно європейської інтеграції.

Варто згадати, що початок своєї європейської інтеграції Україна розпочала ще у 2014 році, коли після відомого всім Майдану нова влада підписала Угоду про асоціацію з ЄС. Україна поступово виконувала свої зобов'язання, як відбулось повномасштабне вторгнення, яке змусило прискорити розвиток подій. Таким чином, 1 березня 2022 року Президент України підписав угоду про надання нашій державі статус Кандидата на вступ до ЄС.

Для належної реалізації завдань європейської інтеграції і цілей ЄС використовують національну адміністрацію. Таким чином, наслідком цієї інтеграції буде зміна в структурі адміністративних органів, збільшення обсягу їх роботи та повноважень на зовнішні суб'єкти [1]. На нашу думку, основним завданням щодо європейської інтеграції адміністративних вітчизняних органів є створення, поліпшення правових цінностей, зробити максимальну доступність кожного пересічного громадянина до органів публічної влади та адміністрування і обов'язково дійти до якості здійснення своїх повноважень на рівні європейських стандартів. Перше і найголовніше, що повинно зазнати змін – законодавство. В свою чергу, О. Ба-

калінська зазначала, що «основні вимоги до адаптації й імплементації правил конкуренції ЄС у конкурентне законодавство України можна згрупувати відповідно до сфери правового регулювання на: правовий режим антиконкурентних узгоджених дій, контроль за концентрацією, діяльність державних монополій та державну допомогу. Саме з цих позицій слід досліджувати сучасний стан розвитку конкурентного законодавства України» [2]. Всі завдання, що є обов'язковими до виконання, можна поділити за критеріями. Найцікавішим та найбільшим є критерій у політичній сфері. В свою чергу, їх можна реалізувати наступним чином:

- забезпечення свободи парламентських, президентських виборів і виборів до місцевого самоврядування;
- створення та розширення діяльності демократичних інституцій, неурядових організацій, незалежних засобів масової інформації;
- прийняття законодавства, що надійно захищає права меншин, і створення відповідних установ;
- посилення боротьби з організованою злочинністю та корупцією;
- вирішення питань правового забезпечення та посилення спроможності боротьби з відмиванням коштів;
- створення надійно діючих інституцій у сфері правосуддя і внутрішніх справ;
- здійснення заходів з протидії дискримінації у всіх сферах суспільного життя;
- забезпечення незалежності судової влади, покращення функціонування судів;
- захист особистих прав і свобод [3, с. 8].

На мою думку, ці вимоги надають можливість виконувати всі надані завдання у повному обсязі, створити необхідні умови задля забезпечення їх виконання та відтворення швидкого та правильного результату. Органи державної адміністрації для Європейського союзу є найбільш відкритими для людей. Відповідно, саме ця структурна одиниця управлінських органів потребує найбільш детального та ретельного реформування. Україна разом з ЄС підписали величезну кількість постанов, планів та рекомендацій щодо ефективнішої інтеграції. До прикладу, План дій РЄ для України «Стійкість, відновлення та відбудова» 2023-2026. Одними із основних завдань вбачаються заходи, що спрямовані на підтримку процесів відбудови та економічного відновлення України, збільшення поте-

нціалу українських державних установ, посилення демократичного управління, верховенства права, захисту основоположних прав громадян, а також підтримка програми реформ у рамках європейської перспективи України, відповідно до рішення Європейської Ради від 23 червня 2022 року надати Україні статус в кандидати ЄС [4]. Я вважаю, що цей план правильно визначає акцент саме на демократичному управлінні та верховенстві права, оскільки для європейських країн завжди була і є важлива саме думка народу. Визнання країни демократичною та закріплення цього в основному законі держави ще не говорить про дійсне існування такого управління. Для здійснення його в повній мірі необхідно ставити інтереси власного народу вище, ніж свої власні забаганки. Щодо верховенства права хочеться також додати, що його наявність, навіть в такі скрутні часи, є необхідним та невід'ємним елементом. На жаль, зараз ми можемо помічати як цим принципом зневажають та йдуть проти системи задля задоволення особистого інтересу.

Висновок: На Україну чекають нелегкі часи. Такі завдання є необхідними для виконання кожного уповноваженого владного органу. При належному виконанні, ми зможемо побачити якісний результат і всі наші мрії реалізуються. Обрана тема дослідження, в силу своєї актуальності, потребує детального та широкого спостереження, аналізу. На мою думку, для покращення і пришвидшення виконання покладених на нас завдань, необхідно встановити більший контроль над органами державного управління, пояснити важливість інтеграції та зробити все, щоб, в першу чергу, влада була зацікавлена та розуміла, який шлях ми вже пройшли.

Список використаних джерел:

1. Бакалінська О. Адаптація конкурентного законодавства України відповідно до Угоди про асоціацію Україна–ЄС. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 5. С. 96–106
2. Плани дій Ради Європи для України. 25 вересня 2023 року. COE.2023. URL:<https://coe.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/plani-dij-radi-evropi-dlya-ukrayini>
3. Колесніков В. «Система координації європейської політики». – Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ», 2023. URL: archive.logossience.com
4. Гонціяз Я. Державне управління в контексті європейської інтеграції. “Лабораторія законодавчих ініціатив“, Київ, 2015. с.23

Щава Є.В. – студентка 2-го курсу юридичного факультету Київського університету інтелектуальної власності та права

СІМЕЙНІ ПРАВОЧИНИ

Відповідно до ч.1 ст.202 Цивільного кодексу України правочином є дія особи, що спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [7].

Кожного дня ми здійснюємо щонайменше один правочин, навіть якщо не замислюємось про це. Інколи це дія, що вчиняється на підсвідомому рівні. Але якщо заглибитись у вивчення та розглядати правочини більш детально, то можливо помітити дуже багато нюансів. В цьому і полягає актуальність обраної теми. Метою даної роботи є детально, більш ширше та всебічно розглянути один із видів правочинів – сімейні. Об'єктом вищезазначеної теми є чинне право. Предмет дослідження – безпосередньо правочини між членами родини, як один із видів правочинів.

Основною складовою регулювання сімейних правовідносин є саме договірне. Воно, в свою чергу, зміцнює інститут сім'ї, надає можливість більш широко виокремити права та обов'язки кожного з членів родини, структурувати та врахувати інтереси кожної сторони шлюбних відносин та значно зменшити конфлікти або непорозуміння серед членів сім'ї. Проаналізувавши ст. 9 СК України, а саме «Регулювання сімейних відносин за домовленістю (договором) сторін», можна зазначити, що між подружжям, батьками дітей, батьками та дітьми можливо врегулювання їх відносин через договори, що укладаються у письмовій формі [6]. Набути сімейноздатності особа має право з настання нею шлюбного віку, тобто з її повноліття. Перший правочин у шлюбному просторі подружжя здійснює під час реєстрації своїх відносин у РАЦСі, чим, відповідно, набуває цивільні права та обов'язки. Так, якщо у подружжя народжується дитина, то з моменту її народження у батьків набуваються нові права та обов'язки – ті, що пов'язані з утриманням дитини, її вихованням, піклуванням і тому подібне. Таким чином відбувається сімейний правочин, який документально реєструється та засвідчує батьківство. Відповідно, можна скласти доволі логічний склад цього сімейного правочину:

1. Народження дитини, що є дією особи (подія) та визначається як біологічна ознака;

2. Безпосередня державна реєстрація новонародженого , що надає змогу подружжю набути нових прав та обов'язків – юридична ознака [2, с.100].

У шлюбних правочинах також присутнє змінювання прав та обов'язків. При народженні дитини, як вже було зазначено вище, подружжя отримує право на батьківство та обов'язки щодо виховання, утримання та піклування своїх дітей. Але кількість цих обов'язків змінюється в момент, коли дитина досягає повнолітнього віку, тобто 18 років. Це – доросла, сформована та самостійна особа , яка має повну дієздатність та може від свого імені здійснювати правочини у будь-якій сфері. Це не означає, що права та обов'язки батька й матері стосовно дитини зникають. Вони просто зменшуються в обсязі. Наприклад, при розлученні батьків, один з них виплачує аліменти на утримання дитини до настання ним 18 років.

Щодо припинення своїх законних прав та обов'язків у сфері сімейного права, то це відбувається у декількох випадках:

1. Розірвання шлюбу є підставою для набуття обов'язку одного із батьків виплачувати аліменти на утримання своєї дитини;

2. У разі невиконання або неналежного виконання своїх батьківських обов'язків, надає право суду позбавити батька та матір батьківських прав, що безпосередньо висвітлено у статті 166 КК України [4].

Сімейні правочини можуть вчинятися як одноосібно (складання заповіту, прийняття спадщини), так і двоабо багатосторонньо (реєстрація шлюбу, реєстрація дитини тощо). Більшість з правочинів у шлюбі вчинається за обов'язкової умови – письмова форма. Договори, що укладаються у родині здебільшого закріплені у СК України та регламентується законом. Учасниками шлюбних правочинів прийнято називати мати й батько (особи, що їх замінюють), діти. Таким чином, А.О, Дутко зазначає , що «договори , які укладаються між членами родини, можна поділити на : 1.) договори подружжя – укладання шлюбу, договір про поділ спільно набутого майна під час розлучення; 2.) договори осіб, які проживають однією сім'єю; 3.) договори батьків щодо утримання або виховання дітей; 4.) договори між батьками та дітьми; 5.) договори родичів; 6.) у разі сурогатного материнства – договір , стороною якої є сурогатна мати» [1, с.139]. Правочини між членами родини відбуваються щодо майнових та немайнових благ. Подружжя укладає договори про визнання правового режиму спільного майна, про купівлю-продаж нерухомості, також про утримання дітей тощо.

Створюючи сім'ю, її члени мають проживати в певному помешканні. Таким чином, ч.1 ст. 64 ЖК України регламентує те, що члени сім'ї наймача, які проживають разом з ним, користуються на рівні з наймачем усіма правами і несуть усі обов'язки, що впливають з договору найму жилого приміщення. Також ст.65 ЖК України передбачає, що наймач може за письмовою згодою всіх членів родини, вселити в займане ним приміщення свою дружину, дітей, батьків, а також інших осіб [3]. Щодо неповнолітніх дітей слід зазначити, що для заселення їх у наймане договором житлове приміщення вищезгадана згода не потрібна. Всі мешканці мають рівні права та обов'язки щодо вчинення своїх дій у визначеному помешканні. Говорячи про житло, слід зазначити й за те, що право власності (в даному випадку – житлове приміщення) складається з тріади правомочностей, а саме: право користування, право володіння та право розпорядження, що закріплено у ч.1 ст. 317 ЦК України. Якщо за подружжя все зрозуміло, то хотілось би приділити увагу неповнолітнім дітям у цих правочинах. У ст. 29 ЦК України зазначається, що місце проживання фізичної особи, яка не досягла 14 років є місце проживання батьків або одного з них, якщо інше не досягнуто домовленістю між ними. Але , коли така особа досягла 14-річного віку, то слід брати до уваги власну думку та її добровільну згоду на поселення її в певному житловому приміщенні, оскільки саме з цього віку фізична особа має право обирати своє місце проживання.

На превеликий жаль, в нашому суспільстві все частіше реєструється факт розірвання шлюбу, що , в свою чергу, має доволі негативний характер та започатковує нові правочини між членами родини. Якщо під час шлюбу було набуте майно, то воно вважається спільним і часто ділиться при розлученні. Щоб зрозуміти, що саме відноситься до такого майна, то треба звернутися до п. 23 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» , де вказано, що «спільною сумісною власністю подружжя, зокрема, можуть бути: квартири, жилі й садові будинки; земельні ділянки та насадження на них, продуктивна і робоча худоба, засоби виробництва, транспортні засоби; грошові кошти, акції та інші цінні папери, накопичення в житлово-будівельному, дачно-будівельному, гаражно-будівельному кооперативі; грошові суми та майно, належні подружжю за іншими зо-

бов'язальними правовідносинами, тощо» [5]. Найчастіше такі питання вирішуються у судовому порядку, оскільки подружжя, що перебуває в процесі розлучення, часто не може дійти до конкретного консенсусу та вирішити питання мирно. Але бувають і випадки, коли, наприклад, чоловік залишає все своє майно дружині та дітині і, відповідно, забезпечує свою дитину до настання нею повноліття. Щодо місця проживання неповнолітньої особи під час розлучення батьків: практика показує, що найчастіше суд на боці матері, але слід звертати увагу й на те, хто з колишнього подружжя наділений житлом і буде спроможний належним чином здійснювати батьківство. Також, не треба забувати про те, що з 9 до 14 років судом вислуховується думка дитини щодо її місця проживання, а з 14 років особа здатна сама вирішувати де і з ким із батьків хоче проживати.

Висновки: Правочини у сім'ї мають багатогранний характер. Вступаючи у шлюб вони мають право на набуття, зміну та припинення своїх прав та обов'язків, зобов'язуються слідувати законодавству та усвідомлюють правові наслідки у разі недотримання та невиконання покладених на них обов'язків батьківства. Правочини закріплюються відповідно до укладання договорів та державної реєстрації. Реєстрація подружжя та їх дітей за місцем проживання – також сімейний правочин. Обрана тема потребує детального розгляду та дослідження, більшого тлумачення та пояснень. На мою думку, слід розробити більш чіткий, ефективніший та швидкий процес поділу спільного майна при розлученні задля покращення даної процедури. Також в більшості судових справ щодо визначення місця проживання дитини більший акцент ставити на позицію дитини, її почуття та бажання, оскільки сам факт розлучення батьків для неповнолітньої, не до кінця сформованої дитини є стресом.

Список використаних джерел:

1. Дутко А.О. Договір як регулятор сімейних відносин: особливості конструкції. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична*. 2013. Вип. 3. С. 135-142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2013_3_18
2. Дутко А.О. Загальна характеристика правовідносин батьків і дітей. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки*. 2015. № 827. С. 99-102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_827_17

3. Житловий кодекс України: Закон України від 30.06.1983 р. № 5465-X. База законодавства “Законодавство України”. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5464-10>

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III. База законодавства “Законодавство України”. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

5. Постанова Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» від 21.12.2007. № 11.

6. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 року № 2947-III. База законодавства “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n62>

7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. База законодавства “Законодавство України”. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Чалчинський В.І. – аспірант Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України

ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Цифровізація суспільства стрімко розвивається і впливає на реалізацію конституційних прав людини. З одного боку, цифрові технології розширюють можливості реалізації традиційних прав, таких як право на інформацію, свобода слова, приватність тощо. З іншого боку, виникає потреба у формуванні нової групи "цифрових прав", пов'язаних із доступом до цифрових технологій та захистом у цифровому середовищі.

Цифровізація суспільства впливає на розуміння та реалізацію конституційних прав людини, вносячи зміни в традиційні підходи до їх захисту та регулювання. Цифрові права людини можна розглядати як окрему групу прав, які пов'язані з використанням та реалізуються в мережі Інтернет. [2] Вони включають право на доступ до інтернету, право на цифрове самовизначення, право на використання електронних інструментів демократії, а також право на захист персональних даних та приватності в цифровому просторі.

Вбачається необхідність виділення окремої групи "цифрових прав", які пов'язані з використанням та реалізуються в мережі Інтернет. До них можна віднести:

- Право на доступ до Інтернету
- Свобода вираження поглядів онлайн
- Право на приватність і захист персональних даних
- Право на особисту безпеку онлайн
- Право на мирні зібрання та використання електронних інструментів демократії онлайн
- Право на цифрове самовизначення

Пропонуємо розглядати цифрові права як окрему групу прав людини, які пов'язані з використанням та реалізуються в мережі Інтернет.

Зауважимо, що деякі з цих прав, зокрема право на доступ до Інтернету, є настільки важливими, що потребують конституційного закріплення.

Необхідно виокремлення та правова регламентація цифрових прав як окремої групи конституційних прав людини. [2]

Конституційні права – це фундамент правового статусу особи, який гарантується державою.

Цифрова епоха приносить нові можливості для реалізації прав людини, але також створює нові загрози та виклики. Це може бути пов'язано з ризиками порушення права на приватність через масовий збір та аналіз даних, цензуру в інтернеті, обмеження доступу до інформації, а також зловживання владою в цифровому просторі. [3]

Цифровізація суттєво впливає на реалізацію конституційних прав, створюючи як нові можливості, так і виклики:

Можливості:

- Полегшення реалізації традиційних прав (доступ до інформації, свобода слова тощо)
- Розширення участі громадян в управлінні державними справами
- Доступ до нових послуг (електронне урядування, онлайн-світа тощо)

Виклики:

- Забезпечення кібербезпеки та захист персональних даних
- Протидія кіберзлочинності
- Запобігання поширенню неправдивої інформації
- Забезпечення рівного доступу до цифрових технологій

Нормативна база щодо захисту прав людини в Інтернеті:

- Конституція України гарантує права і свободи людини, в тому числі в інформаційній сфері.
- Конвенція про кіберзлочинність визначає правопорушення у сфері комп'ютерної інформації.
- Закон України "Про захист персональних даних" регулює відносини щодо захисту та обробки персональних даних.
- Закон України "Про інформацію" визначає право на інформацію.

Ось кілька ключових аспектів щодо впливу цифровізації на права людини:

1. Цифровізація створює нові можливості для реалізації прав людини – доступу до інформації, освіти, спілкування тощо. Але водночас вона породжує нові загрози цим правам – порушення приватності, кіберзлочинність, цифрова нерівність тощо.

2. Потрібно оновлення законодавства та правозастосування для захисту прав людини в умовах цифровізації. Наприклад, право на захист персональних даних, право бути забутим, право на доступ до Інтернету.

3. Виникають нові "цифрові" права, пов'язані з можливостями – право на цифрову грамотність, доступ до електронних послуг, кібербезпеку тощо.

4. Потрібні нові підходи в освіті для формування відповідальної поведінки в цифровому середовищі та розуміння цифрових прав і свобод.

5. Важливо забезпечити рівний доступ до можливостей цифровізації для різних верств населення, уникнути цифрової нерівності.

Отже, цифровізація вимагає комплексного підходу, щоб максимізувати її позитивний вплив на права людини та мінімізувати ризики.

Конституційні права людини мають зміст, функції та рамки обмеження, які потребують переосмислення в контексті цифровізації. Необхідно враховувати, що цифрові права, як і традиційні права, можуть підлягати обмеженням, але лише за умови, що такі обмеження відповідають критеріям законності, необхідності та пропорційності. [1]

Для адаптації правової системи до викликів цифрової ери необхідно розробити ефективні механізми для реалізації та захисту цифрових прав. Це включає кодифікацію цифрових прав, розробку

нових нормативних актів, а також інтерпретацію існуючих прав через призму цифрової трансформації. [4]

Держава має відігравати ключову роль у захисті цифрових прав, забезпечуючи регулювання в цій сфері, захист від цифрових зловживань та забезпечення доступу до інтернету як основи для реалізації цифрових прав.

Під впливом цифровізації відбувається формування нової групи "цифрових прав", пов'язаних із доступом та використанням цифрових технологій. До них можна віднести[3]:

- Право на доступ до Інтернету
- Право на захист персональних даних
- Право на цифрову грамотність
- Право на цифрову ідентичність
- Право на користування результатами цифрових технологій тощо

Цифрові права потребують закріплення на конституційному рівні для забезпечення їх реалізації та захисту. Окремі країни вже здійснили конституційне закріплення цифрових прав (Греція, Португалія, Чилі).

Умови цифровізації вимагають від суспільства та держави активної участі в процесі адаптації правових норм та механізмів захисту до нових реалій. Це передбачає не лише розробку нових законодавчих ініціатив, але й осмислення та застосування існуючих конституційних принципів у контексті цифрових технологій.

В Україні також актуальним є питання розвитку конституційних засад формування і реалізації цифрових прав громадян.

Отже, цифровізація суттєво впливає на реалізацію конституційних прав людини, створюючи як нові можливості, так і певні виклики. Відбувається формування цифрових прав, пов'язаних з доступом та використанням цифрових технологій. Це вимагає відповідного конституційного врегулювання для забезпечення реалізації та захисту цифрових прав громадян.

Список використаних джерел:

1. Васильченко О. П., Матат А. В. Права людини в Україні та у зарубіжних країнах: проблеми теорії та нормативно-правової регламентації: колективна монографія / за заг. ред. Н. В. Мішиної. Львів-Торунь: Ліга-Прес, 2020. 392 с.
2. Братасюк О. Б., Ментух Н. Ф. Поняття та класифікація цифрових прав в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 10. С. 58–61/

3. Петришин О. В., Гиляка О. С. Права людини у цифрову епоху: виклики, загрози та перспективи. Вісник Національної академії правових наук України. 2021. Т. 28. № 1. С. 7–35.

4. Калаченкова К., Михайліна Т. Роль цифрових прав у стабільному розвитку сучасних держав: проблеми визнання та легалізації. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2023. С. 91–98.

Рибченко С.О. – старший викладач Української військово-медичної академії

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА АДМІНІСТРАТИВНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Глобалізація як процес інтеграції та взаємозалежності країн світу в економічній, політичній, соціальній та культурній сферах має як позитивні, так і негативні наслідки для захисту прав людини.

З одного боку, глобалізація сприяє поширенню демократичних цінностей, правових норм і стандартів у сфері прав людини. Розвиток міжнародного права, діяльність глобальних і регіональних організацій, таких як ООН та Рада Європи, спрямовані на уніфікацію стандартів у сфері прав людини та моніторинг їх дотримання державами.

З іншого боку, глобалізація несе загрози суверенітету національних держав та ефективності національних механізмів захисту прав людини. Посилення впливу транснаціональних корпорацій, міжнародних організацій обмежує можливості держав контролювати власну територію та регулювати суспільні процеси.

Для подолання цих загроз необхідно вдосконалювати національне законодавство у сфері прав людини відповідно до міжнародних стандартів, посилювати незалежність судової системи, розвивати інститути громадянського суспільства. [2]

Важливу роль у захисті прав людини відіграє адміністративне право, яке регулює відносини між державними органами, громадянами та організаціями. Адміністративно-правові механізми захисту прав людини включають:

1) адміністративні процедури – порядок дій органів виконавчої влади щодо реалізації прав громадян;

2) адміністративний контроль та нагляд за дотриманням прав людини;

3) адміністративне судочинство – оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів влади;

4) адміністративна відповідальність посадових осіб за порушення прав людини.

Для підвищення ефективності цих механізмів в умовах глобалізації необхідно:

- імплементувати міжнародні стандарти у національне законодавство;

- запровадити систему оцінки впливу регуляторних актів на права людини;

- розвивати електронне урядування для спрощення адміністративних процедур;

- посилити відкритість та підзвітність органів влади громадянському суспільству.

Глобалізація права та адміністративне законодавство є динамічними соціальними явищами, що змінюються з часом під впливом історичних та цивілізаційних чинників.

Тенденції змін публічного права є суттєвими зрушеннями у напрямку утвердження людських чеснот, що набувають глобального масштабу.

Ключовими елементами цих тенденцій є: суб'єкт, суб'єктивна та об'єктивна сторони, а також культурно-історичні умови. Людські чесноти та вади є визначальними для цих елементів.

Чесноти домінують у правових відносинах за умови свідомих зусиль усього суспільства. Дії доброчесної людини підтримуються політично та економічно панівними групами.

Отже, глобалізаційні тенденції в реформах публічного права є історичними та цивілізаційними процесами, що вимагають дотримання загальнолюдських цінностей. На них впливають як позитивні, так і негативні риси людської природи. [2]

Виклики, які ставить глобалізація перед сучасною національною державою:

- Глобалізація призвела до посилення економічної, політичної та культурної взаємозалежності між країнами. Це підірвало державний суверенітет і автономію.

- Сьогодні держави можуть бути юридично суверенними, але на практиці їхня свобода дій обмежена, оскільки їм доводиться вести переговори з численними глобальними гравцями.

- Глобалізація не усуває національну державу, але змушує її переглянути оптимальний обсяг своїх обов'язків у світлі глоба-

льного тиску. Держави залишаються ключовими гравцями на міжнародній арені, але їм, можливо, доведеться пристосовуватися.

– Більшість людей все ще сильно ідентифікують себе з національною державою як основною політичною одиницею. Вона продовжує виконувати життєво важливі економічні, соціальні та культурні функції.

– Перед національними державами стоїть завдання відстоювати національні інтереси і водночас підтримувати безконфліктну інтеграцію в глобалізацію. Для формування глобалізаційних тенденцій необхідна активна участь держави.

Можна стверджувати, що глобалізація ставить нові вимоги до держав, але не робить їх застарілими. Вона вимагає адаптації, а не ліквідації національної держави. [3]

Глобалізація є багатогранним процесом, який охоплює економічні, політичні, культурні та соціальні аспекти життя суспільства. Вона впливає на різні сфери, включаючи захист прав людини. У контексті адміністративних механізмів захисту прав людини, глобалізація вносить як позитивні, так і негативні зміни. [1]

Позитивний вплив глобалізації:

1. Поширення міжнародних стандартів – глобалізація сприяє уніфікації та поширенню міжнародних стандартів прав людини, що дозволяє країнам впроваджувати ефективніші механізми їх захисту.

2. Міжнародне співробітництво – завдяки глобалізації посилюється міжнародне співробітництво у сфері захисту прав людини, що включає обмін досвідом, знаннями та практиками між країнами.

3. Розвиток громадянського суспільства – глобалізація сприяє розвитку громадянського суспільства та зміцненню його ролі у захисті прав людини, зокрема через міжнародні та регіональні неурядові організації.

Негативний вплив глобалізації:

1. Економічні нерівності – глобалізація може призводити до збільшення економічних нерівностей між країнами та в межах країн, що негативно впливає на реалізацію економічних та соціальних прав.

2. Загрози національній безпеці – глобалізація може створювати нові загрози національній безпеці, такі як тероризм та транснаціональна злочинність, що вимагає від держави зміцнення заходів безпеки, які можуть обмежувати права та свободи. [1]

3. Проблеми з регулюванням – швидкість глобалізаційних процесів може випереджати здатність держави адаптувати національне законодавство та адміністративні механізми для ефективного реагування на нові виклики.

Забезпечення прав людини у сфері національної безпеки є одним із ключових аспектів, який вимагає уваги в умовах глобалізації. Національні стандарти та процесуальні норми мають більш прямий вплив на реалізацію прав людини, ніж міжнародні, тому важливо, щоб вони були відповідно адаптовані до сучасних викликів. [1]

Для ефективного забезпечення прав людини у сфері національної безпеки необхідно:

- Впровадження національних стандартів, які розвивають та конкретизують принципи поваги до прав людини.

- Забезпечення захисту прав і свобод людини ненасильницькими методами.

- Створення умов для політичної та економічної незалежності, забезпечення громадського порядку та боротьби зі злочинністю.

Висновок: глобалізація вносить значні зміни в адміністративні механізми захисту прав людини, вимагаючи від держави гнучкості та адаптивності до нових умов. Важливо збалансувати міжнародні та національні підходи до захисту прав людини, забезпечуючи ефективність адміністративних механізмів та враховуючи специфіку національної безпеки.

Отже, глобалізація висуває нові виклики у сфері захисту прав людини, що потребує вдосконалення національних адміністративно-правових механізмів та їх адаптації до міжнародних стандартів.

Список використаних джерел:

1. Чижов Д. А. Зарубіжний досвід забезпечення прав людини у сфері національної безпеки. Київський часопис права. 2022. № 1. С. 186–191.

2. Макаренков О. Компоненти структури глобалізаційних трендів антикорупційних перетворень публічного права у відкритому суспільстві. Юридичний вісник. 2020. № 1. С. 194–201.

3. Новоскольцева Л. Україна в сучасних глобалізаційних процесах: виклики національній державі. Міжнародні відносини: історичні етапи, процеси, виклики: збірник наукових статей. 2020. № 42. С. 70–76.

Пригладь В. В. - аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»

ЛІЦЕНЗУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ АВІАЦІЙНОГО ТРАНСПОРТУ В УКРАЇНІ

Згідно з однойменним законом, ліцензування — це інструмент публічного регулювання господарської діяльності, який полягає у наданні спеціального дозволу (ліцензії) на провадження певних видів діяльності. Метою ліцензування є захист публічних та приватних інтересів: забезпечення безпеки суспільства, захист життя і здоров'я людей, охорона довкілля, підтримання соціальної стабільності та економічного порядку. Через ліцензування держава встановлює певні вимоги та контролює суб'єктів господарювання, які провадять види діяльності, що становлять підвищену небезпеку або мають стратегічне значення [1].

Авіаційний транспорт у контексті публічного адміністрування відіграє ключову роль у міжнародній логістиці, економіці та безпеці, забезпечуючи ефективне перевезення пасажирів і вантажів. Його публічне адміністрування охоплює регулювання діяльності авіаперевізників, організацію роботи інфраструктурних об'єктів, контроль за відповідністю міжнародним стандартам, екологічні ініціативи та впровадження інновацій [2].

На думку О. Клепікової, ліцензування транспортних перевезень є формою державного регулювання господарської діяльності, покликаною забезпечити безпеку, стабільність та впорядкованість ринку транспортних послуг. Воно передбачає надання суб'єктам господарювання права здійснювати визначені види перевезень за умови дотримання встановлених законодавством вимог. Ліцензування виконує превентивну функцію, адже допускає до ринку лише тих учасників, які спроможні забезпечити безпечне, професійне та відповідальне здійснення перевезень. Одночасно воно виконує і контрольну функцію, дозволяючи державі здійснювати постійний нагляд за діяльністю ліцензіатів.

Основними завданнями ліцензування транспортних перевезень є захист життя, здоров'я та майна пасажирів і споживачів транспо-

ртних послуг; забезпечення безпеки перевезень, що охоплює дотримання технічних, кадрових та організаційних вимог; захист довкілля, оскільки транспортна діяльність впливає на стан навколишнього природного середовища; створення умов для чесної конкуренції на ринку перевезень і запобігання недобросовісній конкуренції. Процедура ліцензування передбачає подання суб'єктом господарювання необхідного пакета документів, проходження низки попередніх процедур контролю, зокрема реєстрацію транспортних засобів, обов'язковий технічний контроль, підтвердження кваліфікації персоналу, після чого суб'єкт отримує ліцензію, що підтверджує його право на здійснення відповідного виду перевезень. Ліцензії видаються для внутрішніх та міжнародних перевезень пасажирів, вантажів, небезпечних вантажів і відходів автомобільним, залізничним, морським, річковим та повітряним транспортом. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» прямо встановлює, що зазначені види діяльності підлягають ліцензуванню. Кожен із них має власні ліцензійні умови, затверджені Кабінетом Міністрів України, які деталізують вимоги до суб'єкта господарювання, рухомого складу, персоналу, технічного стану транспортних засобів та інших важливих аспектів здійснення транспортних перевезень [3].

Авіаційний транспорт належить до видів господарської діяльності, що підлягають обов'язковому ліцензуванню відповідно до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», оскільки авіаційні перевезення пов'язані з підвищеною небезпекою для життя і здоров'я пасажирів та екіпажів, а будь-яке порушення встановлених вимог може спричинити катастрофічні наслідки. Ліцензування у цій сфері є дієвим інструментом державного регулювання, що забезпечує дотримання технічних, технологічних, кадрових та організаційних стандартів, необхідних для безпечної експлуатації повітряних суден. Воно також покликане гарантувати захист прав споживачів, адже авіаційні перевезення безпосередньо стосуються великої кількості осіб, які мають отримувати безпечні та якісні послуги. Окрім того, авіаційна діяльність може мати негативний вплив на довкілля через шумове забруднення та викиди шкідливих речовин, що зумовлює необхідність контролю і в цій сфері. Важливо й те, що державне ліцензування забезпечує узгодження національних вимог із міжнародними стандартами безпеки польотів, встановленими такими організаціями, як ICAO та EASA [4].

Для отримання ліцензії суб'єкт господарювання зобов'язаний подати до органу ліцензування заяву та комплект документів, серед яких обов'язково має бути чинний сертифікат експлуатанта, що підтверджує спроможність здійснювати авіаційну діяльність відповідно до встановлених стандартів. Однією з базових умов є наявність у суб'єкта господарювання власного або орендованого повітряного судна (за винятком лізингу з екіпажем), що забезпечує контроль за його технічним станом та експлуатаційною придатністю. Додатково, авіаційний персонал суб'єкта повинен відповідати кваліфікаційним вимогам, установленим авіаційним законодавством, що гарантує високий рівень безпеки та професіоналізму при виконанні польотів. Обов'язковим є також дотримання авіаційних правил України, включно з вимогами щодо безпеки польотів, технічного обслуговування, сертифікації персоналу, а також організаційно-технічного забезпечення експлуатаційної діяльності. У сукупності ці умови покликані забезпечити не лише безпеку авіаційних перевезень, а й захист прав споживачів та стабільність функціонування ринку авіаційних послуг [4;5].

Авіаційні правила України, затверджені наказом Державної авіаційної служби України від 5 липня 2018 року № 682, установлюють комплекс адміністративних процедур, що регламентують льотну експлуатацію повітряного транспорту, умови та порядок сертифікації експлуатантів, а також встановлюють чіткі вимоги до забезпечення безпеки польотів. Сертифікація експлуатантів, як обов'язкова складова допуску до ринку авіаційних послуг, здійснюється відповідно до частини ORO (Organisational Requirements for Air Operations) авіаційних правил, що визначає організаційні вимоги до структури, кадрового, технічного і технологічного забезпечення експлуатаційної діяльності. Водночас державний контроль за безпекою польотів здійснюється в межах наглядових повноважень Державної авіаційної служби України, які закріплені в Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» та в Положенні про Державну авіаційну службу України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2014 року № 520. Згідно з цими актами, Державіаслужба відповідає за організацію та проведення сертифікації суб'єктів авіаційної діяльності, забезпечення нагляду за безпекою польотів, контроль за дотриманням операторами вимог авіаційних правил, а також за прийняття заходів реагування у випадку виявлення порушень. Такий підхід дозволяє інтегрувати національне

авіаційне законодавство у загальноєвропейську систему безпеки авіації та гарантувати високий рівень авіаційної безпеки [6].

Отже, Ліцензування у сфері авіаційної галузі гарантує, що до здійснення авіаційних перевезень допускаються лише суб'єкти, які відповідають встановленим технічним, кадровим та організаційним вимогам. Це дозволяє мінімізувати ризики для життя та здоров'я пасажирів і екіпажів, а також забезпечити надійну та безпечну експлуатацію повітряних суден.

Через ліцензування держава здійснює регулювання доступу до ринку авіаперевезень, забезпечуючи дотримання єдиних правил та умов провадження діяльності. Це сприяє впорядкуванню ринку, запобігає недобросовісній конкуренції та гарантує прозорість діяльності авіаційних перевізників. Ліцензійні процедури авіаційної галузі узгоджені з міжнародними стандартами (ICAO, EASA), що дозволяє гармонізувати українське авіаційне законодавство з європейським. Це забезпечує визнання українських авіаційних операторів на міжнародному ринку та сприяє розвитку авіаційної галузі України в глобальному просторі.

Список використаних джерел:

1. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 року № 222-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 23. ст. 158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19>
2. Пригладь В. Щодо предмету наукового аналізу публічного адміністрування авіаційного транспорту в Україні. Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Публічне адміністрування в сфері охорони здоров'я в умовах пандемії COVID-19: національний та міжнародний досвід». Академія адміністративно-правових наук. 2020. URL: <https://www.ssaals.com.ua/wp-content/uploads/Pryhlyad-V.pdf>
3. Клепікова О.В. Ліцензійні транспортні процедури: питання теорії і практики. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Серія: Право. Вип. 50. Т. 1. С. 134–137
4. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 року № 222-VIII. Голос України, 28 березня 2015 року, № 56
5. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів повітряним транспортом: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 березня 2017 року № 134. Законодавство України. 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/134-2017-п>.

6. Про затвердження Авіаційних правил України «Технічні вимоги та адміністративні процедури щодо льотної експлуатації в цивільній авіації»: Наказ Державної авіаційної служби України від 5 липня 2018 року № 682. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 27 вересня 2018 року за № 1109/32561. Законодавство України. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1109-18>

Плавшуда В. В. - здобувач Університету сучасних знань

ЩОДО ДЕЯКИХ СКЛАДОВИХ НОРМАТИВНОГО ТА СУБ'ЄКТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ

Публічне адміністрування інфраструктури в Україні має розгалужену та стабільну нормативно-правову основу. Її фундамент закладено в положеннях низки законів України та численних підзаконних нормативно-правових актів, які охоплюють різноманітні напрями інфраструктурного розвитку. Зокрема, до основних законодавчих актів належать: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2344-III «Про автомобільний транспорт», від 16 жовтня 2009 р. № 2861-VI «Про транспорт», від 15 листопада 2001 р. № 1951-III «Про автомобільні дороги», від 17 травня 2012 р. № 4653-VI «Про морські порти України», від 24 червня 2004 р. № 1873-IV «Про внутрішній водний транспорт», від 4 листопада 1994 р. № 234-94 «Про залізничний транспорт», від 17 лютого 2011 р. № 2923-IV «Про регулювання містобудівної діяльності», від 3 грудня 2009 р. № 1558-VI «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку», від 5 листопада 2020 р. № 387-IX «Про електронні комунікації» [1–6]. Серед підзаконних нормативно-правових актів значну увагу привертає постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2022 р. № 879, якою затверджено правовий механізм фінансування робіт з відновлення зруйнованого майна та інфраструктури за рахунок коштів Фонду, відкритого в Національному банку України, що формується з добровільних внесків (благодійних пожертв) у національній та іноземній валюті [7].

Адміністративно-правове регулювання дорожньо-транспортної інфраструктури в Україні здійснюється через багаторівневу систему адміністративних органів, що виконують стратегічні, тактичні

та операційні функції у сфері публічного управління. Основними проблемами, які залишаються невирішеними у цій сфері, є відсутність чіткої координації між суб'єктами публічного адміністрування, низький рівень контролю за реалізацією політики, незавершеність адміністративної реформи та обмежене фінансове забезпечення, що ускладнює ефективне функціонування інфраструктурного комплексу [8].

Центральні органи виконавчої влади, відповідальні за дорожнє господарство, здійснюють державну політику щодо розвитку, експлуатації, утримання, реконструкції автомобільних доріг та контролю за їх технічним станом. У межах цих повноважень організуються заходи з безпеки дорожнього руху, здійснюється моніторинг якості покриття, розподіляються фінансові ресурси між регіонами та забезпечується реалізація державних цільових програм. Окремий центральний орган виконує функції державного нагляду у сфері пасажирських і вантажних перевезень, здійснює ліцензування перевізників, забезпечує дотримання технічних стандартів, регламентує процедури контролю за технічним станом транспортних засобів та підтримує стандарти безпеки.

Станом на сьогодні функції центрального органу виконавчої влади, що забезпечує публічне адміністрування інфраструктурного розвитку в галузі транспорту, виконує Міністерство розвитку громад та територій України. Це міністерство формує та реалізує державну політику у сферах автомобільного та залізничного транспорту, здійснює управління дорожнім господарством і залізничною інфраструктурою, а також відповідає за забезпечення безпеки перевезень на автомобільному транспорті загального користування, міському електротранспорті та залізниці. У межах зазначених повноважень міністерство контролює дотримання стандартів безпеки та виконує наглядові функції за діяльністю перевізників [9].

У сфері морського, внутрішнього водного та авіаційного транспорту Міністерство розвитку громад та територій України відповідає за реалізацію державної політики, що стосується модернізації портової, судноплавної та аеропортової інфраструктури. Воно здійснює контроль за навігаційно-гідрографічним забезпеченням судноплавства, торговельним мореплавством, безпекою польотів та використанням повітряного простору. Крім того, міністерство визначає технічні стандарти та вимоги до безпеки перевезень у зазначених транспортних галузях, координує розвиток авіаційної інфра-

структури та забезпечує її інтеграцію в європейські та глобальні транспортні мережі [10].

Отже, в Україні система публічного адміністрування інфраструктури функціонує на основі багаторівневої моделі, яка включає нормативне забезпечення, вертикаль виконавчої влади, спеціалізовані адміністративні органи та їхні підрозділи на місцях. Така структура забезпечує реалізацію державної інфраструктурної політики, дозволяє ефективно реагувати на виклики, модернізувати інфраструктурні системи та інтегрувати їх у міжнародний простір. Кожен рівень цієї системи виконує чітко визначені повноваження, спрямовані на створення належних умов для сталого соціально-економічного розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. Про автомобільний транспорт. Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2344-III. Відомості Верховної Ради України. 2021. № 22, ст.105
2. Про транспорт. Закон України від 16 жовтня 2009 р. № 2861-VI. Відомості Верховної Ради України. 2021. № 22. ст.105.
3. Про автомобільні дороги. Закон України від 15 листопада 2001 р. № 1951-III. Відомості Верховної Ради України. 2021, № 22, ст.105.
4. Про морські порти України Закон України від 17 травня 2012 р. № 4653-VI. Відомості Верховної Ради України. 2021. № 22. ст.105.
5. Про внутрішній водний транспорт Закон України від 24 червня 2004 р. № 1873-IV. Відомості Верховної Ради України. 2021, № 22, ст.105.
6. Про залізничний транспорт Закон України від 4 листопада 1994 р. № 234-94. Відомості Верховної Ради України. 2021. № 22. ст.105.
7. Деякі питання фінансування робіт з відновлення зруйнованого майна та інфраструктури. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 2022 р. № 879 . Урядовий кур'єр. Офіційне видання від 11.08.2022 № 174. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/879-2022-%D0%BF#Text>.
8. Чорноус А. Інституційні складові національної інформаційної інфраструктури: їх створення та правове регулювання. Національний юридичний журнал: Теорія і практика. 2023. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/70-73_2.pdf.
9. Пантась О.В., Писаренко В.П. Державне регулювання у сфері транспорту. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 17. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6814&i=17>.
10. Про затвердження Положення про Міністерство розвитку громад та територій України: Постанова Кабінету Міністрів України від

Калин Р. Р. - аспірантка Київського університету інтелектуальної власності та права

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ВИКОНАВЦІВ

Європейське регулювання прав виконавців базується на узгодженій системі директив та міжнародних договорів, спрямованих на гармонізацію норм держав-членів. У статті П. Бернта Гугенгольца підкреслюється, що суміжні права виконавців мають зовсім іншу природу, ніж права виробників фонограм або мовників. Якщо останні засновані на технологічних та фінансових інвестиціях, то права виконавців впливають із їхнього особистого творчого внеску. Автор звертає увагу на позицію науковців, які ще раніше переконливо доводили, що виконавці є самостійними творцями і заслуговують на охорону в межах авторського права, а не лише в межах суміжних прав. Історично ж виконавців було виключено з авторсько-правової охорони через юридичні й технічні обставини часу формування Бернської конвенції. З нормативного погляду, підстави для правового захисту виконавців збігаються з основними принципами авторського права — визнанням і охороною індивідуального інтелектуального й художнього вираження. Виконавці додають унікальну інтерпретативну цінність до втілення творів, що підтримує аргумент про необхідність визнання їхніх виступів як форми авторської творчості. Попри це, чинне законодавство часто залишає їх у межах суміжних прав, що обмежує обсяг доступної правової охорони — зокрема в частині ліцензування та правозастосування [1].

Європейське законодавство у сфері охорони прав виконавців сформувалося під впливом низки директив і міжнародних угод, які послідовно визначали межі та умови здійснення суміжних прав. Початкові акти встановлювали загальні принципи правової охорони, включаючи право на контроль за використанням виконань, зокрема щодо їх прокату, трансляції та ретрансляції. Згодом було посилено акценти на тривалості правового захисту та його розширенні у цифровому середовищі. Регламентування охопило не лише традиційні форми використання, а й цифрові способи відтворення, розповсюдження та забезпечення технічного захисту. Одночасно

міжнародні стандарти, зокрема ті, що встановлені ВОІВ, стали обов'язковими для дотримання на рівні Європейського Союзу. Загальна тенденція розвитку права в цій сфері полягає у прагненні забезпечити збалансований підхід — між інтересами правовласників, потребами споживачів і особливостями цифрових платформ. Відтак, держави-члени ЄС зобов'язані адаптувати свої національні правові системи до цих норм, що визначають сучасний рівень охорони прав виконавців у європейському правовому полі [2].

Директива (ЄС) 2019/790 посилює правовий захист виконавців, гарантуючи їм належну та пропорційну винагороду у випадках, коли вони надають ліцензії або передають свої виключні права на комерційне використання виконань. Документ акцентує увагу на прозорості, встановлюючи обов'язок надавати виконавцям регулярну, детальну інформацію про способи використання їхніх творів, отримані доходи та форми комерційної експлуатації. Крім того, запроваджується механізм перегляду договорів, який дозволяє виконавцям вимагати справедливішу винагороду, якщо спочатку погоджена оплата стала явно непропорційною реальній економічній цінності використання твору. Основною метою Директиви є відновлення балансу у відносинах між виконавцями та користувачами їхніх творів (зокрема продюсерами, онлайн-платформами) в умовах цифрової економіки. Шляхом забезпечення справедливої винагороди й прозорості вона прагне усунути економічну вразливість виконавців, які часто перебувають у нерівному становищі при укладенні контрактів. Директива також сприяє транскордонному доступу до творчого контенту, водночас захищаючи права виконавців у динамічному цифровому середовищі. Загалом вона відповідає ширшій меті ЄС — побудові справедливої та сталої цифрової економіки, орієнтованої як на інтереси творців, так і на користувачів [3].

Наприклад, Директива (ЄС) 2019/790 була імплементована в австрійське законодавство шляхом внесення змін до Закону про авторське право (Urheberrechtsgesetz, UrhG). Були визначені нові національні норми, які надають видавцям преси виключні права на використання їхніх публікацій в онлайн-середовищі, встановлені нові правила для онлайн-платформ щодо відповідальності за контент, що завантажуються користувачами, включаючи вимоги щодо отримання відповідних ліцензій та впровадження механізмів для запобігання порушенням авторських прав. Були внесені положення, що гарантують авторам та виконавцям право на справедливу та пропорційну винагороду за використання їхніх творів та виконань

[4].

Крім того, норми аналізованого національного закону Австрії застосовуються до виконавців згідно з § 68 Abs. 4 UrhG — виконавці мають право на належну та пропорційну винагороду за використання їхніх виконань. Це право поширюється як на відтворення, трансляцію, так і на публічне представлення виконання, у тому числі в рамках ліцензійних договорів або контрактів із роботодавцем. Дозволяється виплата фіксованої суми (паушальної винагороди), але тільки за умови, що вона відповідає обсягу використання прав і загальноприйнятим ринковим умовам. Наприклад, якщо телеканал хоче використати кадри з виступу актора або фрагменти його мистецької діяльності у фільмі чи документальній стрічці, узгоджена плата має відображати ту винагороду, яку зазвичай отримують інші митці за подібні форми експлуатації. Окремо підкреслюється, що навіть передача всіх прав роботодавцю можлива лише за умови справедливої компенсації, яка може бути реалізована через підвищену оплату або положення колективного договору. Якщо виконавець входить до професійної групи, для якої передбачений колективний договір, його положення щодо винагороди вважаються адекватними. Крім того, організації колективного управління можуть встановлювати нормативні акти про винагороду. Контракти, в яких винагорода явно непропорційна до виконаної роботи (так звані "адгезійні договори"), можуть бути визнані недійсними через їх "непорядний характер" за загальними принципами права [5].

Отже, європейське право у сфері охорони прав виконавців ґрунтується на уніфікованій системі директив та міжнародних договорів, які забезпечують базові гарантії захисту незалежно від засобу використання виконань. Основоположні акти, зокрема Директиви 92/100/ЄС, 93/98/ЄС, 2001/29/ЄС та міжнародні домовленості, як-от Договір ВОІВ про виконання і фонограми (WPPT), визначили загальні принципи: право виконавців контролювати прокат, трансляцію та цифрове відтворення своїх виступів. Ці документи поступово гармонізували національні режими правової охорони у державах-членах ЄС.

Останні зміни, зокрема Директива (ЄС) 2019/790, істотно підсилили правовий статус виконавців у цифровому середовищі. Надаючи право на справедливу і пропорційну винагороду, механізм договірного перегляду та підвищену прозорість, європейське право акцентує увагу на виправленні структурної нерівності між викона-

вцями та суб'єктами комерційного використання. Такий підхід не лише гарантує гнучкість в умовах цифрових трансформацій, а й відповідає більш широким завданням сталого розвитку культурного сектору.

Імплементація норм ЄС у національне законодавство (на прикладі Австрії) засвідчує практичну реалізацію зазначених гарантій. Зокрема, австрійський Urheberrechtsgesetz адаптовано до вимог Директиви 2019/790, включаючи права виконавців на винагороду, прозорість і справедливі умови договорів. У такий спосіб формується система, орієнтована на баланс інтересів — виконавців, користувачів контенту та дистриб'юторів, із прицілом на підтримку культурного розмаїття та цифрової конкурентоспроможності ЄС.

Список використаних джерел:

1. Hugenholtz, P. Bernt. Neighbouring Rights Are Obsolete. ІС - International Review of Intellectual Property and Competition Law. 2019. Vol. 50, pp. 1006–1011. DOI: 10.1007/s40319-019-00858-8.
2. Охорона та захист прав інтелектуальної власності: економіко-правові підходи: монографія / М. Є. Бичковська та ін. ; ред.: О. О. Кулініч, Р. Б. Шишка. Київ: Ліра-К, 2019. 275 с.
3. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC (Text with EEA relevance). Official Journal of the European Union, L 130/92.
4. Nordemann, J.B., Pukas, J., Waiblinger, J. The EU DSM Copyright Directive: Implementation in Germany. Part I. Kluwer Copyright Blog. URL: <https://copyrightblog.kluweriplaw.com>
5. Mobility Arts & Culture Austria. Faire Vergütung von Urheber:innen und ausübenden Künstler:innen. 2019. URL: <https://mobility-arts-culture.at/information/urheberrecht/wo-werden-meine-urheberrechte-verwertet/in-oesterreich/faire-verguetung-von-urheberinnen-und-ausuebenden-kuenstlerinnen>.

Чуднов В. В. - аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ГАЗОВИДОБУВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ

Публічне адміністрування газовидобувної промисловості в Україні є стратегічно важливою складовою державної політики у сфері енергетичної безпеки та сталого розвитку. В умовах збройної агресії та загальносвітових викликів особливої ваги набуває питання нормативного забезпечення ефективного управління цією галуззю. Нормативно-правова база має забезпечувати баланс між державним регулюванням, інтересами суб'єктів господарювання та екологічною безпекою. Водночас виявляються прогалини у законодавстві, зокрема щодо дозвільних процедур, контролю за користуванням надрами та дотриманням екологічних стандартів. Нами буде розглянуто підзаконні нормативно-правові акти, як приклад нормативного забезпечення публічного адміністрування газовидобувної галузі.

У теорії права підзаконні нормативно-правові акти розглядаються як такі, що ухвалюються на підставі закону, відповідають йому та слугують для його реалізації. Вони виступають інструментом втілення норм закону в практику, уточнюючи його положення та сприяючи ефективному функціонуванню правової системи. На відміну від законів, що мають найвищу юридичну силу й приймаються вищими представницькими органами державної влади, підзаконні акти видаються виконавчими органами або іншими уповноваженими суб'єктами в межах їхніх повноважень. Їхня юридична сила є похідною від закону, тому у випадку суперечності між положеннями підзаконного акта і закону, пріоритет має останній. Такі акти мають суттєве значення для оперативного правового регулювання, оскільки деталізують загальні норми законів і пристосовують їх до конкретних сфер суспільного життя. Вони становлять важливий елемент нормативної системи, забезпечуючи реалізацію законодавчих норм через прийняття указів, постанов, інструкцій, положень, розпоряджень тощо. У правничій літературі також підкреслюється, що підзаконні нормативно-правові акти мають суворо відповідати чинному законодавству й не можуть змінювати або скасовувати приписи, закріплені на рівні закону [1, с. 39-42].

У юридичній літературі підзаконний нормативно-правовий акт визначається як акт, ухвалений суб'єктом правотворення, який наділений відповідними повноваженнями, на основі Конституції України, законів та чинних міжнародних договорів і призначений для реалізації їхніх норм. Такий акт повинен відповідати правовим приписам актів вищої юридичної сили, бути узгодженим із загальною системою нормативно-правових актів і прийматися у передбаченій законодавством формі. Слід наголосити, що затвердження підзаконних актів у вигляді положень, інструкцій, порядків або правил не є наданням їм статусу законодавчих актів, оскільки вони не змінюють закон, а лише уточнюють та конкретизують його положення. Крім того, може передбачатися розробка модельних підзаконних актів, які слугують еталонними прикладами для використання у типових ситуаціях. Особливе значення такі акти мають у системі джерел адміністративного права України, що зумовлено його динамічністю та відсутністю єдиного кодифікованого нормативного акту. Підзаконні нормативно-правові акти поділяються на види залежно від суб'єкта, що їх видає (наприклад, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, накази міністерств), а також з урахуванням юридичної сили (загальні, відомчі, місцеві, локальні) [2, с. 117–119].

На доктринальному рівні С. Кіцул підкреслює, що публічне адміністрування газовидобувної сфери України спирається на чітке нормативне підґрунтя, яке базується не на випадкових чи загальних правових положеннях, а на спеціалізованих адміністративно-правових нормах. Ці норми закріплюються у нормативно-правових актах різних рівнів юридичної сили від загальнодержавного законодавства до підзаконних актів, що видаються центральними органами виконавчої влади. Така структура забезпечує послідовну регламентацію діяльності суб'єктів газовидобування, чітко окреслює їхню компетенцію та повноваження, а також сприяє реалізації публічної політики у стратегічно важливій сфері для країни. Важливим елементом аналізу виступає подвійна роль нормативного забезпечення: з одного боку, воно надає державним органам адміністративні засоби управління природними ресурсами, а з іншого встановлює правові умови для стабільного функціонування й розвитку надрокористувачів. Такий підхід дозволяє досягти балансу між публічними інтересами (національна безпека, державний контроль, справедливий розподіл ресурсів) та приватними інтересами суб'єктів господарювання, що здійснюють видобуток природного

газу [3].

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 196-р «Про затвердження плану заходів щодо підвищення рівня безпеки на об'єктах критичної інфраструктури у паливно-енергетичному комплексі» є прикладом підзаконного нормативно-правового акта, спрямованого на посилення державної політики у сфері безпеки енергетичних об'єктів. Цей акт встановлює перелік конкретних завдань для центральних органів виконавчої влади з метою підвищення захищеності об'єктів, пов'язаних із видобуванням, транспортуванням і постачанням природного газу. Зокрема, розпорядження передбачає реалізацію заходів із технічної модернізації, запровадження системи кіберзахисту та удосконалення механізмів реагування на надзвичайні ситуації. У межах документа надано доручення Міністерству енергетики, Службі безпеки України та іншим органам щодо міжвідомчої взаємодії у сфері критичної інфраструктури. Цей нормативний акт є прикладом активізації інструментів регулювання безпекових аспектів у паливно-енергетичному секторі. Його важливість полягає у правовому забезпеченні управління техногенними ризиками та формуванні стабільного функціонального середовища для галузі [4].

Виходячи з вищезазначеного підзаконні нормативно-правові акти відіграють ключову роль у нормативному забезпеченні публічного адміністрування газовидобувної промисловості України. Вони дозволяють деталізувати загальні положення законів, адаптувати їх до конкретних управлінських ситуацій та оперативно реагувати на виклики у сфері енергетичної безпеки. Особливу увагу слід приділити їх відповідності Конституції та законам України, що гарантує правову визначеність та стабільність регуляторної політики. На прикладі розпорядження Кабінету Міністрів України можна побачити, як держава впроваджує інструменти захисту критичної інфраструктури через адміністративно-правові механізми. Аналіз підтверджує, що підзаконні акти не лише надають адміністративний інструментарій органам влади, а й створюють правові умови для ефективної взаємодії з суб'єктами господарювання. Ураховуючи динамічний характер адміністративного права, підзаконні акти виступають важливим елементом його джерельної бази. Вони забезпечують баланс між державними інтересами та потребами ринку, сприяючи реалізації публічної політики у стратегічному секторі.

Список використаних джерел:

1. Теорія держави і права: Навчальний посібник . Авт.-упоряд. В.В. Галуцько, Г.О. Пономаренко, В.К. Шкарупа; За заг. ред. В.К. Шкарупи. Херсон: ВАТ «ХМД», 2010. 280 с.
2. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько, П. Діхтєєвський, О. Кузьменко та ін. ; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання четверте. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.
3. Кіцул С. Ю. Нормативне забезпечення публічного адміністрування газовидобувної галузі України // Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. 2018. Вип. 6(1). С. 59–63. URL: https://www.nvppp.in.ua/vip/2018/6/tom_1/59.pdf
4. Про підвищення рівня безпеки газопостачання населення: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2007 р. № 871-р. Офіційний вісник України. 2007. № 80. Ст. 2978. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/871-2007-p#Text>

Рябушин В. В. - аспірант Науково-дослідного інституту публічного права

МОРСЬКІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ В СИСТЕМІ ТРАНСПОРТНИХ ПРАВОВІДНОСИН УКРАЇНИ

Сфера морських перевезень є ключовою складовою транспортних правовідносин України, оскільки забезпечує інтеграцію національної економіки до світових ринків. Вона поєднує господарську, міжнародну та адміністративну діяльність, зокрема державний контроль і виконання міжнародних стандартів, що формує умови для безпечного та ефективного функціонування морського транспорту. Розвиток сучасних правових механізмів, зокрема приєднання до міжнародних конвенцій, дозволяє усунути прогалини у національному законодавстві та зміцнити позиції України у глобальній логістичній системі. Особливого значення набуває організація мультимодальних перевезень і використання електронного документообігу, що відповідає сучасним тенденціям світової торгівлі. Функціонування морського коридору довело здатність держави гарантувати продовольчу безпеку навіть в умовах воєнної агресії, поєд-

нуючи транспортну ефективність і стратегічний вимір.

Н. Кунди проаналізувала правові аспекти міжнародних морських перевезень, зокрема проблема розподілу відповідальності між перевізниками та вантажовласниками, що традиційно викликає конфлікт інтересів. Показується, що вирішення цього конфлікту стало можливим завдяки укладенню міжнародних конвенцій, які уніфікують норми щодо коносаментів і відповідальності перевізників. Розкрито еволюцію міжнародно-правових актів - від Гаазьких і Гаазько-Вісбійських правил до Гамбурзьких та Роттердамських, які послідовно розширювали сферу регулювання і збільшували межі відповідальності перевізника. Особлива увага приділяється функціям коносамента як договору перевезення, акта прийому-передачі, товаросупровідного та товаророзпорядчого документа. Наголошується на різному сприйнятті правил різними групами країн: розвинені держави схильються до Гаазько-Вісбійських правил, тоді як країни, що розвиваються, підтримують Гамбурзькі. Аналізується значення Роттердамських правил, які враховують мультимодальність, електронний документообіг і принцип доставки «від дверей до дверей», хоча поки що вони не набули широкої дії через недостатню кількість ратифікацій. Підкреслено, що для України актуальним є приєднання до сучасних міжнародних конвенцій, оскільки чинний Кодекс торговельного мореплавства 1995 року лише частково відповідає міжнародним стандартам [1].

Закон України «Про транспорт» визначає морські перевезення як складову єдиної транспортної системи, покликаної забезпечувати потреби населення та виробництва у перевезеннях на основі безпеки, ефективності й належного правового регулювання. Державне управління у сфері морського транспорту спрямоване на реалізацію політики безпечного функціонування, захисту інтересів держави, підприємств і споживачів транспортних послуг. Центральний орган виконавчої влади забезпечує дотримання міжнародних зобов'язань України, організовує виконання вимог безпеки судноплавства, а також здійснює контроль за суднами під українським прапором і в портах України. Закон підкреслює значення ліцензування діяльності, пов'язаної з морським транспортом, як гарантії якості послуг і дотримання вимог безпеки. Встановлено обов'язок підприємств транспорту укладати договори страхування відповідальності за шкоду життю, здоров'ю пасажирів і вантажу, що забезпечує додатковий захист учасників морських перевезень. Наголошено на необхідності збереження вантажів і контролю за переве-

женням небезпечних товарів, що пов'язане з підвищеною небезпечкою такої діяльності. Держава здійснює нагляд за екологічними аспектами морського транспорту, запобігаючи забрудненню довкілля із суден та у портах [2].

Кодекс торговельного мореплавства України визначає морські перевезення як діяльність із використанням суден для транспортування вантажів, пасажирів, багажу і пошти, а також виконання інших господарських та спеціалізованих завдань. Здійснення таких перевезень можливе лише за умови наявності ліцензії у суб'єктів господарювання, якщо її отримання передбачене законом. Державне регулювання морських перевезень покладається на центральні органи виконавчої влади, що формують та реалізують політику у сфері морського транспорту, які встановлюють правила перевезень і технічні вимоги до суден. Наголошується на обов'язковому застосуванні міжнародних договорів, які мають пріоритет у сфері торговельного мореплавства, а також на можливості сторін включати в договори умови щодо іноземного права. Кодекс закріплює порядок розгляду спорів, у тому числі в Морській арбітражній комісії, що дозволяє врегульовувати конфлікти з іноземними сторонами. Важливою гарантією є здійснення державного нагляду за безпекою судноплавства та екологічними аспектами, включно з контролем суден держави прапора та держави порту. Реєстрація морських суден у Державному судовому реєстрі України є обов'язковою умовою законного здійснення перевезень [3].

Отже, морські перевезення виступають ключовим елементом міжнародної транспортної системи, оскільки поєднують господарську діяльність, державний нагляд та дотримання міжнародних стандартів. Їх правове регулювання ґрунтується на міжнародних конвенціях, які поступово розширювали межі відповідальності перевізника та унормували використання коносаментів як основного документа у сфері перевезень. Національне законодавство визначає необхідність ліцензування діяльності, реєстрації суден та страхування відповідальності, забезпечуючи належний рівень безпеки і захисту учасників перевезень. Значна увага приділяється контролю за перевезенням небезпечних вантажів та екологічними аспектами, що має на меті запобігання шкоді довкіллю. Важливим є застосування міжнародних договорів та можливість вирішення спорів у спеціалізованих арбітражних інституціях, що забезпечує захист інтересів сторін у глобальному вимірі. Сучасна практика морських перевезень включає мультимодальні рішення, електронний доку-

ментообіг та нові логістичні маршрути, що дозволяє підтримувати продовольчу безпеку навіть у кризових умовах.

Список використаних джерел:

1. Кунда, Н. Міжнародні морські перевезення: аспекти правового регулювання. Scientific Collection «InterConf+». 2022. № 24 (121). С. 325–336. URL: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.08.2022.031>.

2. Про транспорт : Закон України від 10 листопада 1994 № 232/94-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/232/94-%D0%B2%D1%80>.

3. Кодекс торговельного мореплавства України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 23 квітня 1995 № 176/95-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/176/95-%D0%B2%D1%80>.

Бурла І. Г. - аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

ЗМІСТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ЖИТ- ЛОВОГО БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

Житло відіграє надзвичайно важливу роль у житті людини, адже забезпечує відчуття безпеки, стабільності та комфорту. Воно є місцем відпочинку й відновлення сил після робочого дня, а також простором, де формується родинне тепло та взаєморозуміння. Наявність власного житла створює умови для спілкування, спільної діяльності й підтримки близьких. Крім того, воно дає можливість людині мати особистий простір для самовираження, розвитку інтересів і реалізації власних потреб. Право власності на житло сприяє фінансовій стабільності, оскільки може бути джерелом доходу або засобом забезпечення. Місце проживання визначає рівень соціальної інтеграції особи, впливаючи на доступ до освіти, медицини та інших послуг. Отже, житло є не лише матеріальним благом, а й ключовим чинником добробуту, соціальної активності та щасливого життя людини.

Основною метою адміністративної діяльності є надання адмі-

ністративних послуг органами публічної адміністрації, що повною мірою стосується й сфери житлового будівництва. Відповідно до Закону України від 6 вересня 2012 року № 5203-VI, адміністративна послуга визначається як результат здійснення владних повноважень, спрямованих на забезпечення реалізації прав і обов'язків фізичних та юридичних осіб відповідно до законодавства [1]. Типовим прикладом такої послуги є «Видача дозволу на будівельні роботи». Ця дозвільна процедура передбачає надання дозволу замовнику або підряднику після подання необхідної заяви. Послуга є безоплатною та, як правило, надається протягом 10 робочих днів. Для її отримання слід подати визначений перелік документів згідно з технологічною карткою. У випадку об'єктів із середніми чи значними наслідками, а також тих, що потребують оцінки впливу на довкілля, подання документів здійснюється виключно в електронній формі через Портал Дія. Після подання заяви користувач може відстежувати статус її розгляду у власному кабінеті, а рішення про надання або відмову в дозволі надсилається електронною поштою та публікується в електронному кабінеті. Після позитивного рішення інформація про дозвіл вноситься до Реєстру будівельної діяльності, а копія документа надсилається заявникові [2; 3].

Розпорядча діяльність адміністративних органів у сфері житлового будівництва становить важливу складову публічного адміністрування, оскільки забезпечує реалізацію владних повноважень шляхом ухвалення підзаконних нормативно-правових актів на основі законів і з метою їх виконання [4, С. 49]. Підзаконний нормативно-правовий акт являє собою документ, прийнятий суб'єктом правотворчої діяльності відповідно до вимог Конституції України, чинних законів та міжнародних договорів, спрямований на реалізацію їх положень. Такі акти мають бути узгодженими з нормативно-правовими актами вищої юридичної сили та не можуть суперечити їм. Видання підзаконного нормативного акта здійснюється у встановленій законом формі, не передбачаючи делегування законодавчих повноважень. Якщо нормативний акт оформлюється у вигляді положення, порядку, інструкції чи правил, він набуває чинності після затвердження відповідним підзаконним нормативно-правовим актом. У цьому разі затверджений документ є невід'ємною частиною основного акта й має однакову юридичну силу [5].

Виконавча діяльність адміністративних органів у сфері житлового будівництва здійснюється суб'єктами публічного адміністрування, що забезпечують реалізацію містобудівної політики та архі-

тектурно-будівельного контролю. До таких суб'єктів належать Кабінет Міністрів України, центральні та місцеві органи виконавчої влади, а також інші уповноважені органи та органи місцевого самоврядування. Систему державного архітектурно-будівельного контролю утворюють відповідні структурні підрозділи Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, виконавчі органи сільських, селищних і міських рад. Зміст виконавчого публічного адміністрування у сфері житлового будівництва охоплює планування територій, моніторинг реалізації містобудівної документації, визначення державних інтересів, здійснення ліцензування та професійної атестації, розроблення й затвердження нормативних актів, а також контроль за дотриманням законодавства та стандартів у галузі будівництва [6].

Державна інспекція архітектури та містобудування України (ДІАМ) виступає центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду. Її діяльність координується Віце-прем'єрміністром з відновлення Міністром розвитку громад, територій та інфраструктури України. Основним завданням ДІАМ є здійснення державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду за дотриманням вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності, а також будівельних норм і стандартів. Виконання цих функцій спрямоване на забезпечення безпеки, якості будівництва, а також належного розвитку територій, що становить важливий аспект державної політики у сфері житлового будівництва [7].

Отже, публічне адміністрування у сфері житлового будівництва в Україні охоплює систему дій та рішень, спрямованих на забезпечення реалізації права громадян на житло, його якості, безпеку та доступність. Його зміст визначається діяльністю адміністративних органів, які надають послуги, здійснюють дозвольні, розпорядчі та виконавчі функції. Важливим елементом цієї діяльності є адміністративні послуги, зокрема «Видача дозволу на будівельні роботи», що забезпечують законність і прозорість будівельних процесів. Розпорядча діяльність виражається у прийнятті підзаконних нормативно-правових актів, які конкретизують положення законів та створюють організаційно-правові умови для розвитку галузі. Виконавча складова включає планування територій, контроль за дотриманням будівельних норм, ліцензування та нагляд за суб'єктами будівництва. Особливе значення має діяльність Державної інспекції архітектури та містобудування України, що забезпечує реалізацію держа-

вної політики у сфері архітектурно-будівельного контролю. Через цифровізацію, зокрема використання Порталу Дія, процеси надання адміністративних послуг у будівництві стають більш відкритими та ефективними.

Список використаних джерел:

1. Про адміністративні послуги : Закон України від 06 вересня 2012 № 5203-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5203-17>.

2. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17 лютого 2022 № 2073-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2073-20>.

3. Дозвіл на виконання будівельних робіт. Портал Дія. 2023. <https://guide.diia.gov.ua/view/vydacha-dozvolu-na-vykonannia-budivelnikh-robit-2515ce43-d9a2-4644-9850-af44edb39540>.

4. Галунько В., Стеценко С., Берлач А., Буханевич О., Ситников О. та ін. Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану: колективна монографія / за заг. ред. В. Фелика, В. Курила. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 704 с.

5. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24 серпня 2023 № 3354-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3354-20>

6. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17 лютого 2011 № 3038-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3038-17>.

7. Деякі питання функціонування органів архітектурно-будівельного контролю та нагляду : Постанова Кабінету Міністрів України; Положення, Перелік від 23 грудня 2020 № 1340 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1340-2020-%D0%BF>.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЕЛЕМЕНТИ ЕНТОМОЛОГІЧНОЇ БІОБЕЗПЕКИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Одним із елементів ентомологічної біобезпеки в Європі є система публічного адміністрування, спрямована на запобігання поширенню інфекційних захворювань, що передаються комахами-переносниками. Вона охоплює комплекс наукових, організаційних та адміністративно-правових заходів, спрямованих на моніторинг, контроль і регулювання популяцій інвазивних видів. У цьому контексті важливим є поєднання ентомологічних і епідеміологічних підходів для оцінювання ефективності заходів впливу. Значна увага приділяється впровадженню інтегрованих систем нагляду, що забезпечують своєчасне виявлення та реагування на біологічні загрози. Система публічного адміністрування передбачає координацію діяльності різних суб'єктів, а також застосування принципів пропорційності та міжсекторальної взаємодії. У межах європейського підходу важливе місце займає також ветеринарний компонент, який забезпечує контроль трансмісивних захворювань тварин як складової загальної біобезпеки.

Ентомологічна біобезпека в Європі формується, як реакція поширення інвазивних видів комарів, що виступають переносниками небезпечних інфекційних хвороб. Визначальними факторами цього явища є глобалізаційні процеси, інтенсивні транспортні потоки та урбанізація, які створюють сприятливе середовище для занесення і закріплення нових видів. Вагому роль відіграє зміна клімату, що сприяє розширенню ареалів комах і підвищує їхню життєздатність у помірних кліматичних зонах. Науковці наголошують, що інвазивні види комарів відзначаються значною екологічною пластичністю та високою здатністю адаптуватися до умов міського середовища. Це, у свою чергу, зумовлює підвищення ризиків поширення небезпечних захворювань серед населення. Забезпечення належного рівня ентомологічної біобезпеки можливе лише за умови впровадження інтегрованого підходу до контролю популяцій переносників. Такий підхід передбачає поєднання системного мо-

ніторингу, науково обґрунтованих заходів впливу та активної участі населення у скороченні місць розмноження комах [1].

Проведено комплексний науковий аналіз результативності заходів контролю переносників у Європі, у межах якого встановлено, що протидія переносникам інфекційних захворювань становить одну з ключових складових забезпечення біобезпеки. Центральне значення має співвідношення ентомологічних та епідеміологічних індикаторів як критеріїв оцінювання ефективності відповідних втручань. Визначено, що між зазначеними показниками існує складний і не завжди прямолінійний зв'язок, зумовлений низкою чинників, зокрема інтенсивністю передачі інфекції та імунним станом населення, що обмежує можливість їх ізольованого застосування. Обґрунтовано необхідність удосконалення наукового підґрунтя оцінювання ефективності заходів контролю переносників з урахуванням комплексного поєднання різних типів показників. [2]

Використання зазначеної методології наукового аналізу здійснюється з урахуванням підходів Європейського центру з профілактики та контролю захворювань - агентства Європейського Союзу, створеного для протидії інфекційним захворюванням, яке затвердило настанови щодо нагляду за інвазивними комарами в Європі з метою формування єдиного стандартизованого підходу до моніторингу неавтохтонних видів, що активно розширюють свій ареал. У цьому контексті біобезпека розглядається через причинно-наслідковий зв'язок, відповідно до якого поява нового переносника на певній території створює передумови для поширення збудників хвороб, раніше не характерних для цієї місцевості. Запропоновано орієнтацію на принцип раннього виявлення інвазивних видів комах як ключовий елемент запобігання біологічним загрозам, що дає змогу мінімізувати ризики ще до формування стабільних популяцій, а також підкреслюється необхідність гармонізації засобів ентомологічного нагляду між державами для забезпечення порівнюваності даних і створення єдиного інформаційного простору. Важливим визначено принцип пропорційності, згідно з яким інтенсивність заходів має відповідати рівню ризику поширення переносників і потенційній загрозі для здоров'я населення, поряд із наголосом на міжсекторальній взаємодії, що охоплює не лише сферу охорони здоров'я, а й транспорт, екологію та місцеве самоврядування. Щодо практичної реалізації, у Європейському Союзі пропонується застосування комплексу інструментів, які поєднують наукові, організаційні та адміністративно-правові підходи, серед яких ключове

місце займає інтегрований ентомологічний нагляд із використанням стандартизованих пасток, лабораторного аналізу та геоінформаційних технологій, а також інформаційні платформи для обміну даними і прогнозування ризиків [3].

Ветеринарне публічне адміністрування ентомологічної біобезпеки в ЄС ґрунтується на комплексному правовому впорядкуванні трансмісивних захворювань тварин, зокрема тих, що передаються через комах-векторів. Адміністративні органи здійснюють запобігання їх поширенню шляхом системного нагляду, раннього виявлення та оперативного інформування про спалахи. Визначальним інструментом виступає впровадження біобезпекових заходів, зокрема застосування інсектицидів, проведення дезінфекції та контролю переносників інфекцій. Публічна адміністрація координує взаємодію операторів, ветеринарних фахівців і лабораторій з метою забезпечення належного моніторингу та контролю захворювань. Суттєве значення має принцип «Єдине здоров'я», який інтегрує захист здоров'я тварин, людини та довкілля в єдину систему адміністративних рішень. Адміністративні процедури охоплюють обмеження переміщення тварин, запровадження карантинних зон і здійснення епізоотичних розслідувань [4].

На підставі спеціального нормативно-правового акта - Директиви Ради 92/35/ЄЕС - реалізується контроль африканської чуми коней як трансмісивного захворювання, що передається комахами-векторами. У межах цього акта публічна адміністрація забезпечує обов'язкове повідомлення про підозру захворювання, негайне проведення ветеринарних розслідувань і встановлення офіційного нагляду за господарствами, де утримуються коні. Передбачено застосування заходів ізоляції тварин, заборони їх переміщення та знищення інфікованих особин, що спрямовано на локалізацію епізоотії. Вагомим елементом є обов'язкове знищення або контроль популяцій комах-переносників у місцях утримання коней, що безпосередньо відображає ентомологічну складову біобезпеки. Також передбачається встановлення зон захисту та нагляду навколо осередків інфекції з урахуванням екологічних і епізоотичних факторів, а також проведення епізоотологічних розслідувань для визначення джерел зараження та шляхів поширення хвороби [5].

Отже, активне поширення інвазивних видів комарів, що зумовлюється глобалізаційними процесами, інтенсивними транспортними потоками, урбанізацією та зміною клімату, впливає на енто-

мологічну біобезпеку в Європі. Забезпечення біобезпеки передбачає застосування інтегрованого підходу, який поєднує системний моніторинг, науково обґрунтовані заходи впливу та участь населення, з особливим акцентом на ранньому виявленні та контролі личинкових стадій переносників. Наукові підходи до оцінювання ефективності заходів контролю переносників базуються на співвідношенні ентомологічних і епідеміологічних показників, між якими існує складний, залежний від багатьох чинників зв'язок, що потребує вдосконалення методологічного підґрунтя. Система публічного адміністрування передбачає гармонізацію наглядових практик, застосування принципів пропорційності та міжсекторальної взаємодії, а також використання комплексу інструментів, що включають інтегрований нагляд, інформаційні платформи, лабораторні дослідження та геоінформаційні технології.

Список використаних джерел:

1. Benelli, G., et al. Invasive mosquito vectors in Europe: From bioecology to surveillance and management. 2023. *Acta Tropica*. 239. <https://doi.org/10.1016/j.actatropica.2023.106832>
2. Van Hul, N., Braks, M., & Van Bortel, W. A systematic review to understand the value of entomological endpoints for assessing the efficacy of vector control interventions. EFSA Supporting Publication. 2021. EN-6954. <https://doi.org/10.2903/sp.efsa.2021.EN-6954>
3. European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC). Guidelines for the surveillance of invasive mosquitoes in Europe. Стокгольм: ECDC. 2012. URL: www.ecdc.europa.eu
4. Regulation (EU) # 429 of the European Parliament and of the Council of 9 March 2016 on transmissible animal diseases and amending and repealing certain acts in the area of animal health ('Animal Health Law'). Official Journal of the European Union. 2016. L 84. P. 1–208. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32016R0429>
5. Council Directive 92/35/EEC of 29 April 1992 laying down control rules and measures to combat African horse sickness. Official Journal of the European Communities. 1992. L 157, pp. 19–27. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/1992/35/oj>

СОЦІАЛЬНА ОБҐРУНТОВАНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАГЛЯДОВОЇ ФУНКЦІЇ ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ

Соціальна обґрунтованість адміністративно-правового забезпечення наглядової функції прокуратури полягає в об'єктивній потребі суспільства гарантувати законність під час реалізації державного примусу. Органи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове розслідування, наділені широкими владними повноваженнями, що можуть впливати на права і свободи людини. За таких умов виникає потреба існування незалежного суб'єкта контролю, здатного перевіряти законність їх діяльності. Соціальна значущість наглядової функції прокуратури зумовлена потребою підтримання балансу між інтересами держави та правами людини. Ефективна протидія злочинності не може здійснюватися через порушення конституційних гарантій особи. Тому адміністративно-правове забезпечення прокурорського нагляду створює правові умови для поєднання безпеки суспільства та дотримання принципу верховенства права.

Важливою складовою соціальної обґрунтованості прокурорського нагляду є потреба стримування надмірної концентрації влади в руках окремих державних інституцій. Світова правова думка виходить із того, що будь-які дискреційні повноваження мають супроводжуватися незалежним контролем. Відсутність такого контролю створює ризики інституційної деградації, вибіркового застосування закону та приховування службових порушень. Адміністративно-правове забезпечення наглядової функції прокуратури мінімізує зазначені ризики через установлення процедур перевірки законності діяльності правоохоронних органів.

Соціальна зумовленість наглядової діяльності виявляється також у потребі забезпечення справедливості та правової визначеності у кримінальному провадженні. Прокурорський нагляд сприяє своєчасному виявленню порушень закону та реагуванню на них у встановленому порядку. Завдяки цьому зменшується ймовірність незаконних затримань, безпідставного притягнення до відповідальності та інших порушень прав людини. Водночас забезпечується належне виконання правоохоронними органами покладених на них завдань. Вона виявляється в реальних суспільних відносинах, які потребують правового впорядкування. Виникає як відповідь на суспільний запит щодо забезпечення законності, справедливості та захисту прав людини. Адміністративно-правові норми лише надають юридичної форми вже наявним потребам суспільства в незалежному контролі за діяльністю

суб'єктів державного примусу. Через систему організаційних, координаційних і контрольних заходів забезпечується практична реалізація наглядових повноважень прокуратури.

Список використаних джерел:

1. Драч Д. Прокурорський нагляд: український та європейський досвід. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 132–136.
2. Кравцова Т. Поняття та особливості адміністративно-правових відносин у сфері надання державної допомоги суб'єктам господарювання. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. № 6 (12). С. 132–139.
3. Ткаченко І. Поняття, зміст та структура правовідносин у сфері соціального захисту громадян. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2020. № 3–4. С. 62–69.
4. Прокуратура України: навч.-метод. посібник / Ю. Є. Полянський, М.В. Косюта, І. О. Билиця та ін. Одеса : Фенікс, 2020. 285 с.
5. Прокурорське право : навчальний посібник / Г.Д. Борецько, О.М. Броневицька, Ю. Лісіцина та ін.; за заг. ред. В. В. Луцика. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 640 с.
6. Consultative Council of European Prosecutors (CCPE). *Independence, Accountability and Ethics of Prosecutors*. Opinion No. 13 (2018). Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/ccpe/opinion-no.-13-2018-on-independence-accountability-and-ethics-of-prosecutors>.
7. Dandurand Y. The Role of Prosecutors in Promoting and Strengthening the Rule of Law. *Crime, Law and Social Change*. 2007. Vol. 47(4). Pp. 247–259.

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО	3
Фелик В.І. НЕБЕЗПЕКИ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ПРОТИДІЯ ЇМ	5
Бородін І.Л. ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ	8
Галуцько В.В. ЧИННИКИ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУ- ВАННІ МОБІЛІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ТА МО- РАЛЬНИХ ЗАСАД УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	10
Драган О.В., Архипов І.Р. ДЕРЖАВНА ЗРАДА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: СУДОВА ПРАКТИКА	15
Драган О.В., Долбня О.В. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА САМОВІЛЬНЕ ЗАЙ- НЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ТА САМОВІЛЬНЕ БУДІВНИЦТВО: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД	20
Самойленко Г.В., Гайдук К. Ю. ПРАВО НА БЕЗПЕЧНЕ ДОВКІЛЛЯ В КОНЦЕПТІ ПРИВАТНОГО ПРАВА	25
Шишка Р.Б. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ПРІОРИТЕТ	28
Глобенко І.О. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ СТАНОВ- ЛЕННЯ БЕЗПЕКИ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВИМІРІ	34
Дубова К.О. ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ В КОНТЕКСТІ УДОСКОНА- ЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ	38
Дяченко Н.П., Єдіханова В.К. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ У СФЕРІ РЕКЛАМИ: ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ	41
Ломакіна О.А., Бортник Ю.О. ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНА СФЕРА ЯК ОБ'ЄКТ ЗА-	

БЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	44
Мельник О.О. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗГЛЯДУ СІМЕЙНИХ СПОРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	48
Мудрицька К.О. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В СУДІ: ПЕРЕВАГИ СУЧАСНОСТІ	53
Полтавський О.В. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ІНТЕРЕСІВ ДО- ВІРИТЕЛЯ У ВІДНОСИНАХ КОМЕРЦІЙНОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА ТА ПРЕДСТАВНИЦТВА	56
Самсін Р.І. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ КРИПТОВАЛЮТ	60
Ткалич М.О. СПОРТ, ЯК СКЛАДОВИЙ ЕЛЕМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ	64
Тополя Р.В. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРА- ВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	66
Ярославський Я.Ю. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕЄСТРАЦІЇ РЕЧОВИХ ПРАВ НА НЕ- РУХОМЕ МАЙНО	69
Бойко В.П. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТУ АДМІНІСТРАТИ- ВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ	74
Андрейчук А.В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТУ АДМІНІСТРА- ТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАДРОВОЇ ТА ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	77
Білякова А.В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ ПРИРОДИ ТЕЛЕБАЧЕННЯ, ЯК ОБ'ЄКТУ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ	80
Бутенко А.О. КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРО- МАДЯНИНА В УКРАЇНІ	83
Глушко М.А. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ТА БЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЇ В ОРГА- НАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	85

Глушков В.О.	
ВИНИКНЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ПОНЯТТЯ ДОБРОСОВІСНОСТІ В ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ	89
Густєєв П.О.	
МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ДОГОВОРИ, ЇХ ЗНАЧЕННЯ В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	93
Долуда І.І.	
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ІНСТРУМЕНТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ ТОВАРІВ ВІЙСЬКОВОГО ТА ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	100
Єгоров В.О.	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПІД ЧАС РЕЄСТРАЦІЯ АКТИВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ УКРАЇНЦІВ ЗА КОРДОНОМ	102
Іщук В.С.	
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДОГОВОРУ КОНТРАКТАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	107
Круглик Б.В.	
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ АГРОСЕКТОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	110
Кудін А.А.	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ КЛАСИЧНОГО АНГЛОСАКСОНСЬКОГО ПРАВА, ЯК ОСНОВИ АНГЛОСАКСОНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї	113
Ноздрачов О.О.	
РОЛЬ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ	116
Олійник Д.	
ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВИХ САНКЦІЙ У СФЕРІ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ	118
Очкільда М.Г.	
ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЯКИХ ВИДІВ ДОГОВОРІВ В ІТ-БІЗНЕСІ	121

Петруняк Є.В.

КОРУПЦІЯ ЯК НЕГАТИВНИЙ ЧИННИК, ЩО СТРИМУЄ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК І ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЕРЖАВИ .125

Рудик В.Я.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПОВНОВАЖЕННЯ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ, ЯК СКЛADOVA АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО СТАТУСУ128

Соколов О.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СКЛADOVOЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ130

Татьянченко О.А.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОДАТКОВОГО ПРАВА ТА ЇХ ВПЛИВ НА СУЧАСНИЙ БІЗНЕС133

Татьянченко С.А.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ОБ'ЄКТИ НЕРУХОМОСТІ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ136

Халізов Д.В.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ139

Христинченко Є.О.

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ДОБРОЧЕСНОСТІ У СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ144

Цяпкало М.О.

ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ ПОВНОВАЖЕННЯМИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ПРИВАТНОГО ПРАВА НЕЗАЛЕЖНО ВІД ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ФОРМИ148

Янчук А.А.

ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА151

Ярославський С.Ю.

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ У МЕДИЧНІЙ СФЕРІ156

Махмурова-Дишлюк О.П.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ, ЯКІ ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 160

Галуцько О.В.	
МІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ У СЛОВАЧЧИНІ	162
Галай В.В.	
ДЕЯКІ ЧИННИКИ СВОБОДИ МЕДІА: НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО МЕДІА»	168
Григоренко С.В.	
ПРИНЦИПИ ГУМАННОСТІ І МОРАЛІ ПРИ РЕЄСТРАЦІЇ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК	170
Каркузашвілі Д.Г.	
ДОТРИМАННЯ ЗАСАД ПРО СВОБОДУ МЕДІА В УКРАЇНІ СЛОВАМИ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ	174
Коротка П.В.	
РЕГУЛЯТОРНІ ВИКЛИКИ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО МЕДІА»	176
Мендограло А.В.	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	179
Мулявчик Ю.С.	
КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	181
Садовська Д.О.	
СВОБОДА МЕДІА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	185
Салівон В.О.	
ДЕЯКІ ЧИННИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	187
Щава Є.В.	
ЗАВДАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ОРГАНІВ ЩОДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	190
Щава Є.В.	
СІМЕЙНІ ПРАВОЧИННИ	193
Чалчинський В.І.	
ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	197
Рибченко С.О.	
ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА АДМІНІСТРАТИВНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ	201
Пригладь В. В.	
ЛІЦЕНЗУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУ-	

ВАННЯ АВІАЦІЙНОГО ТРАНСПОРТУ В УКРАЇНІ.....	205
Плавшуда В. В.	
ЩОДО ДЕЯКИХ СКЛАДОВИХ НОРМАТИВНОГО ТА СУБ'ЄКТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО АДМІ- НІСТРУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ.....	209
Калин Р. Р.	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ВИ- КОНАВЦІВ	212
Чуднов В. В.	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНО- ГО АДМІНІСТРУВАННЯ ГАЗОВИДО-БУВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ	216
Рябушин В. В.	
МОРСЬКІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ В СИСТЕМІ ТРАНСПОРТНИХ ПРАВО- ВІДНОСИН УКРАЇНИ	219
Бурла І. Г.	
ЗМІСТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ЖИТЛО-ВОГО БУДІВ- НИЦТВА В УКРАЇНІ.....	222
Романов Р. А.	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЕЛЕМЕНТИ ЕНТОМОЛОГІЧНОЇ БІОБЕЗПЕКИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....	226
Трунін Д. Ю.	
СОЦІАЛЬНА ОБҐРУНТОВАНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАГЛЯДОВОЇ ФУНКЦІЇ ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ.....	230

БЕЗПЕКА В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ ВИМІРІ

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕ-
НЦІЇ

3 листопада 2023 року

Підписано до друку 26.12.2023. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 12,3. Наклад 100. Зам. № 298

Надруковано в “Видавництво Людмила”.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи серія ДК № 5303 від 02.03.2017.
“Видавництво Людмила”
03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: + 38 050 469 7485, 068 340 8332
E-mail: lesya3000@ukr.net